"…Bir öğleden sonra, Bardakçı Koyu'nda konuşuyoruz *Zeki Müren*'le. Çevremizde yüzlerce insan. Elimi kolumu nereye koyacağım, şaşırıyorum. *Zeki Müren*, alışkın, rahat. Yanına her gelenle uzun uzun konuşuyor, fotoğraflar çektiriyor. Söyleşimiz, sık sık kesiliyor bu yüzden.

Söyleşi sonunda *Sanat Olayı*'nı her ay aldığını, ama yine de söyleşinin çıkacağı sayıyı kendisine göndermemi rica ediyor. Hemen kağıt kaleme sarılıyorum, soruyorum adresini.

Yüzü değişiyor birden; '*Ne demek? Ne adresi çocuğum? Zeki Müren, Bodrum.' Dahası 'Zeki Müren, Türkiye de, gelir*.'

Özür diliyor, düzeltiyorum hemen. '*Haklısınız. Değil Türkiye; Zeki Müren, Dünya'* diyorum."

Can Kartoğlu, "İlk Durak Bodrum…",
Sanat Olayı Dergisi, Sayı: 29, Ekim 1984, sayfa: 48.

ISBN 978-605-70053-3-5
9 786057 005335

BODRUM BELEDİYESİ

BOTAV
Bodrum'un tanıtım gücü

444 00 48 | bodrum.bel.tr | BodrumBel

BODRUM BELEDİYESİ

ZEKİ MÜREN

"…Bodrum'un Sanat Güneşi…"

ZEKİ MÜREN

"…Bodrum'un Sanat Güneşi…"

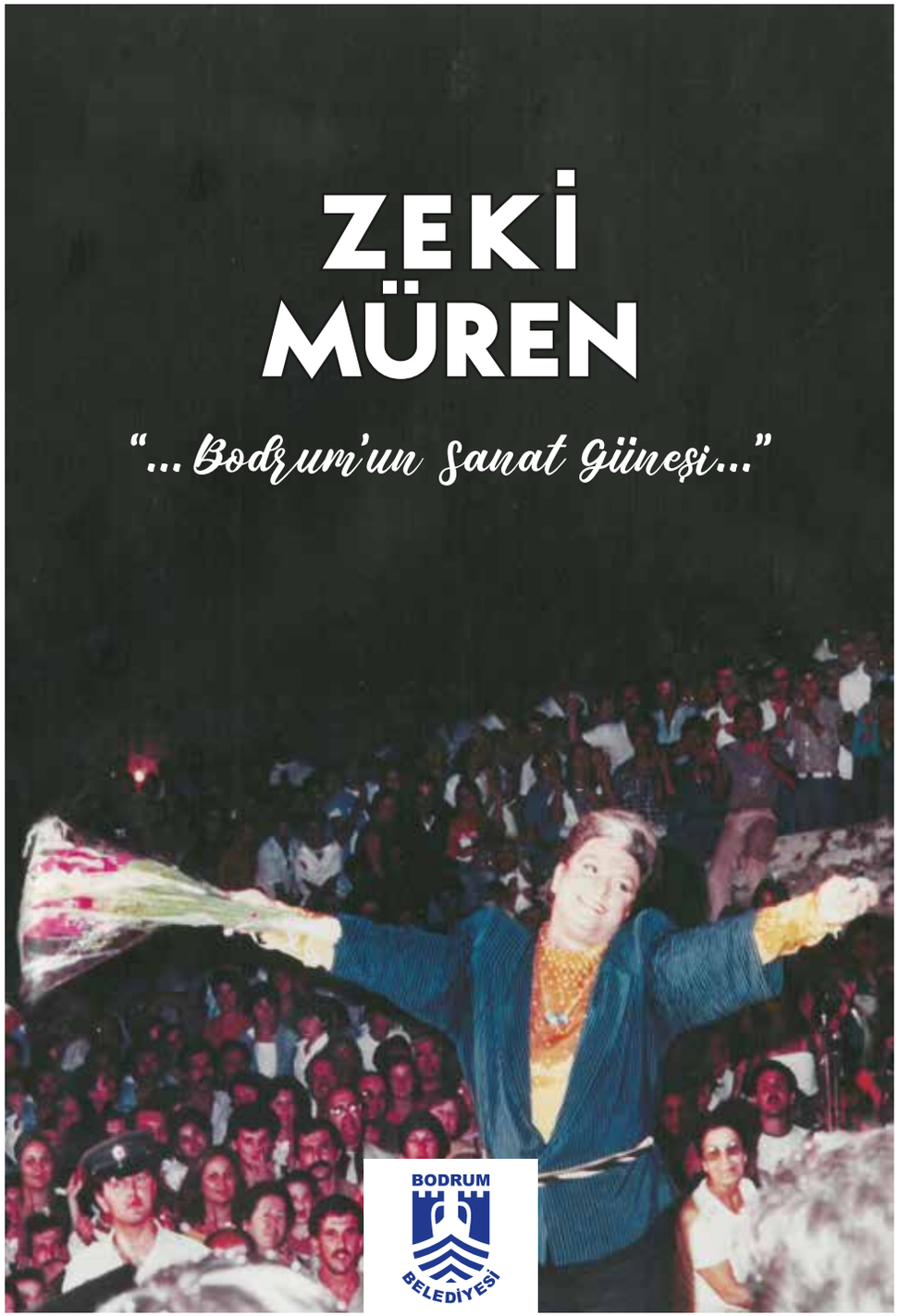

BODRUM BELEDİYESİ

ZEKİ MÜREN
Bodrum'un Sanat Güneşi

ZEKİ MÜREN
Bodrum'un Sanat Güneşi

Araştırma-Derleme:
Cezmi Çoban - Zeynep Atılgan

Kapak ve Sayfa Tasarımı:
Kubilay Sağlamcı

Ön Kapak Fotoğrafı: Zeki Müren, 1984 Bodrum Kalesi Konseri sonrası, "Bodrum Güneşi" adını verdiği kıyafetiyle halkı selamlarken. *(Zeki Müren Sanat Müzesi Arşivi)*

Basım Tarihi:
Eylül, 2021.

ISBN: 978-605-70053-3-5
Yayıncı Sertifika No: 48872

Baskı:
Müskebi Ofset &Matbaacılık - Nazmi ÖZCAN
Müskebi Mh. Cumhuriyet Cad. No: 110-B/6 Bodrum
www.muskebiofset.com

Yazışma Adresi:
Bodrum Belediyesi
Çarşı Mah. Neyzen Tevfik Cad.
Belediye Meydanı No:1 48400 Bodrum/MUĞLA
444 00 48
info@bodrum.bel.tr - www.bodrum.bel.tr

Bodrum Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü tarafından yayına hazırlanmıştır.

Bodrum Belediyesinin kültür hizmetidir. Ayrıca para ile satılamaz.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ … 11

ÖNSÖZ … 13

“KENDİ DİLİYLE ZEKİ MÜREN” …18

RÜŞTÜ GÜR, “ZEKİ MÜREN GELİYOR!” … 30

HÜSEYİN KARAÖZ, “BANA ‘VİTAMİNSİZ HERKÜL’ ADINI TAKMIŞTI” … 32

ZEKİ MÜREN, “BODRUM, MARMARİS VE PAMUKKALE GEZİSİ ARDINDAN MEMLEKETİMİZİN CENNET KÖŞELERİNDEN GELİYORUM” … 38

MEHMET KOCAİR, “DÜĞÜNE ZEKİ MÜREN GELECEK DEDİLER” … 42

ZEKİ MÜREN, “TAM YÜZ KONSER (DİLE KOLAY)” … 44

ZEKİ MÜREN, “SİZLERLE SOHBET” … 47

ZEKİ MÜREN, “7 GÜN 7 HÂTIRA” … 50

ZEKİ MÜREN, “ÖMRÜMÜN EN ŞEREFLİ VE MUTLU OLAYI” … 53

ZEKİ MÜREN, “YEŞİL BUĞDAY TARLALARINA GELİNCİKLER YARAŞIR” … 57

“*BODRUM KALESİ’NDE GECE YARISI DOĞAN GÜNEŞ*” … 59

DERYA BENGİ, “GÖNÜLLÜ SÜRGÜN” … 62

NALÂN SEÇKİN, “SON KEZ SAHNEDE” … 64

NESRİN ŞAKAR, “ZEKİ MÜREN’LE SENEDE BİR GÜN” …67

MÜZEYYEN SENAR, “SİZE YENİ BİR SES YILDIZI TANITIYORUM” … 69

MEFTUN OLGAÇ, “GENÇ SES SANATKÂRLARI ARASINDA ZEKİ MÜREN DİYOR Kİ” …75

“BBC TÜRKÇE RADYOSU’NDA YAPILAN ZEKİ MÜREN RÖPORTAJI” …79

DENİZ İZGİ, “EKRANA 23 YIL ÖNCEKİ ZEKİ MÜREN GELİYOR” …83

AYTEKİN KÖMÜRGÖZ, “ZEKİ MÜREN’İN BODRUM SAFASI” …93

“BODRUMLULAR BENİ ZEKİ MÜREN OLDUĞUM İÇİN DEĞİL, ZEKİ OLDUĞUM İÇİN BAĞIRLARINA BASTILAR” …94

ENDER USLU, “TÜRK HAFİF MÜZİĞİ YALNIZ EĞLENDİRİCİ” … 96

CEM BEYAZKARTAL, “ZEKİ MÜREN PLAKLARDA YAŞAYACAK” … 103

FERİT SAYMAN, “İŞTE ZEKİ MÜREN’İN ONUR ANITI” … 105

“HER NİMETİN BİR KÜLFETİ VARDIR” … 107

MURAT ATAÇ, “GEL GÖNÜLLÜ SÜRGÜNÜM GEL” … 111

EMİN ÇÖLAŞAN, “TAM MUTLU OLANA RASTLAMAK ZOR” … 117

METE AKYOL, “ZEKİ MÜREN’İN GİZLİ DÜNYASI” … 125

AYŞE EGESOY, “ZEKİ MÜREN” … 156

NURCAN SABUR, “BODRUM’DA AŞK BAŞKADIR” …162

YENER SÜSOY, “YAŞARKEN ÖLDÜM” …166

AHMET ÇELİK, “ANILARIMI YAKTIM” …172

OSMANTAN ERKIR, “ZEKİ MÜREN” …175

“ZEKİ MÜREN’DEN ‘KEKERE MEKERE’ TEKERLEMESİ” … 184

“ZEKİ MÜREN’DEN BİR FIKRA” …185

MEHMET YILDIZ, “ZEKİ MÜREN’İN YAŞADIĞI EVE GELMEK, BANA DA NASİP OLDU DEDİM KENDİME” …186

SEBAHATTİN KEKLİKOĞLU, “SON NEFESİNİ AYAKTA VERDİ ZEKİ MÜREN” …188

MUZAFFER ÇAHA, “ÖLÜM BİLE BENİ BODRUM’DAN AYIRMASIN” …204

MİTHAT AYER, “BENİM EHLİYETİM SİZSİNİZ” … 214

CEVAT BİLKİÇ, “ZEKİ BEY SİZİNLE REKORA GİDİYORUZ” … 218

OĞUZ ALPÖZEN, “ZEKİ MÜREN, KALENİN HALKLA BÜTÜNLEŞMESİNİ SAĞLAYAN SİMGE İSİMLERDEN BİRİDİR” … 224

HARUN ÖZAKINCI, “BURASI NE KADAR GÜZEL BİR YER ÇAKIR OĞLUM” … 228

TUNCAY ÖZSERT, “BODRUM ÜNİVERSİTESİ İNSANLIK OKULU MEZUNUYUM” … 240

HALİL ÖZYURT, “KAHROL DÜŞMAN AL SANA BOMBA” … 246

AHMET DEMİREL, “MÜSAADE EDERSEN SANA BİR ALBÜM YAPMAK İSTERİM” … 249

HÜSEYİN AYAZ, “TARİHİ KALEDE YER YERİNDEN OYNAMIŞTI” …256

HÜSEYİN YETER ŞAKAR, “HERKES BİRBİRİNDEN ZEKİ MÜREN HAKKINDA BİR ŞEYLER ÖĞRENMEYE ÇALIŞIYORDU” …259

ALİ ÖZKOCA, “EVLADIM, BAŞIN SAĞ OLSUN!” …263

MERAL KÖSEMEN, “ONUN KONSERİ İÇİN SAATLER ÖNCESİNDEN GİDİP KUYRUKTA BEKLEMEK GEREKİYORDU” … 265

FİRDEVS ŞENGÜL, “HOŞ BULDUK” … 267

MUSTAFA ÇAKMAKLI, “GÜNLER GÜNLERİ KOVALARKEN ZEKİ MÜREN BODRUM’A YERLEŞTİ” … 269

NAZLI ERAY, “ZEKİ MÜREN’E MEKTUP” … 271

MEHMET ATİLLA, “KENDİLİĞİNDEN PERÇİNLENMEK” … 272

RASİM ERİŞ, “GARABIYIKTAN BODRUM TÜRKÜLERİ SÖYLENECEK DERDİ” … 274

HAYRİYE ERİŞ, “ZEKİ MÜREN ÇAY BAHÇESİNDE OTURUP ŞARKILAR DİNLERDİ” … 281

EMİNE AŞAN, “BODRUM AŞK KENTİDİR” … 287

HALİT KIVANÇ, “HADİ ANLAT BAKALIM” … 293

HAKAN TARTAN, “ZEKİ MÜREN’İN EUROVİSİON HAYALİ” … 295

DOĞAN HIZLAN, “ZEKİ MÜREN FENOMENİ” … 300

M. ŞÜKRÜ TANDOĞAN, “ZEKİ MÜREN MADALYASI” … 303

YAŞAR EYİCE, “ZEKİ MÜREN KİTABI” … 305

BÜLENT PEKER, “BEYAZPERDEDE ZEKİ MÜREN” … 307

ŞEYMA ERSOY ÇAK, “TELEVİZYON DÜNYASINDA ZEKİ MÜREN” …. 313

AYBARS ATİLLA, **ERCAN PALA**, “BODRUM YASTA” … 315

“SANAT GÜNEŞİ’NE GÖZYAŞI” …316

HALUK AKTAR, “SEVGİLİ ZEKİ MÜREN BİR EFSANEDİR” … 318

ERTUĞRUL ÖZKÖK, “SON RANDEVUYU KAÇIRDIM” … 320

ZÜLFÜ LİVANELİ, “EYLÜL ÖLÜMLERİ” … 325

OKTAY EKŞİ, “BİR ŞARKIYDI O” … 326

YILMAZ ÇETİNER, “ZEKİ MÜREN’İ NASIL TANIDIM” … 328

ENİS BERBEROĞLU, “YAPTINIZ PAŞAM” …331

SANAT GÜNEŞİMİZ ZEKİ MÜREN, 23’ÜNCÜ ÖLÜM YIL DÖNÜMÜNDE BODRUM VE BURSA’DA ANILDI” … 333

AYSER ÖZBULUT, “BU DÜNYAYA BİR SANAT GÜNEŞİ DOĞDU” … 336

EDA DINGIL, “ZEKİ MÜREN MÜZESİNDE ÇALIŞMAK BENİM HAYALİMDİ” … 340

SAFFET SAYLAK, “ZEKİ MÜREN’İN YILLAR ÖNCE ANNESİNE YAZDIĞI MEKTUP ARTIK MÜZEDE” … 346

AYSUN ÖZKAN, “EKSİLEN DEĞİL ARTAN BİR SEVGİYLE” … 348

BURCU KARADAĞ KARGICIK, “İNSANIN ONA HAYRAN KALMAMASI MÜMKÜN DEĞİL” … 350

“MEKTUP 1” … 352

“MEKTUP 2” … 355

RAHMİ KALAYCIOĞLU, “KISA HÂL TERCÜMESİ” … 357

“MÜZEDEKİ BİYOGRAFİ” … 360

ZEKİ MÜREN İÇİN NE DEDİLER … 363

KAYNAKÇA… 384

TEŞEKKÜR … 393

Zeki Müren'in vefatının
25. yılı anısına…
(24.09.1996-24.09.2021)

SUNUŞ

"Yaratıcılığın ve hayal gücünün bir ifadesi olan" sanat kavramı, tarih boyunca toplumların gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Sanatçı; yaratıcılığı, hayal gücü ve farklı bakış açısıyla ortaya koyduğu eserlerinde, toplumda farkındalık yaratırlar. Eserleriyle topluma örnek olur, toplumu ileriye taşır ve mensup olduğu toplumu dünyada temsil ederler.

Zeki Müren, henüz 20 yaşına yeni girdiği sırada İstanbul Radyosunda verdiği ilk konserinde, sesi ve şarkıları söyleyişindeki icra yeteneği ile Türk halkı tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı. Sonraki süreçte ise besteleri, Türk Sanat Müziğine getirdiği yorumu, Türkçe'ye olan hâkimiyeti, topluma olan saygısı, nezaketi, sanatsal duruşu, örnek kişiliğiyle adı daha hayatta iken bir efsaneye dönüşen ender kişilerden biri olarak, Türk toplumunda "Sanat Güneşi" olarak anılmaya başlandı.

İlk olarak 1967 yılında Bodrum'a gelen Zeki Müren, 1977 yılında Kumbahçe Mahallesi'nden bir ev alır. 1980 yılında sahneleri bırakmasına rağmen, Bodrum'a olan aşkıyla Bodrum Kalesi'nde kent yararına (*antik tiyatronun onarımı gibi*) konserler verir ve "Bodrum'un Paşası" olarak anılmaya başlanır. Bodrum'un, ülkemize ve dünyaya tanıtılmasında büyük katkıları olur.

Zeki Müren; Bodrumlular'ın kendisine olan sevgisini bir röportajında şöyle ifade eder:

"*Bodrum yalnız beyaz duvarlarıyla değil, ak yürekli insanlarıyla da beni büyüledi. En aşağı bin kişi ile selamlaşmadan, dar sokaklardan geçmek imkansız. Bu riyasız bir sevgi. Beni Zeki Müren olduğum için değil, Zeki olarak bağırlarına bastılar ve sevdiler*."

Bu yıl, Zeki Müren'in vefatının 25. yılı. Bizler onsuz bir çeyrek asır geçirdik. İstedik ki bu yıl ona Bodrum'un ve Bodrumlular'ın sevgisinin ve vefa duygusunun ifadesi olarak bir kitap armağan edelim.

Belediyemizin Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Bodrum Kent Müzesi ve Arşivi çalışanlarından Cezmi Çoban ve Zeynep Atılgan; *Zeki Müren'in hayatına tanıklık edenlerin ve Bodrumluların anıları başta olmak üzere, Zeki Müren'in Müzeyyen Senar'a verdiği ilk röportajdan başlayarak gazete ve dergilerde yayımlanan röportajlarını, tarihi Bodrum Kalesi'nde verdiği konserlerin basın haberlerini ve vefatı üzerine yazılanları* bir araya getirerek elinizde tuttuğunuz '*Zeki Müren Bodrum'un Sanat Güneşi*' adlı kitabı hazırladılar.

Bodrum Belediyesi'nin bir kültür hizmeti olarak yayınlanan bu kitap; Bodrum'un Paşası'nı daha yakından tanımamıza ve çok yönlü bir sanatçı olan Zeki Müren hakkındaki bilgilerimize, yenilerinin eklenmesine olanak sağlayacaktır.

Bu kentin belediye başkanı olarak, ilçemize olan katkıları için kendisini bir kez daha minnetle ve şükranla anıyorum.

Sanatçı kişiliği, hoşgörüsü, insanseverliği, Bodrum'a ve Bodrumlulara olan bağlılığı ve aşkı ile kalbimizde apayrı bir yere sahip olan Sanat Güneşimiz. Bodrum'un Paşası, Türkiye'nin aydınlık yüzü… Seni çok özledik.

Sesin hâlâ sokaklarımızda…

Ahmet Aras
Bodrum Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

"... Neden Bodrum,
ah bir bilsem... Bir izah edebilsem...
Aşk gibi, tılsım gibi, büyü gibi ve
karşı konulamayan bir mıknatıs gibi çekiyor.
Bırakmıyor insanı Bodrum.
İstanbul'daki evimde bir sabah
resim yapma duygusu ve hevesiyle
uyandım yıllar sonra.
İlk çizdiğim neydi biliyor musunuz?

Siyah karton üstüne beyaz guajla Bodrum evleri ve de sıklamen rengindeki o benim evimin kapısında da naçizane bulunan begonvil çiçekleri.
Değirmenler, değişik kadın ve erkek profilleri.
Bol bol turkuaz mavi çizgiler.

Eee ben boşuna mı Bodrumlu oldum canım.
Biraz güzellikleri bilirim..."

('*Batmayan Güneş Zeki Müren'* Belgeselinden, TRT, 1996)

6 Aralık 1931 tarihinde Bursa'da doğan Zeki Müren; İlköğrenimini Osman Gazi İlkokulunda ve Tahtakale İkinci Ortaokulu'nda tamamlar. Daha sonra İstanbul'a giderek Boğaziçi Lisesi'ni bitirir. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yüksek Süsleme Bölümünden mezun olur. Desen ve tasarım çalışmalarıyla adından sözettirir.

Zeki Müren, henüz Bursa'da iken tamburi İzzet Gerçeker'den aldığı solfej ve usul dersleriyle musiki bilgileri öğrenmeye başlar. Agopos Efendi veUdi Kirkor'dan aldığı derslerle de musiki eğitimini sürdürür. İlk bestesini 18 yaşında yapar.

1950'de sınavla girdiği İstanbul Radyosu'nda ilk konserini 1 Ocak 1951 tarihinde verir. Canlı olarak yayınlanan bu programda Zeki Müren'in sesi halk tarafından çok beğenilir ve bundan sonra düzenli olarak canlı yayınlara çıkmaya başlar. Sanat yaşamı boyunca, beş yüzün üzerinde plak, kaset, CD albümleri yayımlanır. Müren, 1955'te "Manolyam" adlı şarkısıyla ilk kez verilen Altın Plak Ödülü'nü kazanır. Sanat yaşamını sonlandırana kadar Zeki Müren, döneminde en çok konser veren ses sanatçısı olmuştur.

Zeki Müren, kalp rahatsızlığı yüzünden 1980'lerin ilk yıllarından itibaren sahne ve müzik çalışmalarına ara verir. 1977 yılında satın aldığı Bodrum'daki evinde daha sık zaman geçirmeye başlar. Mütevaziliği, sıcakkanlılığı ve insanlara kibirden uzak samimi yaklaşımıyla, kısa sürede kent tarafından benimsenen bir sanatçı olur ve "Bodrum'un Paşası" olarak anılır.

Bodrum'da gerçekleştirilen birçok kültür ve sanat festivaline gönüllü olarak katılım göstermiş, konserlerin tüm gelirlerinin *Antik Tiyatro*'nun tamiri başta olmak üzere kent yararına harcanmasını rica etmiştir.

24 Eylül 1996 Salı günü, TRT İzmir Stüdyoları'nda düzenlenen ödül töreninde kalp krizi geçirmesinin ardından yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayarak yaşamını yitirir. Bursa Emir Sultan Mezarlığına defnedilir.

Tüm servetini TSK Mehmetçik Vakfı ile Türk Eğitim Vakfına bırakır. Bodrum'da oturduğu evi Kültür Bakanlığı tarafından *Zeki Müren Sanat Müzesi*ne dönüştürülerek 8 Temmuz 2000 tarihinde ziyarete açılır.

Bodrumlular'ın, Zeki Müren'e olan sevgisinin en güzel örneklerinden birisini, 1940 yılında Yalıkavak'ın Sandıma Köyü'nde dünyaya gelen *Ziya Bozdam* 25.09.1996 tarihinde kaleme aldığı şiirinde vermiştir:

PAŞAYI SEVEN AĞLAR İÇİN İÇİN

Sanat güneşimiz doğdu 1931'de,
Bodrum'un paşası öldü 1996'da,
Namazı kılındı Cuma günü Bursa'da,
Zeki Müren'e ağlamıyan yok dünyada.

Sevenleri ağlar için için ardından,
Son ayrılığı oldu bu güzel Bodrum'dan,
Şimdi dua edelim biz onun ardından,
Kim kurtulmuştur ki Azrail'in elinden.

Bir iki satır şiir hediyemdir size,
Paşam ölümün dert olmuştur içimize,
Allah'tan rahmetler dilerim paşam size,
Şarkılarını koyduk bizler kalbimize.

Yaptığın tüm hayırları önüne serem,
Her gözlük takana derlerdi Zeki Müren,
Cennetin bahçesinde huzuruna eren,
Yaşamın sona erdi işte Zeki Müren.

Elinizdeki bu kitap, *Bodrum'un Sanat Güneşi Zeki Müren*'in 25. ölüm yıldönümü anısına, Bodrum Belediye Başkanımız *Ahmet Aras*'ın direktifleri ile başladığımız; sözlü tarih görüşmeleri, literatür taramaları, araştırma ve derleme süreçleri sonunda yaklaşık iki yıllık bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, Zeki Müren'in en yakınlarının anılarından başlayarak, hayatta iken onunla tanışma imkânını bulmuş, onu tanımış ve onunla çalışmış kişilerin anlatımlarını, Zeki Müren'in Bodrum'a olan katkılarını, vefatı üzerine yazılanları ve sanatçı kişiliği üzerine yapılan değerlendirmeleri içeren metinleri derleyerek bir anı kitabı oluşturmaya çalıştık.

Böylelikle yaşamı, şarkıları ve besteleri ile Türk Sanat Müziğine damgasını vuran Zeki Müren'i daha yakından tanıyalım, sevinçlerine üzüntülerine ortak olarak anısını yaşatalım ve onu yeni nesillere tanıtalım istedik. Umarız, bunu başarabilmişizdir. Buradaki amacımız, Zeki Müren hakkında sözlü tarih görüşmeleri gerçekleştirmek ve gazetelerde, dergilerde, bültenlerde, kitaplarda yazılmış, kütüphanelerin ve birkaç sahafın dışında ulaşılabilmesi mümkün olmayan metinleri yeniden okurlarla, gençlerle buluşturmak ve *Zeki Müren Sanat Müzesi* arşivine katkı sunabilmektir.

Araştırma ve derleme sürecinde bilgisine başvuramadığımız ve kendisine ulaşamadığımız kişiler ile yazısını kitabımıza alamadığımız araştırmacıların hoşgörüsüne sığınarak; kitabın yapılacak yeni baskılarında görülebilecek eksikliklerin giderileceğini ifade etmek isteriz.

Zeki Müren, farklı zamanlarda verdiği röportajlarda ve yakın çevresiyle paylaştığı düşüncelerinde; hayatını anlatacak kitabın üç farklı ismini paylaşır: "*Yeşil Şehrin Çocuğu*", "*Boş Beşik*" ve "*Beni Benden Dinleyin*".

Yeşil şehirde başlayan hikâyeni, baştan sona senin anlatımınla senden dinleyemesek de; sevenlerin, ömrünü geçirdiğin Bodrum ve sonsuz sevgini verdiğin Bodrumlular seni unutmadı Paşam.

Sensiz geçen 25 yılda Bodrumluların sana olan sevgisinden hiçbir şey eksilmedi.

Bizim için hep '*Zeki Müren, Bodrum*' olarak kalacaksın.

Sevgi ve saygılarımızla.

Cezmi Çoban
Zeynep Atılgan
Bodrum, 24.09.2021

KENDİ DİLİYLE ZEKİ MÜREN[1]

1931 yılının 6 Aralık Cuma sabahı ezanlar okunurken Bursa'da, Hisar Semti'nde Ortapazar Caddesindeki 30 numaralı iki katlı ahşap evde doğdum. Babam kereste tüccarı Kaya Müren, annem Hayriye Müren'dir. Başka kardeşim yok. Tekim. İlkokulu, Bursa Osman Gazi İlkokulu'nda bitirdim. Ortaokulu yine Bursa'da Tahtakale'de İkinci Ortaokul'da tamamladım.

Sesimin güzelliğini, ilkokuldaki öğretmenlerim keşfetti. Ve okul müsamerelerinde bana başrolü vermeye başladılar. İlk rolüm bir çoban rolüydü. Etrafımda kızlar dönüyordu. Ve kepenek giymiş olarak aralarında şarkı söylüyordum:

"*Çoban'ın kulübesi sazdan samandan,*
İçine de girilmez tozdan dumandan.

Çoban yârin ölmüş bıraksana kavalı,
İşte bıraktım kavalı neden ölmüş zavallı" deyip ağlıyordum. İlk rolüm budur, hayatımdaki ilk rol.

Ortaokulu bitirdikten sonra, Bursa bana adeta dar gelmeye başladı. Büyük şehre taşmak arzusuyla yanıyordum. Büyük şehir tabi ki İstanbul'du. Babama rica ettim. Ve İstanbul'da Boğaziçi Lisesi'ne yazıldım. Boğaziçi Lisesi'nde leyli talebe olarak okuduğum sürece, İstanbul'daki üstatlardan ders almaya başladım.

---

[1] Sunuculuğunu *Gülgün Feyman Baysal*'ın, kameramanlığını *Egemen Baykal, Yücel Özden, Turgut Salacan*'ın yaptığı, 1984 yılı TRT yapımı *Hoş Sadâ* adlı belgeselde *Zeki Müren*; biyografisini, sanat yaşamını anlatmış ve muhabirlerin sorularına tüm samimiyetiyle yanıtlar vermiştir. Okuyacağınız bu satırlar, Zeki Müren'i ilk ağızdan öğrenmemize ve onu daha yakından tanımanıza yardımcı olacaktır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: "TRT Zeki Müren'i Ölümsüzleştiriyor", *Hürriyet* Gazetesi, 19.02.1984.

Daha evvel ortaokulda iken Bursa'da tamburi İzzet Gerçeker hocamdan şarkılar geçmeye başlamıştım.

İstanbul'da tatil günlerinde yani cumartesi, pazar ve çarşamba günleri öğleden sonraları merhum üstat Şerif İşli'den, merhum üstat Refik Fersan'dan, merhum üstat Agopos Alyanak ve merhum Kirkor Efendi'den nota ve usul dersleri aldım ve şarkılar geçtim. Repertuvarımı genişlettim.

Lise son sınıftayken ilk plağımı doldurdum. "*Bir Muhabbet Kuşu*" adıyla. Merhum Şükrü Tunar'ın bestesiydi.

Lise yıllarında yine Boğaziçi Lisesinde o zaman döner sahne vardı. Yani ilk döner sahneyi kullanan sanatçı gene ben oluyorum. Müsamerelere devam ettik. Okul konserlerine devam ettim. Yine moral geceleri düzenledik ve arkadaşlarım tarafından sesimin güzelliği ile çok sevildiğim için her dersin arasındaki teneffüste bana şarkı okuturlardı.

İlk plağım olan "*Bir Muhabbet Kuşu*"ndan hemen sonra, ki zannediyorum 15 gün arayla, İstanbul Radyosu'nun açtığı sınava girdim. 186 kişiden, zannediyorum bir tek ben kazandım naçizane. Zannediyordum ki önce bir stajyerlik devresi geçireceğim ve sonra mikrofonu verecekler. Böyle olmadı. Sınavdan on gün sonra, rahmetli üstadımız Refik Fersan Beyefendi beni telefonla aradılar. Ve şöyle konuştular: "*Oğlum, bir buçuk saat zarfında bir nota dosyanı kap ve radyoya koş*". Seansına rahatsızlığı nedeniyle gelemeyen bir hanım sanatçının yerine 45 dakikalık seansı bana vermişlerdi.

Büyük bir heyecanla, hicaz dosyamı kapıp radyoya koştum. Sazlar rahmetli üstat Hakkı Derman Bey, rahmetli üstat Şerif İçli Bey ve rahmetli üstat Şükrü Tunar Bey'di. Bir de rahmetli üstat Necdet Gezen Bey refakat ediyordu ritim sazda.

İlk okuduğum şarkı "*Her Zahm-ı Ciğer-SuzeDevakar Aranılmaz, Açsan da CiğergâhınıYâre Yaranılmaz*", son okuduğum türkü o seansta "*Hem Okudum Hem de Yazdım, Yalan Dünya Senden Bezdim*" O dakikalar nasıl geçti, anlatması imkânsız. Bir asır kadar uzun, bir salise kadar kısa. Spiker Sayın Tarık Gürcan'dı. Ve seansın sonunda "*Programına rahatsızlığı nedeniyle gelemeyen Perihan Altındağ Sözeri'nin yerine Zeki Müren'i dinlediniz*" diye programı kapattılar.

Radyoya telefon yağmaya başlamıştı. Ve ilk tebrik eden de değerli sanatçımız çok saygı duyduğum Sayın Hamiyet Yüceses'di. "*Kimsin, nesin evladım. Eşimle beraber dinledik. Çok heyecanlandık. Bana kendini anlat*" dediler. Ben de dedim ki; "*Büyük sanatçımız, sayın hanımefendi. Bursa'da bir öğle yemeği yemiştik. Ben o gözlüklü, mavi ceketli, sarı düğmeli çocuğum*" dedim. "*Papyonlu delikanlı, bildim*" dedi. Ve tebrik etti. Gözyaşlarını tutamadığını ifade etti. Çok kuvvet buldum, çok şevk duydum bu tebriklerinden dolayı.

O hafta radyoya birçok istek mektubu, istek telefonu yağmış ki bir hafta sonra ve ondan sonraki haftalar cumartesi geceleri 45 dakikalık emisyonları bana vermeye başladılar. O zaman İstanbul Radyosu ne yazık ki yalnız Marmara Bölgesi'nden rahatça dinlenebiliyordu. İlk plağım olan *Muhabbet Kuşu* beni tüm Anadolu'ya tanıttı. Ve o yıl Güzel Sanatlar Akademisine kaydoldum. İmtihanla alınıyordu akademiye talebeler. Kazandım ve girdim. Akademiyi birincilikle bitirdim. Biraz övünmek gibi oluyor ama diplomalarım daima birincilikledir. Yedek Subay diplomam buna dâhil efendim.

Akademi son sınıftayken ilk filmim olan "*Beklenen Şarkı*" yı çevirdim. Bu filmin dublajını da kendim yaptım. Ve Beklenen Şarkı da benim bestemdi. Filmin içindeki diğer bestelerden bazıları da bana aitti.

***

1955'de Akademiyi bitirdikten sonra sahne konserlerim başladı.[2] İlk önce 1955 yılının 26 Mayıs gecesi, ki bir bayrama rastlıyordu, Küçük Çiftlik Parkı'nda sahne konserlerime başladım. Herkes dört sene beni merak etmişti radyodan. Kimdir, nedir, o zaman şimdiki gibi basın organları da yok sanatçıları tanıtacak veya çok az miktarda. Ve büyük bir rağbetle konserlerimi sürdürdüm.

Sahnede giydiğim ilk beyaz frak, ilk bordo smokin ve papyonuma işlettiğim küçük bir inci birçok söylentilere yol açtı. Fakat bugün birçok sanatçı bunu tatbik ettiğine göre demek öncülüğünü yaptığım için memnun olmam gerekiyor. Bir de ben talebe iken tatil günlerinde diğer sanatçıları dinlemeye birçok gazinoya gitmiştim. Saz heyeti değişik kostümlerle sahneye çıkıyorlardı. Diyordum ki içimden; 'Bir gün sahneye çıkarsam, ki bundan emindim, çıkacaktım okulum bitince. Saz heyetine bir forma giydirmek.

Yaz konserleri olduğu için bu siyah smokin olamazdı gayet tabiî ki. Mavi ceket, gri pantolon ve lacivert papyon olarak saz heyetine ilk aynı biçim ve renkte formayı ben giydirmiş oldum.

---

[2] Zeki Müren sahne konserlerine başlamadan önce, ilk sahne deneyimini 1953 yılında Ankara'da yaşamıştır. Dönemin basınında bu olay şöyle yer alır: "*Kısa bir müddet zarfında memleket çapında bir şöhret yapan İstanbul Radyosu sanatçılarından Zeki Müren, Ankara'da ilk defa sahneye çıkacaktır. Bilindiği gibi sanatkar bugüne kadar sahneye çıkma hakkında yapılan müteaddid teklifleri reddederek, sahne hayatına atılmayacağını söylemişti. Zeki Müren bu konseri, 19 Kasım gecesi Çocuk Esirgeme Kurumu yararına verecektir.*" Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Ses Sanatkârları Zeki Müren İlk Defa Sahneye Çıkıyor", *Cumhuriyet* Gazetesi, 17.11.1953, sayfa: 3.

Önce itiraz edenler oldu. Mesela merhum büyük üstat Selahattin Pınar Bey, "*Ben giymem*" dedi önce. Rica ettim. "*Üstadım*" dedim. "*Çok şıksınız*" Gerçekten çok şık giyinen bir insandı Selahattin Pınar. "*Ne olur*" dedim, "*Kırmayınız. Diğer sanatçılara örnek olunuz*". "*Peki evladım. Ben de aynı elbiseyi giyeceğim*" dedi ve kabul etti.

Sahnede okuduğum ilk şarkı, "*Var mı Hacet Söyleyin Ey Gülşenim, Ben Kulunum Sen Efendimsin Benim*" isimli Nikoğos Ağa'ya ait Muhayyerkürdi şarkıdır. Ve aynı gece programımı "*Asmalarda Kol Uzatmış Dallere*" isimli bir türküyle bitirmiştim. Sonra sahne konserlerim devam etti. Bu arada sahneye bazı yenilikler getirmeye çalıştım. Mesela, halka daha yakın olmak için arkadaki masalara daha yakından hitap etmek için podyum denen *t* denen sahne çıkıntısını ben rica edip müessese sahibine yaptırdım. Dolayısıyla el mikrofonu kullanmam gerekti, çünkü kordonsuz bir mikrofonla arkalara doğru uzanamazdım.

Arkamda bir dekor olmasını istedim. Ve yaptılar. Sahneye renkli ark ışıklarını vurdurtmak ilk bana nasip oldu naçizane. Ve kostümlerimde büyük değişiklikler yaptım. Mesela, smokinden yakaları işlenmiş bir kostüme geçtim.

Bir sezon sonra Türk motifleriyle bezenmiş, ki bunları naçizane kendim çiziyordum, başka bir smokin giydim. Ondan sonra daha fazla renkli, işlemeli, modern desenli kostümler giymeye başladım.

Yine konserimin başında siyah bir smokin kullanıyordum. Sonraki şarkılarda dört beş kostüm değiştirmeye başladım. Ve bunlar pelerinlere, hatta mini şortlara kadar gitti. Halkımız hoş karşılamasaydı bunları giymezdim. Müstehsi (*alaycı*) bir bakış sezse idim zaten hemen keserdim bu işi ve smokinle konserlerime devam ederdim.

***

Sanatçı kendini eskimeden yenilemelidir. Benim prensibim bu oldu efendim. Zaten üç yaşından beri şarkı söylediğimi hatırlıyorum. Miniciktim. İlkokula girdiğim ilk yıl siyah defter kapaklarını yuvarlak keserdim, plak gibi, ortalarına da renkli el işi kâğıtlarından etiket yapıştırırdım ve büyük harflerle '*OKUYAN ZEKİ MÜREN*' yazardım.

Rahmetli babaanneciğimin bir gramofonu vardı. Bu plakları gramofona yerleştirirdim. Sanki benim plağım çalıyormuş gibi elime aldığım karton bir borudan gramofonun içine şarkılar söylerdim. Mesela:

"*O bir salon gelini,*
Koy kalbine elini,
Sevdim tatlı dilini,
Kalplere vur bir zımba,
Rumbada rumba rumba"

Ve, Tanrıya şükürler olsun, günün birinde bu mukavva plaklar hakiki plaklara dönüştü. Ve altın plaklar oldu. Altın Plak Armağanı'nı, 1955 senesinde '*Manolya*' isimli bestemle ilk alan sanatçı naçizane bendenizim efendim.

Her yıl bir film çeviriyordum ve gazino konserlerim devam ediyordu. *1957 yılında yedek subay olarak askerlik görevimi yaptım. İlk altı ay Ankara Piyade Okulu'nda, ikinci altı ay İstanbul Harbiye Temsil Bürosu'nda ve üçüncü altı ay Çankırı'da Teğmen olarak askerlik görevimi tamamladım.* Sonra tekrar sahnelere döndüm. Plakları okumaya devam ettim. Her yıl, o zaman 10-15 plak okuyordum. Henüz longplayler yoktu. Radyo seanslarım devam ediyordu ve canlı yayındı. Banta alınmıyordu. O ayrı bir heyecan veriyordu sanatçıya ve çok daha başka oluyordu tadı canlı yayınların.

***

1965 yılında, Akademi'de ve daha sonra yaptığım resimleri üç şehirde sergiledim. İstanbul'da Olgunlaştırma Enstitüsü [3] 'nde, Ankara'da Fransız Kültür Derneği'nde, İzmir'de Yumlu Galerisi'nde resimlerimi, desenlerimi sergiledim halkımıza ve o yıl şiir kitabı çıkardım. Kitabımın ismi '*Bıldırcın Yağmuru*' İçinde yüze yakın şiirim var naçizane efendim.

1966'da bir tiyatro denemem oldu. Arena Tiyatrosu'nda "*Çay ve Sempati*" piyesini oynadım. Yönetmen Sayın Cüneyt Gökçer'di. Baş kadın rolü Sayın Altan Karındaş'tı. Ve konuk sanatçı olarak da Ankara'dan Sayın Asuman Korat profesör rolünü oynadılar. Kolej arkadaşımın biri Sayın Rana Cabbar'dı. Çok başarılı geçti bu oyun. Yine sahne konserlerime devam ettim. 25 yıl aralıksız inanınız yaz tatili dahi yapmadan sahnede çalıştım ve kırk derece ateşle de olsa sahneye çıktım. Neonumu katiyen söndürtmedim. Böbrek taşımı dahi rahmetli üstat Feyzi Aslangil'in kuyruklu piyanosunun arkasında kırmızı perdenin ardında düşürdüm.

Novaljin iğneleri oluyordum, ağrı kesildiği sürece sahnede kalıyordum. Ve bu 46 gün sürmüştü. Yani sanatçı bazı şeylerden feragat ediyor ve bazı şeylere katlanıyor. Bu şart, katlanmalıdır da. Neonu söndürtmemelidir. Ta ki, büyük olaylar hariç tabi.

1970'de babacığımı kaybettim. Annem halen sağ ve Bursa'da, Allah'a şükür her gün konuşuruz. Sık sık ziyaretine gidiyorum. Dört sene evveline kadar sahne konserlerim devam etti. Fakat bir gün bir kalp spazmı geçirdim.

---

[3] Zeki Müren'in bu ilk sergisi, o günlerde basına şöyle yansımıştır: "*Zeki Müren, 21 ve 31 Ocak tarihleri arasında hayranlarının karşısına başka bir yönüyle – ressam– olarak çıkacaktır. Güzel Sanatlar Akademisi'nden bu yana boş vakitlerini değerlendirmek için yapmış olduğu 300'e yakın eserini Olgunlaştırma Enstitüsü salonlarında teşhir etmektedir. Sergi 21-31 Ocak tarihleri arasında açık bulunacak ve kendisi de her gün 17-19 arasında sergide bulunacak, daha sonra desenlerini yurdun başka şehirlerinde de sergileyecektir*." Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Zeki Müren'in Sergisi", *Cumhuriyet* Gazetesi, 22.01.1965.

İlk spazm Kuşadası'nda başıma geldi. İkincisi Paris'te sıcak bir sinemadan Şanzelize'ye çıkınca ve havası çok soğuktu, ikinci bir spazm geçirdim. Tabi ki doktorlar sahne konserlerini yasakladılar. Çok üzüldüm ama elimden hiçbir şey gelmezdi. 1983 yılının 3 Mart günü, Amerika'ya Teksas'ın Houston şehrine gittim.

Orada büyük bir checkuptan geçtim. Ve neticede maalesef kalbimdeki iki damarın tüm tıkalı olduğunu söylediler. Fakat yandaki kılcal damarlar görevi yüklendiği için henüz bypass gerekmiyor dediler. Şimdi sık sık kardiyogram çektiriyorum ve temastayız Teksas'taki doktorlarımla. Gel dersek gelin dediler. İnşallah icap etmez. Bilemiyorum efendim. Kadere inanıyorum. Alınyazısına inanıyorum. İnsanın başına neler geleceğini hiç kimse daha önceden kestiremiyor. Ve şu anda ilaçlarımı alıyorum. Jimlastiğimi yapıyorum. Yürüyüşlerime devam ediyorum. Daha sakin bir hayat yaşamaya çalışıyorum. Böylece inşallah operasyon gerekmeden bir müddet daha yaşamak istiyorum. Herkes gibi.

İlk ilhamımı annemin ninnilerinden aldım. Dedemin sesi çok güzeldi. Güzel sesli Mehmet Efendi derlerdi. Hacı Mehmet Efendi. Annem Hayriye Müren'in sesi keza. Irsi oluyor ses güzelliği demek ki. Bazı insanlarda. Annemin ninnilerini hiç unutmam. O kadar güzel sesle o kadar güzel okurdu ki hâlâ kulağımdadır. Hele bir tanesini hiç unutmadım:

"*Annesinin adı Huri Münevver*
Annesinin adı Huri Münevver

Ben ölürsem yavrum seni döverler
Ben ölürsem yavrum seni döverler

Döverler de kara yere gömerler
Döverler de kara yere gömerler
Uyu ey tıfil melek şahım uyu
Uyu ey azizi sultanım uyu

Akşam oldu yakamadım gazımı
Akşam oldu yakamadım gazımı
Kucağıma alamadım kuzumu
Kucağıma alamadım kuzumu

Kadir Mevlam böyle yazmış yazımı
Kadir Mevlam böyle yazmış yazımı

Uyu ey tıfıl melek şahım uyu
Uyu ey azizi sultanım uyu."

***

Hayatta tatmadığım iki duygu; kin ve de kıskançlık. *Çünkü, kıskanacak hiç kimseyi bulamadım hayatta.*

Burcum yay burcu, uğur taşım zümrüt ve uğur sayım yedi.

Hayatta nefret ettiğim üç şey: Riya, yalan ve nankörlüktür.

Hayatımdaki en önemli üç atasözü: *Taklitler aslını yaşatır. Yıldırımlar yüksek tepelere düşerler. Meyve veren ağaçlar taşlanır.*

Günlük yaşantımda; çok az uyuyorum. Dört saat uyku bana yetiyor. Kahvaltı etmiyorum. Sabah jimlastiği yapıyorum. Marttan bu yana doktorlar mecbur etti biraz da, önce havalar müsait olduğu zaman Belgrad ormanlarında beş kilometre yürüyordum. Şimdi tabi ev idmanlarına önem veriyorum. Pedal çeviriyorum. Kürek çekiyorum. Ve bel kemeriyle masaj yapıyorum efendim. Sonra telefonlara cevap veriyorum. Gelen mektupları cevaplandırmaya çalışıyorum. Resim isteyenlere resim imzalıyorum. Öğle yemeğinde rejim yemeği yiyorum. Yani özel hazırlanmış perhiz yemekleri. Öğleden sonra günlük işlerimle uğraşıyorum. Akşamüstü muhakkak bir sauna alıyorum. Ve masajımı oluyorum.

Sonra evime dönüyorum. Yine perhiz yemeğimi yiyorum. Çok az ve kısıtlı bir gıda rejimi bu.

Akşam devamlı arkadaşlarımla beraber olmak için bir kulübe çıkıyorum bazen. Bazen video seyrediyorum. Kendi filmlerimi seyretmek çok hoşuma gidiyor. Çoğunun videosu var bende. Kaset olarak. Ve televizyondaki dizilerin beni enterese edenlerini izliyorum. Ondan sonra da herkes gibi ilaçlarımı alıp yatıyorum.

Güney Amerika'da Rio'yu çok beğenmiştim. Kanarya Adalarını çok sevdim ve Honolulu çok güzel iklim olarak enfesti ama bizim ülkemizin üstüne ülke tanımıyorum. Tanrı tüm güzellikleri bizim ülkemize vermiş. Ve çok mutlu olmalıyız bu bakımdan. İyi ki Türk'üz ve Türkiye'de yaşıyoruz. Hayatımda hiç lens kullanmadım. Gözlüğüm bir buçuk numara, astigmat hipermetrop. İlk plağım '*Bir Muhabbet Kuşu'*, 500 küsur plak okudum bugüne kadar. İlk bestem acemkürdi makamında 1949'da Bursa'da bestelemiştim:

Zehretme hayatı bana cananım
Elemlerle doldu benim her anım
Kederinle yanıp sönse de canım
İnan ki ben sana yine hayranım

Derdimi anlatacak kadar Almanca biliyorum. Yabancı dilde şarkı okudum. Bir filmimde İtalyanca Santa Luçia'yı okumuştum. Bir de Almanya'daki konserlerimde Manolya isimli bestemin Almancasını okuyordum finalde. İsrail konserlerimin finalinde Şalom Şalom isimli bir eski İsrail şarkısını okuyordum efendim.

Doktorlar sahneyi yasakladıktan sonra, beş sene üst üste Bodrum Kalesi'nde epeyce uzun süren konserler verdim. Bodrum için can bile verilir. Çok güzel geçti bu konserler. Doğudan Batıdan Kuzeyden Güneyden pek çok sevenim kaleyi doldurdular. Yani Aspendos yavrusu olarak düşünüyorum bu konserlerimi.

Bugüne kadar 18 film çevirdim ve hepsinin dublajını kendim yaptım efendim. İsimlerini sayayım mı?

Beklenen Şarkı
Son Beste
Berduş
Altın Kafes
Kırık Plak
Gurbet
Hep O Şarkı
Aşk Hırsızı
Hindistan Cevizi
Hayat Bazen Tatlıdır
Bahçevan
Düğün Gecesi
Aşktan da Üstün
İnleyen Nağmeler
Kâtip
İstanbul Kaldırımları
Kalbimin Sahibi
Rüya Gibi

Yıllardır değerli dinleyicilerimden, günde yüzlerce mektup almaktayım. Bu mektuplar bana şevk veriyor, kuvvet veriyor, ilham veriyor.

Hepsi birbirinden samimi hepsi birbirinden güzel. Çeşitli şeyler soruyorlar. Dertlerini bana açıyorlar. Onun için sekreter tutmadım hayatımda. Soruyorlar, niçin bir sekreterin olmadı şimdiye kadar diye. Burada arz edeyim sizlere. Bana sırrını açan birçok aile oldu. Bana güvenerek dertlerini anlatan birçok kişi var. Bir sekreter tutsaydım, yani mektupları kendim okumasaydım da başkası okusaydı günün birinde o yazılanlar duyulabilirdi ve şöyle düşünürlerdi mektup yazanlar:

Zeki Müren, bizim sırrımızı başkasına anlatmış derlerdi. Onun için vakit bulduğum zaman mektuplara kendim cevap vermeye çalışıyorum efendim. Ankara'dan değerli bir dinleyicim bir şiirimi istemiş. Hemen yazıp kendisine göndereceğim:

BİYOGRAFİM

6 Aralık 1931 doğmuşum
Niye doğdum bilmem ki
38 ilkokul
Siyah önlük, beyaz yaka, topluma ilk fiyaka
44 ortamektep
Soluk beniz, kısa saç, umutlardan kıskaç
47 lise
Pembe hayaller, yeşil filizler, yorulmayan yorgun dizler
Akademi 1950
Renk deryasında renksiz yelkenli
1955 sahne
Çile, para, para, çile
Artık ne dilersen dile
62 en büyük aşkım
62 en deli gönlüm
62 en… Neyse
Bin dokuz yüz bilmem kaç
Veda kara dünyaya
Son tarihi bir bilseydim
İşportacı olurdum
Tüm solmuş anılarım tablamda…

ZEKİ MÜREN GELİYOR!...[4]

Ankara'daydık… Elçiliklere göndereceğimiz broşürlerimizin basımı için Turizm Bakanlığı'na kaynak aramaya gelmiştik… Bodrum'un tanıtımında artık epeyce yol almıştık.

Sık sık Bodrum'a telefon ediyor, yardımcım Ahmet Taşkıran'a arayan olup olmadığını soruyordum. Zeki Müren aradı, dedi. Şaşırdım. Biri sana şaka yapıyor olmasın, dedim. Ama doğruydu, gerçekten Zeki Müren aramış… Üstelik kendisi konuşmuş!

Bodrum hakkında çok şey duyduğunu, bilgi almak için aradığını söylemiş. Ankara'da bulunan dernek üyesi arkadaşlar hemen kendi aramızda bir durum değerlendirmesi yaptık. Zeki Müren gibi tanınmış bir sanatçının Bodrum'a gelmesinin çok iyi bir reklam olacağına karar verdik ve küçük bir heyetin İstanbul'a gidip kendisini Bodrum Turizm ve Tanıtma Derneği adına davet etmesini kararlaştırdık.

Ben, eşim, Mehmet Uslu ve foto Mehmet Barut Ankara'dan İstanbul'a geçtik. O tarihte Zeki Müren Maksim Gazinosu'nda sahneye çıkıyordu. Kendisini görmeye gittiğimizde matine vardı ve giriş çok kalabalıktı. Bodrum'dan geldiğimizi belirterek içeriye haber yolladık, bizi hemen kulise aldırdı.

Üzerinde bornozuyla, sahne hazırlığı yapıyordu. Kendisini dinlemek için programa kalıp kalamayacağımızı sordu önce. İstanbul'a henüz geldiğimizi öğrenince, akşam bizim için bir masa ayıracağını, konuğu olmamızı istedi.

---

[4] Rüştü Gür'ün, *Bodrum 1930-1980* (İstanbul, 2002) adlı kitabında yer alan, aynı adlı başlıktan derlenmiştir.

Biz de kendisini Bodrum'da konuk etmek istediğimizi bildirdik. Koşullarım var, dedi. Şehir dışında, deniz kıyısında, fazla göz önünde olmayan özel bir ev istiyordu. Bir de, ışık gözlerini rahatsız ettiği için pencerelere siyah perde konacaktı.

Bodrum'a dönünce araştırdık, Bardakçı Koyu'nda Ziraat Bankası müdürümüzün evi en uygundu. Müdür Bey ve eşi arkadaşlarımızdı, karşılığında hiçbir ücret istemeden evlerini konuğumuz için hazırladılar.

Bodrum'un ilk günlük tekne turu yapan motorcuları dalgıç Elçin Karayel ve İsmet Cengiz'i Zeki Müren'in hizmetine verdik. Her şeyi büyük bir gizlilik içinde organize etmiştik.

15 Mayıs 1967 günü Zeki Müren Bodrum'a karayolu ile geldi. Beraberinde yardımcıları ve gazeteciler vardı.

Dernekten birkaç kişi ellerimizde çiçeklerle onları Torba kavşağında karşıladık.[5]

O gün Turgut Reis Sineması'nda Avni Dilligil Tiyatrosu vardı. Hep birlikte yemek yenildi ve tiyatroya gidildi. Zeki Müren'i Bodrum'da, yanı başlarında görmek herkes için büyük sürpriz oldu.

---

[5] Bodrum Turizm ve Tanıtma Derneği adına yapılan bu karşılama, Zeki Müren'in yazdığı köşe yazısında şöyle anlatılmaktadır: "*Bodrum'a varmadan on kilometre evvel bir kır kahvesinin önünde elleri buketlerle dolu bir genç yolumuzu kesti ve 'Bodrum Turizm Derneği'nin 'Hoş geldiniz' yazısıyla süslenen çiçekleriyle karşıladı bizi..*" Bilgi için bakınız: Zeki Müren, "Bodrum, Marmaris ve Pamukkale Gezisi Ardından Memleketimizin Cennet Köşelerinden Geliyorum", *Hafta Sonu* Gazetesi, 10.06.1967. Zeki Müren'i Bodrum girişinde 15.05.1967 tarihinde dernek adına karşılayan kişinin, yaptığımız araştırma sonucunda *Hüseyin Karaöz* olduğunu tespit ettik. Yaşamını uzun yıllardır ABD'de sürdüren *Hüseyin Karaöz* ile 21.05.2021 tarihinde gerçekleştirilen röportajı kitabımızın devam eden sayfalarında okuyabilirsiniz.

“BANA ‘VİTAMİNSİZ HERKÜL’ ADINI TAKMIŞTI”[6]

1960 yıllarının sonları; Bodrum’da halkımızın ev pansiyonculuğuna giriş yaptığı, Bodrum’umuzu daha iyi tanıtabilmek ve daha çok turist çekebilmek için yoğun çaba harcadığımız yıllardı. O zamanlar parmakla gösterecek kadar az 2 otelimiz (Otellerden birinin adı, Karakaşlar ailesine ait *Emel* oteli ve diğer otelin adı da Zengin Üsen namıyla bilinen Hüseyin Tengiz’e ait olan *Ege* oteliydi); pansiyonlarımız (Kumbahçe’de Mustafa Oral’ın *Artemis* ve Tepecik Camisinin az ilerisinde Ali Acar’a ait *Heredot* pansiyonu) ve 2 hanımız (*Hacımolla* ve *Davazlı* Hanları) vardı…

Bodrum’u Tanıtma ve Turizm Derneği’nin bilinçli çalışmaları, özellikle tanıtıma verdiği önem ve dernek üyelerinin bu işi gönüllü yapmaları, ev pansiyonculuğunun hızla gelişmesini sağlamış, Bodrum’umuz kısa zamanda Kuşadası’nı ve Marmaris’i çok gerilerde bırakmıştı.

Bu dönenim çok zor şartlarında, ben de amatör olarak birçok gazetenin Bodrum’daki muhabirliğini yürütüyordum. Tek gayem Bodrum’umuzu herkese tanıtmaktı.

O zamanlar Bodrum’a yolu düşmüş birçok sinema, müzik ve tiyatro sanatçısının nerede konakladığını herkes bilirdi. Hepsi Bodrum’lularla kaynaşır, sanki ezelden beri Bodrumluymuş gibi hareket ederlerdi.

---

[6] ABD’de yaşayan Bodrumlu gazeteci *Hüseyin Karaöz* ile Cezmi Çoban’ın; 21 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir. Hüseyin Karaöz’ün sözünü ettiği Zeki Müren’in Bodrum ziyareti dönemin basınında da yer almıştır: “*Maksim’deki iki aylık sahne konserlerini başarı ile bitiren Zeki Müren, Bodrum Turizm Derneği’nin davetini kabul edip bir süre dinlenmek üzere Bodrum’a gitti. Sanatçı, Antalya Film Festivali esnasında Aspendos Açık Hava Tiyatrosu’nda konser vermesi için yapılan bir teklifi reddetti.*” Bilgi için bakınız; “Zeki Müren Bodrum’a Gitti”, *Milliyet* Gazetesi, 18.05.1967, sayfa: 6.

1967 yılı yaz aylarında dernek, turistleri ev pansiyonlarına dağıtmakta zorlanınca ücretli eleman çalıştırmak zorunda kalmıştı. 1984-1989 yılları arasında Bodrum Belediye Başkanlığını yürütecek olan Cevat Bilkiç bile de o dönem dernekte bir yaz benimle birlikte çalışmıştı.

İşte o yıllarda Bodrum'un tanıtımına hız veren dernek yöneticileri; başta *Rüştü Gür, Turgut Nalbantoğlu, Mehmet Barut, Erdoğan Cingöz, Süleyman Kocaoğlan* ve daha birçok ağabeyim olmak üzere Zeki Müren'i Bodrum'a davet edip onu misafir etmeyi, bu sayede Bodrum adının basında daha geniş yer almasının, iyi bir reklam aracı olabileceği varsayımıyla hareket ederek Zeki Müren'e davetiye gönderdiler.

1967 yılının Mayıs ayında, Zeki Müren bu davete olumlu cevap verdi. Konaklaması için, Bodrum Bardakçı'da bir ev ayarlandı.

Zeki Müren'in Bodrum'a geleceği gün, kendisini Yokuşbaşı Torba kavşağında karşılamak üzere idareciler beni seçmişlerdi. O zamanlar, o meşhur 72 kilometrelik Milas yolumuz henüz açılmamıştı. Milas'tan Bodrum'a gelmek iki saatimizi alırdı. (*Onun da ayrı bir hikâyesi vardır. Bir gün anlatırız.*)

O zamanlar, Bodrum'umuzda bir çiçekçimiz bile yoktu (*İlk çiçekçi dükkânını Cemal Özyiğit arkadaşımız açmıştı.*) Bir buket çiçek yapabilmek için arkadaşım Mehmet Pay'ı da yanıma alarak Cemal ve Mahinur Uslu'nun Hacımolla Çıkmazı'ndaki (*daha sonra yazlık sinema ve düğün alanı olarak da kullanılan*) bahçesine gittik. Topladığımız çiçeklerle yaptığımız buket ile bir jiple Mehmet Kocair'in kahvesine erkenden gittim. Şimdiki gibi haberleşme imkânlarımız olmadığından orada saatlerce bekledim. Nihayet Kızılağaç Torba yol kavşağında, Kökçü Dede'nin Kahvesi'nin oradan "Sülün" gibi bir Amerikan malı Chevrolet gözüme ilişti."*Hah*" dedim "*Zeki Müren'in otomobili bu olmalı*" dedim kendi kendime.

Yanılmamıştım. Yolun ortasına yakın bir yerde, elimde çiçeklerle taksiyi durdurup kendimi dernek çalışanı olarak tanıtıp "*Bodrum'a Hoş Geldiniz*" dedim. Otomobilde; şoförü Mehmet, arkadaşları Doğan ve Bülent ona eşlik ediyorlardı. Bana teşekkür edip "*Gel canım yanıma gel*" diyerek beni yanına oturttu. Bodrum'a girdiğimizde onu görenler, "*Aaa Zeki Müren*" diye tepki verirken, kendisini dernek binasına kadar getirip yöneticilere teslim ettim.

O zamanlar ben fizîken çok zayıftım, bir deri bir kemik misali… Bana "Vitaminsiz Herkül" adını takmıştı.

O zamanlar İzmir gazeteleri her gün akşama doğru, İstanbul gazeteleri ise bir gün sonra Bodrum'a gelirdi. Ben de, Ege'de o zamanlar çok satan bölge gazetesi *Ege Ekspres* gazetesine yazıyordum.

Cavur Ali'nin oğlu rahmetli Elçin Karayel'in, *Ali Baba* isimli teknesiyle Zeki Müren'i Karaada'ya götürdük. *Ali Baba* teknesiyle Elçin, Bodrum'dan İstanköy Adasına da yolcu götürüp getirirdi. Karaada'da iken tesadüf bir de ahtapot yakalamıştık. Ahtapotu, Zeki Müren'in eline verdim ve bir kaç poz fotoğrafını çektim. Fotoğrafı çekerken, kendisine çekiyorum diye hatırlatıp poz verdikten sonra çekmemi isterdi.

O zamanlar gazeteler hafta sonu magazin eklerine yeni başlamışlardı. Zeki Müren'in Bodrum'a geliş haberini, Ptt ile İzmir'e yetiştirmek iki üç gün sürerdi. *Ege Ekspres* gazetesinin yazı işleri müdürü *Erkin Usman* da tesadüf üniversiteden Zeki Müren'in arkadaşıymış.

Zeki Müren, fotoğrafları postalamadan önce muhakkak kendisine göstermemi istemişti. Gazete acele edince film negatiflerini İzmir garajından alabilmeleri için otobüs ile gönderdim. İzmir otobüs terminali o zamanlar Basmahane'deydi.

Resimleri gönderdikten sonra fotoğrafları kendisine gösterdim. Bazılarını haber vermeden çektiğim için istediği gibi çıkmamıştı. Bunları gönderdin mi diye bana sordu, pazar ilavesine yetiştirmek için arkadaşınız Erkin Bey çok rica etti ve o yüzden hemen gönderdim, özür dilerim dedim. Çok kızmıştı. Özür üstüne özür dileyip işi biraz olsun tatlıya bağlayabilmiştim.

Bodrum'un coğrafi bakımdan sapa oluşu ve transit bir güzergâhta bulunmadığından dolayı turneye çıkan guruplar; Söke, Milas yaptıktan sonra Yatağan, Muğla yaparlar, Bodrum'a uğramazlardı. Fakat Avni Dilligil'in tiyatro gösterisi Zeki Müren'in ziyaretine denk gelmişti.

Zeki Müren'in tiyatroculuğunun yanı sıra sinemacılığı da vardı. Hatta, Avni Dilligil Zeki Müren ile aynı filmde de oynamıştı. Zeki Müren'in Bodrum'da olduğunu duyunca onu da Hacı Molla'nın Turgut Reis Kışlık Sineması'ndaki tiyatro gösterisine davet ettiler. Zeki Müren'in perde arkasında tüm işlerini şoförü Mehmet yürütüyordu.

Şoförüne, "*Mehmet bak. Bunlar üç kuruş kazanmak için turnedeler. Tiyatroya kaç kişi gidiyorsa hepsinin bilet paralarını tek tek ödemeni istiyorum*" dedi.

Mehmet kendi dört kişilik biletlerinin yanında benimkisini de ödemişti. Avni Dilligil ile ayaküstü muhabbet ettikten sonra tiyatroyu hep birlikte izledik.

Tiyatroda standupçı bir genç bir hikâye anlatmıştı: "*Hayatında ilk kez sinemaya giden Ali, filmi seyrettikten sonra ikinci gün yine aynı filmi izlemeye gider. Ali'nin aynı filmi izlemeye gittiğini gören arkadaşı Ali'ye sorar. Len Ali! Dün seyretmedin mi sen bu filmi? Eee gördüm der Ali. Dün filmde kadın soyundu. Tamamen soyunacaktı ki tren geçti. Bakarsın bugün o tren geçmiştir*" der.

Seyircilerden kahkaha sesleri yükseldi. Zeki Müren'li bu gece bende tatlı bir anı olarak kaldı.

Bodrum'u ziyareti boyunca kendisine Bodrum kültüründen çok şeyi yaşattık; onu Namlako lakaplı Mustafa Budur'un düğününe götürdük, Bodrum kültürünü anlatmaya çalıştık.

Zeki Müren Bodrum'da on güne yakın kaldı. Bodrum'da bulunduğu günlerde onu Karaada'ya götürdük, Bodrum Kalesi'nin içini gezdirdik.

Zeki Müren, Bodrumda iken yemeklerini; Hasan ve Ramazan Subaşı'nın Kale Caddesine giderken, hanın karşısındaarkasında deniz kenarında bahçesi olan *Körfez Restoran*[7] 'da ve İsmail Uslu'nun Neyzen Tevfik Caddesinde bulunan *Orfoz Restoran*'da yedi.

Bir de sesinin bozulacağı düşüncesiyle, yıllardır hiç dondurma yemediğini söylediğini hatırlıyorum.

Yanındaki Doğan adındaki arkadaşının Marmaris'e gitme ısrarlarına rağmen programında değişiklik yapmadı.

---

[7] Bodrum'un ilk lokantasını 1927 yılında açan *Ali Subaşı* bu işi çocuklarına da öğretir. Ali Subaşı'nın 1951 yılında ölmesinden sonra en küçük oğlu olan *Hasan Subaşı*, ağabeyi ile birlikte baba mesleği olan lokantacılığı sürdürür. 1965 yılında açtıkları lokantaya dönemin Bodrum Kaymakamı *Macit İskenderoğlu* tarafından "Körfez Restoran" adı verilir. *Zeki Müren*, Bodrum ziyaretinde burada yemeğini yer. Restoranın anı defterine 16.05.1967 tarihinde şu satırları kaydeder: "*Tanrının lütfu Bodrum'da Körfez şaheser, insanlar çok zarif ve misafirperver. Körfez Lokantasında geçirdiğimiz bu akşamı ömrümce unutmayacağım. Sevgiler... Hayırlı işler.*" Konu ile ilgili Hasan Subaşı ile yapılan röportaj için bakınız: Özgür Birsel, "Hasan Subaşı", *Bodrum Mavi Dergisi*, Bodrum Ticaret Odası Yayını, Sayı: 40, Ocak-Şubat 2011.

Doğduğu şehir olan Bursa ve daha sonra vereceği Antalya Aspendos Antik Tiyatrodaki tarihi konserlerine rağmen, buraları kendisine mesken seçmemesi, gelip Bodrum'umuza yerleşmesinin altında yatan asıl nedenin, biz Bodrum'luların samimiyetinin ve hoşgörüsünün etkili olduğunu hatırlatmakta fayda var.

İyi ki Bodrumluyum…

BODRUM, MARMARİS VE PAMUKKALE GEZİSİ ARDINDAN MEMLEKETİMİZİN CENNET KÖŞELERİNDEN GELİYORUM[8]

Benim vefakâr dinleyicilerim. '*Hafta Sonu*'nun saygıdeğer okurları. Geçen haftaki yazımı 'Marmaris'ten yazdığımı belirtince bu haftaki mektupların yüzde doksanı bana 18 gün süren *Ege Seyahatim* hakkında sualler soran değerli satırlarınızla dolu olarak geldi.

Memnuniyetle, memleketimizin bu cennet köşelerini anlatayım sizlere efendim. Ne yazık ki Bodrum'u, Marmaris'i, Pamukkale'yi görmemiştim şimdiye kadar.. Bunun eksikliğini oraları tanıdıktan sonra büsbütün anladım. Çok sevdiğim güzel İzmir'in Büyük Efes Oteli'nde bir gece kaldıktan sonra şahane manzaralarla dolu yollar kat ederek 'Bafa' gölü kıyısında mütevazî fakat enfes bir balık ziyafeti çektik kendimize. Göl kıyısındaki küçücük lokantada beni, benim plaklarımla karşıladılar. '*Bahar Gelmiş Neyleyim Sen Olmayınca'* isimli şarkımı çalıyorlardı. Gözlerim yaşardı, uzaklara daldım.. İçimde küllemeye çalıştığım bir duygu kıvılcımlaştı sanki bir anda…

***

Bodrum'a varmadan on kilometre evvel bir kır kahvesinin önünde elleri buketlerle dolu bir genç yolumuzu kesti ve '*Bodrum Turizm Derneği*'nin '*Hoş geldiniz*' yazısıyla süslenen çiçekleriyle karşıladı bizi.. Gideceğimiz tarihi biliyorlardı, ama hangi saatte varacağımız hakkında malumatları yoktu. Buna rağmen yol kavşağında bir arkadaşı ellerinde çiçeklerle bekletmeleri büyük ve zarif bir jestti doğrusu..

---

[8] Zeki Müren'in, *Hafta Sonu* Gazetesi'nin 10.06.1967 tarihli nüshasında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

Bodrumluların sevgi, alkış ve merakla arabamızın etrafını nasıl sardıklarını görmenizi isterdim efendim.. Beni seven değerli dinleyicilerimi çok mutlu kılacak bir durumdu bu.. Turizm Derneği'nin kıymetli mensuplarıyla tanıştıktan sonra Haşim Birkan Bey'in bize tahsis ettiği özel motoru ve gayet neşeli kaptanı ile karşı yarımadadaki Ziraat Bankası Müdürü Sayın Fikret Özder Bey'in villasına vasıl olduk. Bu enfes evde kendi evim kadar rahat ettim dersem inanınız bana efendim. Kendilerine bu sütunlarda teşekkürü borç bilirim.

Havalar henüz pek ısınmadığı için denize rahat girdik, diyemeyeceğim. Fakat bu enfes beldede tabiat onu da ayarlamıştı sanki.. Bodrum'un karşısındaki Kara Ada'da bir mağaranın içinden sıcak su kaynıyor ve bir havuz ile denize karışıyordu. Orada su haliyle ılık ve gözlere, cilde çok şifalı gelen maddelerle doluydu. Hem bol bol yüzdük, hem de kırmızı çamurundan yüzümüze maske yaptık. Bodrum'un zarif halkı o havuzu "*Müren Şifa Havuzu*" ismini vereceklerini lütfedip belirttiler efendim.

Ertesi gün Bodrumlu balık adamların en acarı ve ünlüsü, Artemis Oteli sahiplerinden İsmet Bey kardeşimiz ve 'Ali Baba' motoru sahibi Elçin Karayel ile dalış gösterileri yaşamak üzere denize açıldık. Benim şahsıma yapılan dalışı heyecanla izledim.. 40 dakika süren bu dalıştan sonra dalgıcın hortumla çıkma işaretini verdiği andaki merakımın derecesini anlatamam sizlere..

Tam on iki kilo gelen ve bu mevsimde ender rastlanan bir orfoz balığı ve ondan biraz daha küçük dört ayrı balık, benim şansıma yakalanmıştı. Sevinçten çocuklar gibi zıp zıp zıpladım.. O canım orfozdan bir balık çorbası hazırladılar bize. Ömrümde bu kadar lezzetli şey tatmadım, diyebilirim efendim.

Bodrum'un tarihi kalesi zihnimize ömür boyu perçinlendi.. Aman Allah'ım o ne hazine, o ne eserler.. Dünyada eşi bulunmayan '*Denizaltı Eserleri Müzesi*' memleketimiz için ne büyük nimettir. Zevkten ve heyecandan ürpererek müzeyi gezdik. Çok muhterem ve Bodrumluların pek sevdikleri sayın müze müdürü (*Haluk Elbe*) ve zarif kızı (*Aytaç*) en ince teferruata kadar malumat verdiler bize. Kendilerini şükranla anıyorum..

Ertesi akşam kendilerine has özel adetleri ve oyunları ile süslenen bir Bodrum düğününde bulundum. Coştuk, coşturduk... Ömrümde ilk defa 'Zeybek' oynadım. İnce figürlerini pek becerememe rağmen yine de gayret edişim, büyük tezahüratlarına sebep oldu Bodrumluların…

Aynı gün akşamüstü iskeledeki çayhanede oturup grubu seyrederken Muğla Valisi'nin[9] beni aradığını bildirdiler. Dost ve babacan bir ses bizi Marmaris'e davet ediyordu. Evet, Muğla'nın değerli valisinin teveccühlerine teşekkür etmeyi vazife addederim efendim. *Bu surette 7 günde 7 yıllık bir dost gibi olduğumuz sıcakkanlı Bodrumlular'dan ayrıldık.*

***

Muğla ile Marmaris arasındaki 'Sakar" denen virajlı kısımdan 'Gökova'yı seyretmenin zevkini anlatmaya kalemim ve ifadem yetmeyecek aziz okurlarım.

Marmaris'te çok değerli ve büyük bir tesis olan 'Lidya' oteline indik. Lidya, Marmaris'ten 10 km. uzakta huzur dolu doyumsuz bir yerdi. Sahibi Sayın Deliveli Bey, gayet zarif bir hukukçu idi. Akşam yemeğinden sonra Marmaris'e indik.

---

[9] Dönemin Muğla Valisi *Hasan Basa*'dır.

‘Sini’ restoranın bahçesinde folklor gösterileri tertip edilmişti. Yine yüzlerce Marmarisli etrafımızı çepeçevre dolduruverdi bir anda.. Bir sanatkarı halkın büyük ilgisi ve sevgisi mutlu kılardı ancak. Marmarislilerin yediden yetmişe gösterdiği alaka, o gecemizi unutulmaz günlerimiz arasına kattı..

O akşam Sayın Muğla Valisi ve eşi Semra Hanım bizi ziyaretleriyle mutlu kıldılar. Akşam yemeğinden geç saatlere kadar sohbet edildi ve oralarda turizmin gelişmesi hakkında olumlu tasavvurlarını anlattılar bize. Gerçekten memnun olduk.

Marmaris’ten sonra yıllardır merak ettiğim ‘Denizli Pamukkale’ye müteveccihen yola koyulduk. İnsan böyle bir tabiat harikası karşısında söyleyecek söz bulamıyor. Sanki ‘Beyaz Cennet’e erişmiştik. Kaynayan sıcak ve şifalı sulardaki kalker yüzlerce binlerce yıl birikerek dünyada eşi olmayan harikalar yaratmıştı. Bu, Tanrının elinden çıkan doyulmaz bir sanat eseriydi.

***

Benim değerli okurlarım. Ne olurdu sizler de benimle beraber olsaydınız bu enfes yerlerde.. Yanımda değildiniz ama inanınız ki kalbimde idiniz. Gönlüm her an sizinledir ve sizinle olacaktır aziz dinleyicilerim benim. Şu anda ‘Başkent’teyim. Ankara’dan sesleniyorum bu sefer sizlere. Taptaze şiirler, yepyeni eserler ve derin hasret duygularıyla sevgilerinize layık olmak çabası içindeyim her saniye.

Sizin Zeki’niz

“DÜĞÜNE ZEKİ MÜREN GELECEK DEDİLER”[10]

Çocuktum… İlkokuldayım yani. Kumbahçe Mahallesi Tarla Sokakta, Mana’ya (dağlardan gelen suyun aktığı çeşme) doğru küçük bir boşluk var. Çocuk parkı şu an orası. İşte orada bir Bodrum düğünü yapılıyor… Rahmetli annemin dikiş diktiği ve ev ekonomimize katkı koyduğu yıllar, gelinlik bile dikiyor, o derece yani..

Yanında genç kızlar, onlara da bu mesleği öğretirdi.. Bodrum’da okul mu var o yıllarda?

Sonradan açıldı Kız Meslek Lisesi. Kumbahçe Mahallesi sakinleri daha çok balıkçılık ve süngercilik ile uğraşırlardı o yıllarda ve bugün eğer Bodrum’da turizm var diyorsak eğer, inanın ilk başlatanlar da bu mahallenin naif insanlarıdır. Evlerinin kapılarını açtılar, yemeklerini paylaştılar. Hayatlarına misafir ettiler gelenleri, ev pansiyonculuğu buradan doğdu yani. Sonra da oteller, tesisler derken geldik bugünlere. O eski günlerde çoğunluk, kadınların entarilerini, giysilerini, çocukların okul önlüklerini, bayramlıklarını hep annem dikerdi…

Belki o günkü düğünün gelinliğini de rahmetli anneciğim dikip giydirmişti… Zaten o günün Bodrum’unda kaç kadın terzi vardı ki?

Para da geçmezdi pek alışverişlerde.. Dikilen giysilerin karşılığı olarak evimiz balıkla dolardı. Peygamber balığı, sokkan (iskorpit) balığı, hanoz balığı hatırladıklarım… Her biri de pabuç gibi hani, kocaman…

O deli sarpalar, ara da bul şimdi… Hepsi vitrin balığı oldu zengin sofralarında.

---

[10] Bodrum Belediyesi Meclis Üyesi *Mehmet Kocair* ile Cezmi Çoban’ın; 9 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Lafı nereye getirdik yahu?

Mahalle düğünündeydik evet… Bir ara, düğüne Zeki Müren gelecek dediler! İnanabiliyor musunuz? Daha o yıllarda bile Bodrum'a geldi ve gerçekten mahallenin başı fıtalı kadınları nasıl sarılıp öpüyorlar onu, geleceğin Bodrum Paşasını…

Paşa, onların kırk yıllık dostları sanki..Genç kızlar, delikanlılar ile arkadaş ve sanki bizden biri… Kırk yıllık Bodrumlu gibi..

Böyle işte, daha konuşsak sabahı buluruz.

Lafın kısası dostlar, öyle kolay sanatçı olunmuyor hani...

Halkın gönlünde ve yüreğinde!

TAM YÜZ KONSER
(DİLE KOLAY)[11]

Canımdan yüce aziz dinleyicilerim benim… Yazımın başlığı sakın sizlere şikâyet gibi gelmesin efendim. Madem ki bu sütunlarda dertleşip halleşiyoruz… İçimi sizlere dökmezsem nasıl yaşarım ben…

Evet efendim. Şeker Bayramı ile Kurban Bayramı arası hepiniz biliyorsunuz ki yetmiş gündür… Ayda sekiz matineden yetmiş güne yirmi matine ilave edersek doksan eder… Elbette ki böyle bir sezonun on güncük de prova ve hazırlığı vardır… Varın siz hesap edin Zeki'nizin yorgunluğunu.

Uzakta bulunup göremeyenlerinize veya buralarda olup bazı makul sebeplerden gelemeyenlere (gerçek sevenlerime) şunu arz etmek isterim ki, ben her konserimde yirmi şarkı, evet yirmi şarkı okumadan inemem sahneden… Helâl olsun canım dinleyicilerime, onlar da nelere katlanırlar benim nâciz konserlerimde bulunmak için… Yalnız, ne olur beraberce bir hesap edelim durumu… Demek ki matineli günlerde tam kırk şarkı… Evet bazen de fazlası vardır bunun. Tanrı korumasa, sevenlerinin duası olmasa buna can mı dayanır, kalp mi dayanır? Ben sevgilerinize güvenmesem ayakta durabilir miyim?

Misal mi? "Batı"dan vereyim efendim. Sanatçının teri sahneyi yıkamaz ise o sanatçıyı alkışlamıyorlar başka ülkelerde. Aldığı maddi manevi karşılığı hak etmiyorsa o sanatçı bir sezon sonra unutulup kayıplara karışıyor… Adresi bile bilinmiyor.

---

[11] Zeki Müren'in, *Hafta Sonu* Gazetesi'nin 12.02.1970 tarihli nüshasında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

Gelelim gene bizim bu sezonki yüz konserimize… Kırk sekiz saat ara ile matineli günler başlar… Matineli günlerin bir gün ve bir gece evveli katiyen normal hayatımı yaşayamam ben… Matine günlerinin ertesi günlerinde de, bir gün evvelki o yüce günün nekahati sürer. Demek ki haftada bir güncük kendimize kalır…

Eğer kalırsa tabii… O gün de reklam bantlarının doldurulmasına ayrılmıştır çünkü… Ama bunlar hep helaldir. Çünkü sabah ezanında salonu doldurmaya başlayan o vefakar, o candan, o yürekten, hakiki sevenlerimin huzurlarında ruhumu teslim etsem yine gam yemem, mutlu ölürüm ben, daha doğrusu mutluluğu ilk kez tadarım şu yalancı dünyada belki de…

Matinelerde hiçbir sanatçı ücret almayız… Ve maddi karşılığı olmayan emekler de insana huzur verir, şevk verir, güç verir, şeref verir.

Gündüzleri sahnede iki saat kalırım, geceleri bir buçuk küsur… Canım dinleyicilerim, insan günde yüksek sesle üç buçuk saat gazete okusa dayanamaz… Fakat yazımın başında da inançla arz ettim ya efendim…

Dualarınız, sevgileriniz, karşılıklı duyduğumuz ulvi hisler ve ulu Allah'ımın koruyan eli üzerimde olmasa çoktan göçer giderdim ebediyete… Bu yorgunluğa can dayanmazdı çünkü.

Bir Çarşamba ve Pazarı ele alalım: İki kere kuaför, iki kere tepeden tırnağa hazırlık… Üç seanslık sauna, tam kırk şarkı ve tam on beşer kiloluk yirmi kıyafet… Bu arada yemek yemek yok tabii… Tok karınla şarkı okunulmadığı için. Ve o sabahlar saat sekizde ayaktayımdır ben, öğleye kadar bünyem ve sesim formunu bulsun diye. Matine suare arası katiyen uyunmaz… Uyku, sesi kısar. Vücudu dinlendirirken ses kaslarına tembellik verir.

Bu yazımı beni gerçekten sevenlerimi üzmek için yazmadım. Madem ki sevginin en derinini karşılıklı tadıyoruz. Zeki'ciklerinin günlük yaşantısını bir nebzecik bilsinler diye kaleme almaya gayret ettim. Bu yazdıklarım "koyu hakikat" olmasaydı, teveccühleriniz sayesinde tam yirmi sene sinenizde kalabilir miydim efendim?

Ömrümü size borçluyum.

SİZLERLE SOHBET[12]

Torbalı'dan Özel Çelikkol bana aşağıdaki sualleri soruyor:

1) Sanatınızdan memnun musunuz?

2) Hususi hayatınızda sizi hangi şartlar ilgilendirir?

3) Hiç âşık oldunuz mu?

4) Arkadaşlarınızda ne gibi vasıflar ararsınız?

5) Yabancı artistlerden kimleri beğenirsiniz?

6) Hangi bestekârı seversiniz?

7) İzmir, Ankara ve İstanbul'dan hangi takımları tutuyorsunuz?

8) En çok sevdiğiniz spor hangisidir?

9) Hangi vasıtalarla seyahat etmeyi seversiniz?

Sevgili hayranım beni affetsin! Onuncu sualinden bir şey anlayamadım. Diğerlerini cevaplandırıyorum.

1) Bunu hiç düşünmemiştim. Düşündürdüğünüz için teşekkür ederim. Allah bana genç yaşımda şöhret, servet ve ne istedimse verdi. Şimdi, sanatımın yoruculuğu ile şikayetçi olsam Allah'ın bana verdiği nimetlere isyan etmiş olurum. Evet, sanatımı seviyorum.

---

[12] Zeki Müren'in, *Artist* Dergisi'nin 15 Ağustos 1961 sayısında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

2) Bu sualiniz pek muğlak (*anlaşılmaz, belirsiz*) değil mi? Vallahi bir mana çıkaramadım. Yoksa bu hususta da size cevap vermeyi ne kadar isterdim, bilemezsiniz.

3) Olmaz olur muyum? Her bestem bir aşkın mahsulüdür.

4) Arkadaşlarımda tek ve müşterek vasıf vardır: Doğruluk!

5) Kim Novak, Marilyn Monroe, TonyCurtis, Frank Sitanra… Diğerlerini de severim ama, şimdi isimleri aklıma gelmiyor…

6) Bilhassa Chopin'in müziğine bayılırım.

7) Futbol takımlarını tutmam. Lig sezonunda gösterdikleri başarıya göre takdir ederim. Mesela geçen ligde Beykoz takımı harika idi.

8) Yüzmek! Maalesef insan bir yıl içinde ancak bir ay kadar denize gidip yüzebiliyor. Üç yüz altmış beş gün yüzebilseydik, ne güzel olurdu değil mi?

9) Uçakla seyahat rahat oluyor…

Menemen'den M. rumuzuyla yazan Lise talebesi olduğunu söyleyen bir hayranım, artist olmak istiyormuş. Bu uğurda ölebilirmiş bile.. Sırf arzusu bu imiş.. Okulu da bırakacakmış.. Kendisine güveniyormuş.. Okul piyeslerinde başarılı oyunlar vermiş. Yalnız yakışıklı değilmiş.. Ne yapayım diye akıl danışıyor. Okuyucularımdan bu konuda çok mektup alıyorum. Onun için burada vereceğim cevap, umumi bir mahiyet taşıyacak:

"*Artistlik, sadece kabiliyet meselesi olsa, iyi.. İlkin çok ama çok okumak gerekiyor. Bol bol okumak ve umumi kültür sahibi olmak. Lisenin ikinci sınıfına giden bir gencin kültürü ne olabilir? Sen, lisenin ikinci sınıfından ayrıl, Menemen'den yollara düş.. Ver elini İstanbul de... Sonra, gel buralarda sürün ve kişiliğini kaybet!*

Bütün aktör olmak isteyen gençlere ancak ben, şunu tavsiye ederim: İlkin tahsilinizi bitirip toplumda faydalı bir meslek sahibi olun.. Sonra, sinema artistliğini ikinci ve amatör bir meslek olarak kullanın. İşi başarırsanız, artistliği tercih edersiniz, ama başaramadığınız zaman da hayatta bir şey kaybetmiş olmazsınız! Bilmem Menemen'deki hayranım bu tavsiyeme ne der?.."

7 GÜN 7 HÂTIRA[13]

Salı: Yorgunum… Pazarın konser yorgunluğunu iki gündür üzerimden atmaya çalışıyorum. Olmuyor… Bursa ile telefonlaştım: Babacığımın hastalığı gene çok ağırlaşmış… Üzgünüm, ne yapabilirim? Hayırlısı ile şu hafta geçse de kendisini kısmetse görebilsem!...

Gece çok sevdiğim bir arkadaşım ani çıkıp geldi… Eski yılları konuştuk… Anılara daldık… Hey gidi yedi yıl öncesi… Annemi aradım: yine babam ağırca imiş. Konserimde seçtiğim şarkılar çok içli idi… 20 şarkı okudum. Yarın matine ve suare var… Tanrım kuvvet ver bana…

Çarşamba: Matinem yılların rekoru idi… "Tarihi bir gün" diyebilirim sahne hayatımda. Üç bin hanım dinleyicim benimle ağladı, benimle güldü, benimle coştu, benimle taştı… Onların alkışları olmasaydı yaşayabilir miydim?

Gece yarısından sonra (efkâr dağıtmaya) bir gece kulübüne gittim. Şarkı istediler, "bir tek" okudum. Çift konserli günlerdeki büyük yorgunluğumu belli edemezdim… Sanatçı daima zinde görünmeliydi… "Artistlik" de ayrıca yoruyor insanı özel hayatında.

Perşembe: Babacığıma tekrar serumlar veriyorlarmış. Ah bir pazartesi gelse… Reklam stüdyosuna gittim. İki haftalık "altı program" hazırladım. Gece konserimdeki eserleri Selâhattin Pınar'ın eserlerinden derledim… Yeri dolmayacak olan ölümsüz bestekârımızı andım, andık… Ne ulvî bir geceydi… Tam yedi sene sahnemde (sağımda) yer alan bu yüce sanatçının önünde tekrar eğildim. Eve gece 00.20'de döndüğümde hâlâ ağlıyordum…

---

[13] Zeki Müren'in, *Hafta Sonu* Gazetesi'nin 19.02.1970 tarihli nüshasında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

İki “mogadon” iki de “doriden” aldım, uyku tutmadı. Güneş çoktan doğmuştu belki… Siyah perdelerim ve ses geçirmeyen kepenklerimin ardındaki “yalnız odam” benim dünya ile ilgimi kesiyor… Kessin varsın…

Cuma: Bursa’dan yeğenlerim geldi… Doktorlar babacığımdan ümidi kesmişler… Yine de Tanrı bilir diyorlarmış… Elbette Yüce Tanrı bilir… Ne olur yaşasa… “Sauna” yaptım (her günkü gibi)… Doksan küsuruncu konserim bu geceki… Yine yirmi eser ve altı kıyafet… Allah gücünü veriyor… Gazino hıncahınç… Canım feda dinleyicilerime… Ah babacığımı “dünya gözü ile” bir kez daha görebilsem…

Yattım uyuyamadım… Evin içinde dolaşıyorum… Horoz seslerine, köpek ulumaları karışıyor… Kalbim “birazcık tatil” diye atıyor artık. Çok zevkli, çok yüce, çok yorucu bir işim var… Manevi mükâfatı olmasa can dayanmaz buna.

Cumartesi: Çocukluğumdan beri severim cumartesileri… Sauna yaptım… Bursa’dan şimdilik kötü bir havadis yok. Her an kulağım tetikte… Bir gazetede “kalp spazmı” geçirdiğim yazılıyor… Yazılsın… Bir sanatçı bahsedilmediği gün korkmalıdır… Ömrüm boyunca basına kırılmadım. Nihayet ben de insanım, kalbim yorgunluktan zayıflayabilir… Ama içi o kadar aşka dolu ki…

Pazar: Sabah 4’de yatmıştım, 7.30’da uyandım… Bir fincan nişasta içtim. Malum matinemiz var… Öğlende “form”da olmam gerek… Yine tarihi unutulmaz bir gün yaşadık dinleyicilerimizle… Gazino kapısı sabah 5’ten beri kuyrukmuş… Üç bornoz değiştirip tekrar giyindim… Hürriyet Gazetesi’nin “Parola” programına katıldım. Eyüp’te bir evin kapısını çaldığımda tatlı ve çok isabetli neler olduğunu gazetelerden izlediniz herhalde… Sanatçıyı yaşatan dua değil de nedir?

Pazartesi: Sabah erkenden gereken hazırlıkları yapıp evdeki can yoldaşlarımla Eyüp Sultan Hazretlerini ziyarete gittik. Hayırlısı ile biten sezonum ve sıhhatim için on iki kurban adağım vardı. Onu yerine getirdim… Hepiniz için dualar ettim. Aslında, "ibadetin de, kabahatin de gizli" olması gerektiğine inananlardanım. Ama, orada sürpriz olarak üç ayrı foto muhabiri resimlerimizi çekti diye yazmaya mecbur oldum. Bu da bir tecrübe demek ki… İnanç ziyaretlerini güneş doğmadan yapmak gerekecek bundan böyle…

Hepinize en derin hürmetlerimi sunuyorum efendim.

Sizin Zeki'niz.

ÖMRÜMÜN EN ŞEREFLİ VE MUTLU OLAYI[14]

Aziz ve muhterem dinleyenlerim, (Hafta Sonu)'muzun sayın okurları. Bu yazımda sizlere hayatımın en bahtiyar ve şerefli bir olayını anlatmak istiyorum efendim. Bu yüce kıvancımı benimle paylaşacağınızdan eminim. Sağ olunuz.

4 Mayıs 1974 cumartesi gecesi saat 22.00… Tam 7.000 kişinin hıncahınç doldurduğu Ankara Atatürk Spor Salonu'nun muhteşem podyumuna serilen kırmızı halı üzerinde, simsiyah smokinimle yürüyorum, yürüyorum. Dimdik adımlarla yol aldıkça, velinimetim dinleyicilerimin rekor seviyesini aşan alkışları ile salon inim inim inliyor. Kulaklarımda mutluluk uğultuları, gözlerimde huşu buğusu ile adım adım yaklaşıyorum en büyüğümüze.

Yüce Cumhurbaşkanımızı[15] ve sayın eşini[16] en içten saygılarımla selamlıyorum ilk kez. Sayın Cumhurbaşkanımız yerlerinden kalkarak şerefli elleri ile elimi sıkıp kutluyorlar beni ve saygıdeğer eşinin elini derin hürmetlerimle öpüyorum. Tribünlerden yükselen alkışlar ve bravo, sağol nidaları arşa kadar yükseliyor. Rüyada gibiyim. Bu erişilmez anla haklı olarak övünüyorum.

Yüce Tanrı (şımarmadan, tevazu içinde sürdürdüğüm) 24 yıllık sanat hayatımın en şerefli olayını tattırıyor bana; şükrediyorum.

Bu muazzam ve ilginç gecede en büyüğümüz iki kez elimi sıkarak beni candan kutluyorlar ve böylesine büyük bir teveccühe mazhar olan tek sanatçının naçiz şahsım oluşu beni evrenin en kıvançlı kişisi yapıyor. Bu şerefli eli öpmek istiyorum. Müsaade buyurmuyorlar. Demek ki tevazu insanları gerçekten yüceltiyor.

---

[14] Zeki Müren'in, *Hafta Sonu* Gazetesinin 17-23 Mayıs 1974 (Yıl: 2, Sayı: 63) tarihli nüshasında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

[15] Dönemin T.C. Cumhurbaşkanı *Fahri Korutürk*'tür. (Görev Süresi: 06.04.1973-06.04.1980)

[16] Dönemin T.C. Cumhurbaşkanı *Fahri Korutürk*'ün eşi *Emel Korutürk*'tür.

Diğer değerli, muhterem büyüklerimizi selamlıyorum. Sonra, kıymetli sanat arkadaşlarımın bulunduğu kısma bir reverans yapıp, hakiki yaratıcım ve yaşatıcılarım olan canım dinleyicilerimin önünde en özlü hislerimle eğiliyorum. Spor salonu sanki alkıştan yıkılacak. Gözlerim dolu dolu seansıma başlıyorum. İstanbul'dan özel olarak davet ettiğim çok kıymetli saz üstatlarımın icra ettikleri Hicaz Peşveri ile programımızı açıyoruz.

Bu tür ödül gecelerinde sembolik 2 veya 3 şarkı okumak mutad (*alışılmış*) iken tam 7 şarkı okuyorum. 7.000 kişinin erişilmez teveccühleri beni buna icbar ediyor, mutluyum. Üçüncü şarkım segâhtan (Olmaz ilâç sine-i sâdpareme)'nin sonunda Sayın Reisicumhurumuz tekrar elimi sıkıyorlar ve ikinci kez taltiflerine mazhar oluyorum. En büyük insan'ın şu cümlesi ile ömrümün ve sanatımın en mutlu anını yaşıyorum: "*Bu ödüller size azdır. Siz çok daha büyük Oskarlara lâyıksınız, candan kutlarım sizi*" Bu büyük anı bütün basın mensupları ve televizyon kameraları tespit ediyorlar.

Ve benim konserimin bitişinden birkaç dakika sonra Sayın Cumhurbaşkanımız ve muhterem eşleri, Sayın Başbakanımız[17] ve muhterem eşleri[18] salondan ayrılıyorlar. Onların huzurlarında ve kadirşinas halkımızın en büyük ilgileri ile izledikleri "Ömrümün Konserini" vermenin büyük gururu ve huzuru içindeyim.

Alnımdan, boynumdan omuzlarıma süzülen saygı terleri ile sırılsıklam olan smokinimi özel bir odada değişip, ikincisini giyip ödül törenine hazır olduğumu ilgililere bildiriyorum. Diğer sanatçı arkadaşlarım ödüllerini alıyorlar. Finalde, naçiz şahsıma layık görülen çift Oskara sıra geliyor. Değerli takdimci dostumuz Erkan Yolaç Bey'in sesi hoparlörlerden çınlıyor:

---

[17] 37. T.C. Hükümeti Başbakanı *Bülent Ecevit*'tir. (Görev Süresi: 25.01.1974-17.11.1974)

[18] Dönemin T.C. Başbakanı Bülent Ecevit'in eşi *Rahşan Ecevit*'tir.

“Şimdi de sıra 50. Yılın Sanatçısı ve Dünya Ödülüne…

Bestekâr, şair, ressam, dekoratör, desinatör, film yıldızı, tiyatro oyuncusu, dâhili mimar, spiker ve ses sanatçısı Zeki Müren’i davet ediyorum…”

Tekrar erişilmez alkışlarla piste yürüyorum. Sayın, saygıdeğer Meclis Başkanımız Kemal Güven Beyefendinin elinden Oskarlarımı alırken kendileri beni şu sözleri ile taltif ediyorlar:

“Bu ödülleri size vermekle gurur duyuyorum. Başarınız daim olsun…”

Ben de en içten heyecanlarımla ellerini sıkıp:

“Sağ olunuz efendim. Hayatımın en mutlu anını yaşıyorum” cümlesi ile mukabele ediyorum.

Bu olayı ertesi gün televizyon, haberlerin arasında sizlere aynen naklediyor ve bütün sevenlerim tarafından yüzlerce telgraf ve telefonla kutlanıyorum.

Hitit Güneşi ödülümü Sayın Meclis Başkanımızdan alırken, Ankara Gazeteciler Cemiyeti’nin çok muhterem, saygıdeğer başkanı Sayın Beyhan Cenkçi Beyefendi’nin şu cümlesi ömrümün en unutulmaz bir anısı olarak mahşere dek kulaklarımdan saadetle çınlayacak:

“En inandığım ve sözüne tek güvendiğim sanatçı Zeki Müren’dir”

Bu cümlede ne anlamların gizli olduğunu çözmeğe çalıştım. Kendisini kaprislerle üzenler olmuştu herhalde. Bu anı, yine basın mensuplarının ve TV’nin mikrofonları kaydediyor, mutluluğuma mutluluk ekleniyor.

Demek ki *sözünün eri* olmak da çok büyük bir haslet. Şükürler olsun efendim.

Şimdi çok daha kuvvetli, çok daha dirayetli, çok daha duyguluyum. Ömrüm sizlere layık olmakla geçecektir. Minnetlerimle efendim. Sağlıcakla kalınız.

YEŞİL BUĞDAY TARLALARINA GELİNCİKLER YARAŞIR[19]

Yeşil buğday tarlalarına kırmızı gelincikler yakışır… Yüce tabiat öyle güzel ayarlamıştır ki yemyeşil kırlara kırmızı, kıpkırmızı gelincikleri serpiştirirken. Hiçbir ressamın fırçası bu iki rengi aslı kadar göz alıcı ve huşu verici olarak aksettiremez. Çocukluğumuza dönelim birlikte aziz okurlarım, canım dinleyicileim. Hani ilkokul çağımızda pazar pikniklerimiz olurdu baharda. Yemyeşil kırlarda gelincik toplamanın ve demet demet evlerimize getirip annelerimize sunmanın zevki… Tanrı yeşille kırmızıyı bir arada nasıl da sevdirmiştir kullarına.

Evet (*yeşil ada*) (*yavru vatan*) ve yücelerden yüce Türk Bayrakları…

Yeniden bahar geldi dünyaya. Yemyeşil adada kıpkırmızı kutsal bayraklarımız haşmetle dalgalanmakta. Ve tarih boyunca da dalgalanacaktır artık…

Büyük Türk Milleti, atalarımızın asil kanını ve gurur dolu anlayışını ve de barış sevgisini dünyaya bir kez daha duyurdu, ispat etti. Radyo ve televizyonlardan serhat türkülerimiz tekrarlanırken ben de evimde avaz avaz iştirak ediyordum. Gözlerim dolu, boynum dimdik…

Yedek subaylık yıllarımı saniye saniye tekrar yaşadım. Ankara (*Balgat*) ve (*Dikmen*) sırtlarında sıfır altında yirmi derecede çıktığımız talimleri… Karavana'nın o kendine has tadını asker tayınının mis gibi buğday kokusunu, Çankırı'da geçen teğmenlik dönemimi. Omuzumdaki apoletlere pırıl pırıl yıldızlarımı taktığım gündeki göğsümün şerefle kabarışını.

---

[19]Zeki Müren'in, *Hafta Sonu* Gazetesi'nin (Kıbrıs Özel Sayısı) 2-8 Ağustos 1974 (Sayı:74) tarihli nüshasında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

Büyüklerime duyduğum yüce saygıyı, asker arkadaşlarımın atış birincisi geldiğim gün beni omuzlarında taşıyışlarını. Moral gecelerimizi. Askeri koromuzun klasik Türk musikisinin en nadide örneklerini büyük bir ciddiyetle icra edişini. Asker çocuklarına yurt açmak amacı ile verdiğim muhteşem konserleri hazdan ürpererek yad ettim. Ankara Büyük Sinemanın o hıncahınç hali ile caddelere taşan binlerce kişi huzurunda asker elbisesi ile koro idare edişimi ve rastkâr-ı nev ile başlayan klasik konserlerimi İstanbul Açıkhava Tiyatrosu'nda binlerce kişi huzurunda verdiğim o yüce konserlerimi tekrar yaşadım.

Gözlerim doldu. Çankırı'da teğmenliğimi yaparken Ankara'dan özel olarak gelen Mavi Meleklere canım Mehmetçiklerimle birlikte gönüllü olarak birçok defa kan verişlerimizi andım ve tarif edemediğim duygulara gark oldum.

Daha sonraki yıllarda Kıbrıs için Milli Türk Talebe Birliği ile elele yine İstanbul Açıkhava Tiyatrosu'nda hazırladığımız o muazzam konserleri düşündüm. Değerli basınımızın arşivlerinde muhakkak bulunabilecek olan, benim göğsümde beyaz ipek üzerine işlenmiş kocaman yeşil Kıbrıs'ımızın resmine sarılarak beyaz fraklarım içinde Şehnaz Divan'ı icra edişim. Kalbimde ne erişilmez huşu yaratmıştı…

Evet mutluyuz. Milletçe bahtiyarız. Artık yemyeşil Kıbrıs'ımızda al bayraklarımız daha rahat dalgalanıyor. Yemyeşil buğday tarlamızı berekete kavuşturan su arkımız da var artık. Yolumuz açık artık. Girne bizim artık.

Yüce Tanrı şerefli Türk ordusunun yerinde davranışını ve zaferlerini tarih boyunca olduğu gibi şimdi de dünyaya ispatladı.

Ne mutlu bizlere ki evrenin en şerefli ve güzel bayrağına sahibiz. Ne bahtiyarız ki bu vatanın evlatlarıyız… Sağlıcakla kalınız efendim.

BODRUM KALESİ'NDE
GECE YARISI DOĞAN GÜNEŞ[20]

Tam 5.000 kişi. 5.5 saat boyunca "Sanat Güneşi"nin Bodrum Kalesi'nden doğuşunu bekliyor ve… Özlenen saat geliyor. Zeki Müren hayranlarının karşısında. İşte TRT'nin ekrana yansıtamayacağı konserin, dakika dakika öyküsü.

3 Eylül 1983 cumartesi gecesi güneş ile ilk kez saat 02.30'da doğuyordu Bodrum'da… Üstelik, yine ilk kez doğudan değil, tarihi Bodrum Kalesi'nden yükseliyordu... Ve bu doğuş, Bodrum Kalesi'ni dolduran beş bin kişi tarafından, tam üç yüz altmış beş gündür bekleniyordu… İşte, bu solukları kesen uzun bir bekleyişin ardından, dört yıldır gazino sahnelerine çıkmayan Zeki Müren, Bodrum 4. Sanat Festivali'nin Türk Sanat Müziği'ne ayrılan üçüncü gününde ikinci kezdir ki sahnedeki yerini alıyordu…

Evet, 1-8 Eylül 1983 tarihleri arasında yapılan bu geleneksel festivalde "Sanat Güneşi" geçen yıl da aynı kalede konser vermişti… Dilerseniz, 3 Eylül 1983 cumartesi günü Bodrum'da ender yaşanan, hafızalardan kolay kolay silinmeyecek konserin başlangıcına şöyle bir göz atalım:

Bodrum Kalesi'ndeki Zeki Müren konserinin biletleri satışa çıkartıldıktan kısa bir süre sonra tükenmiş ve artık konseri ayakta izlemek isteyenler uzun kuyruklar oluşturmaya başlamışlardı…

2.500 kişi kapasiteli Bodrum Kalesi'nde bu konser 1.000 TL karşılığında izlenebilecekti. Ve o gece Bodrum Kalesi, oturanların dışında, surların çevresindeki insanlarıyla, ayakta bekleşen insanlarıyla yaklaşık olarak 5.000 kişinin üzerinde seyirci almıştı.

---

[20] *TV'de 7 Gün* Dergisi'nin, 26 Eylül 1983 tarihli nüshasından derlenmiştir.

Saat 20.00'de başlayacak olan program Türk Hafif Müzik sanatçısı Aydın Tansel'in vereceği konser ile açılacaktı. Artık kale tamamen dolmuş, demir kapılar kapatılmış, hazırlıklar tamamlanmış ve Aydın Tansel sahnedeki yerini almıştı.

İstanbul'dan bu konser için gelen Aydın Tansel; "Böyle bir gecede, Zeki Müren ile aynı sahneyi paylaşmak benim için gerçekten gurur verici bir olay" dedikten sonra ilk olarak "Sabret Gönül Bir Gün Olur Bu Hasret Biter" adlı şarkısını söylemeye başladı…

Gerek seyircilerin, gerekse de kulistekilerin verdiği büyük sabır örneği olaylı geçmesi beklenen ve çeşitli güvenlik tedbirleri alınan konserin saat 02.30'da Zeki Müren'in sahnede yerini almasıyla, Bodrum'u çınlatan alkış ve ıslık sesleriyle başlıyordu…

Avni Anıl'ın yönetimindeki saz heyeti ve "Açmam Açamam Söyleyemem Derdimi" parçasıyla Zeki Müren sahnedeki yerini alıyordu… "Sanat Güneşi" bu eseri okuduktan sonra, kendine özgü konuşmasıyla, kendisini büyük bir sabırla bekleyen halka: "*Beni sizler bu yere getirdiniz. Ben sizlere çok şeyler borçluyum. Sizler beni bu kadar saat burada hiçbir olumsuz hareket göstermeden beklediniz. Ben de bu anı tam bir yıldır bekliyordum. Sizleri sonsuz seviyorum ve büyük saygı duyuyorum. Sağ olun, var olun*" diyor ve duygularını kısaca dile getiriyordu…

Ve daha sonra sanatçı sırasıyla şu eserleri sunuyordu: "Akşamın Olduğu Yerde", "İçimde Kim Vardır", "Dertliyim", "Gündüzüm Seninle Gecem Seninle" adlı parçaları seslendirdikten sonra, Avni Anıl'la birlikte "Duvardaki Resim Başka" adlı parçayı birlikte söyleyerek programın birinci bölümünü bitiriyordu.

Hayli sade giyinen Zeki Müren, programın ikinci bölümünde: "Bu bölümde de birinci bölümdeki kostümün negatifini giydim" diyerek espri yapıyordu.

Sanatçı ilk bölümde açık mavi, yakaları ve önü şerit halinde koyu mavi olan bir gömlek giymişti. İkinci bölüme “Mihrabım” adlı eserle giren sanatçı bu parçayı seyircilerle birlikte söyledi…

Sanatçı son olarak, “Esmerim” adlı parçayı seslendirdikten sonra sahnede kısa bir süre göbek atarak seyircilere veda ediyordu…

Konser bittiğinde saatler 03.15’i gösteriyordu. Kaleyi terk eden herkes muhteşem konseri ve Zeki Müren’i konuşuyordu.

Artık Bodrum Kalesi’nin surlarında Sanat Güneşi’nin geride bıraktığı Hoş Sadâ kalmıştı…

GÖNÜLLÜ SÜRGÜN[21]

Bodrum'a ilk gittiğinde 1967 yılının ilkbaharıydı. Körfez Lokantası'nın hatıra defterine "*Tanrı'nın lütfu Bodrum'da insanlar çok zarif ve misafirperver*" diye yazıp imzalamıştı. İstanbul'a dönüşünde "Bodrum'da 5 yaş gençleştim" diyordu.

"Buraya ilk geldiğimde sakallı kaptanların kulak arkalarında kırmızı karanfil olurdu. Başlarında da korsan tarzı bağlanmış kırmızı yemeniler. Seferden dönüşlerini sokaklarda, meyhanelerde kutlardık. Hanımlı beyli gruplar halinde zeybekler oynardık."

Bodrum'da Halikarnas Balıkçısı'nın kitaplarıyla kendinden geçiyordu. "Bir farkımız var. Küçük bir fark. O buraya sürgün gelmiş. Ben gönüllü sürgünüm. Cevat Şakir, Bodrum'a palmiyeler dikmiş. Yıllar sonra o palmiyelerin yeşermesinde, yaşamasında bir bakraç su olabildiysem kendimi çok bahtiyar hissederim."

Ne Bursalı ne İstanbullu, artık sadece Bodrumlu hissediyordu kendini. Almanya'da ses tellerinden bir ameliyat geçirdiği 1979 yılında, hastane odasında kuvvet aldığı tek şey, Selim İleri'nin *Her Gece Bodrum* romanı olmuştu.

Bugün, Zeki Müren Müzesi olan evini 1970'li yılların sonlarında aldı. "Evin üstünde satılıktır yazısı vardı. Ben acılı mal sevmem. Bu güzel yeri satıyorum, buradan aldığımı borcuma, hastalığıma yatıracağım denilen malları sevmem. Bu ev öyle değildi. Sahipleri daha yukarıda cici bir ev yaptırmışlardı."

---

[21] Derya Bengi'nin editörlüğünde hazırlanan, *İşte Benim Zeki Müren* kitabından derlenmiştir.

Artık Bodrum'un simgesi, Bodrumluların Paşasıydı. Bodrum'a kadar gidip de Zeki Müren'i görmeden dönmek Kale'yi görmemekle eşdeğerdi. Bir keresinde evinde Avustralyalı misafirlerini ağırlıyordu. Sohbet biraz uzayınca, bir köşede bekleyen yaşlı kadın sıkılmış, Zeki Müren'e çıkışmıştı: "Evladım, ta Milas'tan seni görmeye geldim. Biraz da benimle ilgilen."

Zeki Müren son halk konserini 8 Eylül 1984 Cumartesi gecesi Bodrum Kalesi'nde verdi.[22] Nevres Paşa'nın "Şehnaz Dîvanı" ndan Udi Hrant'ın "Hastayım Yaşıyorum" una, Neşet Ertaş'tan seçtiği "Zahidem"den "Altın Dişli Hayriye" türküsüne, uzun bir repertuar sundu. 31 Aralık 1985'te Çakıl Gazinosu'nda yılbaşı gecesine mahsus olmak üzere son bir kez daha şarkılar söyleyerek sahne defterini kapadı.

[22] Bu tarihten yaklaşık bir yıl sonra gerçekleştirilen *1. Uluslararası Bodrum Festivali*'nin son gününde saat 00.40'da sahneye çıkan *Zeki Müren*, yaklaşık 40 dakika sahnede kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fikret Dağlıoğlu, Hakan Kara, "Bodrum Festivali Zeki Müren'le En Hareketli Gününü Yaşadı", *Cumhuriyet* Gazetesi, 01.07.1985.

SON KEZ SAHNEDE[23]

Doktorlarının yasaklamasına karşın "*Öleceksem Bodrum için öleyim*" diyerek, yaşamının son konserini 8 Eylül 1984 Cumartesi akşamı (5'inci Kültür ve Sanat Festivali kapsamında) Bodrum Kalesi'nde verdi. Bir buçuk saat süren konseri, içerde on bin kişi, dışarıda onun iki katı insan seli izledi. Gelirinin tümü Bodrum Antik Tiyatrosu'nun onarımına harcanacak konsere gelenler arasında Devlet Bakanı Ahmet (ikinci adını o dönemde kullanmayan) Kurtcebe Alptemoçin ve eşi, çok sayıda milletvekili ve eşleri, yörenin vali, belediye başkanı ve kaymakamları da vardı.

Konseri naklen yayımlayacak TRT aracının kablolarının kopması, kuliste gazetecilerin ablukasında bulunan sanatçıyı sıktı ve heyecanlandırdı. Buna karşın, "Zalimlerin şerrinden koru Yarabbim" duasıyla, Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın ruhuna Fatiha okumayı unutmadı.

Kilim desenli ipek giysisi ve uyumlu çatkısıyla saat 23.38'de sahneye gelen sunucu Cemile Kutgün, feryat figan muştuladı: "*Evet sevgili konuklarımız… Uzun yıllar bekleyiş sona erdi… Saatlerin günler gibi geçtiği… Ayların yıllar gibi geçtiği… Bir yılın yüz yıl gibi geçtiği zaman sona erdi… Ve şu anda beklediğimiz, özlediğimiz, sanatçıların en büyüğü, insanların en iyisi, güzellerin en güzeli, huzurlarınıza geliyor; alkışlıyoruz: Zeki Müren!...*"

Saint Jean şövalyelerinin giysileriyle saat 23.45'te sahneyi teşrif ettiğinde, kaledeki yaygara Bodrum'un en ücra köylerinden bile duyuldu. Her zamanki gibi sahneyi boydan boya turladı, hayranlarını selamladı. Sonra sabit mikrofonun önüne geldi, pek çok meslektaşının kopya etmeye çalıştığı üslubuyla dinleyicilerine teşekkürlerini sundu:

---

[23] Nalân Seçkin'in, *Zeki Müren* kitabından derlenmiştir.

"*Cannım Bodrumlular… Beni bağrına basan, derin saygı duyduğum Bodrumlular… Ve de bu güzel beldeye gönül verenler… Türkiye'nin dört bir yanından beni dinlemek için gelenler… Bu vesileyle hepinize bir kez daha saygılarımı sunma fırsatını verdiğiniz için çok mutluyum efendim… En içten teşekkürlerimi, en içten sevgilerimi, en derin hürmetlerimi lütfen kabul buyurunuz efendim…*"

Programını, güftesi Bayburtlu Zihni'ye ait olan (uğur saydığı), Osmanlı'nın Maliye ve Eğitim Bakanlarından Kemanî Nevres Paşa'nın bestelediği "Vardım ki Yurdundan Ayağ Göçürmüş/Yavru Gitmiş Issız Kalmış Otağı" adlı şehnaz divanıyla açtı. Bu şarkıyı Hüseyin Mayadağ'ın hicaz makamındaki bestesi "Söyle Derdini Kaç Yıl Çekecek Bu Dertli Başım" izledi. Ardından, güftesini Halil Soyuer'in yazdığı, Ekrem Güyer'in şarkısı "Hançeri Aşkınla Ey Yâr Sinem Üzre Vurma Hiç" adlı hicaz geldi. Ağır parçalar, Udî Hırant'ın "Hastayım Yaşıyorum Görünmez Hayaliyle" adlı aynı makamdaki bestesiyle son buldu.

Âdeti olduğu üzere, her şarkı arasında izleyicileriyle söyleşti, espriler yaptı. Birden aklına, festival programında Halikarnas Balıkçısı'nın unutulduğu geldi, üzüntüsünü seslendirdi:

"*O şu anda aramızdadır. Biz beş-altı yıllık Bodrumluyuz. O buraya sürgün geldi; biz kendimizi sürgün ettik. Biz onun diktiği palmiye ağaçlarının en ufak bir tomurcuğu olabilirsek ne mutlu*."

Aynı anda gözleri salkım saçak insan dolu burçlara takılınca yüksek tonda konuştu:

"En arkadakiler, kalenin burcundakiler, canlarım… Ne mutlu bana… Kim bilir kaç yıl önce yapılmış bu yapıt… Fakat bu kadar yıl sonra bile bunca yükü çekebiliyor. Aman Allah korusun!..

O kadar bahtiyarım ki… Sizler gibi teveccüh gösteren büyük, yüce dinleyicilerimin huzurunda bu kalede galiba dört yıldır şarkı söylüyorum ama, bu yıl başka güzel, başka bir tatlı, başka bir cana yakın… Vallahi…”

Sözlerini sürdürecek sanıldı, herkes kulak kesildi. Kuşun kanat sesinin yankılandığı ortamda, burçlardan birindeki adam bağırdı:

“*En büyük paşa sensiiiin!*”

Şaşırdı. Bir an durdu, cevabı yapıştırdı:

“*Estağfurulllah. En büyük önce Allah, sonra sizlersiniz. Milletten büyük yoktur!..*”

Tablo, bir sanatçının istediği an halkıyla bütünleşerek baskıya başkaldırışının kanıtı olarak tarihe geçti.

Kaleyi, hatta Bodrum’u dakikalarca çınlatan alkış, kesilmek bilmedi. Nasıl becerdi bilinmez, konseri naklen yayımlayan TRT bu ânı makaslayıverdi.

Günün moda şarkılarını da seslendirdi ve her şeyden çok sevip saydığı dinleyicileriyle tempolu alkış eşliğinde vedalaştı:

“Sağ olun, var olun… Her şey gönlünüzce olsun… Her şey dilediğinizce olsun… Her şey her zamankinden yüce olsun… Hepinize sonsuz teşekkürler efendim… İnşallah yüce Tanrı’nın izniyle sağ kalırsak, gelecek yıl buluşmak üzere Allahaısmarladık efendim… Dualarınızla ve sizleri düşünerek sizlerle yaşıyorum... Siz de beni unutmayınız efendim… Öpüyorum sizleri… Saygım sonsuz efendim… Bunu sizler de biliyorsunuz… Sayenizde yaşıyorum efendim… Lütfen beni unutmayınız… Allahaısmarladık!”

ZEKİ MÜREN'LE SENEDE BİR GÜN[24]

Zeki Müren muhteşem konserine, rengarenk bulutlar içinde ve "*Şövalye*" kıyafetiyle çıktı. Daha sonra "*Bodrum Güneşi*" adını verdiği elbisesini giydi. Cemile Kutgün'ün sunuculuğunu yaptığı konser, saat 02.00 sularında sona ererken Zeki Müren, "*Görüyorsunuz, ölmedim. Yaşıyorum. Çünkü, bana hayat ve güç veren işte bu alkışlar, bu yüce sevgi… Hepinize binlerce teşekkürler*" diyerek duygularını belirtti.

Sanatçı'nın 2.5 saatlik muhteşem Bodrum Kalesi konserinde yer yerinden oynadı.

Devlet Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemoçin ve eşinin de hazır bulunduğu konser, TRT'nin çekimi geciktirdiği için 45 dakika geç başladı.

"*Öleceksem, Bodrum için öleyim…*" diyerek doktorların yasağına rağmen sahneye çıkan Zeki Müren'in önceki gece Bodrum Kalesi'nde verdiği muhteşem konserini yaklaşık 10.000 kişi izledi. İçeri giremeyen binlerce kişi de "Sanat Güneşi" ni dışarıdan dinlemek zorunda kaldı. Ünlü sanatçıyı izlemek isteyen bir çok kişi tarihi kalenin surlarına merdiven dayayarak 2.5 saat süren konseri kaçamak izledi.

Bir hafta önce başlayan 5'inci Bodrum Kültür ve Sanat Haftası'nın son gününde, Zeki Müren bir konser verdi. *Gelirinin tümü, Bodrum Antik Tiyatro'nun onarımına bırakılacak konser için çevre il ve ilçelerden binlerce kişi Bodrum'a akın etti*. Protokolde sanatçıyı izlemek isteyen Devlet Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemoçin ve eşi, Muğla Valisi Yücel Bölgen de yer aldı.

---

[24] Nesrin Şakar'ın, 10.09.1984 tarihinde *Hürriyet* Gazetesi'nde yayınlanan haber metninden derlenmiştir.

22.30'da Sanat Güneşi Zeki Müren'in programı başlaması gerekirken, konserin çekimini yapacak olan TRT'nin kablolarından biri koptu. Teknik ekip kablo onarımı için 45 dakika uğraşırken seyirciler de sabırsızlık içinde beklediler.

Aralarında Özer Altın, Coşkun Erdem, Mustafa Kandıralı, Ercüment Batanay'ın da bulunduğu 40 kişilik saz arkadaşlarıyla sahneye gelen Zeki Müren çılgınca alkışlandı. Özel sahne düzeninin yapıldığı Bodrum Kalesi'nde sanatçı şarkısını söylemeye başlayınca; sarı, mavi ve yeşil renklerden oluşan bir duman ortalığı kapladı. Ünlü sanatçı 16. Yüzyıl Saint-Jean Şövalyelerinden esinlenerek yaptırdığı kıyafetiyle, rengarenk bulutlar arasında şarkılarını söyledi.

Sanatçı, sunuculuğunu Cemile Kutgün'ün yaptığı programına Şehnaz Divanı'yla giriş yaptı. Konserinin sonunda kendisini hayranlıkla izleyen binlerce kişiye; "*Hepiniz başımın üzerindesiniz. Beni yaşatan sizlerin bu sevgisi, ilgisi*" derken alkış ve çığlıklar ilçenin her kesiminden duyuldu. Bu arada Bodrum Kaymakamı Şükrü İsmail Tezen, sanatçıya İstanbul gravürlü asırlık bir saat armağan etti.

Şövalye kıyafetinden sonra "*Bodrum Güneşi*" adını verdiği sarı-lacivert ve altın renk kabaralarla süslü kıyafetini giyen Zeki Müren program süresince: "Hançeri Aşkınla", "Hastayım Yaşıyorum", "Şarkılardan Fal Tuttum", "Şimdi Uzaklardasın", "Yılları Durduracak", "Gündüzüm Seninle Gecem Seninle", "Hatırla Sevgilim", "Zahidem", "Koca Dünya", "Sönmez Artık", "Hayriye" adlı parçalarını coşarak, coştukça coşturarak, izleyicileri de söyleterek okudu.

SİZE YENİ BİR SES YILDIZI TANITIYORUM[25]

Her şey aklıma gelirdi de elime kalemi alıp röportaj yapacağım hiç hatırıma gelmezdi. Sevgili dinleyicilerim. Oh, pardon sevgili okuyucularım, beni mazur görün. Yazı yazmak kim, ben kim!? Bu cüretimden dolayı beni affedin. Nasıl derler, elinin hamuru ile erkek işine karışma! Ama bu yalnız benim için haa!.. Bizde eli kalem tutan bayanlarımız çok, ancak benim gibi mektup yazmadan yazmaya eline kalemi alacaklarda da iş yok.

Tekrar af diliyorum. Eğer bir gramer hatası yaparsam ilk yazım olduğu için elbette mazur görürsünüz. Bir insanın kendisini methetmesi doğru değil amma şunu da söylemeden (yine bir pardon daha), yazmadan geçemeyeceğim. Bursa'nın güzel seslileri pek boldur maşallah… Tıpkı şeftalisi gibi.

Hem Bursa'dan iyi karikatüristler de çıkıyor. Nâdir istidatlardan rahmetli Cemal Nâdir, hâlen de süruri olan Hürriyetçi Sürurî. Velhasıl Bursa'nın her branşta muvaffak temsilcileri vardır.

İstanbul Radyosu'nda verdiği iki konserle bütün radyo dinleyicilerinin merakını ve dikkatini çekmiş olan Bursalı bir genç benim ilk röportajımın mevzunu teşkil ediyor. Zeki Müren'i yakından tanırım. Ne de olsa ikimiz de Bursalıyız.

Günlerden cumartesi idi. Zeki Müren, amcası Hayri Terzioğlu ile beraber bizim fakirhaneye teşrif buyurmuşlardı. O gün de Zeki Tükel, *(Müren değil Tükel; her ikisinin isimleri ayrıdır. Soyadları da benzer. Hele kendileri birbirlerine yaşça başça pek denktirler. Yalnız aralarında bir gözlük farkı var. Biri gözlüklü, diğeri gözlüksüz)* Ha, ne diyordum, Zeki Tükel, o gün bize şöyle bir uğrayıvermişti.

---

[25] Müzeyyen Senar'ın, Zeki Müren ile yaptığı bu röportaj; 10 Şubat 1951 tarihli *Radyo Haftası Dergisi'nde* yayınlanmıştır.

Hemen evden matbaaya bir telefon… Yarım saat sonra *Radyo Haftası* ekibi, başlarında muharrir hanım olduğu halde faaliyete geçti. Sadece Zeki Tükel seyirci kaldı. Müren'le konuşmaya, başlıyorum:

Seni musikiye sevkeden aşk nasıl doğdu?

Senin plâkların Müzeyyen Abla.

Benim plâklarım mı?

Evet, yedi yaşındaydım.

Allah Allah… Eee sonra. Canım bunda bir yanlışlık olacak?

Neden?

Şimdi sen kaç yaşındasın?

Tam 20.

İçimden hesabını yapıyorum. Aman, kimse duymasın: Hemen yirmiden yediyi çıkardım. Geri kaldı 13. Ben ilk plâğımı 15 sene evvel doldurmuştum. O zaman yaşım da 17 idi. Demek ki yanlışlık yoktu. Malûm ya yaş meselesi bazılarımızın belkemiğini teşkil ediyor.

"Yanlışlık yokmuş" diyorum.

Zeki Müren:

Nasıl yanlışlık olur. Mektep sıralarında iken eve bir an evvel gidip sizin plâklarınızı dinlemek için can atardım.

Zeki Müren'in amcası söze karıştı:

Zeki'nin sesi tıpkı sizin sesiniz. Bu kadar benzemek olur!.

Yalan da değil. Zeki Müren'le beraber sesimizi tel plâğa verdik. Benzerliğe ben de şaşıp kalmıştım. Bir erkek sesi ile bir kadın sesi birbirine benzer mi? Oluyor işte… Zeki Müren'in musikî bilgisini de övmeden geçemeyeceğim. Bu yaşta bu kadar musikî bilgisine sahip olmak, bu sahadaki muvaffakiyetine bir delil teşkil edecektir. Zeki Müren, Boğaziçi Lisesi'ni geçen sene bitirmiştir. Bu yıl da üniversiteye devam edecektir.

Şarkıcı olmayı hiç düşünmüyorum.

İdealin nedir?

Her şeyden evvel tahsilimi bitirmek.

Aferin. Peki ses sanatkârı olmayı tasavvur etmiyor musun?

Vallahi Müzeyyen Abla, böyle bir şeyi hiç düşünmüyorum.

Ne olmayı düşünüyorsun?

Hele bir üniversiteye başlayalım.

Peki, ama meselâ kaptan olmayı istersin filân?

Sakın ha Müzeyyen Abla, beni deniz tutuyor!.

Bu cümleyi söylemişken Zeki Müren'in çok hassas bir delikanlı olduğunu işaret etmek isterim. Zeki'nin bestekârlığı da dikkate şayandır. Sekiz bestesi vardır.

Güfteler de senin midir?

Evet.

Eserlerini nasıl besteliyorsun?

Sayın okuyucularım, yazı yazarken Zeki'nin mimiklerini tarif edemiyorum. Bu röportajın ruhudur ama ne yapayım ki muhaverelerde bu kısmı şimdilik beceremiyeceğim. Yazı yazmak, mikrofonda okumağa benzemiyor. İkisinin de ayrı ayrı hususiyetleri ve zorlukları var. Sual sormaya devam ediyorum:

Daima ağırbaşlı mısın?

Öyle diyorlar. Yaradılışım böyle.

Ne güzel şey!. Aşk hakkında düşüncen nedir?. Evlenmeye niyetin falan var mı?

Ha, bir bu eksikti Müzeyyen Abla. Tahsilimi hayırlısı ile ikmal edeyim de öyle… Evlenmeyi o zaman düşünürsem daha iyi olur zannederim.

Zeki, benden sana nasihat, sakın evlenme… Bekârlık sultanlıktır. Nasıl derler, yan gel keyfine bak! Sana bir sual daha: Bu Zeki Tükel'in beylik suallerindendir: Mikrofon heyecanını tarif eder misin?

Müzeyyen Abla, ben İstanbul Radyosu'nda Perihan Altındağ Sözeri'nin anî mazeretinden dolayı veremediği konser günü radyoya çağrıldım. Bir saatlik provadan sonra o gece Perihan Sözeri'nin yerine okudum. İnanır mısınız ki okurken tahmin ettiğim heyecanı hiç ve hiç duymadım. Sanki burada okur gibi, içimden gelen bir arzu ile hiç heyecan duymadan okudum. Yalnız içimde kalbimin etrafında (çok gariptir) bir şeyler uçtuğunu hisseder gibiydim. Tuhaf değil mi?

Bana göre hiç tuhaf değil. Mikrofona çıkanlar kalbin etrafındaki tatlı ürpertileri hiç unuturlar mı? Bu heyecan her zaman için taptazedir… İşte heyecan odur.

Yok canım!

Bu heyecan, mikrofonu mağlûp edenlerin duyduğu en güzel mânevivarlıktır!.

Öyleyse ben mikrofonu yendim demek.

O da söz mü? Ben senin ilk konserini dinlemiştim. Çok güzel ve içli okumuştun. Haydi bize eserlerinden bir kaçını okuyuver.

Zeki Müren:

Derhal, dedi. Hangi şarkıyı okumamı istiyorsunuz?

Evvelâ kendi eserlerinden birini. Hani Bursa'da okumuştun. "Bu aşkın ıstırabı bilmem ne zaman biter?"

Peki…

Zeki Müren okumaya başlamıştı.

Başımı cama dayadım. Öylece bu şarkıyı dinledim ve ağladım. Dinledim diyorum. O güzel sesi nasıl tarif edebilirdim ki… Hem acemi kalemimle bu bahiste bir şey yazamazdım ki… Beraberce okurken inanmazsınız Zeki Tükel bile ağlıyordu.

İlk musikî dersini kimden ve nerede almaya başladın?

11 yaşında idim. Bursa'da Kirkor ve Agopos Efendilerden nota ve usul dersi almaya başladım. Şunu da söylemek isterim ki amcam

Hayri Bey'in musikî çalışmalarımda oynadığı rol çok büyüktür. Ben çalışmalarımı amcama borçluyum.

Beste yaparken ne gibi bir yer arıyorsun?

Bu hususta müşkülpesent değilim. Beste birdenbire geliyor. Onun yeri belli olmaz ki… Sonra öyle bestekârların hayatlarını okudum ve işittim ki, herhangi bir güfteyi bir saatte besteliyor ve bu eser musikî tarihine geçiyor. Beste ilhama bağlıdır. Gelince notaya vurmak ve bu notayı işlemek lâzımdır. İlk bestemi Bursa'da, kaplıcalarda havuz başında yaptım. İlhamın gelişine bağlı…

Okumayı mı yoksa bestekârlığı mı tercih edersin?

İkisini de…

Birini tercihte mecbur kalsan?

Bilmem ki, galiba bestekârlığı…

Bu cevaba dikkat ediniz okuyucularım. Bu cevap çok manalıdır. Musikiyi bilerek okumanın ve onu dillendirmenin muvaffakiyeti bestekârlıkta toplanmaktadır.

Yazıma son verirken Zeki Müren'i daima radyoda ve müstakil konserlerde dinleyeceğimizi de söyleyebilirim. Hem yakın bir zamanda evvela Bursa'da, bilahare Beyoğlu'nda bir sinemada. Zeki Müren'le beraber iki konser vermeyi düşünüyoruz. Nasıl olsa bu güzel röportajıma para vermeyecekler. Hiç olmazsa reklamdan yana istifademiz olsun! Ne dersiniz, bu cümleler mecmuada çıkacak mı acaba? Acemi muharrir bu kadar olur! İnşallah ikinci bir röportajımda bambaşka bir üslup kullanacağım!… Sevgili dinleyicilerim ve okuyucularım, bu sefer pardon yok. Röportajımı beğendiniz mi? Samimi tenkitlerinizi bekliyorum. Canım, muharrir dediğin de böyle olur işte

GENÇ SES SANATKÂRLARI ARASINDA[26]
ZEKİ MÜREN DİYOR Kİ

Zeki Müren'in çok tatlı bir madamı var. Sevgilisinden falan değil, ev işlerini yapan kadından bahsediyorum. Hoşsohbet kadındır. Bu sefer karşılayışında, çekingen davrandı bana. Acaba dedim tanımadı mı? Sonra aklıma geldi. Gözlük meselesi… Bu nesneyi takınca insan bir hayli değişiyor.

- Madamcığım dedim. Beni hatırladın mı?

- Gözüm ısırıyor?

Gözlüğü çıkarmaktan başka çare yoktu. Öyle yaptım. Hemen kolumu tutarak:

- Ka sensin, camekânlı olduğunda az daha tanıyamıyordum…

Holde biraz konuşmaya başladık.

- Evlâdım dedi, sorma evin içi bir hayli karışmıştır.

- Hayrola, ne oldu?

- Neler oloor tabiî farkında değilsindir. Burası terbiye evine dönmüştür.

Bir şey anlamadan yüzüne baktım. Ne demek istiyordu acaba? Bu sırada Zeki içerden seslendi. Onu tıraş olurken buldum. Tam konuşmaya başlayacakken, dışarıda bir gürültü kopmaz mı? Ne oluyordu? Bir kovalamaca, bir haykırma, bir havlama…

---

[26] Meftun Olgaç'ın, Zeki Müren ile yaptığı bu röportaj; *Akşam* Gazetesi'nin 29.01.1955 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

Zeki'nin yüzüne baktım. Hayatından memnun görünüyordu. Hiç de merak eder bir hali yoktu. Gayet soğukkanlı, kapıyı açtı ve seslendi:

- Nazlı, Cim, Kontes…

Tamam dedim, biraz sonra el çırparak, sülün gibi üç cariye içeriye girecek… Zevk sahibidir şu çocuk. Tevekkeli evden dışarı çıktığı yok.

Onun seslenmesi üzerine içeriye gire gire kim girse beğenirsiniz: İki sevimli köpek ve bir kedi!..

Şimdi iyi anlıyordum, madamın evin içi karıştı demekle ne kastettiğini. Ya bizim cariyeler, suya düşmüştü tabiî. Şaşkınlığımı görünce izah etti.

- Sorma Meftun, hayvanlara karşı merakım o kadar çok ki. Küçükten beri onlarla meşgul olurum. Bursa'daki evimizde tavuk, güvercin hatta at bile beslerdik. Şimdi gel de burada yetiştir. Yersizlik kötü azizim.

- Peki amma bu zıt karakterli hayvanlar nasıl yan yana durabiliyor.

- Terbiye sayesinde. İki üç günde onları birbirine yaklaştırdım. Biri bağırınca ona diyordum, o senin ablan. Öteki bağırınca yine aynı şeyi söylüyor ve terbiye etmeye uğraşıyordum. Bir müddet sonra birbirlerine alıştılar. Şimdi sorma, çok mesutlar. Beraber yemek yiyip beraber uyuyorlar. İki köpeğim var. Birinin adı *Cim*, diğerininki *Kontes*. Kedinin adıysa *Nazlı*. Cim elini Nazlı'nın altına koyarak yastık yapıyor. Bazen de Nazlı, Cim'in sırtına binerek gezintiye bile çıkıyorlar.

Bu ‘terbiye evi’nin öğrencileri önümüzde gösteriler yaparken, Zeki de çalan telefona cevap vermekle meşgul. Konuşması bittikten sonra soruyorum.

- Çok telefon alıyor musunuz?

- İstediğin kadar. Sevmeseler açmazlar. Eksik olmasınlar. Rehberde bile olmayan numaramı istihbarattan öğreniyorlar.

- Ekseriya ne isterler?

- Birçoğu bir seans için bir şarkı. Bazıları da adres vererek resim göndermemi rica ederler. Fakat ben ekseriya filmde olduğum için madam telefona çıkarak ‘yok’ diyor. Onlar da kanmıyorlar. Hepsi ile görüşmek muhakkak ki bir zevk. Yalnız sabaha karşı telefon edenlere canım sıkılıyor. Onun için fişini çıkartıp yatıyorum.

- İlanı aşk edenler de oluyor mu?

- Çok… Bekledikleri yeri tarif ediyorlar. Gideyim de bir Arapla mı karşılaşayım!

- Evlenmeye niyetiniz var mı?

- Hiç düşünmedim.

- Yeni filmleriniz var mı?

- Son Beste’den sonra çevirmedim.

- Beklenen Şarkı filminden alacağınız varmış?

- Evet, şimdilik mahkemedeyiz? Hasılâtın % 10’unu bana vermeleri kararlaştırılmıştı. Fakat sonradan vazgeçtiler. Her halde kazanacağız.

- Kalabalık yerlere gitmekten ve tanınmaktan zevk duyuyor musunuz?

- Şüphesiz. Yalnız sıkıldığım bir nokta var. Eğlence yerlerine gittiğimde halk dakikalarca alkışlayarak benim sahneye çıkmamı arzu ediyor. Burası güzel. Fakat ben de herkes gibi oraya eğlenmeye gelmiş bir insanım. Onların bu arzularını ancak vereceğim konserlerde fazlasıyla yerine getirebilirim.

- Son besteniz olan *Manolya* nasıl karşılandı?

- Çok mektup aldım. Beklenen Şarkı'dan fazla tutacağını tahmin ediyorum. Ben bu şarkıya radyoda iki defa okudum. Geçenlerde Heybeli Sanatoryumuna konsere gitmiştim. Orada hastalar Manolya'yı benimle beraber okudular. Hemen öğrenmişler. Demek ki alâkalarını çekmiş.

- Şarkılarınızı bestelerken birini düşünüyor musunuz?

- Tabiî, Herkesin gönlündebir "Manolya" yok mudur? "Zehretme", "Beklenen Şarkı", "Manolya" hep aynı kimsenintesirinde yazılmış şarkılardır.

- Peki, onu elde etmek elinizde değil mi?

- Elde edersem aşkım zayıflar zannediyorum. Kendisi şimdi çok uzaklarda. Meşhur yeşil gözlüyle haftada dört gün mektuplaşıyoruz. Yeni bir besteden olan "Bir Demet Yasemin" şarkısını daonun için yazdım. Bugünlerde okumuş olacağım. Ayrıca ayda bir kere de Fehmi Ege orkestrası ile tango romanslar okuyacağım.

Anadolu turnesi için yarım milyon teklif edilmiş size? "Doğru... Fakat paradan evvel yapılacak işler var. Hayatta önce yaşamak lâzım azizim.

BBC TÜRKÇE RADYOSU'NDA YAPILAN ZEKİ MÜREN RÖPORTAJI[27]

Sabih Aykoler: Zeki Müren, stüdyolarımıza hoş geldiniz.

Zeki Müren: Hoş bulduk efendim.

Sabih Aykoler: Bu sizin Londra'ya ilk gelişiniz değil.

Zeki Müren: Turist olarak daha evvel gelmiştim efendim, konser olarak ilk oluyor.

Sabih Aykoler: Bize hiç uğramadınız bundan önce.

Zeki Müren: Siz aramadınız.

Sabih Aykoler: Valla burada olduğunuzu bilmiyorduk bazı hallerde.

Zeki Müren: Haklısınız.

Sabih Aykoler: Bu kez tabi biliyoruz. Dün çok başarılı bir konser verdiniz.

Zeki Müren: Çok teşekkür ederim teveccühleriniz.

Sabih Aykoler: Londra'nın büyük konser salonu Albert Hall'da

Zeki Müren: Evet efendim.

Sabih Aykoler: Aşağı yukarı ne kadar dinleyici vardı.

---

[27] BBC Türkçe Radyosu sunucusu ve yapımcılarından *Sabih Aykoler*'in, Zeki Müren'le 3 Mayıs 1976 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Zeki Müren: Efendim, ben tabi sahneden gördüğüm kadarıyla pek kesin olarak söyleyemeyeceğim. Zannediyorum 6.000'in üstündeymiş.

Sabih Aykoler: Sizin izlenimleriniz.

Zeki Müren: Ben çok duygulu bir konser verdiğim kanısındayım. Çünkü, dünya çapında bir konser salonunda bir Türk sanatçısı olarak yer almak herkese nasip olmayan şey. Bu önce yüce Tanrı'nın sayesinde sonra beni sevenler sayesinde oluyor. Çok bahtiyarım. Dünden beri uçuyorum yani.

Sabih Aykoler: Peki, siz Almanya ve Hollanda'dan buraya geldiniz.

Zeki Müren: Efendim, Almanya'da 11 konser verdik. Belirli büyük şehirlerde, büyük konser salonlarında. İsviçre'de bir gece konser verdik. Hollanda'da bir gece okuduk. Dün de Londra'da final konserimizi verdik. Yarın da dönüyoruz.

Sabih Aykoler: Efendim, kıyaslayabilir misiniz? Öbür seyircilerle dinleyicilerle İngiltere'deki dinleyicilerin tepkilerini.

Zeki Müren: Efendim, seyirci sanatçıyı sevince kıyas zor oluyor.

Sabih Aykoler: Evet.

Zeki Müren: Çünkü, karşılıklı bir duygu alışverişi bu. Ben yirmi yıldır, beni sevenlere layık olmak için çabamın en son damlasına kadar sarf ettim. Bunun mükafatını manevi olarak görmek beni bahtiyar kıldı tabi bir kez daha.

Sabih Aykoler: Biz Türkler, tabi kendi müziğimiz olduğu için hoşlanırız severiz. Siz de çok sevilen bir sanatçımızsınız.

Zeki Müren: Teşekkür ederim efendim.

Sabih Aykoler: Fakat, yabancıların tepkisi ne?

Zeki Müren: Efendim, Almanya'da birkaç Alman hanım, konserden sonra kulise geldiler.

Sabih Aykoler: Evet

Zeki Müren: Son derece duyguluydular ve ağlıyorlardı. Ben önce şaşırdım. Acaba, Türkçe biliyorlar mı diye sordum. Türkçe bilmediklerini söylediler. Peki dedim etkileyen nedir? Öğrenmek istedim. Biraz Almancam var. Onları anlayabiliyordum. Dediler ki, Türkçe bilmek şart değil. Bize çok etkili dakikalar yaşattınız dediler. Ben de duygulandım. Beraber ağladık. Sonra beraber güldük tabi.

Sabih Aykoler: Sizin sanatınızdan bahsedildiği zaman, öne sürülen bir şey de sizin giysilerinizdir.

Zeki Müren: Evet efendim, şunu arz edeyim. Ben 1955 yılında Akademiyi birincilikle bitirdim.

Sabih Aykoler: Evet

Zeki Müren: O zamandan bu güne kadar bütün giysilerimi, normal hayattaki giysilerim olsun sahne kostümlerim olsun, onlar fantezi oluyor malumunuz, kendim çiziyorum efendim. Modellerini kendim çiziyorum, renklerini kendim seçiyorum, bu biraz yaradılış meselesi biraz da ona ilave edilen herhalde bir ekol meselesi oluyor. Ben smokinle de okuyorum.

Sabih Aykoler: Evet.

Zeki Müren: Fantezi kostümlerle de okuyorum, eserine göre seçiyorum bunları ve zannediyorum ki dünyada bu benden daha sonraki yıllar tatbik edildi. Bu da bana bahtiyarlık veriyor. *Mesela Liberaçe'yi bana benzetirler giysi bakımından. Ben şu noktada hayır diyorum. Benim 1956'da giydiğimi 60'lardan sonra Liberaçe giydi.* Bu bir ruh benzerliği olabilir. Ama, ben onu görüp de onu taklit etmedim.

Sabih Aykoler: Anadolu'da da birçok konserler verdiniz. Bu giysileriniz onların üzerinde nasıl bir tesir yapıyor.

Zeki Müren: Müspet tesir yapıyor. Aksi zannediliyor. Fakat şöyle oluyor. Ben, Anadolu'muzun öz motiflerinden de bazı pasajlar alıyorum. Onları tatbik ediyorum. Ve Türk motifli kostümlerim de var. Yerine göre onları giyiyorum, *yani helva da diyoruz halva da diyoruz* naçizane efendim.

EKRANA 23 YIL ÖNCEKİ
ZEKİ MÜREN GELİYOR[28]

Belki siz daha gençlik yıllarınızın ilk günlerini yaşıyordunuz o zamanlar. Belki de bizim gibi daha dünya üstündeki ilk saatlerinizi, ilk anlarınızı. Oysa "O" tüm Türkiye'de yaşayan insanların merak ettiği, sesine hayran olduğu genç bir dev olmuştu bile.

Hani, "Senin yaşın kadar yıllık bir sanatçı o" deriz ya, o da öyle… Geçenlerde "O"nunla konuşurken lâf arasında ağzından şu sözler çıktı:

"*Şimdi 4.000 şarkı biliyorum. 8 şarkı öğrenip ses sanatkârı olanlara ancak başarılar dilerim*"

İlk Filmi ile İlk Kez Televizyona Geliyor…

Yarın akşam, yani 7 Eylül 1976 akşamında Zeki Müren televizyon ekranlarına ilk kez "beyazperde oyuncusu" olarak gelecek. Üstelik hayatının ilk kamera karşısındaki denemesi "*Beklenen Şarkı*" filmi ile. Ve milyonlarca insan onu, Sanat yaşamındaki ilk yıllarında olduğu gibi görecekler.

Bu filmle tam 23 yıl geriye gidilecek. Tıpkı bir zaman makinesine binmiş gibi. Ve televizyon karşısında oturanlar bir anda kendilerini 1976 yılından, 1953 yılının içinde bulacaklar.

O günün giysileri içinde, o günkü anlayışın sürüklediği bir macerada Zeki Müren'i ilk filminde izleyecekler. Zengin bir kıza âşık olan fakir bir gencin öyküsünü ele alan "Beklenen Şarkı" da.

---

[28] Deniz İzgi'nin, Zeki Müren ile gerçekleştirdiği bu röportaj, *TV'de 7 Gün* Dergisinin, 6 Eylül 1976 tarihli sayısında yayınlanmıştır.

Her Şey Sanki Dün Gibi

"*Her şey yirmi üç yıl geride değil sanki. Sanki her şey dünmüş gibi. Sanki bu filmi dün çevirmişim, sanki ilk kez dün sahneye çıkmışım. Her şeyi hatırlıyorum ayrıntıları ile. Tüm dostlarımı, tüm insanları*."

"*Beklenen Şarkı, 5 Nisan 1953'te başladı. Ve tam sekiz ay sürdü. Hem de zaman zaman geceli gündüzlü bir çalışma ile.*"

Bu sözler, bu kelimelerle o günlere bir dönüş yapıyordu Zeki Müren, içimizden koparcasına. Ve ardından da şöyle ekliyordu:

"O günden bu yana kendi filmlerimde dublajımı ben yaparım. Bu bir sanatçı için övünülecek bir olay. Bakın bir de anım var, ilk yaptığım daha doğrusu bana dublaja giden yolu açan başarı ile ilgili: Beklenen Şarkı'nın çekimleri bitmiş, sıra dublaja gelmişti. Film'de beni, ben konuşmak istiyordum. Ama kimse bana şans tanımıyordu. Denemek için dublajın en zor ve en uzun bölümünü verdiler. Ben oyunun içine öylesine dalıvermişim ki, adeta hayatımı yaşıyordum. Elimdeki kağıttan, dublajımı bir seferde aksatmadan yaptım. Bakın ne diyordum bu dublaj sırasında."

Biz, TV'de 7 Gün ekibi olarak, Zeki Müren ile konuşmaya gittiğimizde orada iki konuğu da vardı. Birden Zeki Müren; "Bakın ne diyordum dublaj sırasında" deyip ağzından birer tokat gibi patlayan sözcükleri çıkartınca herkes adeta şaşkınlığa, bir paniğe kapılmıştı. Çünkü Zeki Müren eskisi gibi konuşmuyordu, bize söylemiyordu bu sözleri. Daha doğrusu konuşmuyordu, bir şeyler anlatmıyordu. Sadece ve sadece yaşıyordu, yirmi üç yıl öncesini: "*Ne hakkınız vardı, ne hakkınız var, hangi hakla tazminatımı ödemek cesaretini gösterdiniz. Kocanızda da sizde de aynı ruh. Her şeyin para ile satın alınabileceğini zannetmek. Siz menfaate dayanmayan temiz duyguları anlayamazsınız*." Sesi titreye titreye. Hiç soluk almadan fırlamıştı bu kelimeler ağzından.

Öylesin etkili, öylesine çarpıcı idi ki bu sözcükler sanki yıllar geri gelmiş. Hepimiz 1953'lerin içinde bulmuştuk kendimizi. Kâh heyecanlanarak, kâh sakinleşerek, kâh eskilere giderek, kâh günümüze dönerek konuşuyoruz, sohbet ediyoruz Zeki Müren ile. Bir ara söz dönüp dolaşıyor ve; "Madem bu film başarılı oldu, sizden sonra bunu çeviren oldu mu?" diye bir soru getiriyoruz.

Zeki Müren hazır; "Beklenen Şarkı altı hafta bir sinemada oynadı yalnız. Diğerlerini hiç sormayın. Benden sonra Hülya Koçyiğit ve Yıldız Tezcan çevirdi. Ama olmadı. Çünkü orada terse düştüler. Bizde erkek fakirdi. Oysa onlarda kız. Bu da sorunlar yarattı."

Peki filmi izleyecek misiniz? Yoksa gazino programı nedeni ile.

"Hayır gazino yok. O sıralarda Antalya'da olacağım. Tabii filmi seyredeceğim. Üstelik bunun 16 mm.lik kopyasını satın almak istiyorum. Ben arıyorum, lütfen siz de bir öğrenseniz nereden alabileceğimi."

Zeki Müren'in sinema artistliği serüveni 1953 yılında "Beklenen Şarkı" filmiyle başlamıştı… 1971 yılına kadar peş peşe tam 18 filmde oynadı. "Bugüne kadar hangi filmleri çevirdiniz?" diye sorduğumuz zaman, bir çırpıda sıralayıverdi. Hem de tarihleriyle, başrolünü paylaştığı yıldızlarla…

İşte Zeki Müren'in sinema serüveninin bilançosu. Bugüne kadar çevirdiği filmlerin tam listesi.

1953	**Beklenen Şarkı**	Cahide Sonku
1955	**Son Beste**	Belgin Doruk
1956	**Berduş**	Deniz Tanyerli
1957	**Altın Kafes**	Nilüfer Aydan
1958	**Gurbet**	Mualla Kaynak
1959	**Kırık Plâk**	Belgin Doruk
1960	**Aşk Hırsızı**	Leyla Sayar
1961	**Hep O Şarkı**	Belgin Doruk
1962	**Bahçıvan**	Belgin Doruk
1963	**İstanbul Kaldırımları**	Belgin Doruk
1964	**Hayat Bazen Tatlıdır**	Belgin Doruk
1965	**Kâtibim**	Sezer Güvenirgil
1966	**Hindistan Cevizi**	Filiz Akın
1967	**İnleyen Nağmeler**	Mine Mutlu
1968	**Kalbimin Sahibi**	Sema Özcan
1969	**Aşktan Üstün**	Filiz Akın
1971	**Rüya Gibi**	Esen Püsküllü

Zeki Müren Aynı Sorulara 23 Yıl Sonra Tekrar Cevap Verdi…

Soru: Bu filmde rol almak fikri size nerden geldi?

Cevap 1953: Evvela size şunu söyleyeyim ki, eğer ben on yaşımda şarkı söylemeye karar verdiysem, dört yaşımdan beri de artist olmak için kendimi hazırlamışımdır. O küçücük yaşlarımda aynanın karşısında saatlerce yüzümü seyreder, muhtelif pozlar alır, kâh güler, kâh ağlardım. Diyebilirim ki, artistlik istidadı bende doğuştan vardır.

Cevap 1976: Akademi 3'teydim. Cahide Sonku, İhsan Doruk ile evli idi. İhsan Doruk aile dostumuzdu. Henüz o zamanlar yalnız radyodan tanınıyordum. Sahneye çıkmıyordum. Herkes yüzümü merak ediyordu. İşte böylece bu filme başladık. 5 Nisan 1953 günü bana göre bir senaryo hazırlanmıştı. Ve o güne dek olay olacak bir yönetmen kadrosu. Yönetmen kadrosu diyorum çünkü üç yönetmen vardı bu filmde. Sami Ayanoğlu, Cahide Sonku ve Orhan Arıburnu. Son derece iddialı bir çalışma idi. Tam 8 ay sürdü. Her şeyi dün gibi hatırlıyorum. Cahide Sonku, Jeyan Ayral, Bedia Muvahhit, Sami Ayanoğlu, Abdurrahman Palay, Melahat İçli, Hadi Hün ve İbrahim Delideniz.

Soru: Filmdeki besteler kime aitti?

Cevap 1953: Benim dört yeni şarkım var. Besteler de kendimin. Ayrıca Dede Efendi, Nevres, Lemi Atlı ve Sadi Işılay'dan da şarkı ve besteler çalınacak.

Cevap 1976: 'Zehretme Hayatı', 'Beklenen Şarkı' benim bestem. 'Ey Buti Nev Eda' Dede Efendi'nin, 'Bende Hicran Yarası' Sadi Işılay'ın, 'Seni Sevda Çiçeği' Mısırlı İbrahim Efendi'nin, 'Telgrafın Telleri' ise İstanbul Türküsü.

Soru: Bir zamandan beri şöhretiniz hudutlarımızı aşmıştı. Amerika'dan film çevirmek için teklif almışsınız, öyle mi?

Cevap 1953: Geçen sene bir film teklifi almıştım. Bu sene de plak doldurmamı istiyorlar. Hesap ettik, kitap ettik bu son teklif için Amerika'ya gitsem, tam dört ay oralarda kalmam icap ediyor. Halbuki mektebim var. Bu tamamen imkansız bir şey.

Cevap 1976: Doğru, yine Cahide Sonku'nun evinde bir hariciyeci karı-koca, yarısı New York'ta yarısı İstanbul'da çevrilecek bir film için, şöyle ortadan bir konuşma yaptık. Hani yemek toplantısında yapılan bir sohbet hepsi o kadar.

Soru: Bazı insanlar, mikrofondan dehşetli korkarlar. Meçhule hitap etmenin kendilerini heyecana sürüklediğini söylerler. Siz de mikrofon karşısında böyle bir heyecan duydunuz mu?

Cevap 1953: Katiyen. Kendisine güvenen bir insanın mikrofondan korkmasını manasız bulurum. Ben her zaman okuduğum eserin heyecanını duymuşumdur. Hattâ bu heyecanım bazen o kadar hüviyetimi kaplar ki ağladığım vakidir.

Cevap 1976: Ben o heyecanı hâlâ duymaktayım. 'Beklenen Şarkı'da duyduğum heyecanı, iki gece önceki galamda da duydum. 25 yıllık bir sanatçı olarak söylüyorum. Aynı heyecanı duymam, beni başarısızlığa değil başarıya götürür.

Soru: Yeni ve eski bestekârlardan beğendikleriniz, sevdikleriniz?

Cevap 1953: İsmail Dede, Sadullah Ağa. Daha ben yeniyim. Bu bakımdan yenilerden isim veremeyeceğim. Şarkıcılardan ise Müzeyyen Senar. Hususi bir sempatim ve hayranlığım var. Dünyanın en eşsiz kadınıdır. Yalnız artist değil, ruhen de mükemmel bir insan ve tam bir kadındır. Dünyada kıskandığı hiçbir kimse yoktur. Zaten kendisine güvenen bir insan bu küçük hissi hiçbir zaman tanımaz.

Cevap 1976: Münir Nurettin kendi branşında bir 'Ağabey', çocukluğumdan beri ise Müzeyyen Senar. Annemden sonra en değer verdiğim kadın değil yirmi üç, bir yirmi üç yıl daha geçse Müzeyyen Senar konusunda fikirlerim aynı kalacak.

Soru: Sizi en çok kadınların beğendiği söyleniyor?

Cevap 1953: Onların birçoğu zannederim sesimi değil, genç yaşımı beğeniyorlar.

Cevap 1976: Valla dinleyici ve seyirci toplu olarak ele alınır. Kadın, erkek ve çocuklar. Çok küçük, çok küçük çocuklar. Hayır size katılmıyorum. Sanıyorum çocuklar bana daha yakın. Adımı tam söyleyemeyenler 'Ceki Dümen'den tutun da, çeşitli biçimlerde beni çağıran mini mini çocuklar var. Benim her kuşaktan dostlarım var.

Soru: Evlenmeyi düşünmüyor musunuz?

Cevap 1953: Allah rızası için sizin işiniz mi yok? O en sonra düşünülecek iş. Evvela tahsilim var. Ama evleneceğim mutlaka. Bunun sebebi de çocukları çok sevişimdir. Yedi çocuk sahibi olacağım. Bunların beşi kız, ikisi erkek olacak.

Cevap 1976: Hayır, ben kendimi toplum ile evli hissediyorum. Bestelerimi de çocuklarım olarak sayıyorum. *Müren benimle başladı, benimle bitmeli*.

"Beklenen Şarkı"da Bu Şarkıları Dinleyeceğiz

Televizyon seyircileri bu salı, hem Zeki Müren'i sinema artisti olarak seyredecekler, hem de 23 yıl öncesinin Zeki Müren'inin sesini dinleyecekler… Bu filmde söylenen şarkıların hemen hepsi, filmin çevrildiği yıllarda marş gibi sinema seyircilerinin dilinden düşmez olmuştu…

Anılarında tatlı hatıraları olan bu şarkıları, belki ekran başında Zeki Müren'le birlikte söylemek istersiniz diye bu sütunda "Beklenen Şarkı"da dinleyeceğiniz şarkıların sözlerini yayınlıyoruz.

Beklenen Şarkı
(Beste: Zeki Müren)

Gözlerinin içine başka hayâl girmesin,
Bana ait çizgiler dikkat et silinmesin,
İstersen yum gözlerini, tıpkı düşünür gibi,
Benden evvel başkası bakıp seni görmesin.

Kıskanırım seni ben kendi gözümden bile,
Nasıl verirdim seni bir gün yabancı ele.
Sana gelen yollarda daima seni bekle,
Benden evvel başkası bakıp seni görmesin.

Şehnaz Divan
(Güfte: Bayburtlu Zihni, **Beste**: Nevrez Paşa)

Vardım ki yurdundan ağyar göçmüş,
Yavru gitmiş, ıssız kalmış otağı
Câmlarşikest olmuş meyler dökülmüş
Sâkiler meclisten çekmiş ayağı.

Zihni dert elinden her zaman ağlar
Vardım ki bağ ağlar, bağıban ağlar
Sünbüller perişan güller kan ağlar
Şeyda bülbül terk edeli bu bağı.

Telgrafın Telleri
(İstanbul Türküsü)

Telgrafın tellerine kuşlar mı konar,
Herkes sevdiğine yavrum böyle mi yanar,
Yanıma gel yanıma da yanı başıma
Bu gençlikte neler geldi garip başıma.

Telgrafın tellerini arşınlamalı
Yar üstüne yar seveni kurşunlamalı
Yanıma gel yanıma da yanı başıma
Bu gençlikte neler geldi garip başıma.

Ey Bûti Nev'Eda
(Beste: Dede Efendi**)**, Hicaz

Ey bûtinev'eda
Olmuşum müptelâ
Aşıkım ben sana
İltifat et bana
Hâsılı bunca dem
Ben senin bendenem
Gel gül ey gonca fem
İltifat et bana…

Bende Hicran Yarası
(Beste: Sadi Işılay**)**, Hicaz

Bende hicran yarasından da derin bir yara var,
Ona biçare gönül boş yere bir çare arar,
Kurtuluş yok aradan geçse de yıllar, aylar
Ona biçare gönül boş yere bir çare arar.

Zehretme
(Beste ve Güfte: Zeki Müren**)**, Acemkürdi

Zehretme hayatı bana cânânım,
Elemlerle doldu benim her ânım,
Kederimle yanıp sönse de cânım
İnan ki sana yine hayranım.

Al Sazını Sen Sevdiceğim
(Beste: Bimen Şen**)** Sengin Semai

Al sazını sen sevdiceğim sen hevesinle
Çal söyle benim şarkımı sevdalı sesinle
Ben inleyeyim, ağlayayım gizlice böyle
Çal söyle benim şarkımı sevdalı sesinle

Bir Yaz Yağmuru
(Beste ve Güfte: Zeki Müren**)**, Hicaz

Bir yaz yağmuru gibi geçiverdi aşkımız
Istırabın zehrini içiverdi aşkımız
Çılgınca sevişirken göze geldi aşkımız
Istırabın zehrini içiverdi aşkımız.

ZEKİ MÜREN'İN BODRUM SAFASI[29]

Antalya'nın Paşası, Bodrum'a transfer oldu…

Bugüne kadar yılın büyük bir kısmını Antalya'da geçiren ve kendisine fahri hemşehrilik beratı bile verilen Zeki Müren, bu yaz Bodrum'u tercih etti.

Sanatçı şimdi orada, onların arasında ve onlardan biri gibi yaşıyor. Geziyor, eğleniyor, denize giriyor. Akşamüstleri bisiklete binip şöyle bir tur atıyor..

Bu şirin tatil merkezinin halkı da sanatçıyı çok seviyor… Sanatçıya bir de isim bulmuşlar: "*Bodrum Güneşi*". Müren, başında sarılı korsanvari yemeni, tek kulağına takılı kalın küpesi, fildişi kolyesi ile Bodrum'a bir de moda getirmiş…

Sanatçının lanse ettiği bu korsan modası yerli ve yabancı halkın da ilgisini çekiyor.

İşin ilgi çekici bir yönü de şu… Biraz açıkgözlülükten, biraz da sanatçıya karşı duyulan saygıdan olsa gerek, bazı lokanta sahipleri bir yemek icad etmişler… "*Zeki Müren Kebabı*"

İşte sanatçı böyle bir ortamda gününü gün edip, safa sürüyor…

"Niçin Antalya'daki villanızı bırakıp buraya geldiniz?" sorusunu ise "İkisi de Türkiye'nin cennet köşelerinden birer parça. Kadirşinas halkımızın gösterdiği ilgiye minnettarım." diye cevaplıyor.

---

[29] Aytekin Kömürgöz'ün Zeki Müren ile gerçekleştirdiği bu röportaj, 15.06.1977 tarihli *Tercüman* Gazetesi'nin *İnci Magazin* adlı ekinde yayınlanmıştır.

“BODRUMLULAR BENİ ZEKİ MÜREN OLDUĞUM İÇİN DEĞİL, ZEKİ OLDUĞUM İÇİN BAĞIRLARINA BASTILAR”[30]

Şöhretini, yurt sınırlarını zorlayarak dış ülkelere ulaştıran Sanat Güneşimiz Zeki Müren, diğerleri gibi yurt dışına yerleşmeyeceğini açıkladı.

Ilık bir Bodrum gecesinde sohbet ettik Zeki Müren’le.

Eski sağlığına kavuşmuş, zayıflamış, güneşten bronzlaşmış, pırıl pırıl, şık, zarif, hoşsohbet ve güzeldi.

Gazetemizden bahsettik. Sevindi. “*Bodrum’un böyle bir gazeteye çok ihtiyacı var*” dedi. Başarılar diledi.

Ne yapacaksınız bundan böyle dedim. O kulağı okşayan sesiyle hem anlatıyor, hem de hemen her gelen geçene selam vererek saygılarını sunuyordu. “Şu insanların güzelliğine bakın” diye anlatmaya başladı.

“Burada doğa ile baş başayım. 5 yıl radyoda, 25 yıl sahnede olmak üzere 30 yıl çalıştım. Ne yazık ki sıhhi durumumdan dolayı sahneyi bırakmak mecburiyetinde kaldım. Fakat yine insanlarla iç içe ve can canayım.

İnsanlarla iç içe ve can cana olmam nedeniyle, kendimi yine sahnede hissediyorum”

---

[30] Bu röportaj, *Bodrum Ekspres* Gazetesi’nin 19.06.1981 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. *(Zeki Müren ile bu röportajı yapan kişinin adı gazetede yer almamıştır. Umarız, kitabın ikinci baskısında röportajı yapan kişinin bilgisini öğrenip sizlerle paylaşmış oluruz.)*

O anda usta sanatçının gözlerinin içine baktım. Pırıl pırıl olan bu gözlerden gizlemek istediği ama başaramadığı büyük bir hüzün vardı. Onu sahneden ve ömrünü vermek istediği dinleyicilerinden koparan bu hastalığa lanet eder gibiydi. Devam etti, fısıldar gibi konuşmasına:

"*Yabancı ülkelerde gözüm yok. Ben, her şeyimi bu ülkenin insanlarından aldım. Yine onlara vereceğim. Elimden geldiği kadar. Kendi vatanımın çok cici bir köşesinde Bodrum'da çok mutluyum*. Ama, bu tam bir inziva anlamına gelmesin. Çünkü, yılda bir uzun çalar (*longplay*) ve bir TV programı yapacağım. Birini yani uzun çaları hazırlamış durumdayım."

"*Bodrum yalnız beyaz duvarlarıyla değil, ak yürekli insanlarıyla da beni büyüledi. En aşağı bin kişi ile selamlaşmadan, dar sokaklardan geçmek imkânsız. Bu riyasız bir sevgi.*

Beni Zeki Müren olduğum için değil, Zeki olarak bağırlarına bastılar ve sevdiler.

Bundan daha büyük mutluluk olur mu? Yabancı ellerde sevgisiz, saygısız yaşamaktansa bu eşdeğerde olabilir mi?

Tanrı beni, vatanımdan ve sevdiklerimden ayırmasın…"

TÜRK HAFİF MÜZİĞİ YALNIZ EĞLENDİRİCİ[31]

İlk kez 1951 yılbaşı gecesi radyoda şarkı söyleyen ve ilk kez 1955 yılında İstanbul Küçük Çiftlik Parkı'nda sahneye çıkan bir sanatçımız Zeki Müren. Türk Sanat Müziğinin bu ölümsüz sesi, Merhaba'nın sorularını yanıtladı.

Efendim, ilk olarak bize özgeçmişinizden söz eder misiniz?

Tabii… 6 Aralık 1931'de Bursa'da doğdum. İlk ve ortaokulu Bursa'da, Lise'yi İstanbul Boğaziçi Lisesi'nde okudum. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yüksek Süsleme bölümünden mezun oldum. Akademi talebesi iken 1951 yılbaşı gecesi ilk defa radyoda şarkı söyledim. İstanbul Radyosu'nun açtığı bir sınavla 165 kişi arasında birinci seçilerek İstanbul Radyosu sanatçısı olmuştum.

Bu arada Türkiye'deki sanat olaylarının belli başlı yeniliklerinde öncülük yaptığınızı biliyoruz. Anımsadıklarınızdan bazılarını söyler misiniz?

Sahneye ilk çıkışım 1955 yılında İstanbul Küçük Çiftlik Parkı'nda oldu. Bu arada Türkiye'de saz heyetine smokin giydirmeyi ilk kez ben uyguladım. Yine ilk kez halka daha yakın olmak amacıyla *T* biçimindeki podyum uygulamasını Türkiye'ye ben getirdim. Buna bağlı olarak ilk kez sahneye el mikrofonu ile çıkmayı da ben başlattım. Sahne ışıkları ve dekorlu sahne uygulamasını da ilk kez ben yaptım. 1942'de Muhsin Ertuğrul'un denediği *Halıcı Kız* filmini saymazsak, Türkiye'de ilk renkli film çekimini Belgin Dorukla oynadığım "*Hep O Şarkı*" filmiyle ben yaptım sayılır. İlk olarak yine *Halk Konseri olayını* Türkiye'ye ben getirdim.

---

[31] Ender Uslu'nun Zeki Müren ile yaptığı bu röportaj; 11 Haziran 1982 (Yıl: 3, Sayı:116) tarihinde *Merhaba* Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Bodrum'un yetiştirdiği önemli değerlerden biri olan ve 06.02.2020 tarihinde zamansız kaybettiğimiz *Ender Uslu*'yu burada bir kez daha rahmetle anıyoruz.

Evet… Müzikal nitelikte ve halk arasında tutulan filmleriniz vardı. Bugüne değin kaç film çalışmanız oldu…

İlk filmim 1954 yılında Cahide Sonku ile yaptığım "*Beklenen Şarkı*"ydı. Bu filmde Bedia Muvahit, Jeyan Mahfi Ayral da rol almışlardı. Bundan sonra her yıl bir film koşuluyla *18 yılda 18 film* yaptım.

Sizin güzel sanatlarla olan ilginizi biliyoruz. Hatta bir şiir kitabınız olacak…

Evet "*Bıldırcın Yağmuru*" adlı bir şiir kitabım 1967 yılında yayınlandı. Yine 1967 yılında üç büyük şehirde üç ayrı desen sergisi açtım. Guaj ile hazırladığım bu eserlerimi yenilerini de ekleyerek önümüzdeki yıllarda Bodrum ve yine üç büyük şehirde sergilemek istiyorum.

Hiç tiyatro çalışmanız olmuş muydu?

1967 yıllarında Arena Tiyatrosu olarak Cüneyt Gökçer'in yönettiği, Altan Garındaş ve Asuman Korat'ın da rol aldığı "*Çay ve Sempati*" adlı oyunda başrol oynadım. Bu oyun 200 temsil yapmıştır.

Sanat yaşamınızda size en fazla heyecan veren en büyük konseriniz hangisidir diye sorsak?

Ömrümün en büyük zafer tacı 30 Mayıs 1969 gecesi verdiğim Aspendos Konserimdi. Antalya ve civar şehirlerden birçok kişinin geldiği bu konseri 27.000 kişi izledi. Üç buçuk saat süren bu konserimde bana 50 kişilik bir saz heyeti eşlik etti ve mikrofon kullanmadığım bu konserime 3.5 ayda hazırlandım. Konserden sonra da yüce Tanrım bana nasip etti diyerek 10 gün hiç uyuyamadım.

Sahnede son derece ilginç kostümleri giyiyordunuz. Buna karşın halk tarafından pek yadırganmadınız da diyebiliriz…

Sizin de dediğiniz gibi sahne kostümlerinde cesur davrandım. Fakat halk sevdi ve alkışladı. Aksi olsaydı devam etmezdim. Ha, aklıma geldi ilk kez kostümlere isim veren de benim.

Yukarıda eğer halk sahne kostümlerindeki yenilikleri onaylamasaydı sürdüremezdim biçiminde bir yaklaşımınız oldu. Bu da halka olan yakınlığınızı gösteriyor sanırım.

Tabii.. Düşünün bir kez. Sahne yaşamımda bir kez bile sırtımı halka dönmemişimdir. Ve bu saygıma karşılık sanat yaşamım 30 yıldır sürüyor.

Sahne yaşamından ne kadar zamandır uzak yaşıyorsunuz?

Bir buçuk yıl evvel sağlık nedenleriyle sahnelere veda ettim. *Fakat 4 Eylül 1981 gecesi Bodrum Kalesi'nde Bodrum'u çok sevdiğim için 40 dakikalık küçük bir konser verdim.*

Plak çalışmalarınızı sürdürmeyi düşünüyor musunuz?

Son plağım bildiğiniz gibi "*Kahır Mektubu*"dur. 26 dakika süren bir şarkıyı içeren bu yapıt bir sanatçı için riziko idi ama çok sevildi ve tutuldu. Bu plağım yine uzunluk bakımından ilklerdendir.

Basında yer yer sizinle ilgili ilginç yazılar yer alıyor. Bunun yanı sıra tekziplerinize rastlamıyoruz. Yazılanların hepsini onaylıyor musunuz?

Gazetelerde hiç tekzibim yayınlanmadı. Nedenine gelince olumsuz bir yazıyı 10.000 kişi okuduysa, tekziple beraber bu yazıyı 20.000 kişi okuyacaktır.

Ben bu tip sansasyonel yazıları basın mensuplarıyla sanatçılar arasında şakalaşma kabilinden nitelendiriyorum. Hem sansasyonel dergileri katiyetle okumuyorum. Zaten buna vaktim de yok.

Televizyonla aranız nasıl?

TV'ye çıkmayı seviyorum. Maddi nedenlerle gazinolara gelemeyen ve beni yaratan Türk toplumuna köy kahvelerine kadar uzanarak hitap etmek bana mutluluk veriyor.

Türk Sanat Müziği hakkındaki düşünceleriniz?

Bugün, Türk Sanat Müziği dejenere olmuş durumdadır. Bir Selahattin Pınar üstadımız, bir büyük Saadettin Kaynak gönüllerinizde yaşamakta. *Şimdiki arabesk modası bir mevsimlik. Bazı şarkıları halka hitap ediyor. Ne yazık ki, bende bu modaya uydum. Sırf halk istiyor diye yalnızca plaklarda bunu tatbik etmeye mecbur kaldım*. Ancak… Günün hangi saatinde olursa olsun, nerede bulunursam bulunayım beynimde, gönlümde ve dudaklarımın arasında yine Sadullah Ağalar, Dede Efendiler, Şevki Beyler, Hacı Arif Beyler var ve var olacak. Zamanımızın bestecilerinden de Avni Anıl Bey'in bazı eserleri uzun ömürlü olup zevkle icra edebileceğim nitelikte.

Repertuarınızdaki şarkı sayısı ne kadar?

Ezbere 4.000 eser biliyorum. İstanbul Radyosunda ilk sınava girdiğimde 2.000 eser biliyor idim.

Sizce Türk Hafif Müziğinde yeterli bir çalışma yapılmakta mıdır?

Türk Hafif Müziği, bence yalnız eğlendirici ama istisnalar kaideleri bozmaz derler. 6 yıl evvel "Hayret" isimli bir parça beni duygulandırıyordu. Bu bir yıl sürdü.

Sonra, iki yıl evvel "İşte Öyle Bir Şey", geçen yıl "Kaybolan Yıllar", "Benimsin Diyemediğim" ve de bu yıl "Kök Sarmaşıklar Gibi Sarıldık O Yaz…" Bu demek oluyor ki, 6 yılda 5 şarkı sayabildim hoşlandığım. Bu arada bir anımı aktarmadan edemeyeceğim.

Almanya'da şöyle bir olayla karşılaştım. Eurovision'a "Petrol" ile katıldığımız yıldı. Kaldığım otelin patronu ve hanımıyla renkli olarak izliyorduk. Bizim şarkı hakkında fikirlerini sordum. "Niye petrol.. petrol diyor sizin sanatçınız" dediler. Ben o yıl yakıt sıkıntısı çektiğimiz için enteresan olacağını zannederek o parçayla katıldığımızı söyledim. Şaşkınlık içinde baktılar. Çünkü kendilerinin 8 yıllık rezervleri varmış. Demek ki yanlış parçayla katılmışız. Ritmini beğendiler ama yine de sondan ikinci olduk.

Son yıllarda salgın haline gelen bir müzik türü var biliyorsunuz. Arabesk üzerine ne düşünüyorsunuz?

Arabesk adı üstünde Arap müziğinden esinlenerek yapılan bir müzik. Yalnız minibüs şarkısı sözünü tasvip etmiyorum. Çünkü minibüslere de binenler insandır. Orhan Gencebay bu işin öncüsüdür. Ben bir terime inanırım. "*Taklitler aslını yaşatır*" Benim de yüzlerce taklidim çıktı. Bugün "Acaba adresleri nerededir" diye düşünürüm. Orhan Gencebay da bu işin öncüsüdür. Diğerleri taklittir derim. Ben de dinleyeceksem Orhan Gencebay'dan dinlerim.

Uzun yıllardan beri sizi Bodrumlu olarak tanıyoruz. Neden Bodrum diye sorabilir miyiz?

15 yıl evvel ilk Bodrum'a geldim. Bodrumlular bana çok yakınlık, ilgi gösterdiler. Bodrum'un özgün müziğini, danslarını, şarkılarını dinlettiler. O kadar çok sevdim ki Bodrum'u, sahne çalışmalarımın seyrekleştiği zamanlarda dinlenmelerimi Bodrum'da yapar oldum.

O yıllar yaz boyunca gazino çalışmalarım devam ediyordu. Önceleri Antalya'da bir motelde kalıyordum. Sonra sebebini bilmiyorum bu otel yıkıldı.[32]

Bir sabah bir gazetenin ilan sayfasında gördüğüm bir ilan ile Bodrum'dan yazlık bir daire kiraladım. Ve Bodrum'a geldim. Bir gece ayazmaya çıkarken bir Bodrum evinin kapısında "Satılık" levhasını gördüm.[33] Bize kısmetmiş. O gün bugün kendimi Bodrumlu hissediyorum.

Bence Bodrum bir büyü. 5 gün için gelenler icabında 5 ay ayrılamıyorlar. Bodrum halkından büyük ilgi ve sevgi gördüm. Tabii ben de onları çok seviyorum…

---

[32] Hüseyin Çimrin, *Bir Zamanlar Antalya* kitabının II. Cildi'nde Zeki Müren'in Antalya'da iken kaldığı *Derya Motel* hakkında şu bilgileri verir: "*Antalya'nın gece hayatına renk getiren mekanlardan birisi de 'Derya Motel'dir. Bugünkü Atatürk Parkı'nın Güvercinlik Mağarası denilen mevkide anfi şeklinde düzenlenmiş teraslar üzerindeki tek katlı odalardan oluşan Derya Motel, aynı zamanda Antalya'da ilk yüzme havuzuna sahip moteldi. 1967 yılından 1970'li yılların ortalarına kadar Derya Motel'de o günlerde Antalya'da yaşamış hemen hemen herkesin anlatacak bir hikayesi vardır sanırım. Sanat Güneşimiz, Antalyalıların taktığı isimle 'Paşa'mız Zeki Müren, motelde kaldığı o yıllarda, Antalya'yı ve Derya Motel'i moda haline getirmişti. O zamanlar Bodrum ve Marmaris tabii ki vardı ama bugünkü gibi popüler değildiler. İstanbul'dan Derya Motel'e adeta sanatçı yağardı. Zeki Müren'in 'Konyaaltı Plajı'na uzanan denize paralel cadde üzerinde bembeyaz boyalı bir apartmanda çatı dairesi vardı ama; o ev yerine, evinin karşısında falezler üzerine kurulmuş Derya Motel'de kalırdı. Tek katlı, bahçe odalarından oluşan Derya Motel, sanatçıların da uğrak yeriydi. Zeki Müren'in sabahtan akşama, akşamdan gece yarılarına kadar havuz başında yaptığı espriler, anlattığı fıkralar, söylediği şarkılarla Derya Motel çınlardı…*" Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hüseyin Çimrin, *Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar*, Cilt: II, 5. Basım, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 2012, sayfa: 533-534.

[33] Bugün, *Zeki Müren Sanat Müzesi* olarak kullanılan bu evi, Zeki Müren 1977 yılında satın almıştır. Bu haber dönemin basınına da yansır: "*Bodrum'da bir ev satın alan ve bir kotra yapımını başlatan ünlü sanatçı, 'Bodrum akşamlarında bir başka Zeki Müren olarak yaşayacağım' diyor*." Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Şimdi Gönlüm Bodrum'da", *Hürriyet Gazetesi Kelebek Eki*, 23.05.1977, s. 1.

İlerisi için düşünceleriniz?

Sahnelere kesinlikle veda ettim. Amacım sık sık TV'ye çıkmak. Bol bol resim yapmak. Keşke sağlığım yerinde olsaydı halkın çok kolay izleyebileceği stadyumlarda konserler verebilseydim.

ZEKİ MÜREN PLAKLARDA YAŞAYACAK[34]

Zeki Müren, sahneden kopmanın tesellisini, yeni şarkılarda ve dolayısıyla sesini yaşatacak plaklarda arıyor.

Zeki Müren, sahnelere döneceği yolundaki söylentileri de kesin bir dille yalanlıyor ve gerçi annem yaşındakiler sahnelerde okuyor ama, sağlık durumum dolayısıyla canım seyircilerimden koptum diyor ve ekliyor:

"*Ama sesim yeni plaklarda yaşayacak*"

Zeki Müren, yıllardır aralarında yaşadığı Bodrumlular'a verdiği son konseri 'sahne yasağı'nın dışında tutuyor. "*Bodrumlular'a olan borcumu ödedim. Daha doğrusu ödemeye çalıştım*" diyen Zeki Müren kendi deyimi ile yeni long-playini aşk üzerine kurmuş.

Bodrumlular, Zeki Müren'in çevresinde, bir sevgi çemberi oluşturuyorlar: "*O Bursa'da doğdu, İstanbul'da büyüdü, Bodrum'da yaşıyor!..*" diyorlar.

Artık bundan sonra kendisi için sahnenin hayal olduğunu, doktorların aşırı heyecanı yasakladığını belirten Müren, basında çıkan 'sahnelere dönecek' şeklindeki söylentileri kesinlikle yalanlıyor.

Zeki Müren, yılda 4 televizyon programı ve longplay dışında kendi hayatını yaşayacağını söylüyor.

---

[34] Cem Beyazkartal'ın, Zeki Müren röportajı; *Tercüman* Gazetesi'nin parasız ilavesi olan, 11.09.1983 tarihli *İnci* gazetesinde yayınlanmıştır.

Müren'le yaptığım sohbet kısa süre sonra bestekarların da katılmasıyla genişledi. Selami Şahin, Suat Sayın, Ülkü Aker, Aydın Tansel, Meral Aydan, Yüksel Kolcu ile yaptığımız sohbette Zeki Müren'den; 'Size göre yılın şarkıları hangisi' şeklindeki soruma şu cevabı aldım:

"Hepsi güzel, hepsi mükemmel ama '*Tapılacak Kadınsın*' ile '*Gitme Sana Muhtacım*'ın yeri başka"

Zeki Müren daha sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

"İki kalp damarım tıkanık. Aşırı heyecan yasak, onun için sahne hayatım da bitti. Ama, beni Zeki Müren yapanlardan da uzak olmak istemiyorum..."

Sanatçıya ayrılırken son olarak; 'Hayatta en çok karşılaştığınız soru ne oluyor?' diye sorduğumuzda cevaben:

"30 yıl önce herhangi bir gazinoda yanında oturduklarım kendilerini hatırlayıp hatırlamadıklarını, çocuklarının da aynı mahallede yaşadığını söylüyorlar. Yani hep beni hatırlıyor musunuz diye soruyorlar. Ben de kendimi zorlayıp, kendilerini tanımaya çalışıyorum ama çoğunu hatırlayamıyorum" dedi.

İŞTE ZEKİ MÜREN'İN ONUR ANITI[35]

Başarılarla dolu 34 yıllık sanat yaşamı… Milyonlarca hayran… Alkışlar, alkışlar, yine alkışlar… Beraberinde getirdiği ödüller… Mutluluk, gurur, moral…. Ve, yepyeni başarılar.

İşte, ülkemizin "Ödül rekortmeni" sanatçısı, sahnelerin, plakların, kasetlerin, "Sanat Güneşi" Zeki Müren'in 34 yıllık sanat yaşamının görkemli özeti. Zeki Müren'in, Zeki Müren oluşunun, şöhretin sınırlarını aşıp, ödüllerin üzerinde bir sanatçı oluşunun kısa tanımı…

Evet… 1950 yılında, Türk Sanat Müziği'nin üstatlarını hayret ve hayranlık içinde bırakarak kazandığı radyo sınavından sonra, sanat dünyamızın üzerine doğan bir güneş oldu Zeki Müren… *Batmayan, etkisini yitirmeyen, sürekli çevresine ışık saçan bir güneş*... Güçlü sesiyle, üstün müzik bilgisiyle, gazino sahnelerine getirdiği yeniliklerle ve de her şeyden önemlisi "efendiliği" ile milyonların gönüllerinde altından bir taht kuran Zeki Müren, bu özelliklerini günümüze dek yitirmedi… Ve, tüm bu özelliklerinin sonucunda; başarılar, ödüller birbirini kovaladı… Ve, bir tablo… Bugün sayıları 51'i bulan, evinin en güzel köşesinde bir "onur anıtı" olarak duran başarı ödülleri… Şimdi sözü Zeki Müren'e bırakıyoruz ve rekor sayıdaki ödüllerinin, kendisi için ne anlam taşıdığını öğreniyoruz…

"*İlk ödülümü 1955 yılında almıştım… Kendi bestem olan 'Manolyam' adlı şarkıma verilen altın plak ödülüydü bu… Benim ilk ödülüm olma özelliğini taşıyan bu altın plağın, bir diğer özelliği de vardı… Bu da, Türkiye'de bir sanatçıya verilen bir altın plak oluşuydu… İşte, bu ödülü kazandıktan sonra duyduğum mutluluğu, gururu ve heyecanı hiçbir zaman yitirmedim…*

---

[35] Ferit Sayman'ın, Zeki Müren ile yaptığı bu röportaj; *Hürriyet* Gazetesi'nin eki olan, 23.03.1984 tarihli *Kelebek* gazetesinde yayınlanmıştır.

Beni bu ödüle layık gören değerli sanatsever halkımıza olan sorumluluklarım çok daha büyümüştü… Daha güzel şeyler yapmalı, onların nazik ruhlarını her zaman okşayabilmeli, onlara her zaman tatlı duygular verebilmeliydim… İşte bu bilinç ve moral içinde çalışmalarıma daha da ağırlık verdim…

Hep yenilikler, güzellikler peşinde koştum… Bunun semeresini de, sahneyi bıraktığım halde halen bana layık görülen ve sayıları 51'e ulaşan ödüllerimle gördüm… Aslına bakarsanız ben, ödüllerle yaşayan bir sanatçıyım… Çok sevdiğim sahneden ve sanatsever halkımızla yüz yüze olmaktan mahrum kaldıysam da, bunun acısını ödüllerimle dinlendirmeye çalışıyorum…

Şimdi, gelelim ödülün benim için ne anlam taşıdığına… Benim gözümde ödül, halkın alkışlarıdır… Bir sanatçıya verdiği en anlamlı teşvik primidir… Ödülü sanatçıya plak şirketleri, çeşitli yayın, kuruluş ve organizasyonlar vermez… Halk verir… Sanatseverler verir…"

34 yıllık sanat yaşamının son ödülünü, 9 Mart günü Şan Tiyatrosu'nda düzenlenen "11. Altın Kelebek Sanat Yarışması Ödül Töreni"nde alan Zeki Müren, önümüzdeki günlerde evindeki "ödüller müzesi"ne yepyeni ve çok değerli bir ödül daha götürecek… İşte, bu ödülün de ne olduğunu Zeki Müren'den öğreniyoruz…

"*Son iki uzunçalarım olan 'Kahır Mektubu' ve 'Eskimeyen Dost' son 25 yılın rekor plakları olarak seçildiler… Plak şirketim de, bu iki uzunçalarım için bana bir pırlanta plak vermeyi kararlaştırdı… Bu, bir rozet ya da yüzük şeklinde olacak… Ve, yurdumuzda ilk kez bana verilen çok anlamlı bir ödül özelliğini taşıyacak… Bu ödülü yaşadığım sürece yakamda ya da parmağımda taşıyacağım… Daha önce de söylediğim gibi, ben ödüllerle yaşayan bir sanatçıyım…*"

“HER NİMETİN BİR KÜLFETİ VARDIR”[36]

Hoş geldiniz sayın basın dostlarım ve değerli arkadaşlarım. Beni çok bahtiyar ettiniz bugün teşrifinizle efendim. Çok teşekkür ediyorum hepinize. Sağ olunuz var olunuz. İstediğiniz bütün sualleri sorabilirsiniz. Ben cevaplamaya hazırım efendim. Teşekkür ederim.

Muhabir: Efendim, 34 yıllık sanat hayatınız var. Bu uzun güzel sanat hayatınızda sizi en fazla sevindiren, memnun eden, mutlu eden üç olay nedir?

Zeki Müren: Arz edeyim efendim. 1955 yılında benim bestem olan ‘Beklenen Şarkı’yla Ankara Harp Okulu (*öğrencileri*), Ankara 19 Mayıs Stadyumunda, 19 Mayıs hareketlerini yaptılar. Bu beni çok bahtiyar etti. Çünkü o yıla kadar bu hareketleri Harp Okulu’nda Mavi Tuna gibi Tuna Dalgaları gibi Büyük Vals gibi yabancı parçalarla yapıyorlardı. Bir yerli bestecinin valsiyle Harp Okulu’nun gösteri hareketlerini yapışı beni sonsuz bahtiyar etti ve sevinç gözyaşlarımı tutamadım izlerken efendim. İkinci büyük olay, yani zafer tacım diyebilirim. Aspendos’ta verdiğim konser vardır efendim. 1969 yılının 31 Mayıs gecesi, 27.000 kişi huzurunda üç buçuk saat tek başıma alt kadro olmaksızın büyük bir konser vermiştim. 49 saz refakat ediyordu ve 1 yönetmen yönetiyordu.

Hayatımın en büyük konseri odur diyebilirim. Üçüncü olay ise, *Meydan Larousse Ansiklopedisi*’nin 9. Cildi’nin 151. Sayfasında ‘Müren, Zeki’ olarak yer alışımdır.

---

[36]Sunuculuğunu *Gülgün Feyman Baysal*’ın, kameramanlığını *Egemen Baykal, Yücel Özden, Turgut Salacan*’ın yaptığı, 1984 yılı TRT yapımı *Hoş Sadâ* adlı belgeselde *Zeki Müren*, muhabirlerin sorularına tüm samimiyetiyle yanıtlar vermiştir.

Muhabir: 1983 yılında yoğun bir biçimde süren, içinde bulunduğumuz günlerde de devam eden, basınla çok yakın bir ilginiz var. Her gün sayfalar dolusu röportajlarınız yayınlanıyor.

Zeki Müren: Teşekkür ederim efendim.

Muhabir: Bugünlerde İzmir ve Egelilerin dillerinde, dört yıl aradan sonra Zeki Müren yeniden İzmir Fuarında sahneye dönecek rivayeti var. Acaba, İzmir ve Egeliler haklı bir heyecan içindeler mi?

Zeki Müren: Cevap vereyim efendim. İzmir'i ve Ege'yi ben de gerçekten çok severim. 14 yıl üst üste İzmir Fuarı'nda konserler verdim. Fakat, sıhhi nedenlerle doktorlar dört yıldır sahneye çıkmamı engelliyorlar. Bu nedenle İzmir'e de maalesef gelemeyeceğim. Çok isterdim. Bütün Ege'ye hürmetlerimi iletiniz efendim. Olur mu? Lütfen. Teşekkür ederim.

Muhabir: Sizi yakından tanıyanlar, adınızla değil de '*Paşam*' diye hitap ederler. Bu sözcüğün yaşamınızda bir anısı ve geçmişi olması gerekir. Bunu dinleyebilir miyiz?

Zeki Müren: Gayet tabi, hemen cevaplayayım efendim. Bunu birçok kişi sordu bana bugüne kadar. Efendim, 1969 yılında Aspendos Konserimden sonra Antalya halkı bana 'Sanatın Paşası' ismini layık gördüler, teveccüh gösterdiler. Ve Antalya'da '*Paşam, Paşam*' diye hitap etmeye başladılar. Sonra bu Bodrum'da duyuldu ve Bodrum halkı da paşam diye hitap etmeye başladı ve şimdi İstanbul'da başka şehirlerde, her ortamda paşam diyorlar.

Ben, bana paşam diye hitap edin demedim hiç kimseye. Zaten böyle bir şey düşünülemez benim için. Fakat bu tabir beni rahatsız etmiyor, alışıldı gibi bir şey. Alıştım adeta. Birçok kişi paşam diyor efendim.

Muhabir: Zeki Bey, daha önce yaptığınız bir röportajda Zeki Müren Vakfı kuracağınızı söylemiştiniz. Bu vakıf ne aşamada? Bir açıklamada bulunabilir misiniz?

Zeki Müren: Arz edeyim efendim. Zeki Müren Vakfı kurmak en büyük gayem. Fakat henüz girişimlerde bulunmuş değilim. İnşallah ilerde olacak. Şöyle bir şey düşünüyorum.

Bir Müren Konservatuarı. Anadolu'nun dört bucağında sesini duyuramayan nice gençler var. Onlara bir zemin hazırlamak. Bir fırsat vermek gayem efendim. İnşallah olur. Teşekkür ederim.

Muhabir: Sayın Zeki Müren, benim şöyle bir sorum olacak. Ünlü sanatçıların büyük gazinolarda astronomik ücretlerle sahneye çıkması ve halkın büyük çoğunluğunun onları izleme olanağından yoksun bulunması olayını, sahneyi bırakmış bir sanatçı olarak nasıl değerlendiriyorsunuz? Çözüm olarak neleri öneriyorsunuz?

Zeki Müren: Arz etmeye çalışacağım efendim. Ben, dört senedir sahnelerden uzak olduğum için bu olayı maalesef yakından izleyemedim. Sanatçılar büyük ücretler alınca müessese sahipleri de halktan büyük paralar talep etme zorunda kalıyorlar maalesef. Ben bütün sanatçılara halk konseri vermelerini öneriyorum efendim.

Muhabir: Sayın Müren, 34 yıldır şöhret size çok şey getirdi. Ya götürdükleri?

Zeki Müren: Efendim, şöhret bana yüce halkımızın teveccühleriyle büyük alkışlarını kazandırdı. Elbette ki bu meyanda maddi durumumu kazandırdı. Ve yıllarca eksilmeyen halkın artan sevgisini kazandırdı. Her şey karşılıklıdır. Ben de çok sevdim. Çok saydım dinleyicilerimi, izleyicilerimi. Mukabilinde bedelini kalbimle ödedim maalesef. Kalbim yoruldu.

Ve bu olay 25 sene süren sahne stresinden ileri geliyor dedi doktorlar bana ve dört senedir de sahnelere veda ettim. *Kalbimi verdim. Çok şey aldım, ama kalbimi verdim.*

Muhabir: Sayın Müren. Gerçek anlamda sanatçıyı bize tanımlar mısınız?

Zeki Müren: *Gerçek sanatçı, Tanrı'nın lütuflarıyla doğan ve kadirşinas halkın alkışlarıyla beslenen nadide bir çiçektir. Gerçek sanatçı, kendini topluma adayan kişidir. Sanatçı, kendi hayatını yaşayamayan sorumlu insandır. Sanatçı, her saniyesi ölçülü ve mesuliyet dolu bir varlıktır. Gerçek sanatçı, nice uzun yılların yükünü omuzlarında taşıyan bir ağır işçidir. Sanatçı, topluma mutluluk veren, ıstırapları neşeye çeviren insandır. Sanatçı, her kalpte dolaşan kandır. Bir toplumun kalitesi, yetiştirdiği gerçek sanatçılarla ölçülmektedir. Ve de sanatçı çok sabırlı olmalıdır. Her nimetin bir külfeti vardır çünkü.*

GEL GÖNÜLLÜ SÜRGÜNÜM GEL[37]

Her şey, aynen Balıkçı'nın kitaplarında çizildiği gibi… Deniz, pruvamızda şelale gibi şarıldıyor, güverteye kat kat köpükler yayılıyor. Sert bir rüzgârın savurduğu, badem çiçekleri gibi çark etmekte olan beyaz martı bulutları içinden geçiyoruz.

"*Ağlıyorum*" diyor Zeki Müren, "*Her yaz dönüşünde ağlıyorum. Her yıl, yokuşun başında, arabamın penceresinden bütün Bodrum'a gönlümü bırakırım. Acı-tatlı anıları zihnime gömüp gözyaşlarımı tutamam. Yüce Allah'a gelecek yaz bu cennet beldeye yine sıhhatle kavuştursun diye dua ederek, gönül burukluğuyla ayrılırım. Bu bembeyaz inciden, kolye gibi gördüğüm bu enfes beldeden ayrılmak, beni hep hüzne gark eder…*"

Sarı Yaz ve Vedalaşma

Sanat güneşinin Bodrum'daki yedinci yazı da sona ermek üzere… Bodrumlular'ın deyimiyle "*Sarı Yaz*" bu. Diğer bir deyişle yaz sonrasında yaşanan bir mevsim artığı. "*Bunu 7 yıl evvel duyduğumda, değişik bir ürperti ile gözlerim doldu. Bana bir şiir kitabının adı gibi geldi*." diyor paşa. "*Mayıs gibi gelip, Ekim gibi gidiyorum. Kışın da burada yaşamak istiyorum ama, büyük şehirlerde işlerim var…*"

Güneş dikiliyor. Esrarengiz bir çığlık kopuyor gökyüzünden. Patır patır tuhaf yapraklanmalar arasında, Bardakçı veya Bodrumlular'ın ifadesiyle "*Zeki Müren Koyu*"na doğru süzülüyoruz.

Paşa, içini çekiyor ve o nefis Türkçesi ile Bodrum'la tanışmasının hikâyesini naklediyor:

---

[37] Murat Ataç'ın, Zeki Müren ile yaptığı bu röportaj 21.10.1984 tarihli *Tercüman* Gazetesi'nin haftalık parasız ilavesi *Pazar* ekinde yayınlanmıştır.

“16 yıl evvel Bardakçı’da dört gün kadar misafir edilmiştim. Dört gün içinde, bir düğünde, zeybek tarzındaki mûsikî türünde “*Çökertme*” adı verilen oyunu öğrenip Bodrumlular’la oynamıştım ve bu beni çok duygulandırmıştı. Bir de “Neptün” adlı tekneyle bana orfoz balığı vurmuşlardı. Balığı ayıkladıklarında, midesinden bir orfoz daha çıkmış, herkes hayretler içerisinde kalıp (Zeki Müren’in kısmetine inanıyoruz) demişlerdi. Bodrum halkı benim uğuruma, ben de onların içtenliğine bu olayla inandık. Daha evvelce kaldığım Antalya’daki Derya Motel yıkılınca gazetede bir ilan gördüm. Bodrum yat limanında sezonluk möbleli, telefonlu bir ev olduğunu okudum. Sessiz ve sakin yat limanı, kış aylarını yoğun ve yorgun geçiren bir sanatçı için idealdi. İzmir’den tek başıma gelip evi sezonluk tuttum. *Bodrumlular beni o kadar candan karşıladılar ki, içimde cennette yaşıyormuşum gibi bir his belirdi*. İklimi de sıhhatime çok iyi geldi. Ayrıca, Bodrumlular’ın dört saat uyuması beni çok sevindirdi. Ben de ortaokuldan beri her gece sadece dört saat uyurum. Halkın esprili, candan, samimi oluşu ve gecelerin uzunluğu beni Bodrum’a bağlayan faktörler oldu. Burada garsonla garson, mimarla mimar, doktorla doktorum. Tamamen yerleşmem ise şöyle gerçekleşti. Bir gün Paşa Tarlası denilen mevkide mehtabı seyretmeye çıkmıştım. Bu ev satılık diye bir levha gördüm. Yazının bir ressam tarafından çizildiği içime doğdu. 1.5 yıldır satılamamıştı. Sahibi sanki beni bekler gibiydi. Ertesi gün sahipleri Prof. Fatma Mansur ve Münir Bey’le tanıştım. Pazarlık yapma huyum olmadığı için hemen aldım. İlk sahipleri de sanatçıydı ve sanki benim için döşenmişti. Şimdiye kadar bir çivi dahi çakmadım…”

Uzun Ölümden Gönüllü Sürgünlüğe

Sonrasında Halikarnas Balıkçısı’nın ifadesiyle büyük şehirlerdeki “uzun ölümden” gönüllü sürgüne geçiş başlıyor paşa için. Müren, bağlantıyı ve farklılığı şu şekilde belirtiyor:

"*Lisedeyken Cevat Şakir'in 'Aganta Burina Burinata' adlı eserini okumuş ve çok sevmiştim. Mavi Sürgün kitabında bir suçtan dolayı sürüldüğünü anlatıyordu. Bodrum'da yeşeren her palmiyede hakkı olan üstad ile farkım şu: O sürgün çekmiş; sevdası zorunlu sürgün ile başlamıştı, ben ise kendimi 'gönüllü sürgün' olarak atadım…*"

Bir Büyü, Bir Tılsım, Bir Tutku

Ve gün, Mavi Sürgün'e uygun ilerliyor. Göklerin pencereleri açılıyor gibi tan yeri uyanıyor. Karga funda gidiyoruz. Bodrum'un beyaz evleri beyaz martı kuşları gibi kıyıdan gülümsüyor. Civa gibi oynak denizin mavi ateşinde uçuyoruz.

Çevremizde alabildiğince bir sevinç çıldırışı. Çıplak çıplak çırpışan sulardan üzerimize yıldızlar, pırlantalar yağıyor…

"Ben puslu havaları sevmem… Gri bulutlardan nefret ederim…" diye devam ediyor paşa. "*Çünkü, bütün insanlar fanidir ve bir gün simsiyahlıklar her insanı saracaktır. Benim için Bodrum, sıradan günlük bir olay değil bir büyü, bir tılsım, bir tutkudur…*"

Bodrum'un yeni "ayaklı endüstrisi" olarak tanımlanan sanat güneşine, gönül verdiği belde ile ilgili olarak bundan sonraki planlarını soruyoruz.

Ümit, sevgi, keder, öfke ve sevinçleriyle birlikte bir "deniz bildirisine" benzetilen çökertme ile başlayan "Mavi Sevda"nın bundan sonrasını şöyle anlatıyor: "Sağ kaldığım sürece, kale konserlerine devam edeceğim. Bodrum'a gelen on binlerin bir bölümü de beni görmeye geliyor. Bu beldeye faydalı olabilmek, bir sanatçı için mutluluk verici bir olay. Gittiğim her yer, Allah'a şükür dolup taşıyor. *Bodrum Konseri'nin bütün geliriyle 'Antik Tiyatro' tamir ediliyor. Oraya konacak her mermer parçası, beni yüzlerce yıl yaşatacakmış gibi mutlu ediyor...*"

Kale Konseri-TRT

TRT arzu edip de yayın arabasını yollarsa, bundan sonra da 10 bin yerine 30 milyona hitap etmeye âmâde olduğunu da belirtiyor lâf arasında. Söz dönüp dolaşıyor, TRT'ye ve oradan da basın organlarına uzanıyor:

"Yeni yayın dönemini beğeniyor ve kutluyorum. Kartallar Yüksek Uçar'dan çok ümitliyim. Şahin Tepesi'ni entrikalarla dolu olduğu için sevmediğim halde, isabetlidir diyorum. Renkliye dönmesi olumlu bir olay.

Siyah-beyaz Amerikan kovboy filmlerini yadırgıyorum. Bir tren soygunu veya iki kovboyun hayatı cemiyete ne verebilir ki?.."

"Bodrum konserimin ertesi günü, bir gazetede 'hıldırhıldır-güldür güldür' başlığı altında bir eleştiri çıkmıştı. Bu bir festival gecesidir. 10 bin kişiye gamdan uzak, günlük olaylardan arınmış olarak veda etmem gerektiği için bu türküyü seçmiştim. İstense makaslanabilirdi…"

"Bu arada şunu da söylemek istiyorum: Bu yıl sahneye çıkan sanatçılardan beni mukayese etmiş olan bazı basın organlarına cevabım şu: *Sağ kalırsak, bu tartışmayı 2018 yılında yapsınlar.*"

Türkçe ve Türk Sanat Mûsıkîsi

Ve Türkçe'yi en iyi kullanan sanatçıların tartışmasız en başında yer alan Zeki Müren'e dille ilgili düşüncelerini soruyoruz:

"Türkçe'yi çok seviyorum" diyor. "Minicik yaşımda, ne olacaksın diye sorduklarında spiker dediğimi hatırlıyorum. Bunun bir okulu yok. Tanrı vergisi ve çok çalışma sonucu elde dilen bir haslet. Diksiyon güzel sesle birleşince gerçek sanatçı doğuyor.

Sözleri anlaşılamayan bir şarkıdan nasıl etkilenilir? Şiir de önemlidir ve bazı şairlerin şiirleri, bence hiç bestelenmemelidir! Aruz vezni ile yazılan o muhteşem mısraların içinde, zaten mûsıkî de mevcuttur. En yakın misal, Yahya Kemal…"

Türk Sanat Mûsıkîsi ve bu türün dinleyici konusunda da, paşa son derece dolu. Şöyle devam ediyor:

"Dinleyici kalitesi olarak eskiyi arıyorum. Ben şarkı söylediğim yıllarda, gazinolardaki dinleyiciler, gerçek dinleyicilerdi. Tam 25 yıl, Ramazan'lar hariç hanımlı-beyli hıncahınç salonlara hitap ettim. Şimdi işitiyorum ki 40-50 kişilik gruplar halinde masalara oturup iş konuşmaları yapıyorlarmış. İyi ki zamanında çekilmişim. 25 yıl çatal bıçak tıkırtısı işitmeden dinlendiğim için çok mutluyum…"

Sağlık Durumu- Jübile- Sahne

Denizin yüzü, yeni kalaylanmış tencere gibi pürüzsüz. Balıkçı'nın beyaz evleri, gerçekten de sıcakta şekerleme kestirircesine uyuyorlar. Sağlık durumunu soruyoruz. Paşa, kendine özgü zarafeti içersisinde basına karşı hafif kırgınlığını ima ederek giriyor söze:

"Ben tekzip olayı nedir bilmeyen bir sanatçıyım. Bir magazin dergisinde Almanya'dan döndüğüm, diğerinde de iki yıllık ömrüm kaldığı yazılıyor. Bir yıldır Almanya'ya gitmedim. Ömrümü ise yüce Tanrı tayin eder. Bunlara kızmıyorum. Çünkü bunlar bana bir basın şakası olarak geliyor. Sıhhatim, Allah'a şükür çok iyi.

Allah'ıma şükürler olsun aklım yerinde, zihnim yerinde. 35 yıldır bir noktada kalabilmenin huzuru ve gururu içerisinde hareketlerimi tayinde de âciz olmadığıma göre, hiç kimseye hesap verme mecburiyetini duymuyorum. Tanrı'dan başla!"

Jübile konusunu ise alayla karşılıyor. Her yıl ve değişik şehirlerde tekrarlanan bir olay değil, her şeye veda anlamına geldiğini söylüyor. "*Ben sahnede ölmeyi düşünüyorum" diye ekliyor ardından, "Fakat gazino sahnelerinde değil!*"

Sahneye dönecek olsa, alt kadro olarak kimi düşünebileceğini soruyoruz. Bir an bile tereddüt etmiyor: "Benden evvel Zeki Alasya-Metin Akpınar ve Ajda Pekkan'ı… Çünkü branşlarında tek'ler…"

Nefeslerin Sayısı

Şair, bestekâr, tiyatro oyuncusu, film sanatçısı, şarkıcı, ressam ve desinatör… Aya gitmek dışında arzu ettiği bütün hedeflerine ulaşan, kalbinin üç damarından ikisi tıkalı olan, insanları yaratan yüce Allah'ın, nefeslerinin sayısını da ayarladığına imânı tam Zeki Müren, bir an için yanımızdan geçen tekneden yükselen komutlara kulak veriyor ve gözleri dalıyor:

"Mola burina, grandi tira mola maestra!... Burinalri mola, trinkot tumba!... Aganta skuta flok!... Aganta burinaburinata!"

"Tanrı bir yıl daha ömür nasip etsin, yeter ki" diye fısıldıyor.

"Deniz ejderinin dostu, yunus balığının yoldaşı, yoksul martının tesellisi, kaptanın gururu, denizcinin türküsü…

Gel benim gönüllü sürgünüm gel! Koca bir şehrin göbeğine gömülmeye yaşamak mı denir, uzun ölüm mü!

"Hey gidi Bodrum hey!"

"TAM MUTLU OLANA RASTLAMAK ZOR" [38]

Zeki Bey, siz Türkiye'ye gelmiş geçmiş en büyük sanatçılarından birisiniz…

Estağfurullah efendim.

Türkiye'ye acaba ikinci bir Zeki Müren gelir mi?

Gelir efendim… "Analar neler doğurur" diye bir atasözü vardır. Ben atasözlerine çok inanırım. Hatta hayatımı atasözlerine göre yönlendirdiğimi söyleyebilirim. İkinci bir Zeki Müren gelir. Ancak şöyle gelir… Arz edeyim… Yeni gelenin çok çalışması, çok terbiyeli olması, çok kültürlü olması ve de işini ciddiye alması gerekir. Tabii önce Allah vergisi bir sese sahip olması gerekir.

Bu saydıklarınız zaten sizin kendi nitelikleriniz galiba Zeki Bey.

Estağfurullah estağfurullah efendim.

Peki, siz ikinci bir Zeki Müren'i şu anda ufukta bile olsa görebiliyor musunuz?

Ne yazık ki hayır efendim. Şimdi bakıyorsunuz bir şarkıyla meşhur olmuş bir arkadaşımız hemen bir gazino sahibi tarafından kapılıp sahneye çıkarılıyor. Daha olmamış bir meyve ağza ne kadar tat verebilir ki?

Sizin sesinize benzeyen bir ses Türkiye'de var mı?

---

[38] Gazeteci-Yazar Emin Çölaşan'ın 1985 yılında Zeki Müren ile yaptığı röportajdan derlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Emin Çölaşan, *Unutulmayan Söyleşiler*, 8. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2006, sayfa: 332-343.

Ne yazık ki hayır efendim. Taklit ettiler, benzetmeye çalıştılar. Ama bu taklitlerle bile hep beni yaşattılar. Benim reklamım oldu.

Böyle reklama ihtiyacınız var mı?

Yok efendim. Ama komedyenlerin ve gayretkeşlerin bile sahnede beni taklit etmeleri hoşuma gidiyor.

Zeki Bey siz en üst düzeyde bir sanatçı olarak kaldınız 35 yıl süreyle. Bütün başarılarınız biliniyor. Acaba hiç başarısızlığınız oldu mu?

Hiç olmadı efendim. Elhamdülillah olmadı.

Hiç hatanız, eksikliğiniz olmadı mı?

Son yıllar çalışmadığım için vergi rekortmenliğini kaybettim efendim. Bu benim için eksiklik ama ne yapayım?

Sanatçılığınızdan gelen bir eksikliğiniz hiç yok muydu? Yani dört dörtlük bir sanatçı mıydınız?

Dört dörtlük olmasam 35 yıl ayakta kalabilir miydim Emin Bey? Halkın öyle bir şamarı vardır ki… Onun sesi yoktur. O alkışlayan eller insanı çıktığı yerden öyle bir indirirler ki… Beni hâlâ ayakta tutuyorlarsa… Çok pardon, siz sorduğunuz için söylüyorum, demek ki henüz dört dörtlüğüm.

Sahneden ayrıldığınız için içinizde bir boşluk duyuyor musunuz?

Bugünkü sahnelerin durumunu görünce memnuniyet bile duyuyorum.

Çok mu düştü işin kalitesi?

Efendim, ben sık gidemediğim için bilmiyorum, ama kadın müşteri azalmış diyorlar. Benim alıştığım müşteri daima aileler ve saygılı masalardı. Şimdi ise 50 kişilik masa ve hepsi erkek. Tabii bu durumda solistlerin de durumu değişti. İsim vermeyeceğim, mesela benim zamanımda saat sekizde ilk çıkan sıra kızı bugün assolist. Onu suçlamıyorum, ama demek ki devir bunu getirdi. Yani zamanında ayrıldığım için çok mutluyum efendim. Bugün yeniden sahneye çıkayım diye bir hevesim yok.

Peki Zeki Bey, diyelim ki siz günün bir saatinde boş oturuyorsunuz ya da bir iş yapıyorsunuz. Acaba içinizden bir şarkı falan söylemek gelir mi?

Daima gelir ve söylerim efendim. Bir kere kendim şarkı söylerken kendi sesimi çok severim. Çünkü mikrofondan çıkan sese elektrik karışıyor. Tiz karışıyor, bas karışıyor, ayar karışıyor. Ama insan kendi evinde, kendi masasındayken veya iki dostuyla beraberken çok daha güzel okuyor. Buna inanınız.

Sizin Türk Sanat Müziği'nde en sevdiğiniz şarkı hangisidir efendim?

"*Gözümde daim hayal-i cânâ.. Gönülde her dem cemal-i cânâ*." Dede Efendi'nin rast eseri. Bu parçanın sonu vals usulüyle bitiyor. Dede Efendi devrini bir düşünün. Bugün bile bu parçanın sonuyla dans edilebilir. Bu parçaya hayran olmamak mümkün değil. Bugün bile sahneye çıksam bu parçayla başlarım.

Zeki Bey, sahneden ayrıldınız. Çevrenizin ya da size gösterilen ilginin azaldığını görüyor musunuz?

Bilakis efendim. Sahnedeki çevre ayrıdır, özel çevre ayrıdır. Çevremdeki gerçek dostlar arttı. Çünkü şimdi onlara daha çok zaman ayırabiliyorum. Zaten o zaman etrafımı saranların yarısına dalkavuk denilebilirdi. Şimdi etrafımda dalkavuk yok.

Sahne yaşamınız size parasal olarak hakkınız olan varlığı verdi mi? Yoksa geriye baktığınız zaman sizi bazı patronların aldattığını veya sömürdüğünü anlıyor musunuz?

Hayır efendim. Şöyle ki, ben hiçbir patronla para pazarlığı yapmadım.

İstediğiniz parayı siz mi söylerdiniz?

Hayır efendim. Zarftan ne çıkarsa onu kabul ederdim.

Zarftan sizin umduğunuzdan daha az bir para çıkarsa?

Katiyen efendim. O kadar bilirlerdi ki işi… Değerimi o kadar bilirlerdi ki… İnanınız umduğum ne ise zarftan o çıkardı. Ve de biliyor musunuz, kimseye imza vermedim. Sadece el sıkardım. Şimdi hâlâ sanatçılara "*Zeki Müren sözü mü?*" diye soruyorlarmış. Sahneden maddî manevî ne beklediysem aldım. Hiç kimse beni sömürmedi, ama tabiî ki sırtımdan çok kazandılar. Tabiî ki ben beş alıyorsam onlar beş yüz aldılar. Çünkü onlar bize işveren durumundaydılar. Ben lüks bir işçiydim.

Şimdi neyle geçiniyorsunuz? Herhalde bankada paranız ve epeyce faiz geliriniz vardır.

Ben faizi sevmem efendim. Hisse senedim olabilir.

Faizi niçin sevmezsiniz?

Dedemin bana bir vasiyeti vardır efendim. "*Faiz parası hayır getirmez*" diye. Şişli'de üç tane apartmanım var. Levent'te şu anda bulunduğumuz bahçeli bir evim var. Antalya ve Ankara'da birer adet dairem var. Villam yok. Ondan sonra efendim Bursa'da anneciğimden iki daire kaldı. Bir de Bodrum'da yazlık evim var. Bana bunlar yetiyor efendim. Temel gelirim, kira gelirlerimdir. Demek ki 25 yıl yorulurken emekliliğimi maddî manevî temin etmiş durumdayım. Buna da şükrediyorum efendim.

Sizin için biraz eli sıkıdır diyorlar Zeki Bey.

Yanlış efendim. Eli sıkı olan insan hiç Zeki Müren olur muydu? Bilakis beni tanıyan zümreler iyi bilir, ben cömertliğiyle tanınan bir dostum. Ama ibadet de, kabahat de gizlidir. Yaptığım yardımları herhalde başkalarına söyleyecek değilim.

Zeki Bey sizin siyasi görüşleriniz birkaç cümleyle nedir efendim?

Siyasi görüşlerimi burada hiç konu etmemek gerekir efendim. Çünkü ömrümce siyasete karışmadım. Hiçbir partiyi tutmadım. Sempati duyduğum siyasetçiler olmuştur, ama onlar da özel dostlarım olduğu içindir. Beni bir partici olarak hiç kimse görmemiştir.

Partici olarak değil de, genel olarak söylüyorum.

Memlekete refahı getiren kim ise, ben ondan yanayım. Bunu böylece bırakalım.

Zeki Bey şöyle bir durum var. Sahne sanatçıları genellikle bu gibi konulara cevap vermek istemiyorlar. Acaba bu gibi konularda bilgileri mi yok, yoksa ürküyorlar mı?

Onlarınki ürküntü olabilir efendim. Ama ben hakikaten politikadan anlamıyorum.

Ama vatandaş olarak Türkiye'nin sorunlarını izlemiyor musunuz?

İzliyorum efendim. İnşallah çok iyiye gider diye dua ediyorum. Memleket için en iyisi olsun.

Amin efendim. Zeki bey insanların gözleri yıllardan beri sizin üzerinizde. Çünkü ülkemizin en ünlü insanlarından birisiniz. Bu durumdan rahatsızlık duyduğunuz hiç oluyor mu?

Efendim bazen hipnotize denilen olaya kapılıyorum. Her gittiğim yerde gözler tek noktada… Yani bende. İnanın titreme geçiriyorum. Bir elektrik alıyorum. Yani onların elektronlarını alıyorum. Bazen çok yorucu oluyor. Ama yine de bu kadar sevildiğim için çok mutlu oluyorum elbette.

Bu ilgi sizi rahatsız ediyor mu?

Efendim, evime yorgun döndüğüm geceler kendime bu soruyu soruyorum. İçkili değilim, fazla yol yürümedim, fazla denize girmedim. Acaba bu yorgunluk nedendir?

O gün iki bin kişinin sorduğu sorulara cevap vermek, yüzlerce resim çektirirken zoraki gülebilmek… Bir şarkıda geçer 'Emanet gülmek' diye… İnsan her an, her saniye hakiki gülemez ki efendim. Ben de insanım. Benim de dertlerim olur…

Bir yerde rol yapıyorsunuz herhalde…

Bazen… Çünkü her resim ayrı bir albüme giriyor. Somurtkan bir suratla o albüme gireceğime, ben emanet gülmeye razıyım.

Zeki Bey size bir şey söyleyeceğim. Tabii bu benim kişisel görüşüm. Sizin Türk toplumunda öyle yüce bir yeriniz var ki… Ama televizyon reklamlarına çıktığınız zaman ben bunu doğrusu biraz yadırgadım. Zeki Müren'e reklama çıkmayı yakıştıramadım. Tabii bu görüşümde yanılıyor olabilirim ama…

Estağfurullah efendim. Size arz edeyim… Altı yıldan beri sahnelerden uzağım. Televizyon reklamlarını maddiyat karşılığı kabul ettiğimi zannedenler yanlış düşünüyorlar. Şimdi her akşam televizyondan "Cee" demek, sahneye çıkmayan, film çevirmeyen bir Zeki Müren'i kırsal kesimdeki gecekondulara ve köy kahvelerine kadar götürüyor.

Küçücük çocuklar bile benden söz edince bu durum bana manevî bir huzur veriyor. Sonra büyük dedikodular çıktı bu konuda. Bu firmadan 25 milyon aldım ve ertesi gün 2.5 milyon lira KDV'sini yatırdım. Daha fazla almış değilimdir.

Zeki Bey bu kadar ünlü bir insansınız. Her şeye sahipsiniz. Mutluluğu tadabildiniz mi yaşantınız süresince?

Gerçek anlamda mutlu olamadım efendim. Çünkü kendimi yaşayamadım. Attığım her adım, yediğim her lokma, içtiğim her kadehin yudumları sayılıyordu. Yani diğer insanlar kadar kendimi yaşayamadım.

Mutsuz bir insan olarak mı yaşadınız hep?

Yarı mutlu diyebiliriz. Alkışlardan mutluluk duydum, devamlı gözaltında olmaktan mutsuzluk duydum.

Gerçekten mutlu olabilmek için nasıl bir yaşam isterdiniz?

Mutluluğu tadan yoktur ki, ben tarifini yapabileyim efendim… Çünkü her üzümün bir çöpü vardır. Zannediyorum tam mutlu olana rastlamak çok zordur.

ZEKİ MÜREN'İN GİZLİ DÜNYASI[39]

Çocukluğunda ince ruhunun, gönlünde oluşturduğu sevgi yumağından tel tel ipleri bir evlat sıcaklığıyla babasına dolayamayıp bir sevgi bağının sıkılığıyla babasıyla bütünleşemeyen Zeki Müren, ileri yıllarda sanatının da katkısıyla halkıyla bütünleşebilmeyi başarabilmiş ve kadınıyla erkeğiyle çocuğuyla büyüğüyle Türkiye'de halkın sevgilisi olabilmiştir.

Babasından göremediği sevgiyi Zeki Müren, halkında görebilmiş, babasına veremediği kendi sevgisini halkına verebilmiştir.

Çeyrek yüzyılı aşkın bir süre, giderek büyüyen ve güçlenen bu sevgi onu, çoğumuzun yaşamının birer parçası yapmıştır.

Mezuniyet diplomasına kavuşabilme başarılarının sevincini ve neşesini kutlayan üniversite öğrencileri başarıları şerefine kadehlerini, Zeki Müren'in eşliğinde kaldırmışlar çok delikanlı ilk aşkının ürpertilerini yüreğinde, Zeki Müren'in şarkılarının nağmeleriyle birlikte duymuştur.

Zeki Müren, uzun yollarda, otomobilin, otobüsün, kamyonun kasetinden bizimle yol arkadaşlığı yapmış. Ailece çıktığımız bir piknikte, yemek sonrası rehavetimizin kuştüyü yastığı olmuştur.

Onun dostluğunu bir yaşam boyu paylaşan dinleyicileri Zeki Müren'e vefalıdır, onsuz edemeyecek kadar ondan ayrılamayanlar ise, ona kara sevdalıdır…

***

---

[39] Gazeteci-Yazar *Mete Akyol*, Bodrum'da yaklaşık iki hafta boyunca *Zeki Müren*'le hayatı, sanat yaşamı, anıları ve Bodrum günlerine dair görüşmeler gerçekleştirmiştir. Yaptığı bu görüşmeleri *Milliyet* Gazetesi'nin 10.08.1986-16.08.1986 tarihli nüshalarında yedi gün boyunca kamuoyu ile paylaşmıştır. Okuduğunuz metin, yedi gün boyunca yayınlanan bu röportajlardan derlenmiştir.

Hiç bir sinema oyuncusuna âşık oldunuz mu Zeki Bey?

"*Şöyle açıklayayım. Silvana Pampanini'nin bir filminde, arka planda koşan bir kadına takıldı gözlerim. İri gözleri, kocaman bir ağzı vardı. Yapılıydı da. Dikkatimi çekti. Sonradan adının Sophia Loren olduğunu öğrendim. Figüran olarak oynadığı o filmde soyadı Loren değildi. Sonra birden parladı. Ben de hayretle karşılıyorum. Demek iri yarı, çekik yeşil gözlü, büyük ağızlı o kadın benim hayatımda, diğer sarışınlara veya başka tipteki hanımlara tercih ettiğim bir tip oldu. Yakın tanıyınca çok sevindim. Venedik'te bir filminin galasında ve Ankara'ya geldiğinde İtalyan Büyükelçiliği'nde bir kokteylde birlikte olabilmek fırsatı doğdu. Gözlerine çok dikkatli baktım. Hiçbir renkli film, onun gözlerinin rengini tam olarak aksettirmiyor.*"

Renkli filmlerin aksettiremediği o rengi siz tarif edebilir misiniz?

"*Onun gözlerindeki rengi izah edemem dediğim şu anda, karşımızdaki Bardakçı Koyu'nda, denizde bazı o renk hareler ve haleler görmekteyim. Su rengi, deniz denemez, dere denemez, yeşille mavi karışımı, kedi bakışlı, benim idealimdeki kadın tipidir. Arkadaşlar arasında ikiye ayrılırdık onun ilk zamanları. Sophia Loren'i sevenler, Gina Lollobrigida'yı sevenler diye. Ben daima, büyük ağzına rağmen, iri yarılığına rağmen hem Sophia'cı oldum, hep Sophia'cı kaldım. Tipim o demek ki…*"

Zeki Müren kendi sevdiklerini işte böyle anlatıyor. Peki, ya kendini sevenleri nasıl anlatacak bakalım:

"*Yıllarca çarşamba ve pazar matinelerinde hiç aksatmadan beni izleyen bazı hanımların tutkusundan söz etmek isterim bu konuda. Buna aşk demek yanlış olabilir. Sanatkâr sevgisi demek doğru olabilir amma karasevdaya yakın veya karasevdanın üstünde duygu taşıyan hanımların bazılarında hayret edeceğiniz bir noktaya ilk defa temas ediyorum.*

Şu anda burada çok yakınımızda oturan Melahat Ercan hanım, anılarını bir süre önce bir gazeteye anlattığı için ben burada ondan söz etmeyeceğim…"

Ya aldığınız mektuplar:

"*Çok büyük aşklar vardır o zarfların içinde. Hepsine saygı duyarım*"

Nasıl ifade ediyorlar aşklarını bu hanımlar:

"*Sizi uzaktan sevmek de bize yetiyor, ya da hayatımız sizsiniz, ya da dün gece TRT 1'de saat 00.30'da sizi dinledim ve kulaklarımda sesinizle uyudum, Ankara Polis Radyosu'nda sizi şu saatte dinlerken hep ağladım, Bir ay önce Bodrum'daydım. Siz* Penguen *Pastanesi'nde otururken sizi 20 gün süreyle her gece altı masa karşınızdan izledim gibi duygular, ifadelerle dolu bu mektuplar. Mesela 30 senedir devamlı yazan bir hanım var. Soyadını bilmediğim için adını verebilirim. Adı Hale. Bir kez olsun kendini tanıtmamıştır. Fakat hep yazar. Çok hanımefendi bir bayan. Bunu, ifadelerinden anlıyorum. Bir başka hanım, ki o da yıllardır mektup yazar, bir hanım arkadaşımla tanışmış. Demiş ki 'Beni tanıştırır mısın? Eşimden ayrılmaya hazırım. Benimle evlenir mi' demiş. Hemen haber gönderdim. 'Ben evlenmeyi düşünmüyorum. Hem düşünsem bile, benim yüzümden bir yuvanın yıkılmasına asla müsaade edemem. Lütfen vazgeçsin bu isteğinden' dedim. Sahnedeyken bu aşk mektupları daha çok geliyordu. Şimdi gelen mektupların çoğunda para yardımı isteniyor*"

***

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içindeki bazı topraklarda şimdi bayrağımız dalgalanmıyor ama o ülkelerde bugün yüzlerce, binlerce, on binlerce evde Zeki Müren'in plak ve kasetleri özlemle kavrulmuş yüreklere Türkiye kokusu taşıyan tanıdık rüzgarlar estiriyor.

Zeki Müren, işte böylesine yüce bir gururun sahibi.

Bir yüzyılda ancak ender birkaç sanatçının çıkabilmeyi başarabildiği, baş döndürücü, rüzgârlı, bir sanat zirvesinde, o zirvenin bir parçası olmuşçasına çeyrek yüzyılı aşkın bir süreye meydan okuyabilmek yüce gururuna da sahiptir Zeki Müren…

Yaşamım boyunca en büyük gururum, çalıştığım yıllarda sanatçılar arasında her zaman vergi rekortmeni olmamdır diyor.

Kendisini sahnelerden koparan tıkalı iki damarını kalbinin üstündeki yuvalarından koparıp atamadığı için hınç ve öfkeyle sürdürüyor konuşmasını:

"*Son yedi yıl çalışmadığım için, tabii ki vergi rekortmenliğim elimden gitti. Çalışmadığım yıllarda 27'ye inmek, 28'e inme, 30'a inmek, beni sanki neondan iner gibi bir duyguya kaptırmıştı. Fakat bu sene, hiç çalışmadığım halde bir TV reklamı dolayısıyla 13 milyon civarında vergi ödedim. Bu yıl firma bana 25 milyon ödedi. Bunun yarısından fazlasını devletime ödedim. Kendimce, iyi bir vergidir bu!*"

Sağlığı nedeniyle çalışmadığı için, istediği ölçüde vergi verememesine için için üzülen Zeki Müren, vergi yoluyla olmasa bile bir başka yolla, devlet eliyle halka katkıda bulunmak istiyor.

"*Fakir Fukara Fonu çok dikkatimi çekti. Ben bu fona bir katkıda bulunmak istiyorum. Sağlık durumum büyük bir konser verebilmemi engelliyor. İsterdim ki, böyle bir konser verebileyim ve bu konserin tüm gelirini Fakir Fukara Fonu'na bağışlayabilmiş olayım. Fakat şunu yapabilirim. Özel bir plak okuyabilirim. Bu plak, piyasada özel bir fiyatla satılabilir ve gelirinin tümü Fakir Fukara Fonu'na bağışlanabilir. Bunu yapmayı çok isterim ama, bu plağı yapabilecek yiğitlikte bir plak şirketinin olaya öncülük etmesi gerekir.*"

Sahne çalışmalarını engelleyen sağlık durumu, konser vermesini de engellediğine göre Zeki Müren'in gelenekselleşen Bodrum Kalesi Konserlerini de mi dinleyemeyeceğiz artık?

"*Maalesef, ona da izin vermiyor doktorlar. Öylesine bir çalışmayı ve heyecanı kalbimin artık taşıyamayacağını bildiriyorlar.*"

Bir Bodrum Kalesi konserine nasıl hazırlanırdınız ve o kale konserlerinin öncesi ve sonrası heyecanınızı anlatır mısınız Zeki Bey?

"*Bugüne kadar Bodrum Kalesi'nde beş konser verdim. Bunlardan ikisi televizyonda yayınlandı. Bu konserlerimin hazırlığına Şubat ayında başlıyorum. Bu yıl ne okumalıyım diye bir tür seçim yapıyorum önce…*

Dinleyicinin durumu ne tür şarkıları dinlemeye müsait? Onu inceliyorum. Çok klasik olursa, kaledeki halk ne derece etkilenir? Çok piyasa şarkısı olursa, ne derler? Düşünüyorum ve şöyle diyorum. Mesela: Halkın bir bölümü Klasik Türk Müziği sever. Başa, ağırları koyuyorum…

Bir bölümü Türk Halk Müziği sever. Birkaç maya koyuyorum. Türkü sevenlerimiz de var. Ben türkücü değilim ama, finalde de sevilen, hareketli parçalar koyuyorum. Bunlar, moda şarkılar olmalı. Başkalarının meşhur ettiği parçalardan bir-iki tane de almalı mıyım repertuara? Şu parçaları koysam, kaledeki halk belki sevebilir ama ya televizyon seyircileri? Düşünün, bir sınava çıkıyorsunuz o akşam ve bu sınavın mümeyyizleri bütün Türkiye! Herkesi memnun edebilmektir göreviniz. Yani bir masa kuruyorum. Bunun üstünde hem sebze yemeği, hem et yemeği, hem pilavı, hem tatlısı, hem salatası, meyvesi bulunsun istiyorum ki herkes tatmin olsun. Bunu hazırlayabilmek aylar sürüyor. İstanbul'da saz provalarına başlıyorum. Ve konserden birkaç gün önce sazlar geliyor. Buradaki evimin balkonunda veya hava rüzgârlı ise salonunda provalara devam ediyoruz. Sazların tümü gelemese de, tüm saz heyetine hükmedecek kalitede yedi kişiyle, sekiz-on prova yapıyoruz. Ta ki, hazırız diyebilinceye kadar. Bu çalışmalardan bir ay önce, bir çeşit kamp hayatına çekiliyorum. Denize girmiyorum, rüzgârdan kaçıyorum ve bir köşeye çekiliyorum; bir ay sonra konserim var diye oturuyorum. Gece hafif bir rüzgâr esse, 'Acaba boynum terli de, sesim mi kısılır?' korkusuyla içerlere kaçarım. Ne içki, ne aşırı yemek... Tam bir kamp hayatı, bir ay süreyle… Zor ama, mukabili o kadar yüksek derecede bir manevi ödül ki… Her şey değer o ödüle… Bazı kişiler, 'Kim bilir bu konser karşılığında neler neler almıştır' diyorlar. Değil… Tek kuruş almadım… Hatta verdim!"

Zeki Müren, üç yıl önce televizyonda da yayınlanan kale konseriyle ilgili bir anısını da anlattı:

"*Koskoca tarihi kaleye herhalde taştan tuğladan lavabolu soyunma ve dinlenme odası yapacak değiller ya… Bir köşesine bir çarşaf çekiliyor ve ben onun arkasındaki bölümü soyunma ve dinlenme odası olarak kullanıyorum. Sanatçının bazen, ki biz buna stres idrarı deriz, sahneye çıkmadan önce heyecandan küçük çişi gelebilir. Üç yıl önceki o konserde elektrikler kesildi, ses tesisatı*

bozuldu. Tam beş saat, o çarşafın arkasındaki bölümde bekledim. Gitmek isteseniz gidemezsiniz. Çünkü binlerce kişi oturmuş, çıt çıkarmadan sizi bekliyor. Ee, bu kadar sürede, üstelik heyecanı da katınız, insanın tabii çişi gelecektir. Bodrum Kalesi'nde lavabo, tuvalet yok ki gidesin. Bir tarihi eserin duvarlarına da işeyemezsin. Birkaç şişe su getirttim. İçindeki suları döktüm ve o şişelere azar azar çişimi yaptım ve onlar da görünmesin diye üzerlerini gazeteyle kapattım. Konser sonrası o şişeleri orada bırakamazdım ya… İçi idrarımla dolu şişeleri gazete kağıdıyla sardım ve kolumun altına alıp eve götürdüm. Kim bilir halk, o an kolumun altında sıkı sıkı tuttuğum, gazete kağıdıyla yapılmış pakette ne olduğunu sanıyordu!"

Bunca kadar yıllardan sonra sahneye çıkmadan önce yine heyecanlanır mısınız?

"*Heyecanım fazlalaştı, eksilmedi. Daha fevkinde oldu her seferinde. Önceleri bir şey olmak heyecanı vardı. Şimdi, olduğun yerde durmak çabası ve heyecanı var ki, bu daha zordur. Eskisinden daha heyecanlıyım, daha titizim, daha mükemmel olma çabam var. Bir de yaş durumunu dikkate almak gerek, tabii. İnsan ellisinde, otuzundaki gibi olamaz. Bu yaşta o dinçliği gösterme çabasının verdiği bir yorgunluk da var.*"

Konser sonrası heyecanınızı ve başarınızın verdiği tadı da aynı içtenlikle anlatır mısınız lütfen?

"*Konser sonrası hep, memnuniyetin verdiği ürperti içinde buldum kendimi. Uyku hapları alıp bir an evvel uyumak yerine, bilakis iki-üç gün uyumayıp o zevki tatma arzusu. Hani, 'Tanrı bana bir daha mı bu başarıyı nasip etti?' duygusu ve zevki… İnsan uyuyarak bu zevkten uzaklaşmak istemiyor. Uyursam, başka rüyalara dalabilirim. Oysa içinde bulunduğum heyecandan, o tatlı ürpertiden daha güzel hiçbir rüya olamaz. Hem bu heyecan, gerçi rüya gibi ama, üstelik gerçek. Uykuya dalarsam, o başarının*

heyecanını gölgelerim korkusuyla iki-üç gün uyumuyorum. Doya doya, içime sindire sindire tatmak istiyorum o zevki, o heyecanı, o ürpertiyi... Üç gün sonra, ki onu ben demiyorum vücudum diyor; 'Yeter, bu vücut bu kadar mutluluğa daha fazla dayanamaz' diyor vücudum ve kendimi teslim ediyorum uykuya…"

Zeki Bey, Bodrum konserinizde yürekten bir '*Helal*' deyişiniz vardı. Hatta çok gazetelerde o konserden söz edilirken '*Helalli Konser*' deyimi kullanılmıştı. O 'Helal' kelimesinin, o kelimeyle belirttiğiniz reaksiyonunuzda özel bir anlam var mıydı?

"*Aldığınız bir malın, giydiğiniz bir elbisenin, taktığınız bir yüzüğün, kol saatinin veya gözlüğünün acaba helal mi haram mı diye bir duygusu vardır ya… Bu alkışlar helal midir? İnsan içinden bunu soruyor. Ve hemen cevap veriyorum: Helaldir. Ama benim de yıllarca davranışlarımdaki gayretim helaldir. Helal, en sevdiğim kelimedir diyebilirim. Bravonun çok üstündedir.*

Helalde hak edilmişlik vardır, helalde kutsallık, meşruiyet vardır. Helalde gırtlağımın kanı, yıllarımın teri, yorgunluğu var. Titizliğim, saygım var. Ürünüm helaldir. Ne güzel! Helalde Allah vergisinin işlenişi ve bunu kitlelerin kabullenişi var.

O helal sözünü bir espri haline getirmiştim o konserde. Ama gerçekte şunu demek gelmişti içimden: O tarafa helalse, eee bana da helal… Az emek vermedim ben bu ürünü ortaya koyabilmek için… 'Sizlere de helal… E, bana da helal' diyordum ve gülmeyle karışık büyük bir alkış kopuyordu. Yani onlar da helal ediyorlardı alkışlarını, sevgilerini…"

Yaşamınız süresince size kasten yapılmış bir kötülük oldu mu?

"*Çalıştığım gazinonun kulisinde bir burun damlam dururdu. Burnum açılsın diye damlatırdım. Tam sıram gelmiş, sahneye çıkacağım. Burun damlamdan birkaç damla damlattım burnuma.*

Birden gözlerimden alevler çıktı, yaşlar fışkırdı, makyajım aktı, yanıyorum! Derhal lavaboya koştum. Burnuma sular çektim. Kulise döndüğümde baktım şişeye. Miktarını biliyordum. Bir misli fazlalaşmıştı. Olay sonra anlaşıldı. Burun damlası şişeme, kezzap dökmüşler meğer. Allah'tan içinde bir miktar ilaç vardı. O nedenle etkisi yarı yarıya azalmıştı. Yoksa kezzap burnumdan ses tellerine akacak ve sesimi yok edecekti. Burnuma sular çekmekle çok iyi yapmışım. Kezzabın etkisinden kurtulmuştum. Ama kolay kolay kendime gelemedim. Ateş Böcekleri vardı sahnede. Onlardan rica ettim, programlarını uzattılar. Yarım saat kadar gecikmeyle çıktım o gece sahneye."

Bu olayın üzüntüsünü, hangi mutlu olay unutturdu size?

"*Antalya'da Derya Motel'de oturuyordum.15 yaşlarında bir çocuk, elinde kağıda sarılmış bir kitapla geldi. 'Bunu dün babam aldı. 151'inci sayfada siz varmışsınız' dedi. Açtım, Meydan Larousse. 9'uncu cildi. Müren Zeki olarak o ansiklopedide yer almışım. Beni öylesine mutlandırdı ki, sevinç gözyaşlarımı tutamayacak duruma getirdi bu olay beni. Bir de 1955 yılında ilk altın plak alışım. Manolya bestemden ötürü aldım o altın plağı. Türkiye'de ilk altın plağı ben almıştım. Onun da mutluluğunu ve gururunu her zaman yaşatırım içimde…*"

Bunların tümü kişiye gurur verici olaylar ama… Zeki Müren, tüm bu olayların da üstüne çıkıyor ve iki olayın grubunu, tüm gururların üstünde tutuyor.

Biri vergi rekortmenliği… Öteki ise Meydan Larousse'da yer alabilmek!

Birinde, devletinin aracılığı ile halkına bir şeyler verebilmek mutluluğu ve gururunu yaşıyor, ötekinde ise…

Tarihteki yerini belgeliyor.

Zeki Müren, rol gereği dahi kimselere kaldırmadığı elini; sevmek, okşamak ve vermek dışında başka kimselere uzatmadığı elini, yaşamı boyunca belki de ilk kez yumruklaştırıyor ve…

Nasıl kullanılacağını bile bilemediği o ilk yumruğunu dikleştirerek bir, iki, üç tam üç kez masaya vuruyor, her seferinde bir ah çekerek.

"*Ah!, Ah!, Ah!*" diyor. "*Tüm yaşamım boyunca bir uktedir içimde, buramda, söküp atamadığım bu!*"

Nedir Zeki Müren'in tüm yaşamı boyunca söküp atamadığı, içindeki, burasındaki, tam yüreğinin üstündeki o ukte?
Birlikte dinleyelim:

"*Büyük Atatürk'ün devrine yetişemedim. Onun devrinde şarkı söyleyemedim*" diyor. "*Bir uktedir içimde, buramda, tüm yaşamım boyuca söküp atamadığım bu!*"

Atatürk'ün huzurunda mı şarkı söylemek istiyordu?

"*Estağfurullah" diyerek gözlerinin önündeki bir hayalin büyüklüğü karşısında boynunu bükerek "Lütufların o kadarını istemeye bilmem hakkım var mı, efendim? Ben, sadece onun devrinde şarkı söylemiş olmayı çok arzu ederdim. Yoksa ne haddimize, huzurlarında şarkı söylemiş olabilmeyi tahayyül edebilmemiz…*"

Ve devam ediyor:

"*Ben plaklara, kasetlere okurdum. Keşke o devirde olsaydı, video banda okurdum ve ona yine de ulaşırdım. Yeter ki onun zamanında yaşamış olaydım!*

"Ben 1951 yılında, daha doğrusu 1950 yılının son gecesi, yılbaşı gecesi ilk kez duyuldum radyodan. Keşke yirmi yıl önce gelseydim dünyaya da, Atatürk'e de dinletebilseydim şarkılarımı. Hele huzurlarında şarkı söyleyebilmek benim için bahtiyarlıkların en büyüğü olurdu bu!"

Tam burada 'Niçin?' diye sorulmaz ama belki anlatacağı başka bir şey vardır bu konuda diye sordum. Şöyle açıkladı:

"*Çok değerli otoritelerden, en sağlıklı kaynaklardan duyduğuma göre Atatürk masasında okuttuğu sanatçılara, hanımsa 'Ne olur kızım', erkekse 'Ne olur oğlum' 'Türkçe'yi fasih oku… Tek tek oku… Ağzında geveleme! Türk müziği çok güzeldir ama kelimeleri anlaşılır bir şekilde okursanız çok daha güzel olur' dermiş. Kimlerden duydum, onu da arz edeyim. Recep Zühtü Bey'den ki zannederim yaverleriymiş, Refik Amir Kocamaz Bey'den o da yakınlarıymış, Kılıç Ali Bey'den, Çallı İbrahim Bey'den duydum bunları. Bana dediler ki; 'Ah, Atatürk'ün masasında okusaydınız, bu kadar tane tane okuyan ilk sanatçı siz olurdunuz ve bilseniz onu ne kadar mutlu ederdiniz' dediler. Bu mutluluğa bu gurura sahip olamadım. İşte, büyük üzüntüm budur hayatta. Keşke onun masasında, Türkçe'yi onun dilediği şekilde rahat ve tane tane okusaydım, reaksiyonunu, mutluluğunu görmek isterdim o yeşil gözlerinde.*"

Mavi değil miydi Atatürk'ün gözleri Zeki Bey?

"*Şunu itiraf edeyim. Ben yeşil gözleri severim… Atatürk'ü de seviyorum ve onun gözlerini hep yeşil görüyorum. Kahverengi de olsaydı gözleri, siyah da olsaydı, ben o gözleri hep yeşil görecektim. Atatürk, benim gözlerimde hep yeşil gözlüdür.*"

Sevdiği kişileri istediği gibi görebilmek Zeki Müren'in ilginç bir özelliği.

***

Askerlik Günleriniz?

"*Ben yedek subaylığımı Çankırı'da yaptım. Torba'dan Çankırı'yı seçtim ve şeref duyarak söylüyorum gayet makul bir şekilde Çankırı'ya gittim. Öyle rapor alıp, askerden kaçanlardan nefret ederim. Eğer torpil düşünseydim, herhalde bir büyüğümün ricasıyla Ankara'da İstanbul'da kalabilirdim. Çankırı'da halkla bütünleştim. Her cumartesi moral geceleriydi. O gecelerde konserler verdim. Nuri Teoman Paşa'ydı paşamız. Diğer arkadaşlarım üç saatlik yola katlanıp cumartesi ve pazarı Ankara'da geçirip dönerlerdi. Benim için o imkan da yoktu. Çünkü her cumartesi gecesi konserim vardı. Benim Ankara'ya gitmem şöyle dursun; Nevzat Sümer, Selahattin İnal, Ferit Sıdal üçlüsünü davet ederdim konserlerime. Kimse bana 'Askerliğini raporlarla idare etti' ya da 'Hafif yaptı' diyemez.*"

Silah kullandınız mı askerlikte? Ya da nasıl kullandınız?

"*Sormayın… Bir tesadüf beni atış birincisi yaptı. O gerçekten bir tesadüftür. Gez, göz, arpacık olayı herkesçe malum… Anadolu'dan delikanlılar vardı. 'Biz şöyle ava gideriz. Biz uçan kuşu bile vururuz.'diyen delikanlılar atışta karavana… Ben attım, gerçekten tesadüftür, tam on ikiden vurdum. Omuzlara kaldırdılar beni… On ikiden vurduğuma kendim de inanamıyorum. Ondan sonra defne dalının içine '45. Dönem Atış Birincisi Zeki Müren' yazıldı, duvara asıldı.*"

Hayatınızda torpilden nefret ettiğinizi söylediniz ama benim notlarımda ufacık bir husus var bu konuda. Gerçeğini tanıkları bile bilmediklerinden ben de öğrenemedim. Onu sizden öğrenebilir miyim?

"*Çok merak ettim. Ne imiş acaba bu torpil?*"

Antalya'da Türk Hava Yolları'nın uçağı bozulmuş mu, gecikmiş mi hatırlamıyorum. Sizin için özel bir askeri uçak gelmiş, yalnız sizi alıp götürmüş. Böyle bir olayı hatırlıyor musunuz?

"*İyi ki sordunuz da, o küçücük notunuzdaki şüpheyi bile yok etme fırsatını verdiniz bana*" dedi.

Ve olayı ayrıntılarıyla anlattı.

"*Afgan kralının Türkiye'ye davetli geldiği yıldı. Türk Hava Kuvvetleri Ankara'da Marmara Otel'de bir balo düzenlemişti. Baloya konuk Afgan kralı da davetliydi. Baloda benim konserim vardı. Daha önce Jandarma Kuvvetleri'nin, Kara Kuvvetleri'nin, Deniz Kuvvetleri'nin balolarında konserler vermiştim. Şimdi sıra Hava Kuvvetleri'nin balosundaki konserimdeydi.*

Yaldızlı davetiyeler basılmış, üzerine 'Zeki Müren Konseri' yazılmış, her şey hazırlanmıştı. Ben o gün Antalya'da Derya Motel'de kalıyordum. Balo'da konserim 23.00'te başlayacaktı. Saat 18.00'de Antalya'dan Ankara'ya uçak vardı. Rahat rahat yetişebilecektim konsere. Fakat Türk Hava Yolları'nın uçağı Antalya'da bozuldu. Uçağın kalkamayacağını anons ettiler. Başka bir vasıtayla yetişmek mümkün olsa, yetişeyim. Fakat mümkün değil! Toroslar'ı nasıl aşarsınız? Şimdiki gibi özel helikopterler de yok tabii.

Durumu telefonla hemen Ankara'ya bildirdim. Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur Paşa'ydı. Ona bildirmişler. Biraz sonra bana haber geldi: 'Siz bekleyin, biraz sonra özel bir askeri uçak gelecek, sizi alacak' dediler. Kayseri'den mi, Adana'dan mı bilmiyorum. Yakın bir askeri birlikten kalkan uçak bir süre sonra beni almak için Antalya'ya geldi. Gece 23.00'teki konserime ancak öyle yetişebildim.

Beni almak için özel bir uçak geldiği tabii yolcular arasında duyuldu. Bir avukat: 'Efendim, benim yarın duruşmam var. Yetişmem lazım' diyerek itiraz etti. Bir başka avukat onu susturdu: 'Yahu, çocuk zaten fahri olarak bir konsere gidiyor. Bırakın da yetişsin. Saat 18.00… Konseri 23.00'te… Senin, benim duruşmam ertelenebilir.'

Uçağa bindim ve Esenboğa yerine Etimeskut Askeri Havaalanına indim. Benim için Esenboğa'da bekleyenlere açıklama yapmışlar: 'Zeki Müren'i bekleyenler Etimeskut'a gitsin' demişler. Askeri uçak özel olarak bana tahsis edilmiş.

Nasıl gurur verici bir olay benim için. Bir de askeri havaalanına inmek de çok güzel oluyormuş. İnsanı, üniformalı kişiler karşılıyor. Çok onore oluyor insan. Hemen Marmara Otel'ine gidildi. Smokinlerimi giydim ve konserime başladım. Önde cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve konuk Afgan kralı… Protokol ötesi yerinde İsmet İnönü ve eşi Mevhibe İnönü hanımefendi oturuyorlar. Ben şarkılarımı söylerken Sayın İnönü'nün önünden geçiyordum ki, Sayın İnönü, Mevhibe hanımefendi'nin kulağına eğilerek bir şey fısıldadılar. Sonra ismini bilmediğim bir yaver geldi. 'İnönü, Bir İhtimal Daha Var adlı şarkıyı da söylemenizi istiyor' dedi. Ben de onun emri şarkıyı, onun önünde, ona hitap ederek söylemeye başladım. 'Bir ihtimal daha var…' dedim ve gerisini hemen değiştirdim, şöyle yaptım: 'O da sevmek mi dersin?'

Bir alkış koptu salonda… Daha şarkının başındayım, devam edemiyorum alkışlardan. O nüansın farkına sadece Afgan kralı varamadı. Çünkü, Türkçe bilmiyordu. Fakat sonra, herkesin alkışladığını görünce, o da alkışlamaya başladı. Bugün gibi hatırlarım. İlk alkış Sayın Muhsin Batur Paşa'dan gelmişti.

Ben şarkıya 'Bir ihtimal daha var' diye başlayınca, herkes 'O da ölmek mi dersin?' diye devam edeceğimi sanıyordu. Ölmek yerine, sevmek deyince, o gece zaten başkaydı, bambaşka oldu. Hayatımın en büyük alkışını o gece aldığımı söyleyebilirim."

Atatürk'ün huzurunda şarkı söyleyemediğiniz için üzgün olduğunuzu söylüyordunuz. Hiç değilse İsmet İnönü'nün huzurunda söyleyebildiniz. O da onurla hatırlanacak bir anı, tabii…

"*Elbette… Bakınız onurla hatırlanacak bir olay dediniz de aklıma getirmiş oldunuz… Bir gece cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın huzurlarında da şarkı söyledim.*"

Çankaya Köşkü'nde mi Zeki Bey?

"*Hayır, Taşlık Gazinosu'nda*"

Bir de onu anlatsanız. Çok mu yordum yoksa bugün sizi Zeki Bey?

"*Çok rica ederim. Beni geçmişimle yaşatıyorsunuz. Hatta dinleniyorum. Olay şöyle oldu. Mini etek giyerek sahneye çıktığım yıldı. Gerçekte o giysim mini etek adıyla anılır, ama gerçekte bir gladyatör kostümüydü. Arkası pelerinliydi. Kuliste, gazino sahibinden şöyle bir uyarı geldi bana. 'Bu gece gazinomuzda Sayın cumhurbaşkanımız var. Acaba, o kostümü bu gece için giymeseniz olmaz mı?' Kostümün pantolonu yok ki giyeyim. Çizmeleri var, gümüş rengi. Üstünde de etek. Arkasından da yerlere kadar pelerin…Çok şık bir kostümdü. Dizimin üstünden şu kadarcık bir yerim görünüyor.*

İkaz edenler; 'Sayın cumhurbaşkanımızın huzurunda mini etek giymek ona saygısızlık olmaz mı?' dediler. Ben de dedim ki; 'Büyük insanlar, toleranslıdır. Sanatçıya hak verirler. Ben, kınayacağını veya yadırgayacağını sanmıyorum Sunay Paşa'nın. Giyerim!' dedim. Fahrettin Aslan haber gönderdi. 'Beyaz pantolonunu

giysin' dedi. Bu kez ben karşı çıktım. 'Bu kıyafet ya hiç giyilmez, ya da tam giyilir' dedim. Sonunda o kostümle çıktım, şarkılarımı okudum ve… Bir de ne göreyim? Salonda ilk alkış Sunay Paşa'dan gelmez mi? Yanında eşleri Atıfet Sunay hanımefendi, kızları ve damadı Şadi Bey vardı.

Meğer protokol masasında alkış olmazmış. Şaşırdılar. Fakat Sunay Paşa protokolün bu yasağına aldırmadılar. Beni, içinden geldiğince doyasıya alkışladılar. Ve nasıl göğsüm kabardı o gece, anlatamam…"

***

Bodrum'da artık varlığını hiç kimsenin inkâr edemeyeceği biri var: *Bodrumlu Zeki*

Ona herkes "Paşa" diyor Bodrum'da. Fakat o bir çocuktur orada.

Hakkınca tadılamamış sevgi sıcaklıklarının gözeneklendirdiği bir çocuksal yaşamın susuzluğunu Zeki Müren denize kavuşmuş bir sünger rehaveti içinde gideriyor Bodrum'da kana kana…

Bodrum'un ve Bodrumluların bir çocuğudur artık o, Bodrum'da.

Bacak kadar çocuklardan, bacakları tutmayan ninelere, dünyaca ünlü kişilerden, sesleri çıkmaz solukları duyulmaz kayıkçılara kadar tüm Bodrumluların ve Bodrum'a gelen tatilcilerin "ancak bir çocuğa beslenebilecek yücelikteki" sevgilerini esirgemedikleri bir "çocuktur", Bodrum'da Zeki Müren…

"Paşam hayırlı günlerin olsun…"

"*Senin de hayırlı günlerin olsun Süleyman.*"

Otomobiliyle Bodrum içinden geçerken, bir eli hep pencereden dışarıdadır Zeki Müren'in. Kendisinden önce otomobilini tanıyıp, kendisini henüz görmeden el sallamaya başlayanlara Zeki Müren'in selamı da önceden hazırdır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın uzaktan bakıldığında villalardan oluşan bir tatil köyü görünümü izlenimi veren Özel Eğitim Merkezi'nin önünden geçen yolda, askerler de selama duruyorlar.

Halikarnas Balıkçısını "Babaları" olarak kabullenen Bodrumluların şimdi bir de Zeki Müren adlı çocukları var.

***

"Benim adım Mehmet Hak. Burada, Bodrum'da vazocuyum. Vazoculuk yaparım, vazo satarım. Zeki Bey benim dükkânın önünden geçmese, ben o gün vazo satamıyorum. Vallahi bir haftadır ortalarda görülmüyor. Yeminle söylüyorum, bir haftada bir tane vazo satamadım. Şimdi bugün dükkânın önünde ya… Ben biliyorum, şimdi. Bugün ekmek gibi vazo satarım artık. Bir başka oluyor Zeki Müren'in uğuru. Sınamışım, denemişim… Onun için böyle güm güm diye konuşuyorum…"

Bodrum sokaklarında Zeki Müren, İstanbul'da her iskeleye uğrayan ve "dilenci vapuru" deyimiyle tanımlanan vapurlar gibidir. İki adım atıyor, bir lokantacı fırlıyor dükkânından ve ellerine sarılıp, elini öpüp başına koyuyor Zeki Müren'in.

İki adım atıyor atmıyor, bir boncukçu kesiyor yolunu:

"İyi akşamlar olsun Paşam…"

"*İyi akşamlar yavrum… Hayırlı işlerin olsun…*"

Ellerini birbirlerinin bellerine dolamış iki sevgili midir, iki nişanlı mıdır onlar görüyorlar Zeki Müren'i karşıdan. Bir solukta yanına geliyorlar:

"Paşacığım, izin verirseniz birlikte fotoğraf çektirelim mi?"

Çantalarından bir fotoğraf makinesi çıkarıyorlar ve çevredeki kalabalıktan birine yalvarıyorlar:

"Bak kardeşim, şuradan bakacaksın, şuraya basacaksın… Bir dakika bekle yalnız… Biz şöyle geçelim önce…"

Biri bir yanına, biri öteki yanına sokuluyor Zeki Müren'in ve hep birlikte fotoğraf makinesinin 'çıt' sesini bekliyorlar, içten bir tebessümle.

"Paşam, paşacığım… Bir tane lokma buyur, Paşacığım"

Camlarla çevrelenmiş bir sehpada, İzmir lokması satan bir delikanlı, kürdanın en debinden itinayla tuttuğunu göstererek, kürdanın ucundaki lokmayı Zeki Müren'e ikram ediyor

"Afiyet olsun, Paşam… Buyur ye, lütfen"

Zeki Müren başını bir omzunun üstüne yaslıyor, özür diliyor:

"*Duymuşsundur, perhizdeyim yavrum. Artık bana ne içki, ne tatlı… Hepsi yasak, yavrum!*"

Lokmacı, lokmasını yemese de kürdanını kesinlikle tutturabilmek için ısrar üstüne ısrar ediyor Zeki Müren'e.

"Paşam, sen yemesen de al, bak yanında misafirin var… Ona ver, o yesin."

Bodrum'da Zeki Müren'in kimseye "hayır" diyebilme özgürlüğü yok. Fakat o özgürsüzlüğün böylesinden hiç de yakınmıyor.

"*Beni yaşatan da bu sevgi, beni öldürecek olan da bu sevgi"* diyor. *"Allah eksikliğini göstermesin sevginin böylesinin.*"

Bir Bodrum evinin bahçesini peçeleyen bembeyaz duvarın dibinde oturan 85'lik mi desem, 90'lık mı desem bir nine, yüz yıla yaklaşan ömrünün geride kalan zamanını taşıdığı yüzünün kıvrımlarını kıpır kıpır kıpırdatıyor:

"Zeki Bey evladım, Zeki Bey evladım!"

"*Buyur teyzeciğim...*"

"Üç gecedir yolunu gözlüyorum burada evladım… Yoksun, neredesin?"

"*Misafirlerim vardı teyzeciğim. Onlarla meşguldüm…*"

Gel de çekme şu fotoğrafı… Zeki Müren, kaldırımın kenarına çömelmiş hayır hayır objektife poz vermiyor… 90'lık bir ninenin gönlünü de alıyor değil… O 90'lık nineyle, içtenlikle sohbet ediyor, içtenlikle özlem gideriyor. O Zeki Müren'i ne denli özlemişse, hiç kuşku yok, Zeki Müren de onu aynı içtenlikle özlemiş.

Heyecandan elleri ve dudakları titreyen bir adam yaklaşıyor yanıma:

"Müsaade eder misiniz?" diyor titrek titrek "Zeki Bey'le bir maruzatımı konuşabilir miyim?"

"Buyurun, kendisine söyleyin… Kendisinden izin alın…"

Daha da artan bir titreme temposuyla adam, Zeki Müren'e dönüyor:

"Ben Bodrum'a bu sabah intikal etmiş durumdayım" diyor. "Yirmi yıl önce çalışmak için Fransa'ya intikal etmiştim. Dört sene önce orada ameliyat oldum. Bana hastanede çok iyi baktılar. Bir gün 'bana Türkçe bir gazete bulsanıza' dedim. Biraz sonra buldular. O gazetede sizin çok şık bir elbiseyle çekilmiş renkli bir fotoğrafınız var. Gurbet elde, hem de hasta yatağımda öyle iftihar ettim ki… Önce hemşireye gösterdim. Sonra doktoru çağırdım. 'Bakın, bu şık elbiseli adam, bizim en büyük sanatçımızdır' dedim. Sizinle iftihar ettim. Fransa gibi bir yerde sizin sayenizde Türklüğümle övündüm, yabancılara karşı… Sizi dünya gözüyle gördüm ya şimdi… Allah sizden razı olsun. Müsaade ederseniz maruzatım bu kadardır. Ben şimdi sizi daha fazla rahatsız etmeyip, başka yere intikal edeyim!"

Zeki Müren adama sarılıyor, iki yanaklarından öpüyor… Kendi gözleri yaş yaş… Fransa'dan gelen işçi ise bir köşeye sığınmış, kimseye göstermemeye çalışarak hıçkıra hıçkıra ağlıyor mutluluktan.

"Dünya gözüyle gördüm ya… Dünya gözüyle gördüm ya!"

Bodrum'da Zeki Müren, Bodrum Kaymakamı'yla ne denli yakın görüşüyorsa, Bodrum Belediye Başkanı'yla ne denli yakın görüşüyorsa, Bodrum'u ziyaretlerinde tanıştığı Mick Jagger'le, Nureyev'le, Ahmet Ertegün'le, ne denli yakın görüşüyorsa, komşusu 90'lık ninelerle, sahildeki kayıkçılarla, balıkçılarla, yol boyunca sıralanan esnafla, Bodrum'u tıklım tıklım dolduran turistlerle, genç kızlarla, delikanlılarla, hatta 4.5 yaşındaki Deniz'le, hatta ve hatta bir yaşını yeni dolduracak Suziş'le de aynı yakınlık, aynı içtenlikle görüşüyor.

Rüzgâr olmadığı için tüm öğleden sonralarını geçirdiği Bardakçı Koyu'nda yurdun dört bir yanından tatil için gelen çoğu ortadirek turistlerle iç içe, yan yana bir ortak mutluluk yaratıyor ve birlikte yaratılan bu mutluluğu yine onlarla birlikte paylaşıyor.

***

"Ben üsteğmenim, Paşam… Bir hafta önce evlendik, şimdi balayındayız. İzin verirseniz eşimle birlikte bir fotoğraf çektirebilir miyiz sizinle?"

"*Elbette, üsteğmenim… Nerde eşiniz?*"

Oturduğu yerden ayağa kalkıyor Zeki Müren ve bir haftalık gelin hanımı saygıyla kutluyor:

"*Allah'tan size, bir ömür boyu mutluluk dilerim*" diyor.

Sonra birini sağına, birini soluna alıyor ve iki kişinin mutluluğuna kendi mutluluğunu da ekleyip, üç tebessümle fotoğraf makinesine bakıyorlar.

"Aslan Zeki… Aslan Zeki!"

Bacak kadar bir çocuk, annesinin elinden kurtulup Zeki Müren'in yanına koşabilmek için çabaladıkça, annesi daha bir sıkı tutuyor çocuğun bileğini.

"Sus, öyle bağırma… Ayıptır!"

Sonra Zeki Müren'e yaklaşıp, özür diliyor:

"Sizi televizyonda her görüşünde, 'Aslan Zeki' diye bağırır evde. Şimdi sizi gördü, yine öyle bağırıyor. Kusura bakmayın."

Coşkulu, dolu dolu bir kahkaha atıyor Zeki Müren:

"*Kendi adı nedir, hanımefendi? Ve kaç yaşındadır?*"

"Adı, Deniz… 4.5 yaşında…"

Bu kez Zeki Müren savuruyor bir nara:

"*Aslan Deniz…*"

Deniz, yerinde zıp zıp zıplıyor:

"Aşlan Deniz dedi… Aşlan Deniz dedi!"

Kaybediyor kendini Deniz. Ve 4.5 yaşındaki bir çocuğun tüm frensiz sevinciyle, sesinin tüm gücünü gırtlağında toplayıp, o da savuruyor narasını:

"Aşlan Zekiiii! Aşlan Zekiiii!"

Tüm Bardakçı Koyu, 4.5 yaşındaki Deniz'in "Aşlan Zekisi" sini alkışlıyor.

Bodrum'da Mil-Ta Torba Tatil Köyü'nde birlikte kaldığımız bir yüksek düzey bürokrat arkadaşım, 30 yıla yaklaşan dostluğumuzun faturasını sürüyor önüme:

"Zeki Müren'le röportaj yapmak için burada olduğunu öğrendim" diyor. "Ne yapıp yapacaksın, beni de götüreceksin ona! Bir tanıştır, bir de birlikte fotoğraf çektireyim, başka bir şey istemem… Tamam mı? Söz mü?"

"Söz Celalciğim… Yarın saat 13.30'da hazır ol…"

Akşam yemeğinde Celal, eşine ve iki çocuğuna yemek boyunca Zeki Müren'i anlattı.

Zeki Müren'in yaşamının "Bugüne kadar kimselere anlatmadığı özel bölümü"nü hazırlarken, mesleki bir içgüdü, kafamda belirli bir soruyu zaman zaman filizlendiriyor; sonra kişisel bir görüşün baskısıyla bu filiz bir anda kaybolup, yok oluyordu.

Fakat filiz, bir süre sonra yeniden baş veriyor ve yüreğimle kafam arasındaki cephelerinde mesleksel içgüdüm ve kişisel görüşüm, yeniden savaşa tutuşuyorlardı aralarında.

***

On gün süreli bu savaşta hep kişisel görüş üstün gelmesine ve mesleksel içgüdümün gübrelediği soru filizciklerini her seferinde silip süpürmesine karşın, karşı taraf sadece bir kez üstün geldi ve…

O soru filizi bir anda büyüdü, büyüdü, belirli bir biçime girdi ve ağzımdan çıkabildi sonunda.

"*Elbette, haklısınız*" diyerek gönül dolusu bir hoşgörüyle karşıladı bu sorumu Zeki Müren.

"*Fakat bana lütfen izin verir misiniz? Bu sorunuzu hemen yanıtlamayayım da üzerinde bir gece olsun düşüneyim. Böylesine bir röportajda okuyucularınız elbette böyle bir soru sormanızı bekleyeceklerdir ve elbette benim de bu konuda söyleyeceklerimi merak edeceklerdir. Yalnız, benim için önemli bir husus var.*

Bu yanıtımı, Anadolu'nun bir ücra kasabasında bir Hatice Nine de okuyacaktır ya da torununa okutup onun ağzından dinleyecektir. Yanlış ifade edebileceğim bir cümle, o Hatice Nine'nin gözündeki ve gönlündeki Zeki Müren imajını zedeleyebilir. Onun için, ifademi önceden düşüneyim, cümlelerimi önceden hazırlayayım ve bu

konudaki tüm görüşümü, Hatice Nine'ye de saygımı koruyarak açıklayayım. Bana lütfen bir gece izin verir misiniz? Yarın açıklarım o konudaki tüm görüşümü."

***

Çocuğu olmayan kadınlar için Zeki Müren bir umuttur. Sadece onlar için mi bir umuttur Zeki Müren? İşinden çıkarılan bir işçinin gözünde ve gönlünde, fabrikada müdürüne ya da sahibine torpil yapıp işe geri alınabilmesini sağlamak için de bir umuttur o…

Çocuğuna açık kalp ameliyatı yaptırmak zorundaki bir memurun, yıllar önce girdiği bir yapı kooperatifine borç taksitini ödeyemez duruma düşen duruma düşen emeklinin, yaşam pahalılığı altında omuzları omuzları çöken "ortadirek altındakiler" için de bir umuttur Zeki Müren.

Ve yurt dışındaki işçi için sıla özlemidir, gurbette övünç nedenidir, Bodrum esnafı için ise umuttan da yakın bir uğurdur.

Zeki Müren'in Bodrum'daki evinin demir parmaklıklı bahçe kapısı, ilk bakışta Nasrettin Hoca'nın türbesini anımsatıyor insana…

Kocaman bir kilit sallanıyor kapıda ama… Kimse ne duymuştur, ne görmüştür bu kilidin kilitlendiğini.

Demir parmaklıklı bahçe kapısı kimi zaman açıktır, kimi zaman kapalıdır. Fakat hiçbir zaman kilitli değildir.

İsteyen herkes kapıyı çeker, açar ve merdivenlerden çıkarak evin oda pencerelerinin baktığı sahanlığa kadar çıkar, "İyi günler olsun Paşam" der ve gider.

Aynı kapının dibine bırakılan el kadar bir beşik, kapının demirlerine bağlanan düğümlü bez parçaları, başka başka türbelerin çağrışımını yaptırır kişiye.

***

“ *Bir sabah kapıdan çıkarken, kapının dibinde el kadar bir beşik gördüm. İçinde plastikten yapılmış bir bebek vardı. Küçük bir de not eklenmişti: ‘Dualarınızı esirgemeyin… Bütün özlemimiz bir çocuk sahibi olmaktır…’ Yapabileceğim bir şey yoktu. Aldım, evdeki hatıra dolabıma koydum bunu… Bir başka gün, kapımda renk renk bez parçaları gördüm. Çeşitli sayıda ve biçimde düğümlerle bağlanmışlardı. Giderek artmaya başladı bu tür bağlamalar. Onu, çiçekler izledi. Kimi kurumuş, kimi taze çeşit çeşit çiçekler…*

Tümünün yanına iliştirilmiş küçücük notlarda ‘Hatim indirirken, falanca işinin olması’ için de dua etmem isteniyor. Biblo büyüklüğünde, bana benzetilmiş heykelciklerden tutun da, küçük bir gramofona, pullarla yapılmış resimlerime kadar, hemen her gün bir sürprizle karşılaşıyorum kapımın önünde…”

Bir yerli turist grubu getiren otobüs geliyor, duruyor kapıda. İçinden insanlar çıkıyor.

“İşte burasıymış… Burasıymış!”

“Aaa! Koskoca Zeki Müren’in evi bu mu? Ben saray gibi bir şey zannediyordum!”

“Şu kapının önünde durayım da bir fotoğrafımı çeker misin?”

Turistler bir süre dışarıdan seyrediyorlar Zeki Müren’in evini ve… Kapıyı çekseler açılacağını bilmediklerinden, içeri girmeyi düşünmüyorlar.

***

"*Bodrum'da bir gazete, bu olayı 'tavaf' sözcüğüyle niteledi ve bu beni çok üzdü. Ben kimseye demiyorum, gelin evimin duvarlarına elinizi sürün, kapımın önünde fotoğraf çektirin diye… Yerli gazetenin yazdığına göre yerli turistler Bodrum Kalesini gezmezlermiş de, tutup Zeki Müren'in evini tavaf ederlermiş!*"

Bir de evinizin bulunduğu caddeye Zeki Müren adı verilmesi olayı var. O olay nedeniyle de galiba bazı üzücü konuşmalar ve hatta olaylar oldu.

"*Benim ne suçum var bunda? Belediye Meclisi karar almış, bir-iki gün önce de bu kararı uyguladılar. Yani ben Belediye Meclisine gidip 'Bu caddeye benim adımı verin' mi dedim? Onlar lütfetmişler, böyle bir jestte bulunmuşlar. Bir sanatçıya sağlığında böyle bir mutluluğu yaşatmış olduklarından ötürü, tüm Bodrumlulara teşekkürlerimi sundum.*"

Postacı geldi, iki avuç dolusu mektup getirdi…

"*Hemen her gün bu kadar mektup getirir postacı… 50-60 kadar vardır. İsterseniz birlikte açalım ve gözlerinizle görünüz. Bunların yüzde 95'inde para yardımı isteniyordur.*"

Mektupları tek tek açtık. İki-üçü dışında, tüm mektuplarda para yardımı istekleri yer alıyordu.

Birkaç tanesinin içinden doktor reçeteleri çıktı: "Para göndermeniz şart değil. Şu reçetedeki ilaçları yaptırın, gönderin. Size tüm ömrümüz boyunca duacı olalım" deniliyordu.

Mektuplardan birkaçında ise çocukların sünnet düğününe davet, dört tanesinde ise başka bir istek vardı: "Filanca gün mevlidimiz var… Hepsini değil ama, bir bölümünü siz okusanız, bizi bahtiyar edersiniz…"

Zeki Müren başladı gülmeye:

"*Bütün Anadolu beni mevlidi ezbere bilir sanır. Hatta çok kimseler de Kuran'ı ezbere okuduğuma inanırlar. Oysa bunların hiçbiri doğru değildir. Ben sadece bir filmimde 'Katibim' filmimde, rol icabı dört dakika mevlit okumuştum. Herhalde o filmimden sonra yayıldı Anadolu'ya… Beni hep 'hafız' sanırlar.*"

Sahi Zeki Bey… Dini inançlarınız konusunda da hiç bilgimiz yoktur. Ne düşünürsünüz bu konuda?

Zeki Müren, bu soruyu şöyle açıkladı:

"*Büyük bir kudretin varlığına inanıyorum. Gözlerimizle göremediğimiz mikroplar âleminden, insan denen o büyük makineyi, en ince noktasına kadar var eden ve de zamanı gelince yok eden büyük bir kudrete inanıyorum…*"

Kadere inanır mısınız, Zeki Bey?

"*Efendim ben kadere yüzde 50 inanırım; yüzde 50'de insanın kendi kaderini çizebileceğine inanıyorum. İnsanlar doğmadan yönlendirilebilir diyorum ama bir de insanın kendi çabası vardır. Kahvede akşama kadar tavla oynuyorsam, akşam eve çocuklarıma baklava-börek götüremem tabii!*"

Siz bunu kendi hayatınızda gözlemlediniz mi?

"*Ben sanat hayatımda bunu yaşadım. Bir insana şans veriliyor. Boş verirse, o şansı kullanamıyor. Büyük bir gazinoda okumak şans ise, orada halka hitap etmek de kendi gayretinizdir. Kimse üstüne alınmasın ama ben şimdikileri pek tasvip etmiyorum. Sarışın saçlı, güzel vücutlu, yırtmaçlı tuvaletli, güzel bir bacakla final tutulmaz. Son yıllarda gazinolara pek gitmedim. Gazetelerde fotoğraflarını görüyorum, zaman zaman… Hanım kızlarımız gerçekten güzel. Biri bende sıra kızıydı. İsim vermeyeceğim. Saat sekizde gelir. Sekiz çeyrekte evine dönerdi. Şimdi bakıyorum, çok güzel bir hanım diye, finalde sahneyi tutuyor. Bence bu assolistlik demek değil. Assolisti, Tanrı yaratır; kendi çabasıyla da yerinde kalabilir*"

Zeki Bey, Tanrı sizi güzel bir sesle yaratmış ve hep biliyoruz ki siz de çalışarak büyüdünüz, büyüdünüz, hepimizce bilinen düzeyinize geldiniz. Çalışmasaydınız, sırf bu güzel sesinizle bir Zeki Müren olabilir miydiniz?

"*Hayır olamazdım. Belki güzel sesli bir hafız olurdum. Bursa'daki komşularımızın mevlitlerinde okuyan ve o ortamda öğrenebileceğim nota gerektirmeyen, usul gerektirmeyen, güzel sesle ne okunabilir? Mevlit okunabilir. Ya da ezan okunabilir. Güzel sesli bir müezzin olurdum. Mevlitlerini okuduğum komşularımız ya da ezan okurken beni dinleyenler 'Güzel sesli hafız' ya da 'Güzel sesli müezzin' diye bir de isim takarlardı bana, o kadar*!"

Mektuplardaki para yardımı isteme konusunu nasıl açıklarsınız Zeki Bey?

"*Şöhretim düzeyinde bir servete sahip olduğumu sanıyor halk, herhalde. Yaptığım ufak tefek yardımları gizleme gayretlerime rağmen, bunlar duyuluyor sanırım. Bu nedenle yardım istiyorlar. Bir tane, on tane, yüz tane olsa memnuniyetle yerine getireyim bu istekleri. Fakat yüzlerce, binlerce mektup geliyor yardım istekleriyle dolu. İstesem de yapamam ki bu yardımı!*"

Rakam olarak sormayayım Zeki Bey ama şöyle sorayım. Şöhretinizle oranlarsanız, şöhretinizin yüzde kaçı kadardır servetiniz?

"*Yüzde biri kadar dersem inanın…*"

Yedi yıldan bu yana sahne çalışması yapmadığınıza göre, geçiminizi nasıl sağlayabildiğinizi sorabilir miyim?

"*Şişli'de altışar katlı üç apartmanım var. Hepsi alın terimin ürünüdür. Fakat hak verin lütfen, geçen yıla kadar hâlâ 10 bin lira kirayla oturuyordu kiracılarım. Mahkemeye versem bana yakışmaz. 10 bin lira kira alsam bana yazık. Üçünü yok denecek bir paraya, rakam da vereyim 180 milyon liraya sattım. Bir-iki anonim şirkette hisselerim var. Onlardan temettü gelirlerim, bir de reklam filmi gelirlerim vardır.*"

Büyük bir birikiminiz olmadı mı bunca yıl?

"*Büyük kazançlarım oldu, fakat büyük giderlerim de oldu. Sahnede kazandıklarımın büyük bir bölümü sahne kostümlerim için harcanmıştır.*"

Zeki Müren'in özenle kendine sakladığı ve çok yakınlarının bile bilmedikleri bir özelliği de yardımseverliğidir.

***

Hakkında herkesin pek çok şey konuştuğu bir konuda Zeki Müren, şimdi ilk kez kendi konuşuyor.

Ses alma aygıtını biraz daha yaklaştırdım.

Buyrun Zeki Bey… Teyp hazır…

"Her ülkede şöhrete ulaşan kişiler için çeşitli şeyler söylenir, söylenmiştir ve söylenecektir. Şöhret olan kişi, diğer insanlardan farklı yönü olduğu için şöhrettir zaten. Dünyanın en büyük yazarları, sinema oyuncuları, şairleri, bestecileri, ressamları ve hatta politikacıları için bu tür söylentiler çıkarılmıştır.

İnsanların özel hayatı, topluma zararı dokunmadığı sürece yalnız kendisini ilgilendirmelidir bence.

Şöhrete ulaştığım yıllardan bugüne kadar benim de hakkımda çeşitli şeyler yazıldı, çizildi, konuşuldu ve tartışıldı. Normaldir. Mesela şöyle bir misal vereyim: Erkek çocuk vardır; bebek oynar, evcilik oynar, müsamerecilik oynar, çiçeklerle uğraşır, dikiş diker hatta. Erkek çocuk vardır; elinden oyuncak tabancası düşmez, kovboyculuk oynar, çelik-çomak oynar, top oynar, cam kırar, sapanla kuş vurur, çiçekleri yolar. Bu bir içgüdü, yaradılış olayıdır bence.

Tanrının siyah gözlü yarattığı bir varlık, göz rengini değiştiremez. Bir cücenin kendi arzusuyla basketbolcu olamayacağı veya iki metre boyundaki bir insanın kendi gayretiyle bir yetmiş boya inemeyeceği gibi. Bazı ülkelerde sırf derileri siyah diye zenciler hor görülüp, toplumda aşağılanmaktadırlar. Oysa hiçbiri belki zenci olmak istemezlerdi. Bu, çoğunluk ve azınlık meselesidir. Derilerinin rengini değiştirmek onların elinde değildir!

Abartmamak ve dejenere etmemek şartıyla yaşayan her kişinin ruhi yapısına hürmet duymak gerekir. İnsanlar gül de koklar, karanfil de, leylak da. Veya her üçünü de. Bu kişinin yalnız kendisini ilgilendirir.

Efendim, hafif sahne makyajım ve giysilerim 1950'li yıllarda epey tartışma konusu olmuştu. Bugün TV'de maç anlatan, ajans okuyan veya konuşma yapan politikacılara kadar herkese makyaj yapılıyor.

Benim yıllar önce hem korku, hem de cesaretle sunduğum bu olay, şimdi rahatlıkla kabul edilebilir hale gelmiştir. Bu bir yüreklilik örneğidir bence…

Halk, dozunda kalan her şeyi eğer kendisine zararlı değilse ve de kanunda ceza teşkil etmeyecek nitelikteyse kabul etmiş ve hoşgörüyle karşılamıştır.

Pijamayla baloya gidilemeyeceği gibi smokinle de yatağa girilmez. Her şeyin bir yeri yordamı vardır ve olmalıdır.

Dört duvar arasında kalan özellikler, ki bunlar Tanrı'nın çizdiği kader ve yaradılışla ilgilidir, kişinin yalnız ve yalnız kendisini ilgilendirir… Dört duvar arasında kalan ve topluma insanlığa zarar getirmeyen insan özellikleri, menfi olarak eleştirileceği yerde, özel hayata saygı duyup normal olarak kabul edilmelidir. Herkes hayatını yaşamaya mecburdur. Yaşantısının hırsızı olup, ömür boyunca rahatsız yaşamaktansa dozunu aşmadan, cemiyetçe yuhalanmadan, saygıyla ömrünü sürdürmek en doğru yoldur efendim!

Ayağımız 42 numaraysa, onu 38'e indiremeyiz.

Bu bizim elimizde değildir…"

ZEKİ MÜREN[40]

Ayşe Egesoy: Sevgili seyircilerimiz, *Beşinci Mevsim* programımızda Sayın Zeki Müren ile birlikteyiz. Efendim hoş geldiniz programımıza.

Zeki Müren: Hoş bulduk efendim. Sağ olun Sayın Egesoy. Yedi ay aradan sonra sizinle yine aynı ekranı paylaşmak bana kıvançların en büyüğünü veriyor. Minnettarım efendim.

Ayşe Egesoy: Çok teşekkür ederim. Lütfettiniz efendim.

Zeki Müren: Estafurlah efendim. Şeref duyarım.

Ayşe Egesoy: Efendim, Zeki Müren olmaktan mutlu musunuz? Zeki Müren olmak için neler yaptınız?

Zeki Müren: Çok enteresan bir sual efendim. Zeki Müren olmaktan elbette çok mutluyum. 28 senelik sahne hayatımda, sanat hayatımda çok sevgili dinleyicilerimin alkışlarıyla yaşadım. Tekrar dünyaya gelsem yine Zeki Müren olarak yaşamak isterim efendim. Fakat Zeki Müren olmak zannedildiği kadar kolay olmadı. Çok çalışmak isteyen bir olay.

İnsan birden parlayabilir, şöhret olarak. Fakat ayakta durmak çok zor efendim. Ve bir noktada kalmak çok güç efendim. Çalışmak istiyor, bir kere kendine saygılı olan kişi topluma saygılı olur. Ben naçizane bu duyguyu hiç kaybetmemek istedim. Ve zannediyorum ki Allaha şükürler olsun başardım. Sevdim, sevildim. Saydım, sayıldım. Çok mutluyum efendim.

---

[40] Uzun yıllar TRT ve özel TV kanallarında çalışan, Devlet ve Protokol sunuculuğu unvanına sahip sunucu, spiker ve program yapımcısı *Ayşe Egesoy*'un, 1988 yılının Aralık ayında TRT için hazırlanan "*Beşinci Mevsim*" programında *Zeki Müren* ile gerçekleştirdiği röportaj metninden derlenmiştir.

Zeki Müren olmak bana bazı güçlükler getirdi. Bir kere, çok değişik bir hayat, bütün insanlardan ayrı bir yaşantı. Fakat, güçlükle de olsa bazı şeyleri yenmek lazımdı. Yenebildimse ne mutlu efendim.

Ayşe Egesoy: Seyirci olsaydınız sahnedeki Zeki Müren'i dinleyip o güzel şarkılarını alkışlarken neler hissederdiniz?

Zeki Müren: Neler hissetmezdim ki Sayın Egesoy. Neler hissetmezdim. Sahne bambaşka bir olay. Karşınızda sizi dinlemek isteyen ve seven kişiler dolu. Onlara hitap etmek büyük mutluluk. Fakat o döktüğüm ter, o sarf ettiğim çaba her gecenin başarılı geçmesi için müthiş bir çalışma temposu, elbette ki yorgunluk fakat alkışlarla duyulan mutluluk…

Ayşe Egesoy: Dünyaya yeniden gelseydiniz bizim tanıdığımız Zeki Müren'e ekleyeceğiniz bir özellik olur muydu?

Zeki Müren: Bu da çok enteresan bir sual. Sağ olun sorduğunuz için. Efendim dünyaya yeniden gelmek kabil olsaydı yine Zeki Müren olarak, aynı duygusallıkta aynı sanat sevgisiyle minicik yaştan şarkıyla, müzikle dolu bir Zeki Müren olarak gelmek isterdim tekrar.

Ayşe Egesoy: Efendim, yeniden yaşamak istediğiniz bir zaman, bir duygu ve olmaktan mutluluk duyacağınız bir yer var mı?

Zeki Müren: İnsan çok sevdiği olayların tekrarlanmasını ister hayatı boyunca. Son üç yıl içindeki beni en bahtiyar eden olay şu Sayın Egesoy; biliyorsunuz naçiz bir yazlık evim var Bodrum'da yaşıyorum dört beş ay ve kadirşinas Bodrumlular bir jest yaptılar bana sanatçı olarak.

Evimin bulunduğu caddeye '*Zeki Müren Caddesi*' ismini layık gördüler.[41] Kendilerine çok minnettarım efendim. Şu bakımdan önemli benim hayatımda bu olay. Yaşarken, aynı caddeden geçerken o mermer levhayı görmek büyük kıvanç veriyor bir sanatçı olarak insana. Çünkü, zaten diğer dünyaya göçtükten sonra birçok büyüğümüzün adı bir çok caddeye, bir çok bulvara, birçok ormana verildi. Fakat, onlar ne yazık ki bunu göremediler. Ve üstünde yürüyemediler. Tadamadılar bu zevki. Zannediyorum sanatçı olarak bu mutluluğu yaşarken tadan tek benim naçizane efendim. Çok bahtiyarım ve hakikaten bunu düşünenlere minnetlerimi arz etmek isterim. Sağ olsunlar.

Ayşe Egesoy: Sayın Müren, bugün yeniden başlayıp Zeki Müren'i yeni baştan yaratma imkanınız olsaydı, yanınıza hangi tecrübelerinizi alırdınız?

---

[41] Dönemin basınına bu olay şöyle yansımıştır: "*Zeki Müren'e Bodrum'un fahri hemşehrilik belgesi verildi. Bodrum'un bir caddesine de Belediye Meclisi'nin kararıyla 'Zeki Müren' adı kondu. Zeki Müren Caddesi'nin açılışı ve fahri hemşehrilik belgesinin verilmesi için Halikarnas Disko önünde bir tören düzenlendi. Törende konuşan Bodrum Belediye Başkanı Cevat Bilkiç, 'Sanat Güneşini Bodrum'un fahri hemşehrisi ilan etmekten büyük bir mutluluk duyduğunu' belirtti ve konuşmasını şöyle sürdürdü: 'Yıllardır şehrimizde yaşayan Sayın Zeki Müren'e karşı duyduğumuz sevgi ve muhabbeti en iyi şekilde dile getirmeye çalıştık. Yıllar sonra da sanatçının evini 'Zeki Müren Müzesi' olarak değerlendirmek ve Bodrumlulara açmak istiyoruz.' Törende Zeki Müren de konuştu; 'Daha hayatta iken bir caddeye ad olmak, ulaşabileceğim en büyük mutluluklardan biri. Şu anda ne kadar mutlu olduğumu anlatamam' dedi. Daha sonra Bodrum Belediye Başkanı Cevat Bilkiç, sanatçıya fahri hemşehrilik belgesiyle bir plaket sundu. Ardından da Zeki Müren, iki koyun kurban etti. Halikarnas Disko'dan TeMeTe Oteline kadar uzanan caddeye ismi verilen Zeki Müren cadde levhasının kurdelesini kesti. Tören, Halikarnas Disko'da verilen kokteylle sona erdi. Burada özellikle bayanlar, Müren'le fotoğraf çektirmek için yarıştılar.*" Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Zeki Müren Caddesi", *Milliyet* Gazetesi, 20.07.1986, sayfa: 2.

Zeki Müren: Efendim, dağarcığımdan eksiltmediğim tek şey insanları sevmek, insanları saymak, insanlara değer vermek ve de sanatım yolunda büyük çaba sarf etmek. Kendimi, her zaman söylerim ilk değil bu, eskimeden yenilemek. Eğer sahneyse yenilikler getirmek, repertuarımı çoğaltmak, velhasıl çok çalışmak. Ve bunlar ancak yanımdan eksiltmediğim bağrıma bastığım olaylar. Zannederim, naçizane beni ayakta tutan da bu olaylar oldu efendim. Tabii, dinleyicilerimin teveccühleri sayesinde.

Ayşe Egesoy: Efendim çok duygulu bir insansınız. Şarkılarınızı gönülden söylüyorsunuz. Sizi seven insanlar, sizi gönülden seviyorlar. Peki, gönül nedir? Gönül kelimesinden ne anlıyorsunuz?

Zeki Müren: Gönül kelimesinin tam karşılığı bence yok. Öyle müphem, boşlukta, bulutların üstünde. Seven insanın duyduğu duygu bence gönül demek. Sevmeyen gönüle ben gönül demem ki zaten Sayın Egesoy.

Ayşe Egesoy: Sizi, sanat çalışmalarınızda çok zor beğenen, ama beğendiğinizi de sevdiren bir kişi olduğunuzu biliyoruz.

Zeki Müren: Estafurlah, lütfediyorsunuz efendim.

Ayşe Egesoy: Eserlerinizi nasıl seçiyorsunuz? Nelere dikkat ediyorsunuz?

Zeki Müren: Efendim önce sevdiğim makamlara değer veriyorum. Mesela, *Hicaz makamına hayranım. Uşşak makamında ağlarım, Nihavende bayılırım, Rast beni uzak diyarlara götürür…* Sonra efendim hangi şarkılar sesime gidiyor, benim ses tonum hangi notadan hangi notaya kadar rahat ve duygusal ise o tür şarkıları seçiyorum ki sevgili dinleyicilerim algılayabilsin benim bu verdiğim bu duyguyu. Ve zannederim de isabetli de oluyor efendim. Ama, çok çalışmak istiyor Sayın Egesoy.

Ayşe Egesoy: Efendim, sevilmek ve sevmek. Gece ve gündüz gibi birbirine çok yakın. Biri başlarken öbürü bitiyor. Sizce yaşamak için sevmek mi gerekli, yoksa sevilmek mi?

Zeki Müren: İkisi de gerekli efendim. Her gecenin bir sabahı vardır. Her günün bir akşamı vardır. Duygular gibi, sevgiler gibi, aşklar gibi, dostluklar gibi… Ve de maalesef kırgınlıklar veya kin gibi, ki nefret ederim o son kelimeden. Kincilik, hayatımda tatmadığım bir olay. İnsanlara kırılmak yerine, insanları sevmek lazım efendim. Her kulun hatası olabilir. Onun için elbette ki… Bir de hayatın dönemleri insanın gecesi ve gündüzü gibi aydınlık karanlık oluyor. Bu da çok normal. İnsanız; doğduk, büyüdük ve göçeceğiz… Elbette, her günümüz pırıl pırıl olamaz. Her gecemiz de simsiyah olamaz. Nice mehtaplı geceler var, nice güneşli günler var insanlar için. Ben tabi güneşli günleri diliyorum tüm sevdiklerime efendim.

Ayşe Egesoy: Sayın Müren, bir insan olarak bir sanatçı olarak üzerinize düşen görevi başarıyla yerine getirdiniz. Peki bundan sonraki yaşantınızda, kendinizi yapmaktan sorumlu tuttuğunuz görevleriniz var mı?

Zeki Müren: Efendim önce lütûfkar cümleleriniz için teşekkürlerimi arz ederim. Teveccühleriniz diye cevap vereceğim. Şu ana kadar yaptığım hiçbir şeyden pişman değilim. Belki gece yaşantım dolayısıyla, yani çalışma çabam dolayısıyla, uyku uyumadım. Bazen perhizime dikkat edemedim. Bazen sıhhi nedenlerle mecburen kortizon denen ilacı kullandım. Bunlar, mecburi yapmam gereken şeylerdi. Onlardan da pişman değilim. Velhasıl, şimdilik Tanrıya şükürler olsun hayatımdan memnunum. Halkın ilgisinden memnunum. Eksilmeyen sevgiden memnunum. Layık olabiliyorsam ne mutlu bana.

Ayşe Egesoy: Eviniz çiçek bahçesi gibi.

Zeki Müren: Sağ olun efendim. Sebebini arz edeyim Sayın Egesoy. 6 Aralık benim yaş günümdü. Ve inanınız eski yıllardaki gibi yaş günü kutlaması yapmadım. Yine de seven dostlarım buyurdular, beni bahtiyar ettiler. Ayrıca, sevenlerime minnetlerimi arz ediyorum. Milyonlarca kez. Beni o kadar bahtiyar ettiler ki, sabahın erken saatlerinden gece yarısına kadar devamlı çiçek geldi. Hepsinin kartlarını okudum, duygulandım, gözlerim doldu. Sevindim, neşelendim, coştum. Telgraf yağdı diyebilirim. Ve de telefon numaramı bilenler de aradılar sağ olsunlar. Ben sahneyi bırakınca, biraz daha köşede kalırım zannediyordum. Demek benim onlara olan saygımın sonucu, onların sevgisi de bana eksilmemiş. Sağ olsunlar, var olsunlar. Bu bir sanatçı için o kadar büyük bahtiyarlık ki. İnsanın tüyleri ürperiyor inanın. Allah hepimize hayırlı yıllar ihsan etsin inşallah.

Ayşe Egesoy: Sayın Zeki Müren, biz de Beşinci Mevsim program ekibi olarak sizin doğum gününüzü yürekten kutluyor ve daha nice sağlıklı, mutlu yıllar diliyoruz efendim.

Zeki Müren: Bu arada bir şey arz edebilir miyim efendim. Belki sıhhi nedenlerle yurt dışında olabilirim. Yılbaşı gecesi ekranlarda hitap edemem sevgili izleyicilerime. Şu anda erken de olsa 1989'un tüm sevenlerime, ulusumuza, devletimize esenlikler getirmesini, en güzel günler getirmesini canı gönülden diliyorum. Şimdiden yeni yıllarını kutluyorum. Ve sonsuz hürmetlerimi sunuyorum. Lütfen kabul buyursunlar efendim.

Ayşe Egesoy: Efendim size, tekrar tekrar teşekkür ediyoruz programımıza katıldığınız için.

Zeki Müren: Estafurlah efendim. Çok mutluyum. Bu programda sevenlerime hitap etmek bana çok büyük keyif verdi. Ve saygı duyduğum dinleyicilerimle beraber olmanın huzuru içindeyim. Ben size müteşekkirim efendim. Sağ olunuz, var olunuz efendim.

"BODRUM'DA AŞK BAŞKADIR"[42]

"*Halikarnas Balıkçısı, Bodrum'a palmiyeler dikmiş. Bugün, onun palmiyelerinin gölgesinde, Bodrum'a gönül verenler serinliyor. Yıllar sonra o palmiyelerin yeşermesinde, yaşamasında bir bakraç su olabildiysem, kendimi çok bahtiyar hissederim*."

Bu sözler, bir Bodrum âşığına, Bodrumluların da yürekten benimseyip bağırlarına bastıkları bir Bodrum sevgilisine, bir "paşa"ya ait. Evet, bildiniz Zeki Müren'e ait.

Kendi deyimiyle tam 11 yıldır Bodrum'la ve Bodrumlularla iç içe, gönül gönüle, can cana beraber Zeki Müren. Kayıkçısıyla kayıkçı, balıkçısıyla balıkçı, doktoruyla doktor. Onlarla bütünleşmiş, onlarla bütünleşirken hiç farkında olmadan Bodrum olmuş, Bodrumlu olmuş.

Zeki Müren'den, bize dünün ve bugünün Bodrum'unu anlatmasını rica ediyoruz. Örneğin 11 yıl önceki Bodrum'la bugünkü Bodrum arasındaki farkı soruyoruz. Müren, önce derin bir "Aaaaahhhh!.." çekiyor ve anlatıyor:

"Size 11 yıl öncesinin bir tablosunu çizeyim önce. Ben buraya ilk geldiğimde sakallı kaptanların kulak arkalarında birer kırmızı karanfil olurdu. Başlarında da korsan tarzı bağlanmış kırmızı yemeniler… Seferden dönüşlerini sokaklarda, meyhanelerde kutlardık. Hanımlı, beyli gruplar halinde zeybekler oynardık. Kısacası, eskiden Bodrum'da dostluklar daha çoktu."

Zeki Müren'e göre, bu dostluklar şimdi çok gerilerde kalmıştı. İyi ama ne olmuştu da "Çökertme"ler, "Demirciler"ler, "Bodrum Hâkimi"ler eşliğinde sabahlara kadar yaşanan dostluklar…

---

[42] Nurcan Sabur'un, Zeki Müren ile yaptığı bu röportaj; 04.09.1988 tarihli *Milliyet* Gazetesi'nin ücretsiz pazar eki olan *Aktüalite* dergisinde yayınlanmıştır.

Yanıtını Zeki Müren'den alalım.

"Bodrum ünlenince gelenleri çoğaldı. Gelenleri çoğalınca yapılaşma yoğunlaştı. Özellikle kooperatifçilik çok zarar verdi Bodrum'a. Mesela 10 yıl önce bu balkona oturup karşıya baktığımda, sadece iki bina görürdüm. Şimdiyse üzülsem mi, sevinsem mi bilemiyorum. Tam 49 bina duruyor karşımda."

Evet dostluklar bitmişti, evet Bodrum olumsuz bir takım görünümler kazanmıştı ama Zeki Müren'in Bodrum sevgisinde hiçbir azalma olmamıştı. Tamam, geçmişe özlem duyduğu doğruydu ama Bodrum'u bugünüyle de seviyordu.

Peki, Zeki Müren, Bodrum'daki çirkinlikleri, bozulmaları hiç mi görmüyordu? O bozulmalar, o çirkinlikler için neler düşünüyordu? Yanıt tam Zeki Müren'ceydi:

"Ben bu bozulmaları, bu çirkinlikleri, bir sevgilinin deniz ıslaklığında kirpiğinin ucuna takılmış bir tuz parçasına ya da bronzlaşmış omuzunun üstündeki minik, minicik su toplamış kabarcığa benzetirim."

Haksız mıyız, tam Zeki Müren'ce bir yanıt değil mi?

Zeki Müren'le Bodrum güzel, Zeki Müren'den Bodrum'u dinlemek güzel, Zeki Müren'le Bodrum'u söyleşmek güzel.

Öyleyse gelsin sorular:

Bodrum denilince insanların aklına nedense önce aşk gelir. Siz bunu nasıl açıklayabilirsiniz?

“Ben bunu Bodrum’un egzotikliğine bağlıyorum… Bu sihirli ortam bana göre ya buraya gelen güneş ışınları ve ayın eğilimi, ya yıldızların etkisi ya buradan geçen meridyenin özelliğinden kaynaklanıyor olabilir.”

Hemen bir soru daha:

Peki Bodrum’da sadece aşklar mı başlar? Hiç biten aşk yok mudur?

“Olmaz mı?... Şu anda isim vermek istemiyorum ama buraya el ele, gelip başka başka insanlarla beraber giden insanları da biliyorum ben. Ama hiç yadırgamıyorum ve bunu daha önce de söylediğim gibi Bodrum’un egzotikliğine bağlıyorum.”

Zeki Müren, Bodrum’u sevmiş, Bodrumluları benimsemişti. Ya Bodrumluların ona yaklaşımı nasıldı? Gerek Bodrumlular, gerek Bodrum’a gelenler Zeki Müren’i, artık Bodrum denilince hemen akla geliveren isimlerden biri olan Zeki Müren’i nasıl görüyorlar, ona nasıl davranıyorlardı? Müren’den dinleyelim:

“Bu konuda gerçekten ilginç anılarım var. Örneğin geçenlerde bir koca otobüs durdu kapımın önünde. İçinden bir adam çıkageldi. ‘Ne olur bana yardım edin’ dedi. Otobüsteki 40 kişi isyan etmiş. Zeki Müren’i görmeden bir yere gitmeyiz diyorlarmış. Hemen bir otobüs dolusu insanı evime misafir ettim. Sonradan öğrendim ki otobüsün rehberi, tura katılanları ‘Size, Zeki Müren’i göstereceğim’ diye toplamış. Ben burada Avustralya’dan geleni de misafir ettim, Milas’tan geleni de… Bir keresinde hem Avustralyalı, hem de Milaslı konuğumu birlikte ağırladım. Milaslı konuğum yaşlı bir hanımdı. Benim Avustralyalı konuğumla ilgilendiğimi görünce yanıma geldi. ‘A evladım, ben taaa Milas’tan kalkıp buraya, seni görmeye geldim. Biraz da benimle ilgilen. Hatta daha çok benimle ilgilen’ dedi. Bu sözlere okyanuslar aşıp gelen Avustralyalı konuğum da ben de çok güldük.”

Zeki Müren kapısına gelen hiç kimseyi geri çevirmemiş, herkesi güler yüzle kabul etmişti. Bütün bunları da Bodrum'a bir nebze katkısı olsun diye yapmıştı. 11 yıldır, ruhsal yapısı ne olursa olsun hep gülümsemiş, objektiflere hep gülerek poz vermişti. Günde yaklaşık bin flaş patlıyordu yüzüne ve o bundan hiç şikayetçi değildi.

Onun Bodrum'a bunca bağlılığını, Bodrumlular da karşılıksız bırakmayacaktı elbet. Bodrum'da bir sokağa Zeki Müren Sokağı adı verilmişti. Ve Zeki Müren, o sokaktan her geçişinde kanının damarlarında bir başka biçimde aktığını duyumsuyor, bu duygularını da şöyle açıklıyordu:

"Adımın, oturduğum sokağa verilmesi benim için büyük bir onur. Bir Neyzen Tevfik, bir Cevat Şakir bu duyguyu ne yazık ki sağlıklarında göremediler. Ben bu mutluluğu sevinç gözyaşlarıyla hem yaşadım, hem tattım. Mesela, ben Ayhan Işık'a hayrandım. Keşke o da bu mutluluğu sağken yaşasaydı, görseydi."

Yaşamın salt mutluluğa kestiği bir Bodrum gecesinde, konuşabilecek şeyler de aşkla, sevgiyle, seviyle sınırlıydı. Bodrum'da yaşanmış büyük sevgileri, unutulmaz sevdaları konuştuk. Türkan Şoray-Cihan Ünal aşkından, Gülriz Sururi-Engin Cezzar'ın unutulmaz mutluluğundan, Zeynep Özal'la Asım Ekren'in bir buğulu Bodrum gecesinde başlayan sevdalarından söz ettik.

Hep sevgiden, sevdadan konuştuk.

Ama galiba Bodrum'un Bodrumluların tanık olduğu, bildiği en büyük sevda, Zeki Müren'in Bodrum'a olan sevdasıydı.

Ve bu sevda (üstelik, karşılıksız olmayan bu sevda) sonsuza dek sürecek, Bodrum'da yaşanan en büyük sevda olarak kalacaktı.

"YAŞARKEN ÖLDÜM"[43]

Zeki Bey, son zamanlarda kayıplara karıştınız. Bodrum'dan dönüşünüzden bu yana, İstanbul'daki birçok davetlerde de görünmüyorsunuz. Kendi köşenize kapanmış bir haliniz var.

"Yener Bey, bir günde içtiğim ilaçları toplarsanız tam bir avuç ediyor. Damar açıcıdan, uyku vericisine kadar… Bunlar bende sürekli ter yapıyor. Hiçbir yere çıkamıyorum. İnanın dermanım yok. Takım elbiseyi giydikten sonra döktüğüm ter ve ardından bir ay süren büyük bir grip."

Neden böyle oldu beyefendi, sağlığınızı hep hiçe mi sayıyorsunuz?

"Yener Bey, bunun cevabını Amerika'daki doktor Prof. DeBakey'in ağzından nakledeyim. '25 sene aralıksız çalıştığınızı, bana İsmet Karacan Bey söyledi. Kalbiniz iyi dayanmış' dedi. Ben şimdikiler gibi senede 40 gün değil, 11 ay çalışıyordum. Her gece sahnede iki saat kalıp, 25'e yakın şarkı söylerdim. Her seferinde çok duygulanırdım."

Aşırı yemekle biraz ilgisi yok mu dersiniz?

"Hayır, inanın yok. Benim kilolarım kortizondan.. Her sabah 300'lük alıyorum. Bundan 20 sene önce, sahnede sağ başparmağımın tek ekleminde doğum sancısından on misli bir ıstırap duydum. Çok muhterem doktorum Safiyettin Sakarya tedavi etti ve sahneye çıkardı. O zaman biliyorsunuz, sahnede uzun boylu durmak için 'sabo'lar giyiyordum. Bu ayakkabılar, benim ayağımın başparmağını açık bırakacak şekilde yapıldı. Siyah çorap, siyah pabuç olduğu için seyirciler fark etmediler. Yaz aylarında da, o deliğin üstüne çiçekler dizdirdim."

---

[43] Yener Süsoy'un, Zeki Müren'le yaptığı röportaj *Hürriyet* Gazetesi Eki olan *Kelebek* gazetesinin 30.01.1988 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

Doktorun teşhisi neydi?

"Gut.. Ürik asit yüksekliği efendim.. Bende 11.3'e kadar çıktı. 13'de öldürüyor. Bu hastalık ırsiefendim.. Şimdi dizimde bir şişlik ve ağrı seziyorum. Eğer bunca yıl sonra tekrar ederse, bilemem. Bunun ilaçları vücutta suyu tutuyor. Yener Bey, benim bu kadar kilolu olmam mantı yemekten, salçalı yemek höpürdetmekten değil. Herhalde 37 senelik bir sanatçı olarak, biraz beynim çalışıyorsa, bu tip olaylardan dozunda kendimi çekmeyi bilirim. Hayatımda reçelli, yağlı, ballı kahvaltılar etmedim. Yıllardır ızgaradan, salatadan bıktım."

Sayın Turgut Özal'la Amerika'daki kalp doktorunuz aynı galiba.. Biraz önce Prof. DeBakey'den söz ettiniz de..

"Evet, Özal'la bizim dosyamız ve kalbimizin haritası adeta fotokopi çekilmiş gibi, aynı… Kendilerinin de çift damarı tıkalıydı. Benimki de aynı…"

Turgut Beyle tanışıyor musunuz? Semra Hanım sizden hep sitayişle (*övgü*) söz eder.

"Evet eksik olmasınlar efendim.. Sayın Özal'la, Bodrum'da partiyi kurmadan bir yıl önce müşterek dostumuz, Balıkesir eşrafından Tolga Şayakçı Beyefendinin yatında tanıştık. Son derece samimi, son derece cana yakın buldum. Kendi kalbinin de iki damarının tıkalı olduğunu, gerekirse by-pass yaptıracağını söyledi. Semra Hanım da yanımızdaydı. Allah beni çok seviyor ki, Amerika'ya gitmeye karar verdiğimde, oradan gelen bir Türk doktorunun aracılığıyla Semra Hanımı aradım. Ankara'daydım, oradan telefon ettim. Gidişimden, tercümanlığımı yapacak kişiye kadar bana söyledi."

Bunca yıl sahneye çıktınız. Zirvelerde kaldınız, zirvede bıraktınız. Parasal sıkıntınız yok…

“Öyle değil… Her insanın bir eksik yönü var. Kiminin maddi, kiminin manevi. İnsanların hiçbir şeyi tam değil. Ben nice varlıklı kişiler gördüm. Bahçıvanına baklava yedirip seyreden… Kendisi perhizde olduğu için. Onun için Allah hepimize sıhhat versin.”

Zeki Bey, ideal kilonuz ne, şimdi ne kadarsınız?

“İdeal kilomun şimdi 80 olması lazım. Ben 98’ler civarında oynuyorum. Yener Bey, kim kalabiliyor 35’indeki gibi?”

Yaşınızı sorsam, bana kızar mısınız?

“Ne münasebet. Yaşım 56 efendim. Geçtiğimiz 6 Aralıkta girdim. Bunu gurur duyarak söylüyorum. Bodrum’da bazı askerlilik arkadaşlarımı torunlarıyla, ağarmış saçlarıyla gördüğümde halime şükrediyorum. 56 yaşındaki arkadaşlarım, benden daha çökük.”

Zeki Bey, sahnede şarkılar arasında kostüm değiştirme yeniliğini de siz getirdiniz. O kadar kısa sürede nasıl soyunup, giyiniyorsunuz?

“Kadınların başına bu derdi ben açtım. Benim pantolonum, alt kısmım, pabucum, sabit olduğu için özel fermuarlarla 10 kıyafet değiştirebiliyordum. Hatta 20 saniyede, ara nağmede.. Hanımlar bunu benden öğrendi. Şimdi onlar, kırmızıdan siyaha geçmek için pabuç, çorap, jartiyer, kemer, atkuyruğu, saç, gül, boynuna yeni kolye, koluna buna uygun bilezikler derken, 20 dakika ara verip programı bölüyorlar. Bence, bu akıllılık değil. Bir sanatçı, halkı avucuna aldıktan sonra bölmek şöyle dursun, bilakis tutmaya bakmalı. Hanım siyahtan kırmızıya dönmüş ama halk kopmuş. Hatta salonlar boşalıyor..”

Peki sizin tavsiyeniz nedir Zeki Bey?

“Ben olsam, o iki kostüme maddi, manevi ne veriliyorsa, o şıklıkta, bir kostümle konserimi bitiririm. Benim çocukluğumun bazı ünlü sanatçıları, Çiftesaraylar Gazinosu’nda denizden gelmiş, tuzlu, kıvırcık saçlarıyla, basma askılı elbiseyle okurlardı. Olmaz… Gündüz müşterisiyle, gece müşterisi arasında ayırım yapılamaz.”

Basma elbiseli o sanatçının adını öğrenebilir miyim?

“Taptığım sanatçı Müzeyyen Senar. Bursa’da bizim mahallede onun akrabası otururdu. O mantar topuklu devirde, bastığı taşları sayardım. Hâlâ en çok sevdiğim tavırdır, yorumdur, duygudur.”

Müzeyyen Hanımın size ders verdiği doğru mudur?

“Kesinlikle hayır..”

Taklit etmediğinizi de söyleyebilir misiniz?

“Taklit ettim, plaklarıyla… Radyo imtihanlarını kazanıp da, lise son sınıfta 45 dakikalık solo program verilince Hakkı Derman, Şükrü Tunar ve Şerif İçli refakatında söyledim. O sırada Müzeyyen Hanım, Beyrut’ta bir sefirle evlendi. Yani benim meşhur olduğum yıllarda, onun bana ders vermesi konu olamaz. Biz, onun tavrıyla, taş plaklarıyla yetiştik. Evimizde 50 plaktan 45 tanesi Müzeyyen Hanımındı. Bir tanesi Münir Nurettin Bey’indi, bir tanesi de Safiye Hanımındı.”

Gelelim günümüze Sayın Müren.. Şimdilerde beğendiğiniz meslektaşlarınız kimler?

“Muazzez Abacı’yı beğeniyorum.. Doğru ve iyi okuyan bir sanatçımız. Ahmet Özhan, hem yakışıklılık, hem ses olarak ve kimseyi taklit etmeyen bir insan olarak sevdiğim sanatçı.. Faruk Tınaz’ı sempatik buluyorum. Nalan Altınörs’ün sesini dinledim. Normal bir radyo sanatçısı sesi. Sahne daha kıvrak okuyuş ister. Emel Sayın, çok güzel bir dost, güzel bir hanım. Bana sevgisi ve saygısını her zaman göstermiştir.”

Bülent Ersoy da sahneye çıkmaya hazırlanıyor..

“Onun yasağı hayli uzun sürdü, çıkmalıydı. Düğünlerde, masalarda şarkı söyleyerek bir sanatçı tatmin olmaz. İnşallah muvaffak olur.”

Zeki Bey, by-pass ameliyatı ne zaman olacaksınız?

“Mayıs ayında DeBakey’in de kontrolü altında açılacak, Yeşilyurt’ta özel hastanede. Mayıs ayında açılacakmış. Okyanus ötesinde, dil bilmeden gitmektense, burayı tercih ediyorum. Muhtemelen ameliyatımı DeBakey burada yapacak.”

Zeki Bey, modanızın geçtiğini düşünür müsünüz?

“Benim modam geçeceğine, kökleşti. Çünkü klasiğe girdim.”

Sayın Müren, yıllardır konuşuruz. Hep konservatuvar açacağınızı, öğrenciler yetiştireceğinizi söylersiniz. Bugüne kadar bunları gerçekleştirmediniz. Servetinizi kime bırakacaksınız, niçin mesleğinizle ilgili bir yatırım yapmıyorsunuz?

“Yener Bey, buradan size ilk defa açıklıyorum. 15 Ocak 1988 gecesi aniden vasiyetimi yazdım. Kasamda saklı.”

Görebilir miyim?

O zaman siz uygun bulduğunuz yerleri okuyun da, okurlarımıza aktaralım efendim.

"Yukarda belirttiğim menkul ve gayrimenkullerimin satılıp, ismimi taşıyan bir okul veya hastane açılmasını, eğer bu arzumu Türk Eğitim Vakfı veya kalp ile ilgili herhangi bir vakıf veya derneğin yerine getirmesi son arzumdur. Bu sayfaları hiç kimsenin etkisinde kalmadan şuurlu olarak, bilerek, karar vererek, yazdım. Kabrimin, Mecidiyeköy Kabristanı'nda, fazla gösterişten uzak inşa edilmesini ve taşına da 'Gerçek mutluluğu tatmadan ölen' ibaresinin kullanılmasını rica ederim. Gerçek dost bulamadım. Güldürürken ağlıyordum, farkına varmadılar. Şöhret denen canavarın pençesinde hayatımı yaşayamadım, yazık. Şöhret eşittir, yaşarken ölmek.. Yalnız yaşadım, yalnız öleceğim. Hayatımı açık oynadım. Her şeyimi cesaretle ortaya koydum. Riya bilmedim. İnsanları sevdim, ama çok nankörlükler gördüm.."

Zeki Bey, ölüm sanki yakınınızdaymış da hazırlık yapıyormuş gibisiniz. Allah hepimize uzun ömürler versin. Birden çok duygusallaştınız.

"Yener Bey, ölümden korkmuyorum. Hayatı, zannedildiği kadar sevmedim. Yaşamak, belki de şöhretin etkisiyle bazen çok yük oldu. Hem beynimde, hem omuzlarımda. 17 yaşından beri didiniyorum. Hep etrafım, ayın 1'inde aylık bekleyenlerle dolu. Kendi canımdan, kendi kanımdan, bir abla, bir ağabey, bir hala, bir teyze olmadı. Bana yaklaşanların hepsi menfaat peşinde oldular. Bir kul da çıkmaz mıydı, 'Ben Zeki'yi seviyorum. Müren'i değil' diyecek. İşte buna hasret gideceğim."

Mirasınızı bırakacağınız kimseniz yok mu?

"Pek çok var.. Bursa'da, Ankara'da yeğenler.. Onlar kızacaklar belki.. Ama kesin kararım budur.."

“ANILARIMI YAKTIM”[44]

Koskoca bir yaşamı yakmak… Acıları, sevinçleri, yalnızlıkları, kalabalıkları, sesleri, sessizlikleri, umutları, buldukları, kazandıkları ve kaybettikleriyle dolu dolu geçen yarım asırlık bir yaşam bir çırpıda yakılabilir mi? “Ben bu işi yaptım” diyor Zeki Müren… “Nasıl bir duyguya kapıldım bilemiyorum. Hâlâ çözemiyorum. Anılarımı doldurduğum arkalı-önlü 17 kaseti bir anda yakıverdim” diye devam ediyor. İnanılması hayli güç olan bu açıklamayı daha ayrıntılı anlatmasını rica ediyoruz sanatçıdan. Anlatıyor:

“*Geçen yaz Bodrum’da bir sabah bir duygu içine girdim. Nasıl bir duygu olduğunu hâlâ çözemiyorum. Selahattin’i (yardımcısı) çağırdım. Bir gazeteyi tutuşturmasını söyledim. Kuşlar bacaya yuva yaptığı için şöminemi kullanmıyorum. Şöminenin dışında tutuşturulmuş bir gazeteyle 17 anı kasetimi yaktım. Sonra uzun uzun düşündüm. Dedim ya hâlâ duygularımı çözebilmiş değilim...*”

Müren, “Peki pişman mısınız?” sorumuzu kesin yanıtlıyor: “Hayır, sağ kalayım yine doldururum. Hatta başladım bile. Zaten daha bir kitaplık olmamıştı. İsmini ‘*Yeşil Şehrin Çocuğu*’ olarak koymayı planlamıştım. Şimdi o isimden de vazgeçtim. Çünkü Bursa’nın yeşili de kalmadı. Bantları doldurup kitap haline getireceğim.”

Müren’le konuşmamızda konudan konuya geçiyor, daldan dala atlıyoruz. Konuşmaların arasına yeni çıkmış şiirler, fıkralar karıştırıyor. Özlemlere gelince hafif yaşlanıyoruz. Politikadan anlamıyor plak dünyasına üzülüyoruz. Gecelerde uykusuz gündüzlerde yalnızlığı tadıyoruz. Maziye baktığımızda dönmek istemiyoruz. Biz soruyoruz, Müren yanıtlıyor. Yanıtlarken yaşıyor.

---

[44] Ahmet Çelik’in Zeki Müren ile yaptığı bu röportaj; *Hürriyet* Gazetesi hafta sonu eki olan *Pazar Ekspres* Gazetesi’nin 06.05.1990 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

Sekiz yıldır sahnelerden uzak olan Zeki Müren; “Bundan sonra sahneye çıkabileceğimi sanmıyorum. Zaten sahneye çıkmak istemiyorum da. Çünkü öylesine doydum ki” diyor. Sözleri öyle dese de, gözleri sahneden söz ederken parlıyor. Sahneden geçmiş yolculuğuna devam ediyoruz. Geçmişe dönmek, tekrar o günleri yaşamak ister misiniz? Sorumuzu samimiyetle “Bütün güzelliklerine rağmen o günlere dönmek istemiyorum. Şimdi olgun bir meyveyim. Yeni tomurcuk açıp da, tekrar hamlık devresi yaşamak istemiyorum” şeklinde yanıtlıyor.

Bu arada nankörlüklerden dem vuruyor sanatçı. İnsanları çok sevmesine rağmen çok fazla nankörlük gördüğünü belirtirken ilginç bir örnek veriyor. “Berduş adlı köpeğim vefasız insanlardan çok daha dost” diyor. Mazi, sahne, nankörlük derken Zeki Müren’in gözünde iki damla yaşa neden olan “Özlemini duyduğunuz neler var?” sorusunu soruyoruz. Kısa ve ağlamaklı yanıtlıyor: “Tek şey annem ve babam. İkisini kaybettikten sonra boynu bükük kalmış gibiyim.

Babamın kardeşi yoktu, benim de kardeşim yok. Bu yüzden Müren soyadı benimle bitiyor. Zaten kalabalıklar içinde yalnızım. Bir de onların olmayışı…”

Evlenmeyi hiç düşünmediğini söyledikten sonra Müren, “Evlenen sanatçıların şöhretine bir küçük çil düştüğünü gördüm. Halk, nedendir bilinmez, bekar sanatçıları daha tutuyor. Bağrına basıyor.”

Günlük gazeteleri, sabahları evdekileri bile uyandırmadan kapıdan kendisi alan Zeki Müren’e, şu anda yapmak isteyip de yapamadığı şeyi soruyoruz; “Bir televizyon dizisinde oynamak isterdim. Ama artık imkansız. Çok yorulurum. Büyük bir televizyon dizisinde öyle oynamak isterdim ki. Bizim bestecilerin yaşamını konu alan bir dizi film olsun isterdim. Ama üç şarkılık programdan sonra inanın üç gün dizlerimin üstüne basamadım.”

Bir zamanlar Plakçılar Çarşısı'nda "Zeki Müren Sözü" diye bir şey vardı. Söz verildi mi, senet sepet yapılmaz ve bu işe "Zeki Müren Sözü" denirdi. Bunu Zeki Müren'e anımsatırken, bugün Plakçılar Çarşısı'ndaki düelloları soruyoruz. "Bunlar üzücü şeyle" diyor ve şöyle devam ediyor "Ben sahnedeyken salonda çıt çıkmazdı. Acaba karşılıklı sevgi ve saygıdan mı oluyordu bilemiyorum… Şirketleri bile tanımıyorum. Yavuz Plakla çalışıyorum, onu tanıyorum."

Zeki Müren'le konuşurken sağlığını sormadan edemiyoruz. Sağlığıyla birlikte gününün nasıl geçtiğini şöyle anlatıyor:

"İki ayda on iki kilo attım. On kilo daha atmam gerekiyor. Perhizde yaşıyorum. Bu yüzden yemeklerimi evde yiyorum. Sabahları çok erken uyanıyorum. Hiç uyumuyorum diyebilirim. *Şu sıralarda Muhsin Ertuğrul'un tüm sanat yaşamını, Sayın Vasfi Rıza Zobu'nun tiyatro anılarını okuyorum…* Akşamüstleri saunaya gidiyorum. Sonra eve gelip televizyon izliyorum. Mehmet Ali Birand'ı, Ertürk Yöndem'i ve Uğur Dündar'ı beğeniyorum. Şimdilik böyle bir yaşam sürüyorum. Bu ayın ortasında Bodrum'a gitmeyi planlıyorum."

Zeki Müren şu sıralarda yoğun bir çalışma içinde. Şarkı güfteleri yazıyor ve yeni çıkartacağı kasetin hazırlıklarını sürdürüyor. Eskiden yılda bir kaset doldurduğunu belirten sanatçı, bu yıl üçüncü kasetini hazırlamanın heyecanı içinde olduğunu söylüyor. "Zirvedeki Şarkılar"ın hâlâ zirvede olduğunu söyleyen Müren, "Çalışmadığım için vergi rekortmenliği listesinden düştüm" diyor.

ZEKİ MÜREN[45]

Osmantan Erkır: Zeki Bey öncelikle çok çok teşekkür ediyorum. Beni kırmadığınız ve programıma konuk olduğunuz. Bu benim için çok önemli bir an. Birçok sorum var. Fazlada vaktinizi almadan hemen ilk sorumla başlıyorum.

Zeki Müren: Estafurlah efendim.

Osmantan Erkır: Zeki Bey, Türkiye sizin sesinizi ilk olarak nasıl duydu? Bizimle paylaşır mısınız lütfen.

Zeki Müren: Müsaade ederseniz, doğrudan doğruya sualin cevabına geçmeden önce ilk anda dinleyicilerime birkaç kelime söylemek, onları selamlamak istiyorum.

Osmantan Erkır: Tabi ki, tabi ki buyrun lütfen.

Zeki Müren: Beni seneler senesi en sıcak alakalarıyla radyoları başında dinlemek lütfunu gösterdiler. Bugün onlarla daha değişik bir program çerçevesi içerisinde karşı karşıyayım. Kendilerine hitap edebilmek, benim için başlı başına bir memnuniyet vesilesi olacaktır. Bütün dinleyicilerime gönüller dolusu sevgiler ve selamlar.

Osmantan Erkır: Bizden de size gönül dolusu sevgiler ve saygılar. Sevgili Zeki Müren. Buyurun lütfen.

Zeki Müren: Şimdi sualinizi cevaplandırayım.

---

[45]Araştırmacı, tv programcısı ve sunucu *Osmantan Erkır*'ın, 20.05.2020 tarihinde kişisel youtube hesabında yayınladığı "*Zeki Müren'in Son Röportajı|BAYRAM ÖZEL*" isimli videodan derlenmiştir.

Osmantan Erkır: Lütfen.

Zeki Müren: Amatörce bir merakla Türk Musikisine müthiş bağlanmış ve onu sevmiştim. Uzun zaman bu hevesle üzerinde durdum. Neticede bu merakım beni 1951 senesinde İstanbul Radyosu'nun açtığı imtihanlara kadar götürdü. Kazandım. Fakat asıl şansım bundan sonra yardım etti. Bir tesadüf bana sizlerin karşısına sık sık çıkmak imkanını verdi. İmtihandan bir hafta sonra mazereti dolayısıyla neşriyatına gelemeyen Perihan Sözeri'nin yerine mikrofona çıkarıldım. Çıkış o çıkış. O günü en küçük teferruatına kadar bütün canlılığıyla hatırlıyorum.

Osmantan Erkır: Eminim öyledir ve ne kadar güzel bir tesadüf olmuş ki tüm Türk Müzik sevenleri sizin o güzel sesinizi çok genç yaşınızdan itibaren dinleme şansı bulmuş. Peki Sevgili Zeki Müren, size sanat hayatınızda gurur veren olaylar hangileridir. Bizimle paylaşır mısınız?

Zeki Müren: Arz edeyim efendim. 1955 yılında benim bestem olan 'Beklenen Şarkı'yla Ankara Harp Okulu, Ankara 19 Mayıs Stadyumunda, 19 Mayıs hareketlerini yaptılar. Bir yerli bestecinin valsiyle Harp Okulu'nun gösteri hareketlerini yapışı beni sonsuz bahtiyar etti ve sevinç gözyaşlarımı tutamadım izlerken efendim.

İkinci büyük olay, yani zafer tacım diyebilirim. Aspendos'ta verdiğim konserdir efendim. 1969 yılının 31 Mayıs gecesi, Aspendos'ta 27.000 kişi huzurunda üç buçuk saat tek başıma alt kadro olmaksızın büyük bir konser vermiştim. 49 saz refakat ediyordu ve 1 yönetmen yönetiyordu. Hayatımın en büyük konseri odur diyebilirim. Üçüncü olay ise, Meydan Larousse Ansiklopedisi'nin 9. Cildi'nin 151. Sayfasında 'Müren, Zeki' olarak yer alışımdır.

Osmantan Erkır: Çok teşekkürler. Gerçekten gurur verici olaylar bunların hepsi de. Sağ olun sevgili paşam. Paşam demişken, bu paşam lakabı nasıl doğdu, nasıl gündeme geldi. Bizimle paylaşır mısınız onu da Zeki Bey?

Zeki Müren: Bunu birçok kişi sordu bana bugüne kadar. Efendim, 1969 yılında Aspendos Konserimden sonra Antalya halkı bana 'Sanatın Paşası' ismini layık gördüler, teveccüh gösterdiler. Ve Antalya'da 'Paşam, Paşam' diye hitap etmeye başladılar. Sonra bu Bodrum'da duyuldu ve Bodrum halkı da paşam diye hitap etmeye başladı ve şimdi İstanbul'da başka şehirlerde, her ortamda paşam diyorlar. Ben, bana paşam diye hitap edin demedim hiç kimseye. Zaten böyle bir şey düşünülemez benim için. Fakat bu tabir beni rahatsız etmiyor, alışıldı gibi bir şey. Alıştım adeta. Birçok kişi paşam diyor efendim.

Osmantan Erkır: Biz de çok alıştık paşam. Çok da güzeli çok yakışıyor size.

Zeki Müren: Var olunuz efendim.

Osmantan Erkır: Zeki Bey, 'Antika Adam' çok böyle antikayla, eskiyle, koleksiyonla, biriktirmekle ilgili bir program. Hep merak etmişimdir. Sizin de böyle hobileriniz, meraklarınız var mı acaba?

Zeki Müren: En başta koleksiyon merakım gelir zannediyorum. Bu merak kendimi bildim bileli bende vardır. Çocukluğumu hatırlıyorum, deniz kenarlarında dolaşır elime geçen renkli taşları toplar torbalara doldururdum. Bunlar o kadar çoğalırdı ki nereye koyacağımızı şaşırır başımıza dert olurdu. Merak gene aynı merak. Ama bu defa biraz tekamül etti. Artık deniz taşlarını değil, kıymetli bibloları biriktiriyorum. Bir de zengin bir plak koleksiyonum var.

Osmantan Erkır: Harika, ne güzel. Kim bilir ne plaklar vardır sizde.. Paşam sizin plaklarınız, özellikle taş plaklarınız koleksiyonerler arasında çok çok değerli. Ama benim bildiğim kadarıyla en değerlisi sizin ilk plağınız. İlk plağınız hangisiydi paşam?

Zeki Müren: İlk plağım 'Bir Muhabbet Kuşu' 500 küsur plak okudum bugüne kadar. İlk bestem acemkürdi makamında 1949'da Bursa'da bestelemiştim:

Zehretme hayatı bana cananım
Elemlerle doldu benim her anım
Kederimle yanıp sönse de canım
İnan ki ben sana yine hayranım

Osmantan Erkır: Evet ne güzeldir ve akrostij vardır değil mi paşam. Zeki diye isminizin ilk harfleri çıkar. Çok sağ olun, iyi ki bize okudunuz.

Zeki Müren: Estafurlah efendim.

Osmantan Erkır: Paşam, bugünlerde sohbet programlarında biliyorsunuz şöyle bir moda var. Böyle hızlı sorular, hızlı cevaplar. Ben de size birkaç soru hazırladım. İlk sorum şu. Tatmadığınız iki duygu nedir acaba?

Zeki Müren: Tatmadığım iki duygu; kin ve de kıskançlık. Çünkü, kıskanacak hiç kimseyi bulamadım hayatta.

Osmantan Erkır: Tabi ki siz kimi kıskanabilirsiniz.

Zeki Müren: Estafurlah.

Osmantan Erkır: Peki, burcunuz, uğurlu taşınız ve uğurlu sayınız?

Zeki Müren: Burcum yay burcu, uğur taşım zümrüt ve uğur sayım yedi.

Osmantan Erkır: Paşam, hızlı soruların sonuncusu geliyor. Hayatta nefret ettiğiniz üç şey nedir?

Zeki Müren: Hayatta nefret ettiğim üç şey: Riya, yalan ve nankörlüktür.

Osmantan Erkır: Çok teşekkür ediyoruz bu cevaplarınız için de. Paşam hayvanları sever misiniz?

Zeki Müren: Hem de pek çok. Küçüklüğümden beri kedi beslerim. Kontes, cim ve nazlı adında üç tane de köpeğim var.

Osmantan Erkır: Nasıl bakıyorsunuz bu kadar hayvana?

Zeki Müren: Hakikaten apartmanda bu iş biraz güç oluyor. Daha doğrusu, benim ev işlerime bakan madamın sabrı tükendikten sonra güçleşti. Bir gün ne yaptı biliyor musunuz?

Osmantan Erkır: Ne yaptı?

Zeki Müren: Kaçlarını çatmış yanıma geldi; "*Ka Zeki Bey, ya ben bu evden giderim, yahut da bu telaşeleri kovun. Düşun taşın, ka yavrum hangimize yol verirsin*" demez mi.

Osmantan Erkır: E, ne yaptınız peki?

Zeki Müren: Neticede madam ağır bastı tabi. Nazlı ile cimi bir arkadaşıma, kontesi de Bursa'ya bir akrabamın yanına yolladım.

Zeki Müren: Çiçek sever misiniz?

Osmantan Erkır: Neden sordunuz paşam?

Zeki Müren: Hep siz soracak değilsiniz ya? Bir kere de ben sorayım. Hadi cevap verin.

Osmantan Erkır: Haklısınız. Severim tabi ki kim sevmez çiçekleri.

Zeki Müren: Peki. Bir çiçekle yaz olmaz derler hani. Bir çiçekle bir bahçe yapacak bu bahçeyi bir tek çiçek cinsinin muhtelif nevileriyle dolduracak olsanız, hangi çiçeği seçerdiniz?

Osmantan Erkır: Ben herhalde manolya çiçeğini seçerdim. Çünkü sizin 'Manolyam' adlı eserinizi çok severim.

Zeki Müren: Çok güzel.

Osmantan Erkır: Paşam, bir de sizin sinema kariyeriniz var. Hem de çok başarılı bir kariyer. Bugüne kadar kaç film yaptınız? Sizden bir duyabilir miyiz?

Zeki Müren: 18 film çevirdim ve hepsinin dublajını kendim yaptım efendim.

Osmantan Erkır: Peki paşam, siz filmlerde sufle alır mıydınız? Yoksa hep ezber mi olurdunuz?

Zeki Müren: Ben muhakkak ezberlerim. Üstelik yalnız kendimin değil, farkına varmadan diğer artistlerin rollerini de ezberliyorum. Bakın, isterseniz size filmlerimden birinin sahnesini oynayayım.

Osmantan Erkır: Nasıl olacak o paşam tek başınıza?

Zeki Müren: Söyledim ya bütün rolleri ezberimde. Onların yerine de ben oynarım.

Osmantan Erkır: Harika, çok ilginç olur bence. Lütfen.

Zeki Müren: Önce, kıymetli sanatkar Bedia Muvahhit ile benim aramda geçen bir sahneyi size oynayacağım. Filmi görenler hatırlayacaklar. Babamın resmi önünde büyük bir ıstırapla diyordum ki. "*Zavallı babacığım. Kısacık ömrü gibi en güzel eseri de yarım kalmış demek*" Bu sözün üzerine annem, yani Bedia Muvahhit, yanıma yaklaşarak; "*Onun en güzel eseri sensin. Her şeyi sen tamamlayacaksın. Küçükken pamuk ellerini avucumun içerisine alıp kim bilir bu mini mini ellerle hangi saza ses verecek derdi*."

Osmantan Erkır: Harikasınız, harikasınız gerçekten. Bir tane daha rica etsek, bir taklit daha yapar mısınız?

Zeki Müren: Düşüneyim. Peki. Kıymetli sanatkar Cahide Sonku ile Abdurrahman Palay'ın yağmurlu bir gecede ayrılışları sahnesini yapmaya çalışayım olur mu? Şimdi, Cahide hanım konuşuyor: "*Sen git benim kahraman sanatkarım. İsmini taşıyamadım. Ruhunu taşırım. Dönersen yanında kulun olurum. Dönmezsen duvaksız mumun olurum. Dönmeni bekleyeceğim*." "*Beklemesen iyi edersin. Dıgıdık, dıgıdık, dıgıdık, dıgıdık*."

Osmantan Erkır: Dıgıdık ne?

Zeki Müren: Nal sesleri. Hani atla uzaklaşıyor ya.

Osmantan Erkır: Paşam, bir de sizin "*Bıldırcın Yağmuru*" adlı bir şiir kitabınız var. Ve içinde birbirinden güzel şiirler var. Peki, sizden en çok istenen şiiriniz hangisi acaba?

Zeki Müren: Benden en çok istenen şiirim, mektuplardan bu sonuca vardım, 'Kandil' isimli şiirimdir efendim. Onu okumamı arzular mısınız acaba?

Osmantan Erkır: Hem de nasıl isteriz. Lütfen

Zeki Müren:

KANDİL

Gün ışığında yola çıktım
Elimde kandil
Vefa arıyorum, dost arıyorum, şefkat arıyorum
Vefa meşhur bozacının orası
Dost eski şarkının nakaratında
Şefkat ise bardaki sarışının adı
Dizlerimde derman, kandilimde yağ bitti
Bulamadım gitti.

Hemen şunu arz edeyim efendim, ben vefa bulamadım diyorsam da bunu şiir icabı söyledim. Aslında, hakikaten vefayı da, dostluğu da dinleyicilerimden, seyircilerimden buldum fazlasıyla efendim.

Osmantan Erkır: Siz o vefanın da sevginin de saygının da en büyüğünü zaten hak ediyorsunuz paşam.

Zeki Müren: Estafurlah efendim.

Osmantan Erkır: Bir de tabi bu güzel şiiriniz Selmi Andak tarafından, muhteşem bir şekilde bestelendi. Ve ben Ferdi Özbeğen'in yorumunu da çok severim. Onları da burada anmış olalım.

Zeki Müren: Var olunuz efendim.

Osmantan Erkır: Son olarak şunu size sormak istiyorum. Siz, çok örnek bir davranış sergilediniz ve vasiyetinizi Türkiye'nin çok önemli iki vakfına bağışladınız. Bunun hikâyesini, oluşumunu sizden dinleyebilir miyiz?

Zeki Müren: Estafurlah efendim. Şeref duyarım. Türk Eğitim Vakfı'nın ve de Mehmetçik Vakfı'nın vefakar dostları var. 26 Mart 96 sabaha karşı gördüğüm bir rüyanın, rüya değil hakikatti galiba, etkisiyle yıllarca ciğerimde, kalbimde, kanımda, beynimde, böbrek taşımı sahnede düşüren müspet menfi bin türlü insanı iyilikle yola getirmeye çalışan Zekicik, o an bir karara varmıştı. 26.03.1996 sabahı Bodrum'daki vasiyetimi imzalattıktan sonra kendimi hür bir martının denizi yalayarak uçuşu gibi hissettim. Hem de beyaz kanatlar üstünde. Duygularımı anlatacak kelimeyi bulamıyorum. Ama sizlerin hissettiğinize inanıyorum. Saygılar efendim.

Osmantan Erkır: Paşam, öncelikle bayramınızı kutluyorum. Sizin de belki bir bayram mesajınız olacaktır. Bizimle paylaşmak ister misiniz?

Zeki Müren: Canımdan çok sevdiğim muhterem dinleyicilerim, sevgili seyircilerim. Size en sıcak sevgilerimi, en sonsuz hürmetlerimi gönderirken bayramınızı candan kutluyorum efendim. Saygım sevgim dualarım sizlerle. Dualarınızı eksik etmeyiniz efendim. Teşekkür ederim.

Osmantan Erkır: Paşam, çok teşekkür ediyorum size. Minnettarım, beni kırmadınız programıma katıldınız. Ne kadar teşekkür etsem az. Saygılarımı, sevgilerimi ve hürmetlerimi gönderiyorum size. Çok teşekkür ederim.

Zeki Müren: Var olun, sağ olun efendim.

Osmantan Erkır: *İşte böyle. Hayal bile olsa, onun sesini duymak bile bana çok iyi geldi. Umarım sizlerin de hoşuna gitmiştir bu bölümümüz. Sevgili dostlar, bu vesileyle hepinizin bayramını en içten dileklerimle kutluyorum. Mutlu, sağlıklı, huzurlu nice bayramlarımız olsun hep beraber.*

ZEKİ MÜREN'DEN 'KEKERE MEKERE' TEKERLEMESİ[46]

"Bu tarlaya bir şinik kekeremekere ekmişler.
Bu tarlaya da bir şinik kekeremekere ekmişler.
Bu tarlaya ekilen bir şinik kekeremekereye
Boz ala boz başlı pis porsuk dadanmış.
Bu tarlaya da ekilen bir şinik kekeremekereye de
Boz ala boz başlı pis porsuk dadanmış.
O tarlaya ekilen bir şinik kekeremekereye
Dadanan boz ala boz başlı pis porsuk,
Diğer tarlaya ekilen bir şinik kekeremekereye
Dadanan Boz ala boz başlı pis porsuğa demiş ki;
'Sen ne zamandan beri
Bu tarlaya ekilen bir şinik kekeremekereye
Dadanan Boz ala boz başlı pis porsuksun?'
O da ona cevaben;
'Sen ne zamandan beri
O tarlaya ekilen bir şinik kekeremekereye
Dadanan boz ala boz başlı pis porsuksan,
Ben de o zamandan beri
Bu tarlaya ekilen bir şinik kekeremekereye
Dadanan boz ala boz başlı pis porsuğum' demiş."

---

[46] 1980'li yıllarda TRT 1'de Halit Kıvanç'ın sunuculuğunu yaptığı *Sarmaşık* programına konuk olan *Zeki Müren* tarafından, '*Türkçe'nin en uzun tekerlemesi*' açıklamasıyla yaklaşık 37 saniyede ezberden okunmuştur. Tekerlemede adı geçen sözcükleri yine *Zeki Müren* programda şöyle açıklamıştır. *Şinik*: Bir ölçek birimi. *Kekeremekere*: Kuşyemi, bitki tohumu. *Boz ala boz başlı pis porsuk*: Tarlalara dadanıp ürünleri darmadağın eden bir porsuk türü. Zeki Müren'in geniş kitlelere tanıttığı '*Kekere Mekere*' tekerlemesi, günümüzde 7'de 77'e kadar Türk halkınca büyük ilgi görmektedir.

ZEKİ MÜREN'DEN BİR FIKRA[47]

Antalya'dan bir dinleyicim bir fıkra yazmamı istiyor kendisine. İsterseniz ona fıkrayı yazmadan evvel sizlere anlatayım. Ne derseniz:

"*Efendim, bir aile diğer bir aileye misafirliğe gitmiş. Bakmışlar ki bahçedeki asmanın altında bembeyaz bir kuzu duruyor bağlı olarak. Nasıl güzel, kara gözlü, enfes bir kuzu. Dikkat edince şunu görmüşler. Kuzunun sağ ön ayağı tahtadan ve takma. Çok merak etmişler. Ve ev sahiplerine sormuşlar. Hayvan sevginizi biliyoruz, hele bu kuzuyu çok sevdiğinizi biliyoruz. Ne oldu acaba? Sağ ayağı niçin tahta. Araba mı çarptı. Bir yerden mi düştü. Çok merak ettik demişler. Ev sahipleri cevap vermiş. Kuzumuzu o kadar çok, o kadar çok seviyoruz ki hepsini birden yemeye kıyamadık*."

Gaziantep'ten bir değerli dinleyicim de şunu soruyor. Birçok komedyen taklidinizi yapıyor yıllardır. Hiç kızdınız mı? Sinirlendiniz mi bunlara?

Hayır asla. Taklidi yapılan insan var olan insandır. Aktüel olan insandır. Ayrıca, naçizane arz edeyim benim de taklit yeteneğim vardır biraz. Bazı tanınmış kişilerin taklidini yapabilirim. Karınca, kaderince tabi.

---

[47] Sunuculuğunu *Gülgün Feyman Baysal*'ın, kameramanlığını *Egemen Baykal*, *Yücel Özden*, *Turgut Salacan*'ın yaptığı, 1984 yılı TRT yapımı *Hoş Sadâ* adlı belgeselde *Zeki Müren* tarafından anlatılan bir fıkradır.

“ZEKİ MÜREN’İN YAŞADIĞI EVE GELMEK, BANA DA NASİP OLDU DEDİM KENDİME”[48]

1980 yılında Muğla’nın Menteşe İlçesi Denizova Mahallesi’nde doğdum. Evliyim ve iki çocuğum var. Çiftçilikle meşgulüm. Hayvancılık da yapıyorum. Büyükbaş, küçükbaş hayvanlarımız var.

Zeki Müren’i ilk dinlediğimde 9 yaşındaydım. Sesini duyduğum o günden sonra büyük bir hayranı oldum. O zamanlar, Zeki Müren’i televizyonda görmek, kendisini dinlemek için gecenin saat iki’lerine kadar beklediğim olurdu.

Bodrum’da bir Zeki Müren Müzesi açıldığını öğrendim. 2001 yılı Ocak ayının on birinde Zeki Müren Müzesine gittim… Müzeye girdiğimde Zeki Müren’in kıyafetlerini, eşyalarını gördüm çok duygulandım. Orada şarkı videolarını, kendisi hakkında yapılan belgeselleri izleyip sesini duyunca vay be.. Zeki Müren’in yaşadığı eve gelmek, bana da nasip oldu dedim kendime… Çok mutlu oldum. Sevinçten ağlayacak gibiydim.

Sahne kıyafetlerini, plakları, fotoğrafları görünce burası Zeki Müren’i yaşatıyor, bir tarih var burada diye düşündüm. O zamanlar 20’li yaşlardaydım. Zeki Müren’in evine geldiğimde kendisine sevgim daha da arttı. Müzeye geldiğim gün, kafede satışı yapılan Zeki Müren’in tüm cd’lerini, kasetlerini aldım.

Cebimde yol param bile kalmamıştı. Müzedeki ağabeyler ablalar kendi aralarında para toplayıp benim otobüs biletimi almışlardı.

---

[48] Muğlalı çiftçi *Mehmet Yıldız* ile Zeynep Atılgan’ın; 28 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

1960’dan bugüne kadar, Zeki Müren hakkında bilgi veren, yayınlanmış tüm gazete ve dergileri arşivledim. Zeki Müren hakkında yazılan 5 kitap bende var. Sizlerin sayesinde Zeki Müren’i anlatan bir kitapta benim de adım olacak. Çok mutluyum, gururluyum. Film afişleri, kasetler, cd’ler, her şeyi evimde muhafaza ediyorum. 5.000 den fazla arşiv malzemem oldu.

Zeki Müren’in sesine konuşmasına hayranlığım hiç bitmedi. Şimdi çocuklarım var. Onlar henüz çok küçük. Çocuklar biraz daha büyüsünler, topladığım dokümanlar ile köyümde bir müze açmak istiyorum.

"SON NEFESİNİ AYAKTA VERDİ ZEKİ MÜREN…"[49]

İlk Karşılaşma

Onunla tanışma hikâyemiz nasıl başladı: Benim ustam onun saçını yapıyordu. 1973 yılı, yer Ankara. Ben 15 yaşındaydım o zaman. 12 yaşımdan beri bu işin içindeyim. Daha çocuktum. Zeki Müren gelirdi ama o zamanlar yaşımız küçük olduğundan farkında olamıyor insan. Bizim orada sauna vardı. Çankaya'da. Ankara'nın ve Türkiye'nin en meşhur saunası. Oraya dönemin hemen hemen bütün ünlüleri gelirdi. Bizim kuaför salonumuz da onun içindeydi. Çankaya Kuaför salonuydu adı. Benim ustam da onun kuaförüydü. Adı Ersin Oğuz'du ustamın adı. Zeki Müren oraya geldiğinde kendisiyle o ilgileniyordu. Zeki Müren geldiğinde ben de yardım ederdim ustama. Zeki Müren bana "*Karabiber*" derdi. Zeki Bey, Ankara'nın sonbaharını ve tiyatrolarını çok severdi. Ustam çalışırken ben de pür dikkat ustamı izlerdim. Saçı nasıl yapıyor, saç nasıl taranıyor diye. Zamanla bilgimiz arttı, yaşımız da ilerledi. 18 yaşına geldim. Zeki Bey'in saçını yaparken ustam postiş kullanırdı. Paşa saunaya inerken onu bize bırakırdı. Biz onu hazırlarız, geldiğinde usta onu tarar saçına takardı. Benim de elim zamanla işe yatkınlaştı alıştı.

Bir gün onun postişini hazırladığımı gördü ve "*Bugün benim saçımı sen yap Saboş*" dedi. Tabi benim elim ayağım titredi. Akşama konseri yokmuş, çıkışta eve gidecekmiş ama, onun insana imkan sağlayan onu teşvik eden cesaretlendiren bir yönü vardı. Böyle yüce gönüllü bir insan. O akşam onun saçını yaptım. Çok beğendi çok sevdi. Bundan sonra saçımı sen yapacaksın dedi. Ustama seslendi. "*Ersin bundan sonra saçımı Saboş yapacak*" dedi.

---

[49] Zeki Müren'in kuaförü *Sebahattin Keklikoğlu* ile Cezmi Çoban'ın; Bodrum Kent Müzesi ve Arşivi'nde (BODKEMA) 15, 17, 18 ve 23 Haziran 2021 tarihlerinde gerçekleştirdiği röportajlardan derlenmiştir.

Bilgim, tecrübem arttıkça konserlere, matinelere çıkarken de saçlarını yapmaya başladım. İstanbul'da da kuaförü vardı. İstanbul'daki kuaförünün adı Ali Kalkan'dı. Ankara'ya geldiği zaman, kaç gün kalacaksa, Her gün saunaya giderdi. Bizim dükkânımız saunanın içindeydi. Çankaya Kuaför Salonuydu çalıştığımız yerin adı. Saunanın adı da Çankaya Sauna'ydı. Zeki Bey her akşam mutlaka saunaya gelirdi. Masaj yaptırırdı. Sonra bize gelir saçını yaptırır giderdi. Sonra 1978 yılında askere gittim. Askerden döndükten sonra da çoğunlukla Bodrum'daki evinde olduğunu öğrendim. Yanına gittim sevindi. Evi bir profesör hanımdan aldığını söyledi. Paşamız 1980'de kalp krizi geçirince, sağlık durumlarından sahneleri bıraktı. Üç kalp damarından ikisi tıkanmış. Birisi de yüzde elli çalışıyormuş. Sahneleri bıraktıktan sonra da kilo almaya başladı. 1978 yılında Başkent Gazinosuyla el sıkıştı 1 aylığına. Paşamız asla sözleşme imzalamazdı. 'El sıkıştık' derdi ve söz verirdi ve her ne olursa olsun o söz yerine getirilirdi. Bu yüzden '*Zeki Müren Sözü*' sanat camiasında hâlâ hatırlanmaktadır.. 1 ay bitince de 15 gün daha sahne süresi uzatıldı. Bu sıra benim askerliğim geldi. Kendisiyle vedalaştım vatani görevimi yapmaya gittim.

Kim, Zeki Müren'i ne kadar biliyor? Hangi yönünü, nasıl tanıyor? Bodrum'da mı? İstanbul, Ankara, İzmir'de mi? Mesela; Zeki Bey'le İstanbul'da görüşen onu İstanbul'da gördüğü kadar bilir, tanır. İzmir, Bodrum, Ankara'da da öyle. Onu üç gün tanımış olan ya da onunla fotoğraf çektiren sonrasında diyor ki; "Onun en yakın dostu bendim. En yakın arkadaşı bendim. En samimi yakını, sırdaşı bendim" daha neler neler. Bunlar yanlış şeyler. Zeki Müren herkesle dost canlısı, kibirsiz, samimi iletişim kurardı. Kimseyi kırmak istemezdi. Yaklaşık yarım asırlık sanat hayatı içinde, her insan onun hayatının bir yerinden yakalamıştır. Bu demek değildir ki, sadece bir kişi onu tam anlamıyla bütün olarak bilecek. Bu mümkün değil. Ben, Ankara'daki günlerini ve yaz aylarında Bodrum'a yanına geldiğim zamanları bilirim. Onun dışında İstanbul, İzmir'deki yaşamını, arkadaşlıklarını bilmem.

Bodrum Esnafının Yaklaşımı

Bodrum Esnafı onun uğuruna, bereketine inanırdı. Özellikle Bardakçı dönüşü, yürüyerek çarşı içinden geçerdi. Giderken, onun teknesi vardı: *Manolya*. Manolya çalındı. Onun yerine bir tane tekne aldı. Aynı isimde iki tekne olamayacağı için, onun adı *Manolyam* oldu. Eskiden Bardakçı yolları çok iyi olmadığı için, oraya daha çok denizden gitmeyi severdi Paşa. Dönüşte de Bardakçı'dan çıkıp Kale yanındaki limanda inerdik. Oradan başlayarak, Cumhuriyet Caddesi'nden eve kadar yürürdük. Esnaflarla selamlaşırdı, insanlar ona ikramda bulunurdu.

Onlara Bodrum şivesiyle takılırdı. Bazısının dükkanında otururdu. Onu orda gören insanlar da dükkana gelirdi. Aaa Zeki Müren de oraya gitmiş. Oradan eşya satın almış diye birbirleriyle konuşurlardı.

En küçüğünden en büyüğüne insanlara yakınlık gösterirdi. Avukatıyla, garsonuyla, doktoruyla, askeriyle, seyyar satıcısıyla, yerli turistiyle.. Kim olursa olsun.

Bardakçı'da İnekçi Memet Amcayla Sohbet

Paşamızla Bardakçı koyuna sık giderdik. Şimdiki gibi değil tabi orası. Bir İnekçi Mehmet amca vardı. Bardakçı koyuna bakan yamaçların çoğu onundu. Oraya hayvanlarını otlatmak için gelirdi. İneklerini güderdi orda. Biz paşamızla sahilde dururken, o da gelirdi yanımıza. Mehmet amca, paşamıza takılırdı.

Paşamız da Ege şivesi taklidiyle İnekçi Mehmet amcaya karşılık verirdi. Mehmet amca oturur beş dakika, sonra "Hadi ben gidemgari ineklere" deyip giderdi. Sonra epey zaman geçti. Mehmet amca geldi ağlamaklı. Sonradan öğrendik hanımı ölmüş. Onu teskin etmeye çalıştı ama paşamız da çok üzülmüştü.

Kale Konserleri

1984 yılı Eylül ayında Bodrum Kalesi'ndeki konserinde, Halikarnas Disko'dan gelen hoparlörler patladı. Onların düzelmesi için paşamız geç saatlere kadar beklendi. Çünkü, Bodrum'u ve Bodrumluları çok seviyordu. Kalede verdiği konserlerin hiçbirinden ücret almadı. Bu bir haftalık festivalden, ismi paşamızın yanına bile yaklaşamayacak kişiler para alırdı. Paşa hiçbirinden para almadı. Bir taş da benim için konulsun diyerek konser gelirini antik tiyatronun restorasyonuna bağışladı. Bodrum'a katkım olsun, faydam olsun diye çok çaba gösterdi paşamız. İnsanların işini rahatlatırım ben derdi. Kendi işimi yaparım. İnsanlara zorluk çıkarmam. Bu arada kale demişken aklıma geldi. Paşamız, modacı Ayla Eryüksel'in kalede sunulan defilesine de katılmıştı.

Selami Şahinle Diyaloğu

Bir gün Selami Şahin, Zeki Müren'e; "*Paşam size bir tane single çıkartalım. Kaset ya da plak gibi. İçinde benim bestelediğim şarkılar olsun. Bu plağın ya da kasetin dışı siyah bir renkte olsun. Matem rengine büründürelim. Allah gecinden versin de, size bir şey olursa….*" diye cümlesini tamamlıyordu ki, Zeki Müren onun lafını kesti ve şunu söyledi: "*Selamicim, babaannemin bir lafı vardır. Küp dururken küpecik gider*" dedi ve ekledi, "*Allah sana hayırlı işler versin…*" dedi. Kimin ne zaman öleceğini, kimin kimden önce ya da sonra öleceğini bizler bilemeyiz. Tanrı bilir. Yazımız da kaderimiz de onun takdirinde. Zeki Müren orada, belki benden önce sen gidersin demek istedi. O andan itibaren Lider Plakla ticari ilişiğini kesti. O konuşmadan epey sonra bir akşam, Bodrum'da Meryemana Restoran'da paşayla otururken, Selami Bey ve eşi Didem hanımefendi masamıza geldi. Paşamız onlarla sohbet etti, eski günlerden söz edildi ama asla iş konuşulmadı. Lider Plaktan sonra Zeki Bey, *Yavuz Asöcal* Bey ile çalıştı.

Limandaki Klip Çekimi

Bodrum Liman içinde ve Kumbahçe Kıyılarında, teknedeyiz. Şarkısına klip çekimi yapılacak. Rüzgar da var tabi. Saçının tepe kısmına yüksek durması için postiş takıyoruz. Zeki Müren'in saçları ince tellidir ve azdır. Tepe kısmı daha seyrektir. Saçlarını görmüşsünüzdür televizyonda, kabarık duruyor. O kabarık hali postişten. Küçük postişler takarız saçına. Tığla işlenmiş. Onlardan Bodrum Kalesi Müdürlüğüne de vermiştim. Onlara emanet ettim paşamızın postişlerinden yedi sekiz tane vardı. Saçını önce bigudiyle sararız. Böyle kolonya ile ıslatıp. Sonra ısıtırız. Sonra bigudiler varken makyajı yapılır. Makyajını da Oya hanım yapardı. Saçının bir kenarında bir tutam beyazlık vardı. Onun önlerine röfle yaptık. Beyazla uyumlu olsun diye. Biraz da koyuluk yaptık ki yüzü ince gözüksün diye. Postiş ve krepe yapıp, tokayla tuttururdum. Sonra üzerini tararız güzelce.

Sonra üstüne sıkı bir sprey. Bir kaç sefer üstünden geçeriz. Çünkü deniz çok rüzgarlı oluyor. Saçının da çekim esnasında uçuşmaması lazım. Bir uçtu mu, çekimler kesilecek. Tekrar saçı yapılacak. Teknedeyiz. Ben de ister istemez stres yapardım. Çekim yapılırken bir an önce, paşanın saçı açılmadan, uçuşmadan bitmesini isterdim çekimlerin. Kameranın arkasında adeta ecel terleri dökerdim. Az önce bahsettim. Teknedeyiz. Kumbahçe ve liman kıyısında çekimler yapılıyor. Her şey güzel gidiyor. Paşa'nın keyfi yerinde. Şarkının sonlarına doğru sağ arka taraftan saçının bir parçası uçmaya başladı. Hava da rüzgarlı. Paşanın haberi olmadı. Çekim de devam etti. Ben de sesimi çıkartamadım. Çekimi izliyorum. Çekim bitti. Geldi monitörün karşısına izliyoruz hep beraber. Titizdir, tüm çekimleri hepsini izler. Monitörden izliyor çekimleri ben de yanında kenardan izliyorum, biraz de çekinerek. Tam da saçların uçuşmaya başladığı yere geldi, döndü bana; "Saboş" dedi. Ama, seyretmeye devam etti. İzleme bitince de "Nazar boncuğu olsun bakalım" dedi. Sanırım TRT'nin "Bir Besteci-Avni Anıl" Belgesel çekimi olması lazım. 1988 yılında.

Paşamız, onun bestelediği şarkılardan "*Aşk bu değil yapma güzel*" şarkısını söyledi. Öyle hatırlıyorum. O çekim sırasında Zeki Bey, tekneden uzun uzun Bodrum Kalesine doğru baktı ve bize hitaben; "Şu haşmeti görüyor musunuz? Bu kale yapılırken neler yaşandı? Hangi şartlarda bu kaleyi inşa ettiler? Bu kaleyi kimler yaptı?" Derken Paşamızın şoförü Mithat'ın arkadaşı Sami cevap verdi;

"Paşam bu kaleyi, Kalebodur yapmıştır" dedi. Bu mizahi cevap Paşanın çok hoşuna gitti ve güldüler. "Doğru söylüyorsun Samicim" dedi "Kalebodur yapmıştır, başka kim yapacak?"

Sarıyaz ve Zeki Müren

Zeki Müren, sarıyaz'ı çok severdi. Bodrum'un en sevdiğim zamanları derdi. Ben de ondan öğrendim. Her sene Eylül ayında mutlaka Bodrum'a gelip sarıyaz'ı yaşardım. Etraf sakinleşir, tatilciler gider. Bardakçı daha sakin olur, koy ıssızlaşır. Akşama doğru güneşin batmasına yakın oturur Karaada'yı uzun uzun seyreder. Kaleyi, uzaktan seçilen manastır sırtlarını izlerdi. Güneşin batmasıyla lila rengi bir atmosfer oluşurdu. Paşa buna bayılırdı. Paşamızın evinde en çok sevdiği yer balkonuydu. Orda oturup manzarayı izlemeyi çok severdi. İşinin durumuna göre Mayıs, Haziran aylarından Eylül sonu, Ekim ortalarına kadar Bodrum'da kalırdı. Ondan sonra İstanbul, Ankara'daki işlerine dönerdi. Tabi daha sonra sağlığı müsaade etmeyince büyükşehirlere gitmemeye başladı. Hep Bodrum'daki evindeydi. Özellikle 1992 yılından sonra ilaçların da etkisiyle kilo almaya ve dışarı seyrek çıkmaya başladı. Her gün çıkıyorsa, haftada bir ayda bir çıkmaya başladı. Ben yanında olmadığım zamanlarda mutlaka arardı. Saboş şuraya gittik, buraya gittik, şunu yaptık. Bazen mutlu olur öyle arar, bazen de bir şeye üzülmüştür öyle arardı.

Çeşme Macerası

1992 yılında "Sorma" şarkısının klibi için Çeşme Ilıca'ya çekime gittik. Turizm Bakanlığı'nın TURBAN Oteli vardı. Şimdi o otel yerine başka bir lüks otel var. Özelleştirildi sanırım. Ilıca, Çeşme'ye varmadan denize nazır bir yer. Sorma Şarkısı, aynı zamanda albüme de adını verdi. Bu Zeki Müren'in hayatta iken çıkardığı son albümdür. Yavuz Asöcal'ın sahibi olduğu firma tarafından çıkarılmıştır bu albüm. Yavuz Bey, klip çekimi için Zeki Müren'e; araba gönderelim, şoför gönderelim vs. derdi. Zeki Müren bunların hiç birini kabul etmezdi. Ben kendi arabamla gelirim. Siz işinize bakın. Ben vaktinde çekim yerinde olurum derdi. Kendisi, bu konuda çok disiplinlidir ve mesuliyet sahibidir. Disiplinli ve sorumlu çalışan, işini iyi yapan kimseye çıkıp da bir şey söylememiştir. Onun başka bir yerde çekimi vs. olacağı zaman da iki gün öncesinden yanına gelirdim. O rahat etsin, zamanında ve paşamızın istediği gibi hazırlanalım, hazır olalım diye. Herkesten önce biz giderdik. Yavuz Beyin araba göndermesini kibarca reddetti. Beyaz Doğan marka bir aracı vardı o zaman. Müzedeki araba değil. Bu araç önce kırmızı renkteydi. Araba çalındı Antalya'dan bulup geldiler. Gelince de paşamız beyaza boyattı. Aracın plakası 34 DTT (*Dünya Tatlılar Tatlısı'nın kısaltılmışıydı*) sonraki rakamları anımsayamıyorum şimdi. Doğanla biz Ilıca'ya çekimlere gittik. O zaman şoför Mehmet abiydi. Neyse yola çıktık. Arabanın da bakım zamanı gelmiş. Yoldayız gidiyoruz. 1992'nin bahar ayları. Burnumuza felaket bir benzin kokusu geliyor. Ben de arka koltuktayım. Geçer mi diye bekledim. Yok geçmedi. Yola da erken çıkmıştık sabah 6 gibi. Sabah erken çıktığımız için kahvaltı da yapmadık. Benzin kokusundan da başım ağrıdı. Paşa dayanamadı: "Aycibin" dedi "Benzin kokusu geliyor, bu nedir?" dedi. Mehmet abi de "Paşam, benzin depo borusu ile benzin kapağı arasında çatlak var" dedi. Paşa da "Neden yaptırmadın Aycibin" dedi. O da "Bir şey olmaz Paşam" dedi. Sonra, Zeki Bey baya kızdı. Şoförün adı Mehmet, soyadı Aycibin'di. Zeki Bey ona "Aycibin" diye hitap ederdi çoğunlukla.

Batmayan Güneş Belgeseli ve Kürşat Özkök

Yapımcı Kürşat Özkök ve TRT ekibi, "*Batmayan Güneş*" [50] Belgeseli için Zeki Müren'le iletişime geçmiş. Ben o zaman Amerika'daydım. Paşamızla her gün görüşürdük sabit telefonla. Cep telefonu kullanmazdı paşa. Hep ev telefonundan arardı. 1996 Ağustos'unun ya 15'i ya 17'si Paşa beni aradı. "*Sebocum, TRT'den Kürşat Özkök beni aradı. Çok pozitif tatlı dilli bir insan. Ondan iyi bir enerji aldım. Benim belgeselimi çekmek istediklerini söylediler. Kabul ettim*" dedi. Daha önceki yıllarda bir iki şarkısının denetime takıldığı için, TRT'ye kırgın olduğunu söylerlerdi. Kürşat Bey'in bu projesi sayesinde aradaki o buzlar erimiş oldu. Ne zaman buraya geliyorsun diye sordu bana. Paşayı çekim için başka programlar da aramıştı, onların hiçbirini kabul etmedi. Hatta bana da sordurmuşlardı. Paşa sıcak bakmamıştı hiçbirine. "*Çocuklar.. Ben sahnede ölmek istiyorum*" derdi. Ben son nefesimi sahnede vereyim. Evde çok sade bir hayatı vardır. Çul olsun, döşek olsun ona yeter. Ama sahnede. Parlak ışıklar, neonlar, pırıltılı kostümler çok severdi. Beni buraya getiren seyircilerime karşı sorumluluğum var. Onlara şık, güzel, ışıl ışıl görünmeliyim derdi. Sahnede seyirciye hiç sırtını dönmezdi. Tutup da mahallede giydiğim gömlekle sahneye çıkamam derdi. Onun için sahne onun özeliydi. Şundan çok korkardı. *Allah canımı almazsa, seksen doksan yaşına gelip yatalak kalırım ya da odamda bir yerde beni ölü bulurlar üç gün sonra. Gazetenin kıyısında köşesinde bir yerde 'Ses Sanatçısı Zeki Müren Öldü' diye yazarlarsa ben bundan korkarım* derdi. Ama, sahnede ölme şansı bitmişti son dört yıla kadar. Bu günlerinde Kürşat Özkök çıktı ortaya. Belgesel çekim isteğini Zeki Müren kabul etti. Kürşat bey de, farkında olmadan bir anlamda Zeki Müren'in son isteğini yerine getirmiş oldu..

---

[50] Belgeselle ilgili dönemin basınında yer alan haberlerden birinde şu ifadelere yer verilmiştir: "*Medya'nın peşinde koştuğu ünlü sanatçı Zeki Müren'in belgeselini hazırlamak TRT'den Prodüktör Kürşat Özkök'e nasip oldu. Belgesel 'Batmayan Güneş' adıyla yayına girecek.*" Ayrıntılı bilgi için bakınız: Taner Dedeoğlu, "Zeki Müren Belgeseli", *Milliyet* Gazetesi, 24.08.1996, sayfa: 2.

Ve hikayesinin başladığı yerde, TRT'de son nefesini verdi. Paşa çekimin yapılacağı gün, konuk olarak Muazzez Ersoy ve Ajda Pekkan'ın da bulunmasını rica etti. Sağ olsun Kürşat Bey de bu isteği kırmadı ve yerine getirdi. Ajda Pekkan onun kadim dostu, birlikte sahne almışlar, birlikte sinema filmi çevirmişler. Muazzez Ersoy'un çıkarttığı tüm nostalji kasetlerini dinledi Paşa. Çok beğendi ve sevdi. Bir de bir TV programında Zeki Müren hakkındaki yorumları Paşanın çok hoşuna gitmişti. Kürşat Özkök'e programa çağrılmalarını rica edince, o da Paşamızı kırmadı. Bu arada aklıma gelmişken, paşanın sesini beğendiği ve en çok dinlediği sanatçılardan biri Muazzez Abacı ve erkeklerden İbrahim Tatlısesti. TRT ödül töreni Bodrum'da yapılacaktı. Sonradan İzmir'e alındı. Yapımcı Kürşat Özkök ile Paşamız sürekli iletişim halindelerdi. Sağ olsun paşamızın hiçbir ricasını kırmadı. İzmir'e gelinceye kadar Zeki Bey görüntü alınmamasını ve fotoğraf çekilmemesini rica etti. Çünkü insanlar abartmıştı. Zeki Müren çok kilo aldı. Fil hastalığına yakalanmış. Felç olmuş. Yatalak kalmış. Şöyle olmuş, böyle olmuş. Tüm bu sözlere karşılık ilk görüntüsünün de düzgün, güzel olmasını istedi. Bu anlamda gerek bizler gerek TRT çalışanları azami dikkati göstermeye çalıştık. Bodrum'daki evinden çıkarken de fotoğraf çekilmesini istemiyordu. Hatta gazetecileri atlatmak için bir oyun yapıldı. TRT'nin arabası ile Muazzez Ersoy'un arabası Zeki Bey'in evinin önüne getirildi. Zeki Bey'in modacısı vardı bilirsiniz Muzaffer Çaha. O sanki Zeki Müren'miş gibi alelacele TRT'nin aracına bindi ve tüm gazeteciler de onların peşinden gitti. Onlar gidince de biz Zeki Beyle sakince Muazzez hanımın tahsis ettiği araca bindik. Burda amaç, paşamızın fotoğrafının çekilmemesiydi. Bu durum stüdyoya gelene kadar devam etti. TRT İzmir stüdyosunun önünde gazetecilerin olduğunu görünce, arka kapıdan girdik içeri. Yaklaşık 15-20 kişi karşıladı onu. Herkesle tek tek tokalaştı. Lobide durduk biraz, sonra çekimlerin başlamasına iki saat kala hazırlık odasına geçtik. Sonra da stüdyoya geçtik. İlk görüntüyü, çekimlerin başlama öncesinde burada Ajda Pekkan ve Muazzez Ersoy ile vermek istiyordu paşamız.

Vefatından Önceki Son 3 Gün…

Vefat etmeden önce son 3 gün, aynı evin içinde birlikteydik. Bu süreçte bize eskilerden söz etti, sanki uzun bir yolculuğa çıkacakmışçasına anılarından parçalar anlattı. O öldüğü zaman kendinde olmadığını söyleyenler oldu. Yerinden kalkamıyor, yürüyemiyor dediler. Bilinci son derece açıktı. Çok canlıydı ve yürüyüşünde bir aksaklık yoktu. Yaştan kaynaklı, vücut fonksiyonlarından kaynaklı hastalıkları vardı: Gut, Şeker, Tansiyon, Kalp. Zeki Bey şöyle derdi; "*Şeker+kalp+tansiyon eşittir ölüm*" derdi. Eliyle de sıralamayı gösterirdi. Son üç gün demiştim az önce. Ben 21 Eylülde geldim yanına. 21, 22, 23 Eylül akşamına kadar konuştuk. 22 Eylül'de onun saçlarını yaptım, kestim, boyadım. O, üç gün hiç evden çıkmadı. Ama o üç gün içinde var ya, o kadar sağlıklıydı ki evet, şakalar yapıyordu, taklitler yapıyordu, neşesi ve morali yerindeydi. Bir tek, üzüldüğü bir konuyu açtı. Daha önce anlatmıştı bana. İstanbul Sarıyer sırtları diye bahseder. Bize krokilerini de birebir gösterdi. Bir de Antalya Beldibi'nde paşamızın arsaları varmış. Hatta Beldibi'ndeki arsayı şöyle tarif etti; "Sağda benim arsam, sonra yol, sonra deniz" Kendisine, arsalarının bulunduğu bu iki yerin sit alanı ilan edildiği bildirilerek oralarını almışlar elinden. Bu arsa olayları dolayısı ile üzgünlüğünü dile getirmişti. Hiç biri miras değil, her biri alın terimin, çalışmamın sonucu derdi. O üç gün çok şaşırdım. Paşam oynuyor, çocuklar gibi neşeli, morali yerinde, taklitler yapıyor. Bu arada tiyatroyu çok sever. TV, klip çekimlerinde bile ellerini, mimiklerini oynatır. O şarkıyı, o sözleri duyguları yaşatır size.

Bodrum-İzmir Yolculuğu

TRT ödül töreni Bodrum'daki bir otelin suitinde yapılacaktı. Tarihi de 9,11,12 Eylül gibi deniliyordu. Tam karar verilmemişti hangisinin olacağına dair. Sonra etkinliğin Bodrum'da yapılmasını ertelediler. Paşamız da daha önce anlattım stüdyoyu, ışıltıyı, ışıkları çok sever. Çekimin tarihi de kesinleşti 24 Eylül 1996 Salı oldu.

Ben de 21 Eylülde Bodrum'a geldim. O üç gün evde neler yaşadığımızı, Paşanın durumunu anlattım. 24 Eylül 1996 öğleye doğru TRT ekibi eve geldi. Modacısı Muzaffer abi de yanımızda. Son birkaç gün çekimde giyeceği elbiselerin provaları yapıldı. Paşamız gayet neşeliydi. Onun bu hali bizi de mutlu ediyordu. Kapının önünde hem TRT'nin aracı, hem de Muazzez Ersoy'un gönderdiği araç vardı. Zeki Bey yaklaşık dört yıldır kamuoyuna gözükmediği için, insanımızın karşısına iyi giyimli, en güzel, en şık haliyle çıkmak istedi.

Onun için de çekim gününe kadar görüntü vermek istemiyordu. Kapıda da tabi basın mensupları vardı. Paşa'nın görüntüsünü aldırtmamak için bir oyun yapıldı. Saat 13.30-14.00 gibi Muzaffer abi sanki Zeki Mürenmiş gibi aceleyle, gazetecilere karşı kapı girişinden şemsiye açılarak arabaya bindi ve araç hızla uzaklaşmaya başladı. Gazeteciler de TRT aracına binen Muzaffer abiyi Zeki Müren sandıkları için hepsi de aracın peşine takıldılar. Torba yokuşunu geçip Kaynar yol ağzına gelmeden sağda benzinlik var. Muzaffer ağabeyler oraya durmuşlar. Gazeteciler de o zaman fark etmişler araçta Paşanın olmadığını. Sonra orda bizi beklemeye başlamışlar. Biz geçince de bizim peşimize takılmışlar. Bunları bana çok sonra oradaki gazetecilerden biri anlatmıştı. Biz aslında İzmir'e konvoy olarak gitmişiz, haberimiz olmamış. TRT aracı çıktıktan sonra da biz de zaman kaybetmeden 14.00 gibi Muazzez hanımın aracıyla hareket ettik. Arabada; Zeki Müren, Kürşat Özkök, ben, Mustafa Kalafat ve Metin Güneş vardı. Yol boyunca da güle oynaya, sohbet ede ede yaklaşık dört saat bir yolculuk yaptık. Yolculuğumuz, tarlalardaki pamuklarını açtığı döneme denk gelmişti. Paşamız onları gösterip "*Şu Allahın işine bakın. Topraktan pamuk çıkıyor. Onu topluyoruz, işliyoruz sonra üzerimize kostüm olarak, kıyafet olarak giyiyoruz*" dedi.

Sonra ipekböceğini anlattı. Onun çocukluğu zamanında Bursa'da ipekböcekçiliği çok yapılırmış ve Bursa'nın girişinde eskiden dut ağaçları da çokmuş. Kesmişler şimdi oraları, mahvetmişler demişti. Bir de şöyle anlatmıştı Paşa; "*İpekböceği, kozanın içine hapseder kendini. Orada bir süre kalır. Koza bittikten sonra da ağzından bir sıvı çıkarıp kozaya bir delik açarmış. Evresini de tamamlayınca açtığı delikten de kelebek olup uçar gidermiş" Yolda hem pamuğu, hem de bu ipekböceğinin hikâyesini anlatmıştı*. Hiçbir yerde durmadan, yaklaşık dört saatlik bir yolculuktan sonra TRT İzmir Stüdyolarına vardık. Ana giriş kapısından girmedik. Arka kapıdan dolaşarak lobiye girdik. Girer girmez içerde bizi on, on beş kişi karşıladı. Hepsiyle tek tek tokalaştı. Yol tabi yorduğu için orada beş dakika oturdu. Saatin 18.00 olduğunu oradan biliyorum. "Çocuklar hazırlanalım" dedi "8 Ajansına (*20.00*) yetişelim. İki saatimiz kaldı" Sonra makyaj odasına geçtik. Ben, Muzaffer abi, Oya hanım ve Mustafa Kalafat. Odaya girince de Zeki Bey tembih etti. İçeri kimseyi almayın. Kapıyı da kapattık zaten. Biz odada hazırlıklarımızı yaptık. Oya hanım makyajını yaptı, ben saçlarını hazırladım ve Muzaffer abi de kıyafetini giydirdi Paşamıza. O program için Muzaffer abi 8-10 kıyafet daha getirmişti. Vefatında üstünde olan kıyafeti normalde en son onu giyecekti. Son anda değişiklik oldu, bilmiyorum sebebini ve Zeki Müren, "*Son Gece*" kıyafetiyle çıktı ödülünü almaya…

Paşa'nın Son Anları

Makyaj odasında çıkmadan önce, Paşamızın saçını taradım çıkmak üzereyiz. "Saboş" dedi "Kapıyı çıkarken kilitler gelirsin" Tam kalktık Ajda Pekkan geldi kuaförüyle. Zeki Bey'le sarıldılar, ayaküstü sohbet ettiler. "Ajdacım ben çıkıyorum, stüdyoda görüşürüz" dedi. Ben makyaj odasında kaldım. Ajda Hanım da kuaförüyle içeride. Benden sprey istediler. İçerde de biraz bekledim. Kapıyı kilitleyemeden çıktım odadan. Paşa'nın yanına gittim. Çünkü onun durumunu biliyorum. Hemen müdahale etmemiz gereken ani bir durum olabilir. Stüdyoya geçtim.

Ajda ve Muazzez hanımlar da sonra geldi. Sonra, basına görüntü alması için biz kadrajdan çekildik. Paşa ödülü otururken almak istemedi, ödülünü ayakta almak istedi. Ödülü aldıktan sonra fenalaştı. O ana kadar iyiydi. Geldi yerine oturdu. Gittim yanına. Yüzü solgunlaşmaya başlamıştı. "Paşam kapıyı açtırayım mı" dedim. "Saboş sen kapıyı açtır, makyaj odasına gidelim" dedi. Rahatsızlanmasının nedeni; ödülün heyecanı olabilir, ilaçlarını almadı o olabilir. Çünkü ilaçlar ter yapar, yorgunluk yapar, uyku getirir, dili peltekleştirebilir diye Paşa klip, Tv program çekimlerinde de ilaçlarını almazdı. Hemen önden koştum odayı açtım. Kapıda 30-35 yaşlarında bir TRT çalışanı arkadaş vardı ve o da içeri girdi. Az sonra Paşa'nın bir kolunda Kürşat Özkök, diğer kolunda Göksenin Çakmak vardı. İkisi bir kolunda Paşamızı odaya getirdiler. Oda'da, Mustafa Kalafat da vardı bizden başka, bir de TRT'den bir çalışan arkadaş. Kapıdan onları karşıladım. Kapılar dardı. Ancak, Paşa'nın geçebileceği kadar.

Paşa içeri iki üç adım zor attı. Kapıyı o sıra zor kapattılar. Sendeler gibi oldu, ben hemen kavradım sarıldım. Paşamız kilolu, üstündeki elbise de kaygan. Sallandı, başını sol göğsüme doğru yasladı. Boğuk bir nefes verdi, nefesi hırıltılıydı. O andan sonra bıraktı kendini. *Ayakta öldü, son nefesini ayakta verdi Zeki Müren*. Bırakmadım, dizlerinin üstüne çöktü. Bazıları diyor ki, yok kapıyı açar açmaz yere kapaklandı. Yere attı kendini, devrildi.. Bu anlatılanlar yalan. Aman dedim Mustafa, Göksenin abi paşamızı sırtüstü yatıralım. Ayaklarını kurtaralım. Dizlerini üstüne çökmüş vaziyetteydi, ani bir hareket yapıp ayağını kırmayalım dedim. Yavaşça yere sırt üstü yatırdık. Kalbine, nabzına bakıyorum. Anlamam bu işlerden. Gözleri yarı açık, sabit. Islanmış da kurumuş gibi gözünün içi ve göz kenarları. Ben bir yandan, Mustafa bir yandan "Paşam, Paşam" diyoruz. Kolonya istedik. TRT'deki o çalışanın hanımı kapıdaymış. Bize hemen bir kolonya verdi. Alnına, yüzüne sürüyoruz. O sırada TRT'nin doktoru geldi. Kalp masajı yapmaya başladı. Paşa'dan hiçbir tepki yok. Aklımda belediye hastanesi kalmış. Oradan ambulansla doktor geldi.

Sedye getirdiler odaya. Paşayı hemen sedyeye aldık. Yeni gelen doktor bu sefer daha sert kalp masajı ve suni tenefüs yaptı. Sonra baktı cevap yok. “Maalesef Paşa’yı kaybettik” dedi. Üstünü örtüp sedyeyle ambulansa götürdük ve ben, Göksenin abi ve Mustafa Kalafatla ambulansla hastaneye gittik..

O’na Dair

1970’li yıllarda Zeki Müren’in şoförü Mehmet abi vardı. Sonra o emekli oldu. 1977-1978 yıllarında emekli bir başçavuş Aktan abi vardı şoförü olarak. Hatta, Zeki Müren’in bir gazinoda şarkı söylediği gece kaset doldurduk. Başkent Gazinosu’nun açılışıyla 1.5 ay orada sahne aldı. Aktan abiyle o konserlerin, kasete alırdık. Sahnesi bitip eve gittiği zaman da Paşamız o akşamın konser kayıtlarını dinleyip, gecenin kritiğini yapardı. Bodrum Kalesindeki konserlerinin de hepsi kasete alındı. Bunları paşamızın şoförü Mithat Ayer de vardı. Ama şimdi bu kasetler nerdedir hiç bilmiyorum.

Tutumlu, parasını çar çur etmez. Müsrif değildi. Şimdi müze olan evini görmüşsünüzdür. Sade ve mütevazi bir yaşamı vardı evinde. ‘Köy evi gibi evim’ derdi. Yanında çalışanlara karşı nazikti. Paralarını aksatmazdı. Yeme ve içmelerinde eksiklik olmazdı. Her biri onun sayesinde emekli oldu. Daha ne olsun. Zeki Bey bazı günler eve geç saatlerde gelirdi. Çalışanlar rahatsız olmasınlar diye evin üst katını yaptırdı. Çalışanları Fatoş ve Hüseyin abi orda kalırdı. Oğulları Veysel de okudu. Paşa ona yaşadığı müddetçe çok yardım etti. Eğitimiyle de ilgilendi Allah var şimdi. Hiç eksiklik çektirmedi çalışanlarına da. Zeki Müren fiziksel özellikleri yüzünden kimsenin kırılmasını incinmesini istemezdi. Saçı olmayana kel demez, ayağı aksaksa topal demez.. Çocuklar çok ayıp çok derdi. Gözü görmüyor olabilir. Asla kör demeyin. Kör lafını, topal lafını, kel lafını asla kullanmayın derdi.

Paşamızın en yakın arkadaşı Şahap Koptagel'di. Ankara'da yaşıyordu Şahap Bey, paşamızın ölümünden sonra o da vefat etti. Zeki Bey de Ankara'ya geldiği zaman evinde kaldığı tek insan. Herkes Zeki Müren'e Paşam derken, Şahap Bey 'Zekicim' derdi. Aralarında böyle bir samimiyet vardı. Birbirlerine kırıldıklarını, alındıklarını hiç görmedim. Birbirlerine çok saygılıydılar.

Hediye Telefon

Eve kapandığı dönemde tüm iletişimini telefondan sağlıyordu. Bir gün Kuzey Kıbrıs'a gitmiştim. Tabi oraya gidince arkadaşlar da şunu da al bana, bunu da al. Diş macunu, ayakkabı, tuşlu sabit hat telefonu gibi şeyler söylemişlerdi. Ben aldım bunları. O zamanlar hem Avrupa'ya hem de Kıbrıs'a gidenlere sipariş verilirdi. Sanırım bazı markalı ürünler bulunmuyordu iç piyasada. Neyse, Kuzey Kıbrıs'tan uçakla önce İzmir Adnan Menderes Havaalanına, oradan da arabayla Bodrum'a geçtim.. Evden içeri girdim yeşil koltuklu şömineli bir oda var. Oraya gelince Nermin gördü. Bu arada Nermin'den önce Aysel hanım vardı ev işlerine bakan. Sonra Nermin hanım geldi. Nermin'den sonra da Fatoş hanım ve eşi Hüseyin, Paşa'nın hizmetine bakmaya başladılar. Nermin hanım, "Sebahattin Bey hoş geldiniz. Zeki Bey'e geldiğinizi haber vereyim" dedi. İçeri girdi, kısa bir süre sonra Paşa seni çağırıyor dedi. Çantamı koydum kenara. Geçtim içeri Paşa'nın yanına. "Hayırdır Paşam ne oldu" dedim. Paşa, yatağının üstünde bağdaş kurmuş oturuyor. Pencereler açık. Belli temizlik yapılmış. "Hoş geldin Saboş" dedi. "Hoşbulduk Paşam" dedim "Moraliniz bozuk gibi dedim, canınızı sıkan bir şey mi oldu?. "Sorma Saboş" dedi. "Nermin buraları temizlerken telefon düştü kırıldı" dedi. "Ben şimdi kimseyle görüşemiyorum. Avukatımı, muhasebecimi, plakçımı, doktorumu arayacağım. Yeni cihazın gelmesi uzun sürer. Ben şimdi ne yapacağım" dedi. "Durun paşam şimdi geliyorum" dedim. Arkadaş için aldığım tuşlu telefonu getirdim. "Bakın Paşam size ne aldım" dedim. Çok şaşırdı ve sevindi: "Aaa olamaz Saboş böyle bir şey. Bak tüylerim diken diken oldu. Hayret!" dedi.

“Allah’tan başka bir şey isteseymişim olacakmış. Şu anda tek isteğim buydu” dedi. Ben hemen telefonu taktım. Paşa görüşmelerini gerçekleştirdi. Ertesi gün verandada bambuların orda çay içiyorum. O sıra içeriden geldi. Oturdu sandalyesine. “Saboş” dedi, “Sen o telefonu gerçekten bana mı aldın” Evet size aldım Paşam dedim, inanmadı. Israr da edince açıklamak zorunda kaldım. Arkadaşların siparişi olduğunu söyledim. “Ben yer miyim?” dedi. “Ama, çok işime yaradı telefon Saboş sağol” dedi ve gülmeye başladı. İsmi gibi zekiydi Paşamız. Onu kolay kolay kimse kandıramazdı.

Taklitlerine Karşı Tutumu

Zeki Müren yaklaşık yarım asırlık sanat hayatında zirveden hiç inmedi. Bu Zeki Müren’in özelliği idi. Yaptığı işin en iyisini yapmak. Onun zirvedeki yalnızlığından kendine pay çıkarmak isteyen çok insan olmuştur. O, hak etmeyen kimseye hak ettiğinden fazla değer vermezdi. Baktı, görüyor karşısındakinin kendisine karşı tavrı saygısız ya da kapasitesinin yetmediği halde kendisini eleştirmeye çalışıyor, işte o an o kişiyle bir daha görüşmezdi. Yanından uzaklaştırdığı insanlar, ondan uzaktayken bile onu taklit ederlerdi, onu oynarlardı. Onun en yakın dostu, arkadaşı, sırdaşı gibi kendilerini tanıtıp prim sağlamaya çalışırlardı. Kuralcı ve disiplinliydi. Kimseye hak etmediği değeri vermezdi. Kendisine, beni sahneye çıkarın diyen çok oldu ama Paşa güvenmediği hiç kimseye kefil olmadı. Onların ısrarlarına itibar da etmedi. Zaten içinde yeteneğin ve gücün varsa zamanı gelince o ortaya çıkar derdi.

"ÖLÜM BİLE BENİ BODRUM'DAN AYIRMASIN"[51]

Yapayalnız bir insandı. Ve hep yalnızlığını yaşardı. O, yalnızlığından ilham alarak bütün o eserleri meydana getirmişti. Üç yüz küsur kostüm, hiç biri bir diğerine benzemeyen ve her şarkı için bir kıyafet yapılmıştır. 'İşte Benim Zeki Müren' dediği kıyafet var ya 27 kilo. Ve o 27 kilo ağırlığı nasıl taşıdı. Kan ter içinde. İşte sanata verdiği önem.

Hele perşembe geceleri biliyor musunuz? Sadece tüm İstanbul sokakları değil, tüm Türkiye boşalırdı. Zeki Müren ne giyecek, ne okuyacak, ne söyleyecek diye.

Bir gün beni davet etti, evine gittim. Bana dediler ki yılbaşı programı hazırlanıyor. Yılbaşı için özel bir kıyafet istiyorum. Heyecanlandım. Bu Zeki Müren. Zeki Müren'e ne yapılabilir, ne edilebilir dedim. Ve dünya moda mecmualarını sırtlayarak doğru evine götürdüm.

Bunlar ne dedi. Efendim, mecmualar belki feyz alırız diye getirdim dedim. Ben onları görmek istemiyorum Muzaffer Bey dedi. Terledim, sıkıldım. Bunlar dedi, herkesin yaptığı şeyler. Benim senin beynine ihtiyacım var dedi. Senin beyninde ne güzel şeyler var dedi ve iltifat etti bana. Sizden, bu güzel şeyleri bekliyorum dedi.

İlk iki sene Zeki Bey; kendileri çizdiler, kendileri anlattılar, kendileri söylediler. İlk iki, iki buçuk yıldan sonra bana o kadar çok güvenleri oldu ki, 'Güveniyorum' şeklinde başlayıp, ne yaparsan yap giyeceğim dedi.

---

[51] Zeki Müren'in terzisi ve modacısı *Muzaffer Çaha* ile Cezmi Çoban'ın; 16 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

1984 Bodrum Konserinde kıyafet gerekmiş. Telefonda bana dedi ki, keşke şu an yanımda olsan. Hemen geleyim paşam dedim. Hayır, hayır dedi. Sen zeki bir insansın aynı benim ismim gibi dedi. Patlıcan moru gibi bir kıyafet istiyorum dedi. Aynı ipek gibi dedi. Aynı istemiş olduğu morlukta bir kıyafet yapıldı. Ve o gün, sahnede o resitalini vereceği zaman o kıyafetle çıktı.

Bir akşam çok geç saatlere kadar gazino, program derken sabaha karşı saatler. Gözlerim kan çanağı gibi atölyeme geliyorum. Orada da dört-beş kıyafeti hazırlanmış, iki gün sonra da bir televizyon çekimi olacak. Yani ertesi günü kostümlerin verilmesi lazım. Çocuklar atölyemde kostümlerin çalışmalarını bitirmişler ve mankenlerin üzerine asmışlar. Ben de o yorgun gözlerle geldim çalışanlarımın, kalfalarımın işlerini izliyorum.

Kostümlere bakarken defo dediğimiz kesim hatasını bir şekilde yaka üzerinde gördüm. Onu almak için, çok kocaman bir kesim makasımız vardı. O makası istedim çocuklardan. Onun bir keseyim derken yaka kesildi. Bu çok enteresan bir duygu. Tabi o arada çocuklar da aman, şu bu derken telaşlandılar. Yarın paşamızın çekimi var ne yapacağız? demeye başladılar.

Çocuklar dedim niye bu kadar telaş ediyorsunuz. "*Her yanlış atılan makas bir modeldir*" dedim. O cümlem çok önemli. Paşamız da bunu çok takdir etmişlerdi. Ve o tek yakalı ceket oldu. O tek yakalı ceket, basında muazzam bir övgü gördü ve o günden dört yıl sonra dünyaca meşhur modacı Versace, tek yakalı ceket modası çıkardı. Ha benden mi gördü? Hayır! Demek ki ilham ona o zaman gelmiş. Bana dört yıl önce geldi. Bu böyle bir anı.

Buna benzer birçok yaşanmışlıklar. Bir örnek daha vereyim. Bir ilkbahar sabahı. Hava gayet serin. Kendisiyle neredeyse her gün konuşurduk. İki kişiyle hiç atlamadan bu telefon görüşmelerini yapardı. Biri Yavuz Asöcal, onun plakçısı.

Diğeri de terzi ve sanatkâr arkadaşı bendim. Muhakkak her sabah daha uyumadan. Çünkü o, sabahları herkes işine giderken Zeki Bey gazeteleri, mecmuaları ve günlük aktüaliteyi takip eder, izler. Ondan sonra uyurdu. Sabahleyin uyumadan evvel mutlaka arar konuşurduk.

İşte o sabahlardan birinde bir ilkbahar sabahı aradı; "*Aaa, Muzocum bahar geldi. Hava ne güzel. Bir görsen bahçemde çiçekler açtı. Hele ki mimozaları görebilsen*" dedi. "*Neyse sen şimdi meşgulsun. Akşama görüşürüz, sen işlerine bak*" dedi. Bu kadar. Mesaj bu. Ben paşamızın bu mesajını aldım. Şimdi, mimozalarla ilgili nasıl bir kıyafet hazırlayabilirim. Ertesi gün de randevumuz vardı. Hemen o günün akşamı İstanbul Yeniköy'de Sait Halim Paşa Yalısı vardı. Orası benim durağımdı.

Zeki Bey'e yapmış olduğum 300'ün üstünde kostüm, her şarkı için ayrı bir kostüm, ayrı bir hikâyesi olan kostümler. Bunların hepsini Sait Halim Paşa Yalısı'nda yaptım.

Gene o gece denize bakıp, nasıl söyleyeyim masmavi bir deniz, gökyüzünde parlak yıldızlar, balıkçı sandalları geçiyor, sema ve yakamozlar. Ben daldım, sessizce düşünüyorum. Ne yapabilirim? diye. Bu defa başladım sinema tarihini incelemeye. Ava Gardner döneminde çok kalkık yakalı tayyörler giyerlermiş. Bu kalkık yakalar nasıl oturtuluyor diye düşünmeye başladım.

O zaman işte sobacı teliyle, uzunca bir kumaşı onun üzerine oturttum. O kalkık yakalı ceketi yaptıktan sonra, o kalkık ceketin provasını aldım ve o vazodan çıkan bir çiçekmiş gibi ceketin bütün etrafını mimoza çiçekleriyle doldurdum. Ve o kıyafet de *Mimozaların Tebessümü* adıyla tarihe geçen bir kıyafetimdir.

Bu kıyafetler hep ilham altında yapılan, hep güzelliklerle duyguların egemenliğinde olan yapıtlardır. Bu yapıtlar anlatmakla bitecek gibi değil. Çünkü, 300 küsur elbisenin her birinin söylediğim gibi ayrı bir hikayesi, ayrı bir ismi, ayrı bir enstantane, ayrı bir yerde, her şarkının ayrı bir okunuşu vardır. Bu bakımdan bunları anlatmakla bitiremeyiz.

Onun hayatında hep ilkler vardı. İlk defa smokin yerine albenili kostümler giymek ve kostümlere tek tek gerçekten anılarımıza kazınacak mahiyette isimler verebilmek, makyaj yapabilmek, sahne reformları getirebilmek ve hep ilklerin insanıydı... Ben de hayatımda ilk altın yakalı smokin ve son gece giydiği svaroski taşlarla bezenmiş "*Son Gece*" kostümüne kadar 300 kostümün üzerinde ve her şarkı için ayrı bir kıyafet yapılan mücevher eserindeki güzel kostümler yaptım. O gün, 1.5 saat sürecek programın son kıyafeti olan, siyah yılan derisi kumaştan yapılmış ve üstü savaroski taşlarla işlenmiş, o programda en son giyeceği kıyafeti, en öne aldık. Mikrofonu almaya da onunla çıktı. O kıyafetin de adını ben koydum "*Son Gece*" olarak. İsim babası olmak bana kısmet oldu.

Zeki Bey radyo, televizyon ve diğer programlarına en az üç saat önceden gelip hazırlıklarını yapardı. Neden bu kadar erken gidiyoruz paşam derdim. Ne olur ne olmaz. Yolda bir şey olur, bir kaza, bir sakatlık olabilir, erkenden gidip istirahatımızı da yaparız derdi. Çok enteresandır kostümlerinde dahi şöyleydi.

Bir gün TRT Ortaköy Stüdyosuna gideceğiz. Yarın sabah kostümle beraber size gelip, son provaları yaptıktan sonra stüdyoya geçeriz demiştim. O da, hayır bir gece evvelinden kostüm evde olsun sen ertesi gün sabah gel beraber gideriz derdi. Her zaman bunu söylerdi.

Bir gün merakıma mucip oldu sordum. Neden paşam, kostümü bir gün önceden evde istiyorsunuz dedim. “Ne olur ne olmaz Muzaffer. Sen kostümle sabah gelirken kamyon kömür indiriyor olabilir, yol trafiğe tıkanmış olabilir, ne bileyim başka bir arabanın lastiği patlamıştır sizin geleceğiniz sokak kapanmıştır. O zaman ne yapacağız saatler de ilerleyince” dedi. O zaman paşanın bu ince düşüncesine bir kez daha hayran oldum ve “Haklısınız efendim” dedim. Ve onun o ciddiyetine, disiplinine tavrına uyardım.

Zaten aramızdaki bu frekans uyumlu çalışmamıza imkân sağlıyordu. Aksi olsa idi çalışamazdık. Yani ben onu anlardım, o da beni anlardı. O birliktelik ve beraberlik, o karşılıklı güven ve samimiyetten ileri geliyordu başarılar da.

Yirmi yıla yaklaşan süre zarfında çekimlere, programlara birlikte giderdik. Çok enteresandır. Klip çekimleri vs. yapılırken ben karşıdan onu izlerdim. Aramızda bir frekans vardı ve çekim sırasında bana bakardı. Benim hareketlerime göre çekimlerin tam olup olmadığını anlardı.

Zeki Bey, İzmir’de vefat etmeden bir ay önce beni aradılar. Dediler ki TRT bir belgesel çekimi gerçekleştirdi. Televizyona çıkacağız, ısrar ediyorlar dedi. Ben de aramızdaki samimiyete dayanarak; “*Paşam rahatsızsınız. Oralara nasıl gidip geleceksiniz*” dedim. Hayır hayır dedi. Çekimler, burada bahçede olacak dedi. Ben de, ee o zaman olabilir sağlığınıza dikkat edin dedim.

O konuşma üzerinden üç gün geçmedi. Beni tekrar aradı; “Muzafferciğim, çok güzel oteller yapılmış Bodrum’da. Çekimler bu otellerden birinde yapılacakmış” dedi. “Sen kıyafetleri hazırlamaya başla.” Bunun haberini aldığımda bir ay evvelden hazırlıklarıma başlamıştım. Zeki Bey, üç gün sonra tekrar aradı. “Bu defa beni ikna ettiler” dedi. “Çekim için İzmir’e gideceğiz” Hayda! Şimdi o an söyleyemedim tabi. Kendileri rahatsız günde 30-35 ilaç alıyor. Gut var, şeker var.. Rahatsız kendileri.

Yani, seyahat edebilecek durumda değil. Bir şey diyemedim ama içim içimi yedi. “Paşam, yorgunsunuz. Gerek var mıydı o kadar meşakkatli yolu gitmeye” O da; “*Halk özledi, görünmem gerekiyor. Kendimi iyi hissediyorum*” dedi.

Aramızda böyle konuşmalar geçti. Ben tabi provaları hazırladım. 10-11 tane kıyafet. Çünkü o gün, epey solo ve koro şarkılar söylenecekti. Ajda Pekkan ve Muazzez Ersoy onun vokalleri olacaktı. Paşamız kıyafet seçimini titiz yaptığı için, yedekli giderdim. İzmir’de yapılacak bu program için de 10-11 tane kıyafet hazırladım.

Çekimlerden üç gün önce kıyafetlerle birlikte Bodrum’a hareket ettim. Bir gün öncesinde de bana telefon etti; “Aman Muzaffer. Uçaktan inerken dikkat et. Basın kıyafetlerin fotoğraflarını çeker. Çok dikkat et. Şoförü gönderiyorum, seni havaalanından alacaklar” dedi. Peki dedim. İnişimizi yaptık. Sonra da şoförüyle Bodrum’daki evine geldik.

Biraz dinlendikten sonra provaları aldık. Kollarda biraz uzunluk vardı. Kıyafeti aldım. Bodrum’da Yıldız Terzihane isminde bir yer vardı eve yakın. Oraya gittim, kıyafetin kollarını kısalttım. Yapılacak diğer rezerv işlemleri tamamladım eve geldim. Manastır Otel’de bana yer ayırmışlardı. Sonra oraya geçtim. Üç gün orada kaldım.

İzmir’e gitmek için seyahat günü geldi. Evin kapısında gazeteciler, televizyonlar, hepsi bekliyorlar tabi. Nasıl yapıcaz, nasıl çıkıcaz derken, çok enteresandır. Kapıdan araca beni Zeki Bey diye çıkardılar. Şemsiye içinde sanki Zeki Müren’mişim gibi beni arabaya bindirdiler kamufle ederek. Hareket ettik. Basın ordusu da bizim peşimizden geldi. Zeki Bey de diğer minibüse bindi. Minibüs Muazzez Ersoy hanıma aitti.

Yolda da aynı anda TRT İzmir Stüdyolarına geldik. Hazırlık odasına geçtik. Her zamanki gibi ıhlamur içiyoruz. Ben de içeriye girip çıkıyorum. Kapıda Muazzez Ersoy hanımla karşılaştık. "Zeki Beyle tanışabilir miyim?" dedi. O zamana kadar tanışmamışlar. Beraber içeri girdik. Onların ilk tanışma, konuşma anlarında yanlarındaydım. Muazzez hanımla tanıştıktan iki saat sonra stüdyoya geçildi. Sonra…

Fotoğraflar. Flaşlar. Mikrofon/Ödül. Ayakta geçen yorgun dakikalar. Saat 20.30 gazeteciler stüdyodan alındılar. Zeki Bey fenalaştı. Soyunma odasına mücadeleli gelişimiz. Kapıyı kapatışımız. Düşüşü. Solunum masajı. Doktor/Doktor!! Bağrışan seslerimiz soğuk koridorları inletiyor. Saat: 20.59. Son. Saat 21.20 Dr. Ümit Bal geldiler…

Ve doktorun geldiği ambulansla Eşrefpaşa Belediyesi Hastanesi morguna. Uykusuz geçen gecenin sabahı. 25 Eylül 1996. Sabahın ilk ışıkları. Saat 07.00. Televizyonlar canlı yayında. Röportajlar, sorular.. İstanbul'dan gelen değerli dostlar. Avukat Mithat Özkök, Behzat Şenyıldız, Cavit Kılıç, gözyaşlarımız. Sarılıyoruz. Defin işlemini görüşüyoruz.

"O", Bodrum sevdalısıydı. "*Ölüm bile beni Bodrum'dan ayırmasın. Ben Bodrum'la evliyim*" diyordu. Zeki Müren mezarının Bodrum'da olmasını isterdi. Ama avukatı beni frenledi. Kan bağı olan akrabaları ne isterlerse o şekilde yapılır. Bu vasiyeti için Bakanlar Kurulundan izin almak gerekir dedi ve öyle kaldı. Tam o sıralar Bursa'dan yeğeni Sevtuğ Olgaç önderliğinde. Sönmez Holding'e ait uçak. Hep beraber cenaze ile aynı uçakla Bursa'ya geldik.

Akşamüzeriydi. Teyze kızı Sevim Hanım'ın evinde taziyeleri kabul ediyoruz... Gene uykusuz gecenin ilerleyen saatleri bizimle. 26 Eylül 1996. Saat 11.00. Ahmet Refik PaşaTiyatrosu'nda tören. Ardından. Bursa Ulu Camii.

Öğlen Namazını müteakip naaşının, babası Kaya Müren Bey'in kabrinin bulunduğu Emir Sultan Mezarlığına "Defin…"

Her yıl 24 Eylül'de paşamızın mezarının yanına mutlaka gidiyorum. Bursa'da *Zeki Müren Kültür Yaşatma Derneği*'nin başkanlığını yapıyordum. Şimdi, işlerim dolayısı ile derneğin onursal başkanıyım.

Zeki Müren hakkında konuşan bazı "sanatçı"lara ithafen. Yaşadığı hayatı reddetmeyen, geride sadece dostları ve sevenlerini bırakarak gitmedi. Neonlarda isimleri sönmüş, afişleri duvarlardan sökülmüş ve kimbilir kalpleri kırılmış sevmeyenini de bırakmıştı geride... Ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar, seven ya da sevmeyenler her zaman "*Benim aziz ve canımdan çok sevdiğim dinleyicilerim*" sesini her zaman duyacaklardır! Babalar ve evlatlar onu dinlemişti.. Torunlar ve onların evlatları da Zeki Müren'i dinleyecekler...

Sesi yadigâr kalır... Şüphesiz, ne iki metrelik bir mezar ne de bir kefenle örtülecek bir geçmiş değildi, bugüne kalan. Ve, yarına kalacak olan... Bugün yazılanlar ve söylenenler ve de dinlenenler.. Asırlar ve sonrasında da fire vermeden tekrarlanacak, Zeki Müren adı, ağır 78'lik taş plakta da olsa aynı güçle dönecek.. Paşam.. İyi ki vardınız, iyi ki doğdunuz, iyi ki yaşıyorsunuz…

Zeki Müren hakkında her şeyi bildiğini zannederek...! Onların konuştuklarına, yazdıklarına cevap veren yazılarımın devamı. İlk kez sahneye çıktığı 1955'ten beri, O'na duyulan ilgi ve muhabbet hiç azalmadı. Bir havai fişek gerçek bir yıldızmış gibi parlayıp, onun muhteşem ününü gölgelemeye kalkıldığında hep yeni bir şeyler buldu.

Kısa zamanda muhakkak ilginç bir demeçle sahnede yapılan bir atraksiyonla, yeni bir besteyle, bir tavuskuşu kadar gözalıcı bir kostümle, velhasıl her defasında patlattığı yeni bir bombayla gerçek yıldızın kim olduğunu, hem hayranlarına hem de yıldızcıklara kendinden emin tavırla gösterdi…

Şurası kesin ki; bu ülkede hiçbir "Artist" sesiyle, müzikal performansıyla ya da kostümleriyle bu kadar konuşulmadı. Türkçe'de *"imaj" diye bir sözcüğün henüz bulunmadığı zamanlarda, onun bir imajı vardı.*

Zeki Müren çok değerli benim için. Sohbetlerinden çok feyz alırdım. Gerek konuşma edebiyatı gerek hitabet bakımından; gerek şahsına münhasır olan zerafeti ve nezaketiyle beraber nice yıllar, anılar, hatıralar.. Anlatmakla bitmez.

Türkiye'de hiçbir sanatçıya nasip olmayan bir hayat yaşamıştır. Kendi oturduğu evin sokağına, daha hayatta iken adı verildi. Bunun başka bir örneği Türkiye'de yok.

"Gözlerinin içine başka hayal girmesin. Bana ait çizgiler dikkat et silinmesin" Silinebilir mi paşam? Hangi estetikçi kuvvet ve gücünü kullanıp da o hafızalara kazınmış olan çizgileri gerebilir ki… Bu mümkün mü?

Son Olarak[52]

İlk altın yakalı smokinine... Sahnesi... Beynimin içi yumak yumak… Hepsini tek tek çözmeye çalışıyorum.. Her sabah telefon!... Öyle güzel anlattılar ki her satırı, her kelimesi beynime çakıldı... Dinlerken çok heyecanlanırdım..

---

[52]*Zeki Müren* ile yirmi yıla yakın bir süre birlikte çalışan, onun hem terzisi, hem moda tasarımcısı, yakın arkadaşı, dostu olan *Muzaffer Çaha* Bey'in; kendi deyimiyle, bu süre zarfında yaşanmışlıkların bilinmeyenlerinin ifadesi olan kitap çalışması, önümüzdeki günlerde raflardaki yerini alacaktır.

Yazdığım kitabımda... Sizlere anlatırken, aynı heyecanı sizlere yaşatabilecek miyim? Bilemiyorum.. 10 parmağında 10 marifet olan eşsiz bir adamı anlatacağım sizlere.. Zeki Müren'in acılarına, kahkahalarına, başarılarına ortak edeceğim sizleri. Onunla birlikte zirveye çıkacağız. Onun ilk aşkına kavuşamayışına birlikte gözyaşı dökeceğiz.

Hikâyeler bittiğinde, sarsıcı bir yolculuğu arkamda bırakıp yaşadıklarımın üzerine düşünmek için yalnızlığa çekilmek istedim. Benim öykülerimde hep kalakalan, sağ kalan, artakalan birileri vardı. Ve hayat, onlara bir şekilde kendilerini hep yetersiz hissettirmişti. Düzenle uyuşamadıkları her durum onlara kendi zayıflıkları olarak yaşatıldı. Bakiye olarak arta kalmak aslında yetersizlik değil, çok fazla olma halinin ifadesi. Mesele; "Yetersiz hissettiren düzene karşı dik durabilmek ve kim olduğunu unutturmalarına izin vermemekten geçiyordu" Her hikâye, geçmişten bir macerayı zaman tünelinden süzüp karşımıza getirir, karıştırır hayatımıza. İyi de eder.

Çünkü hayat; efsaneler, söylenceler ve hikâyelerle gerçeklerden çok daha güzel... Hayalle gerçeğin, geçmişle geleceğin ve hepsini harmanlayan inanılmaz bir mucizenin öyküsünü yakında sizlerle paylaşabilme dileği ile…

“BENİM EHLİYETİM SİZSİNİZ”[53]

Zeki Beyle, ilk defa 15-16 yaşlarında tanıştım. Yıl 1977 idi. Babamın İstanbul 4. Levent’te taksi durağı vardı. Öncesinde, hep Zeki Müren’in şoförü olacağım diye, bütün arkadaşlara söylüyordum.

Bir gün ehliyetim yoktu, babam beni gönderdi. Zeki Bey’i, Cihangirdeki saunaya getir götür diye. Yolda birlikte giderken, “*Kıvırcık senin ehliyetin var mı?*” dedi. “*Benim ehliyetim sizsiniz*” dedim. Çok teşekkür etti, çok memnun oldu. Epey bir güldü.

17 yaşıma gelince amatör ehliyet aldım, askerden döndüğüm sene de Zeki Bey’in yanında çalışmaya başladım.

Ve uzun yıllar beraber çalıştık. Yalnız Zeki Müren’le çalışmak çok zordu. Çok disiplinliydi. Çok ince düşünceli bir insandı. Her şeyi detayına varana kadar düşünürdü. Hatayı kabul etmezdi. İşine çok sadıktı. İşini çok severdi. Hayal kurardı ve onu gerçekleştirirdi. Çok mütevaziydi. Lüksü sevmezdi. Küçükle küçük, büyükle büyük olurdu. Herkes gelir resim çekilirdi. Kimseyi kırmazdı.

Benim şoförlüğümde Bodrum’a ilk defa beraber gidiyoruz arabayla. 1979’un son ayları. Yolda giderken bana nasihat etti: “Bodrum’un atmosferi çok farklıdır” dedi. “Mithatcım; Bodrum’a bekar giden evlenir döner, evli giden boşanır döner. Bodrum’un havası başkadır. Çok dikkatli ol” dedi. Onunla yolculuklar çok çabuk biterdi. Bakardık Bodrum’a gelmişiz. “Aaa, ne çabuk geldik, nasıl vakit geçti” derdi.

---

[53] Zeki Müren’in şoförü *Mithat Ayer* ile Cezmi Çoban’ın, 15 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir. Röportaj sırasında yardımlarını gördüğüm Mithat Bey’in eşi *Özgen Ayer* hanıma teşekkür ederim.

Zeki Beyle, ilk defa Bodrum'a bugün müzede duran arabayla geldik. Geldiğimizin ertesi günü öğlene doğru; "Mithatcım" dedi "Arabayı çalıştır, airkondişını aç, ben geliyorum" dedi. Ben de bir an airkondişının ne olduğunu bilemedim. Arabanın ortasındaki düğmelere basmaya başlayınca soğuk bir hava gelmeye başladı. Beş dakika geçmedi Zeki Bey geldi. Gelir gelmez de ohh arabanın içi ne kadar serin dedi. Dışarısı sıcak ama arabanın içi harika dedi. O gün arabayla Bardakçı'ya gittik. O zamanlar araçla o taraflara gitmek güçtü. Arabayı biraz yukarda park edip koya yürüyerek gittik. Akşamında da aynı şekilde döndük eve. Çok sonraları Zeki Beye, airkondişını bilmediğimi söyledim. Duyunca çok güldü, neden sormadın ben anlatırdım sana dedi. Şoför olduğum için, arabayla ilgili bir şeyi bilmemek size karşı ayıp olur diye düşündüm dedim.

Bir de hep hayatını anlatırdı. Küçüklüğünden büyüdüğü zamana varana kadar. Karşılaştığı yalanları, riyakâr insanları, yanında menfaat için bulunan insanları… Hepsini anlatırdı.

Çok esprili, şakacı biriydi. Uçağı pek sevmedi. Arabayla seyahat etmeyi severdi. Ben de çok süratli araba kullanırdım, bana hiç karışmazdı. Hiç demezdi ki yavaş git. "Herkes işini yapacak" derdi. "Şoför, şoförlüğünü yapacak. Siyasetçi siyasetini yapacak. Ben sanatçıyım, sanatımı yapacağım.. Onun için herkes işini güzel yaparsa hayat daha da güzel olur" derdi.

Zeki Bey'in en sevdiği, en sevindiği olay; teyzesinin kızı aradığı zaman, Sevim Olgaç hanımdı adı Bursa'da o bakardı annesine, ondan güzel bir haber aldığı zaman çok sevinirdi.

Anneniz iyi, sağlıklı dedikleri zaman o çok sevinirdi. O gün, böyle daha neşeli olurdu.

En üzüldüğü, kendisinin hakkında çıkan yalan haberlere çok üzülürdü. Derdi ki bunlar gerçeği yansıtmıyor. Neden böyle yazıyorlar derdi ve çok üzülürdü. Aslı astarı olmayan bir takım yazılar yazan gazeteciler vardı. Zeki Müren bunlar için; "Zırf para kazanacaklar diye karşıdaki insanı rencide ederler" derdi ve çok üzülürdü. Çünkü o çok ince düşünceli bir inandı. Bodrum'da da Zeki Bey'i üzen bir olay oldu. Yaşadığı evin oraya Zeki Müren Caddesi adını vermişlerdi. Fakat orada birisi, ismini şu an anımsayamıyorum. Caddenin ismini iptal etmeye çalıştılar. İsmini caddeye verilince çok sevinmişti. Fakat bu ismin iptal edilmesi gündeme gelince çok üzüldü bu olaya. Sonradan ismin değiştirilmeyeceğini öğrenince eski neşesi yerine gelmişti.

Zeki Bey, geç yattığı için öğlene doğru 11.00-12.00 gibi uyanırdı. Kahvaltı yapmayı pek sevmezdi. O gün denize gideceksek, evden çıkar aşağıya doğru yürürdük. Sedir Otelinin orada Manolya teknesine binerdik. Tekneyi ben kullanırdım. Manolya bir sürat teknesiydi. Onunla Kumbahçe'den Bardakçı Koyuna giderdik. Bardakçı'ya yaklaşırken güzelce ellerini açardı iki yana, Bardakçı'ya doğru şarkılar okurdu. İskeleye yanaşırken herkes pür dikkat bize bakardı. Kıyıya iner inmez de çevresini hayranları sarardı Zeki Müren'in. Onu sevenlerin hepsi sıraya girerek onun elini öperdi. O zamanlar Bardakçı Koyu dağlık, bayırlıktı. Çok sade ve güzel bir koydu orası. Şimdiki gibi lüks otellerle çevrili bir yer değildi.

Zeki Müren'in bu mevsim Bardakçı Koyuna geldiğini bilen gazeteciler buraya gelip görüntü almaya çalışıp kendisiyle röportaj yapmaya çalışırlardı. Bardakçı Koyu'nda en sevdiği şey, akşama kadar güneşlenmek, hayranlarıyla sohbet etmek ve denize girmekti. Kendisiyle resim çektirmek isteyen kimseyi kırmazdı. Herkese hoşgörülü davranırdı. Akşam olup da koyda kimse kalmadığı zaman da bir iki saat kadar denizi seyrederdi. Tabiri caizse ıssızlığı dinlerdi. Karanlık basınca da eve dönerdik.

1983 yılında Gencer Bey'le beraber Amerika'ya gittiler. Orda 45 gün kaldı. 45 gün içerisinde 25 kilo verdi Zeki Bey ve İstanbul'a geldi. Aynı şekilde o diyeti de İstanbul'da devam ettirdi aşağı yukarı dört beş ay.

Sonra, ameliyat olması gündeme geldi. İstemedi. Yaşayacağım kadar yaşadım. Dünyayı dört defa dolaştım. Daha fazla yaşasam ne olur yaşamasam ne olur dedi.

Zeki Bey Türk toplumunu, Türkiye'yi çok severdi. Normalde Almanya'da yerleşme izni olduğu halde oralara gitmeyi asla düşünmedi. Acil bir sağlık problemi olur oraya gidilir diye pasaportu yanındaydı. Zeki Müren dünyayı dolaşmış biri. Gezdiği yerlerden en çok Havai'yi beğendiğini ama orasının da asla bir Türkiye olmadığını söylerdi. *Ülkem bir yana, dünya bir yana diyen gerçek bir Türk milliyetçisiydi*. Siyasetten hiç hoşlanmazdı. Hiç takım tutmazdı.

1977-1992 yılları arasında bilfiil Zeki Müren'in şoförlüğünü yaptım. Sadece 1978-1979 ortalarında askerdeydim. Gelince direk onun yanında işe başladım. 1992-1996 arası İstanbul'daydım. Orada da paşamızın işlerini yürütmeye çalıştım. TRT İzmir stüdyosunda vefat ettiğinde İstanbul'daydım. Öğrenir öğrenmez İzmir'e geldim. Oradan da Bursa'ya geçtik.

Paşamızın cenazesi çok kalabalıktı. Bodrum'dan da çok gelenler oldu. İstanbul'dan da yani Türkiye'nin her yerinden insan vardı. Bilinen bütün sanatçıların hepsi oradaydı.

“ZEKİ BEY SİZİNLE REKORA GİDİYORUZ”[54]

1984 yılının 28 Mart günü yapılan yerel seçimlerde Bodrum Belediye Başkanı seçildim. Seçilmemizi takip eden ilk günlerden itibaren Bodrum’umuzun eksiklikleri gidermeye ve ihtiyaçlarına yönelik çalışmalarımızı zaman kaybetmeden başlattık. Bu süreçte Zeki Bey’in de sanat çalışmaları devam ediyor ve Bodrum’dan büyükşehirlere gidip geliyordu. Bodrum’da da 1970’lerin sonunda satın aldığı bir evi de vardı Kumbahçe Mahallesi’nde.

Başkan seçildikten sonra, hatırladığıma göre 1 Temmuz 1984 tarihinde yapılan Kabotaj Bayramı törenlerinde Zeki Müren Beyle yüz yüze ilk tanışma fırsatımız oldu. O bayramda yapılan çeşitli etkinliklerde jüride yer alıyordu. 1984’den itibaren Zeki Müren’le konuşmalarımız, sohbetlerimiz devamlı surette gelişti.

1985 yılında yapmayı planladığımız Bodrum Festivali öncesinde de Zeki Mürenle görüştük. Değerli fikirlerini aldık. Ve Zeki Bey’in desteği çok büyük oldu. Festivalimiz, Türkiye çapında ses getirdi. Tabiri caizse olay oldu. TRT, festivali tüm ülkeye naklen verdi. Sanırım, ilk defa bir tatil beldesinden canlı yayın gerçekleştirdiler.

Zeki Beyle gerçekleştirdiğimiz görüşmeler neticesinde, belediye meclis üyelerimizin de yer aldığı bir komite oluşturduk. Rahmetli Murat Türkşen festival komitesi başkanı seçildi. Görevde bulunduğum yıllarda, her yıl düzenli olarak Bodrum Festivallerini yapmaya çalıştık. Bu festivallerin yapıldığı haftalarda, Bodrum ekonomisinde büyük hareketlenmeler oluyordu. Halkımızın, esnafımızın işlerine büyük katkısı oluyordu. Diyarbakır’dan, Van’dan, Trabzon’dan insanlar geldi konser için Bodrum’a. Gelenler de en az iki üç gün kaldılar burada.

---

[54] Bodrum Belediyesi Eski Belediye Başkanı *Cevat Bilkiç* ile Cezmi Çoban’ın; Gümbet Mimoza Apart’ta 15 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Kale'de gerçekleşen bu konserimiz halk tarafından da büyük bir ilgiyle karşılandı. Her taraf doldu. Konser alanına girişte adeta izdiham yaşandı. Dönemin Muğla Valisi Yücel Bölgen, bu izdiham yüzünden kaleden içeri girememiş. Biz içerde protokoldeyiz ama, sürekli ayakta etrafı kontrol etmeye, organize etmeye çabalıyoruz.

O sıra, zabıtada görevli bir arkadaşımız Mehmet Öztok'tu sanırım geldi yanıma. "*Başkanım, vali bey kapıda kaldı. İçeri giremiyor*" Ben de "*Ne yapayım Memet. Benim topum, tüfeğim yok ki valiyi kaleden içeri sokayım*" dedim. Sonra polisler devreye girince valiyi içeri aldılar. Rüştü Şardağ vardı. Milletvekili aynı zamanda bestekâr bir büyüğümüz. Rüştü Şardağ'ın kızı Seba Hanım da benim İzmir Türk Koleji'nden edebiyat öğretmenimdi. Seba hanım demiş ki babasına, "Bodrum Belediye Başkanı Cevat Bilkiç benim öğrencim. Bodrum'a gittiğinizde onu ziyaret edin" demiş.

Rüştü Şardağ konserden iki gün evvel belediyeye geldi. Kapıda karşıladım. Ellerini öptüm. Aynı sizinle oturduğumuz gibi oturduk, sohbet ettik. O da Zeki Müren konseri için gelmiş. Konsere davet ettim. O da konser günü, aynı Muğla Valisi gibi konser alanına girememiş. Sonra zabıtaları yönlendirdim. Zabıta arkadaşlardan biri geldi. "Başkanım, Rüştü bey'in yerinde başbakanın oğlu oturuyor" Tamam deyip zabıtayı gönderdim. Zabıtanın sözünü ettiği kişi Turgut Özal'ın küçük oğlu Efe Özal. O zaman 17-18 yaşlarında olması lazım.

Kalktım yerimden koltuğun yanına geldim. "Efe" dedim. "Kalk oradan". Bu bozuldu tabi. "Bu yer, baban yaşındaki bir milletvekilinin yeri. Bak orada da ismi yazıyor" dedim. Efe kalktıktan sonra da Rüştü Şardağ'ı yerine yerleştirdik.

Zeki Müren sevgisi asırlık kalenin dört bir yanını kuşatmıştı.

Bodrum Festivalleri içinde yer aldığı için, Zeki Müren memnuniyetini dile getiriyordu. Bize, "Ben Bodrum'da yaşıyorum. Böyle bir katkımın olmasında dolayı çok mutluyum." diyordu. Hatta bir defasında bana; "Başkanım, konserlerimizi kaç kişi izliyor. Acaba takip edebildiniz mi?" diye sormuştu. Tabi o zaman bilet sayısına göre katılımcıların sayısını tespit edebiliyorduk. "*Zeki Bey, sizinle rekora gidiyoruz*" diye takılırdım. O da bunu duyunca, Allah rahmet eylesin, çok memnun oluyordu, seviniyordu katılımın yüksek olduğunu duyunca.

Onun hakkında şunu söyleyebilirim. Çok paylaşımcı bir insan, ama aynı zamanda da tutumlu birisiydi rahmetli. Bana sık sık; "Başkanım zarar etmiyoruz değil mi?" diye sorardı. Hiç unutmuyorum. İnsanlığı, Bodrum sevgisi, bambaşkaydı. Bu festivaller dolayısı ile muhalefet tarafından çok eleştiri aldık. Bodrum'un bunca meselesi var, bu kadar sanatçıya yüksek meblağlar ödüyorsunuz diye. Zeki Bey hiçbir konserinden ücret almamıştır. Yaşadığım kente bir nebze olsun borcumu ödeyebildiysem ne mutlu bana derdi.

Zeki Müren'in Bodrum'a katkıları dolayısıyla, belediye meclis üyesi arkadaşlarımızla birlikte onun adını yaşatmak maksadıyla oturduğu evin bulunduğu caddeye onun adını vermeyi kararlaştırdık. *Zeki Müren Caddesi* teklifimiz, meclisimizin oy birliği ile kabul edildi. Halikarnas Disko'da verilen bir kokteyle Zeki Müren Caddesi levhasını astık. Aynı gün Zeki Bey'in de "Dertli Gönüllere Giren, İşte Benim Zeki Müren" şarkısı çalıyordu. Bu şarkının bestesini de rahmetli Muzaffer Özpınar yapmıştı.

Zeki Müren Caddesi'nin açılışından sonra, muhalefetten sesler yükseldi. Bu ismin verilmesini muhalefet uygun görmedi ve başta tarafıma ve belediye meclisi üyesi arkadaşlarıma ağır eleştirilerde bulundular.

Dönemin muhalefet partisi ilçe başkanı tarafından tarafıma telgraf çekildi. Muhalefetin bu eleştirilerini duyan Zeki Bey en mutlu anını yaşarken, tabii çok üzüldü bu telgraf olayı ile. Basına da yansıdı, muhalefetin caddeye verilen Zeki Müren adının kaldırılması için yaptığı girişimler. Kendisini aradım. Üzülmemesini rica ettim.

"Siyasette bu tip şeyler oluyor. Üzülmeyin lütfen. Siz, Bodrumluların hepsinin kalbindesiniz." diye teselli ettiğimi hatırlıyorum.

1989 seçimlerinde görevi Emin Anter arkadaşımıza devrettik. Belediye meclis üyesi arkadaşlarımızın bazıları ise hâlâ ısrarla bu tabelanın değiştirilmesi yönünde girişimlerini sürdürüyorlardı. Duruma biz de üzülüyorduk tabi. Yaşarken bir sanatçının, adının böyle bir yere verilmesi bildiğim kadarıyla Türkiye'de bir ilkti.

Caddenin ismini değiştirilme girişimleri, kamuoyu tarafından tepkiyle karşılaşınca vazgeçtiler. Bu isim değişikliği olayı yaşanmadan önce, meclis üyelerimizle kendisini ziyaret edip uygun bir dille, aynı Cevat Şakir gibi mezarını Bodrum'da görmek istediğimizi dile getirecektik. Ancak, caddenin isminin değiştirilme girişimleri yüzünden bunu kendisine söyleyemedik. Vasiyetinde de nereye gömüleceğini yazmadığı için yakın akrabalarının isteği ile Bursa'ya gömüldü.

Zeki Müren demişken bir anımı da anlatayım. Bunu ilk defa sizinle paylaşıyorum Cezmi kardeşim. Zeki Müren ve Bodrum adlarının nasıl özdeşleştiğine bir örnek teşkil edecektir anlatacaklarım. 1984 yılı Nisan ya da Mayıs ayları olması lazım. Bodrumspor o zaman amatör ligde top koşturuyor. Belediye Başkanı seçilmeden önce de Bodrumspor'un başkanlığını yapmıştım 1982-1983 yıllarında. Belediye Başkanı seçildikten sonra da Bodrumspor'u desteklemeye devam ettik. Bahsettiğim Nisan ya da Mayıs ayı olması lazım. Dalamanspor'la maçımız var.

Hanımı, çocukları da aldım, meclis üyelerimiz ve taraftarlarımızla birlikte takımımızı desteklemek için kafile olarak 3 otobüs Bodrum'dan Dalaman'a gittik. Takımımız güçlüydü. Maçın ilk dakikalarında rahmetli Levent vardı. O oyuncumuz golü attı. Golü attı ama sonrasında her taraftan bize taş gelmeye başladı. Benim çocuklar da küçük. Dedim ki arkadaşlara arabalara geçelim, böyle olmaz.

Dalaman taraftarları hem taş atıp hem nasıl bağırıyorlardı biliyor musun: "Zeki Müren'in çocukları, defolun gidin! Zeki Müren'in çocukları, defolun gidin!" Dalamanspor taraftarları ne maksatla bunu söylediler bilmiyorum ama; bir Bodrumlu olarak ismimizin Zeki Müren'le birlikte anılması bize ancak şeref verir, onur verir, gurur verir.

Bu hatırayı da ilk defa burada anlatıyorum. O gün olaylar yüzünden maç yarım kaldı, tehir edildi. Biz de Bodrum'a döndük.

Zeki Müren ile diğer bir anım şöyle. Belediye başkanlığı görevimin devam ettiği yıllar. Tam tarihi anımsayamıyorum. O akşam eve geldim. Zeki Müren de beni çok sık aramaz. İki ayda bir üç ayda bir arardı konuşurduk rahmetliyle. O akşam saat 21.00-21.30 gibi telefon çaldı. Biliyorsun başkanların telefonu durmaz. Açtım, "Buyrun, Cevat Bilkiç Belediye Başkanı" dedim. Karşıdan; "Reisim" dedi. Tanıdım hemen, arayanın Zeki Müren olduğunu. "İyi akşamlar. Buyrun Paşam" dedim. "Reisim" dedi. "Kafamı kurcalayan bir konu var. Sizin de görüşünüzü almak istiyorum" dedi. "Benim, İstanbul'da dükkanlarım var. Ben, bu dükkanlarımdan kira toplayamıyorum. Dükkanları satıp Bodrum'a bir yatırım yapmak istiyorum. Dükkanlarımın bana bir faydası yok. Hiç değilse Bodrum'a bir faydası olsun. Burada bir şeyler yapalım. Otel olur, arsa olur. Sizden bu konuda yardım rica ediyorum" dedi.

Bugün gibi aklımda hiç unutmuyorum Zeki Müren'in bu sözlerini. Kendisinden birkaç gün müsaade istedim.

Bu konuyu önce Ali İhsan Yücel hocaya, sonra da Hasan Subaşı'na anlattım, o zaman Hasan abi başkan yardımcımdı. Ve, bu konuyu birkaç arkadaşa daha açtık. Bu konu üzerine epey kafa yorduk. Sonra Zeki Bey'i aradım. Dedim ki; "Zeki Bey, biz bu işin içinden çıkamadık. Bodrum'un turizm ekonomisi sezonluk ve çok kısa" dedim. "İlginize teşekkür ederim reisim" dedi.

Zeki Müren bütün şöhretini, sevgisini Bodrum'a verdi. Onun 1996 yılında vefatı üzerine, bir otobüs tutarak cenazesine gittik Bodrum'dan Bursa'ya. Hatta otobüste bile meclis üyesi arkadaşlarımızla konuştuk. Keşke bu isim kaldırma olayı olmasaydı da paşamız kırılmasaydı. Belki vasiyetinde Bodrum'a gömülmeyi istediğini yazardı. Ama nasip olmadı.

Ulu Cami'de kılınan cenaze namazına katıldık. Mezarına Bodrum toprağından serptik. Bodrumlular olarak kendisini bağrımıza basmıştık.

Allah rahmet eylesin. Ben isterdim ki, vefat edince Bodrum'a gömülsün. Bunu yapmayı başaramadık…

“ZEKİ MÜREN, KALENİN HALKLA BÜTÜNLEŞMESİNİ SAĞLAYAN SİMGE İSİMLERDEN BİRİDİR”[55]

Zeki Müren ile benim aramda dokuz yıl yaş farkı var. Rahmetli 1931 doğumlu, ben 1940 doğumluyum. Yani o benim ağbim. Ben, İstanbul Bebek İlkokulu mezunuyum. Bu demektir ki Bebek semtinde ikamet eden bir insanım. Ve, Zeki Müren’i de ikinci defa sahneye çıktığı yer Bebek Vapur İskelesi’nin yanındaki Bebek Gazinosu’ydu. Benim param olmadığı için, iskelenin yanına gider parmaklıklardan Zeki Müren’e bakardım. Ve, içten içe de ne güzel sesi var, ne güzel şarkı söylüyor derdim. Hayatta şarkı söylemeyi hiç beceremedim.

Hep 10 yıllık periyotlar arasında Zeki Müren’le yollarımız kesişti. Yakınlığımız oldu. İstanbul Bebek’ten 1960’larda İstanbul Arnavutköy’e taşındık. Zeki Müren’in de Arnavutköy’de küçük bir evi vardı. Arada bir oraya da gelirdi. O zaman da uzaktan da olsa merhabalaşırdık.

1970’lerde ben Antalya Müzesi’ne gittim. Orada çalışıyorum. Zeki Müren de yaz tatillerinde Antalya’ya gelirdi. Kaldığı motel, hemen müzenin karşısında falezlerin üzerindeydi.

Akşam saat beşten sonra eşim Gülşen’le, Zeki Müren’in kaldığı motel olan Derya Motel’e giderdik. Paramızın yettiği kadar bardan içki alıp içerdik. Orada Zeki Müren’i de görürdük. Masası hep misafirleriyle dolu olurdu. Neşeli bir adamdı. Türkçe’yi çok güzel konuşurdu. Sözcükleri seçerek bizlerle anlaşırdı. Ancak, Antalya Bodrum’a göre daha muhafazakârdı.

---

[55] Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Eski Müdürü *Oğuz Alpözen* ile Cezmi Çoban’ın; Bodrum Kent Müzesi ve Arşivi’nde (BODKEMA) 31 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir. Röportaj sırasındaki yardımları için Oğuz Alpözen’in eşi *Gülşen Alpözen*’e teşekkür ederiz.

Bir gün çocuğun biri Zeki Müren'e koşarak geldi. "Amca, amca" dedi. Zeki Müren de "Nece, nece" dedi. Bu tür esprileri muhafazakâr olan Antalyalılar tarafından benimsenmedi. Ve, Zeki Müren de zamanla oradan uzaklaştı. Bodrum'dan bir ev alarak oraya yerleşti 70'lerin sonuna doğru.

Bu 10'ar yıllık zaman diliminde, onun yaşamıyla benim yaşamım 1980'lerde de kesişmeye devam etti. 1978 yılında Bodrum Kalesi'ne müdür olarak atandıktan sonra, Bodrum Kalesi'ni halkla bütünleştirmeye çalıştım. Çünkü Bodrumlu'nun belleğinde Bodrum Kalesi'nin yeri, intibası iyi değildi. Kale; şövalyeler zamanında bir korku yeri, Osmanlılar zamanında hapishane olarak bir korku yeri ve Bodrumlu "*Kale ardına*" diye bir deyimi diline pelesenk etmişti. Ben de bu anlayışı, bu önyargıyı yıkmaya çalıştım görev yaptığım süre içinde.

İlk işim kalenin girişinde bulunan top koruganını, bir sanat galerisine çevirdim. Adını da *Haluk Elbe Sanat Galerisi* koydum.

İkinci işim, tesadüfen ortaya çıktı. Egemen Bostancı diye biri bir gün yanıma geldi. "Hisseli Harikalar Tiyatrosu'nu kalenin kuzey hendeğinde oynamak istiyoruz. Nasıl yapabiliriz" dedi. Ben de dedim ki, "Orası bomboş alan. Ne yapacağınızı bilemiyorum" dedim. "Biz oraya sahne kurabilir miyiz?" dedi. "Olur" dedim. "*Ama bir şartım var. Kurduğunuz sahneyi, tiyatro oyunu bitince söküp götürmeyeceksiniz. Orda kalsın. Belki gelecek sizin gibi başka sanatçılar da gelir o sahneyi kullanmak isterler*" deyince Egemen Beyle anlaştık. Tiyatro oyununun sergilenmesiyle birlikte Bodrum halkının da kaleye yavaş yavaş ayağı alışmaya başladı.

Aynı yıl, Haluk Elbe Sanat Galerisinde Erdal Alantar bir sergi açtı. Paris'te yaşayan, adı Meydan Larousse'da yer alan bir dostumuz. Onunla da arkadaşlığımız onun ölümüne kadar devam etti. Bir gün Erdal Beyle konuşurken konu Zeki Müren'den açıldı. Erdal Bey dedi ki; "Zeki Müren, benim sınıf arkadaşımdı. Güzel Sanatlar

Akademisi'nde beraber okuduk. Günseli Başar, Ayhan Işık da sınıf arkadaşımızdı. Zeki Müren'in desenleri çok güzeldi. İçimizden kimimiz güzellik kraliçesi oldu, kimimiz sinema oyuncusu oldu, kimimiz ses sanatçısı oldu, ben de ressam olmaya çalışıyorum" minvalinde konuştu. Sohbetimiz devam ederken "Zeki Müren, kalede konser verse ne güzel olur" dedi. "Ben kendisine bu konuyu açacağım" Erdal Alantar, bir gün Zeki Müren'i kaleye getirdi. Kuzey hendeğindeki sahneyi gösterdi. Oturma sıraları iptidai olduğu için beğenmedi.

"Beni dinleyecek insanların daha rahat dinlemeleri gerekir" dedi. "Sahneyi bu şekilde idare edebilirim. Ama, elektrikler çok sık kesiliyor. Jeneratör sağlarsanız, burada konser verebilirim" dedi. Bodrum'daki bir derneğin organizasyonu üstlenmesiyle 1981 yılının yaz ayında ilk kale konserini verdi. Konser sahnesi, az önce belirttiğim Hisseli Harikalar Kumpanyasının bize bıraktığı sahneydi. Benim unutamadığım, Zeki Müren'in söylediği; "Kalede konser veririm ama, beni dinleyeceklerin oturma yerleri düzgün olsun" bir de "Elektrikler kesilirse, dinleyicilere mahçup olurum. Bir jeneratör isterim" demesi oldu. O ilk konser için, 500 kişilik bir yer hazırlayabildik. 500 kişilik biletin de tamamı tükendi. Biletleri Ali Uçarel satıyordu. Kalenin kuzey hendeği ve çevresi tıklım tıklım doldu. Hatta jeneratörün kablosu eski bir top koruganı olan Haluk Elbe Sanat Galerisinin üzerinden geçiyordu. O kabloya tutunarak binanın üzerine de çıktılar. Her yer insan doluydu. Hatta, bu konser için İzmir'den özel olarak gelen bir bayan hayranı bilet almak istemiş. Bileti satan Ali Bey de, biletin bittiğini ancak bilet bulunsa bile Zeki Müren'in hasta olduğunu ve konsere çıkamayabileceğini, paranızın cebinizde kalması daha iyi diye söylemiş. Bayan da bir şekilde Zeki Müren'e ulaşıp duyduklarını ona aktarmış. O akşam Zeki Müren konseri vereceği sahneye çıkınca; "*Hastayım ama sizlerle beraber olmak için, alkışınıza olan hasretimi gidermek için bu konseri veriyorum*" demişti. Zeki Müren'in o konseri çok kalabalıktı, hiç boş yer yoktu.

Bizler, kalede çalışan 8-10 arkadaşımızla onu Yılanlı Kuleden yukardan dinlemiştik. Ve bu şekilde Zeki Müren, Bodrum Kalesine ve Bodrum Müzesine de yardımcı oldu. Onun yardımı parasal değildi. Bodrum Kalesi'nin Bodrumlunun gözündeki kötü imajını silmişti bu konseri ve daha sonraki konserleriyle. Artık Bodrumlular kaleye daha sevimli bakıyorlardı. Ben de bunu gördükçe çok mutlu oluyordum. Bodrumlu'nun kalesine sahip çıkmasıyla birlikte Bodrum Kalesi ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Türkiye'de en çok ziyaret edilen üç müzeden biri oldu.

Zeki Müren'in, 1981 yılındaki ilk Bodrum Kalesi Konserinden sonra, 1985 yılına kadar kalede 5 konser verdi. 1984 yılı 8 Eylül akşamı verdiği konserin ilk kıyafeti, bizim kendisine verdiğimiz mor şövalye kıyafetinden esinlenerek modacısına özel olarak diktirmişti. Bu kıyafet, Zeki Müren Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir. Çünkü o sadece şarkı söyleyen bir insan değildi. Aynı zamanda sahnedeki kıyafetleriyle ve klasik anlayışı silen bir adamdı. 84 Konserinde, şövalyalerin kalesinde bir şövalye olarak sahneye çıktı.

Bodrum'daki günlerinde en çok Han Restoranda vakit geçirirdi. Onun masası ve gümüş sandalyesi her daim ona rezerveliydi. Bodrum'u olduğu gibi Han Restoran'ı da ünlendiren Zeki Müren'dir. 24 Eylül 1996 tarihinde Zeki Müren'in TRT'de katıldığı programı televizyonda canlı olarak izliyorduk. Tüm ülke gibi bizler de çok üzüldük. En büyük acım; *O hayatta iken, bir şekilde onun koluna girip İngiliz Kulesine götürüp orda onu dinlemek arzusundaydım. Bunu gerçekleştiremediğim için çok üzgünüm.*

Zeki Müren, kalenin halkla bütünleşmesini sağlayan simge isimlerden biridir. Halkın kale korkusunu yendi. Ölümünden sonra Kültür Bakanlığı örnek bir vefa örneği göstererek onun evini müzeye dönüştürdü.

“BURASI NE KADAR GÜZEL BİR YER ÇAKIR OĞLUM”[56]

Zeki Müren’i “başka” bir yazı ile anlatmak istiyorum.

Başka bir Zeki Müren değil! Bu kitapta anlatılan Zeki Müren yazılanlarından “başka” bir Zeki Müren yazısı olsun istiyorum.

1978 senesinde babam *Erdoğan Özakıncı* meşhur Bardakçı Koyu’nda (sonraki senelerde o koyun ismi “başka” oldu, sonra tekrar Bardakçı oldu) bir otel kiraladı.

Ben 15 yaşında İstanbul’dan Bodrum’a yeni yerleşmiş bir efe adayıydım o zamanlar.

O zamanlar Bardakçı Koyu meşhur çeşmesi ile ünlüydü.

Neden çeşmesi ile ünlüydü? Çünkü bütün Bodrum, içme suyunu Bardakçı Koyu’ndaki o meşhur çeşmesinden temin ederdi.

Bodrumlular için çok meşhurdu Bardakçı!

Doğal su işte…

Bir tulumba yaptırmış kim yaptırmışsa, Bardakçı Çeşmesi olmuş Bardakçı tulumbası.

Çok meşhur saka amcalar, o tulumbadan su çekip kırmız ya da mavi renge boyanmış 20 kiloluk peynir tenekelerine suları doldurup piyade tekneleri ile Bodrum’a götürüp satarlardı.

---

[56] Yönetmen-Senarist-Yapımcı *Harun Özakıncı*’nın kitap çalışmamız için, 29 Haziran 2021 tarihinde gönderdiği metindir.

Ben o saka amcaları nereden tanıyorum? Babamın kiraladığı otelin suyu yoktu çünkü.

Benim peder öyle riskler aldı hep Bodrum'da. Değer mi değmez mi bilemem ama Bodrum aşkı işte!

Hayatım boyunca da benim aldığım riskleri eleştirdi sonra babam!

Neyse, oteli kiralayan mal sahibi söyledi ki babama; *"Erdoğan ağbicim, Bardakçı iyidir hoştur, efsanesi, suyu meşhurdur ama benim otelin tesisatı altyapısı olduğu halde gerekli izinleri alamadığım için ne yıkanmaya, ne de içmeye su yok! Bunu bilerek kiralıyorsun değil mi?"*

Babam Bodrum'a yerleşmenin vermiş olduğu idealizm ve heyecan ile;

"Bardakçı çok güzel bir koy, orası için bu risk alınır benim tanıdıklarım var, ben izinleri alırım" diyerek oteli kiraladı.

Babama oteli kiralayan mal sahibinin bahsettiği efsaneyi birkaç anahtar kelime ile hatırlatayım. Buraya dikkat, bu efsane dünyaca meşhur![57]

Yunan mitolojisinde (ki bizim topraklarımızın mitidir o efsane esasında) Hermafrodit efsanesi babamın mal sahibinin bahsettiği efsane!

Narsizim, nergis çiçeği, kendi siluetini su birikintisinde görüp âşık olan narsist falan filan.

---

[57] Adı geçen efsane hakkında bilgi için: Cezmi Çoban, *Bodrum Efsaneleri*, Halikarnas Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., Bodrum, 2019, sayfa: 69-79.

Çok uzun hikâye bilenler sıkılır, bilmeyenler için de bu "başka" yazının enerjisi gider, bir zahmet Hermafrodit, Salmakis Çeşmesi, Narsizim başlıkları ile arama motorlarına baksınlar lütfen.

Şimdi, su birikintisine bakıp kendine âşık oluyor ya birey efsanemizde! Sonra tanrılar da iki cinsiyeti o bireyimizin bedeninde buluşturuyor ya, hah o su birikintisi o meşhur Bardakçı Çeşmesi'nden taşan suyun birikintisi işte.

Neyse devam edelim bizim otelin su macerasından.

Babam Ankaralı olduğu için, üst düzey bir bankacılık geçmişi olduğu halde Ankara'da gerekli her yere başvurdu izinleri alamadı.

Bodrum'da her şeyi hallederim diye düşünür insan, riskler alır, anlıyorum babamı, normaldir de cazibeli estetik kent Bodrum.

Yani otelin yıkanmaya suyu yok, içmeye de haliyle!

Babam Bodrum'a su taşıyan saka amcalara dedi ki *"Efeler benim otele suyu kaça getirirsiniz, Bardakçı tulumbasından?"* Otel çok yakın çeşmeye, piyade tekne ile 3-5 dakika ama otele vardıktan sonra suların nakliyesi zor!

Saka amcalar dedikler ki *"Biz sana getiremeyiz, sana getirirsek Bodrum'da su bekleyenlere yetiştiremeyiz!"*

Neden böyle söylediler saka amcalar?

Çünkü su öyle motorlu bir tulumba ile çekilmiyordu o tarihte.

Kol kuvveti ile çekiyorsun suyu.

Önce suyu çağırmak için yarım kova su döküyorsun tulumbanın içine, çağırma suyunu dökerken tulumbanın kolunu yukarı aşağı indir kaldır, su geliyor ve o gelen suyu aşağı göndermemek yani suyu kaçırmamak için devamlı akıtman lazım suyu, yoksa kaçar su, *"küser"* de derlerdi.

Yani yani hem tazyikli bir su temini değil, hem de zahmeti çok.

Saka amcalar babama;*"Erdoğan bey gün yetmez, biz yapamayız!"* dediler.

Otelin yıkanma suyuna izin alınamadı, saka amcalar içme suyu getiremiyor. Babam bir tane 3 metre tekne aldı bana. Arkasına da o zamanların meşhur "Seagull" marka 5 beygir motor taktı. Bana dedi ki; "*Hadi aslanım suları al da gel"...*

Babam öyle konuşurdu benimle hep!

Orta kıvam bir destur çekecekse, *"Aslanım",*

Fırça atıyorsa cümlenin sonuna,*"Paşam",*

Beni uzaktan çağıracaksa parmak şıklatarak,*"Haruuunnn",*

Demogoji yapıp beni bastıracaksa cümlenin başına,*"Bak Harun!"*

Babamla aramın iyi olmadığını bilen bilir, gerçi o devirde Bodrum'a sonradan yerleşmiş bütün babalarda bir despotluk vardı.

Hoyratlardı hepsi biraz, devamlı yetişecek bir yerleri vardı, bir aceleleri vardı hepsinin!

Çocuklarına hayatın ne kadar zor olduğu ile ilgili bir sürü kinayeli laflar sokup, öğütler verip sonra aynı gece Bodrum meyhanelerinde *"ka ka ka, ki ki ki !"*.

Zamanın ruhu öyleydi galiba, ne yapacaksın…

Babamın bana içme suyu taşımam için aldığı tekne 3 metre… İçine 20 tane, 20 litrelik su bidonu sığıyor. Ben otel ile meşhur Bardakçı Çeşmesi arası günde 2-3 posta su taşıyorum. 60-80 bidon su eder.

Bir taşımada iki tane taşıyorum her seferinde, eder 40 litre. Yaşım 15.

Bel fıtığım o yaşlardan kalma!

Hatta benim bacaklarım bedenime göre biraz kısadır… Yani benim belden yukarım anatomik olarak bacak boyuma oransızdır.

Günde 60-80 bidon, her biri 20 litreden tam gelişme çağında bir çocuğun bacaklarına uyguladığı ağırlık falan filan!

Benim keyfim yerinde gene de!

300-400 metre kara yolu mesafe. Bardakçı Çeşmesi ile babamın oteli arasını mekik dokuyorum her gün. Devamlı çeşmeden otele su taşıyorum. Saka amcalarım beni çok seviyorlar, olağanüstü terbiyeli ve aydın insanlardı. Rahmet olsun hepsine… Fazla konuşmazlardı ve bana çok sahip çıkarlardı.

Sıra var çünkü!

Su sırası!

Sıra sıra dizersin tenekeleri, bidonları. Herkesin kendi hortumu var falan filan ve beni hep kollarlardı.. Ne sırama haksızlık yaparlardı, ne de saygısız bir tutum içinde olurlardı.

Benim çok meşhurlarımdı saka amcalar… Bardakçı benim için hala saka amcalar demektir.

Başka neleri meşhurdu Bardakçı'nın?

Su arıları meşhurdu!

Yetişkin bir insanın başparmağı kadar büyük, bordo sarı renkte çok korkutucu ama sokan cins değillerdi su arıları.

Suya gelirlerdi.

Biz su bidonlarını tenekeleri taşırken, bidonlara tenekelere girer sularını alır giderlerdi.

Ağustos böcekleri de meşhurdu!

Ben elimle yakalayabilirdim o zamanlar Ağustos böceklerini, hâlâ da yakalarım… Gider bulurdum dalın birinden, elimde cır cır öttüre öttüre bidonlarıma suların dolmasını beklerdim.

Akrebi çok meşhurdu haliyle tulumba başının, karayılan da çok gelirdi suya.

Saka amcaların piyade tekneleri çok meşhurdu...Voli tokmakları vardı, sarkardı piyade model teknenin kenarından, voli vurmak ve voli tokmakların hikayelerini o zaman öğrenmiştim çok enteresan gelmişti çok meşhurdu benim için piyade tekne, voli tokmağı, voli ağları..

Tulumba ile bizim otel arasında Apple Disko da çok meşhurdu.

Şimdinin çok meşhur insanları, o zamanlar hippi kafası Apple Disko'da ya çalışırlar, daha meşhur olmamışlar ya da tatil için kalırlardı..

Mazhar Alonson'un meşhur "*kaç kişiydik o zaman"*vurgusu bana göre;*"o zamanları bilen bizler ve kaç kişi biliyor bu hikayeleri şimdi, kimse kalmadı"*demek istiyor ve ben o şarkı meşhur olmadan defalarca dinledim Mazhar Alanson'dan Bardakçı Apple Disko'da.

Ankara'nın rakçı babalarından oluşan bir gruptu onlar. Arkadaşlarına söylerdi hep Mazhar Alanson "*Bodrum Bodrum*" şarkısını… Şarkı meşhur olduktan sonra "*Vayy be… Ben bu şarkının ham halini biliyorum"* demiştim. Hâlâ da derim hava atarım çevremdekilere…

Ayhan Sicimoğlu, Özkan Uğur, Fuat Güner daha meşhur değillerdi ama meşhur Bardakçı Koyu'ndaydılar.

Seyyal Taner gelirdi hep Bardakçı'ya, Kadir İnanır, Ferdi Tayfur, Necla Nazır, Fikret Hakan, Mick Jagger'ın geldiği söylendi.

Sonra bizim otele Nükhet Duru geldi ortalık birbirine girdi, Nükhet abla da çok meşhurdu o zaman.

Neyse, ben suları taşıdığım bir gün, teknem ile babamın otelinin önüne yanaştım. Su bidonlarını indiriyorum. Koya çok yüksek devir sesli bir sürat teknesi yanaştı.

Arkamı bir döndüm Zeki Müren… Hayran hayran; Bardakçı Koyu'na, denizin muhteşemliğine ve babamın oteline bakıyor!

Yukarıda saydığım ünlüleri gördüm Bardakçı'da. Bodrum'un bazı yerlerinde "başka" ünlüler de gördüm ama, Zeki Müren kadar ünlüsünü görmemiştim o ana kadar…

Sonraki sene MickJagger'ı görüp kırık İngilizcem ile hal hatır konuşmuştumama, Zeki Müren'den sonra oldu bu tanışma.

Neyse, sabah çok erken saat, ben suları taşıyorum, Zeki Müren koyda!

Zeki Müren bana çok kibar ve sevgi dolu, "*Burası ne kadar güzel bir yer çakır oğlum. Kimin bu otel?*" dedi.

Ben tabi ki çok heyecanlı *"babamın"* dedim.

"Buralarda ise çağırır mısın babanı lütfen?" dedi.

Ben tabii ki koşarak babamın yanına gittim. Babam, cocacola buzdolabının içinde pepsicola bulundurup soğuttuğu içi, (tutanak çok komikti; başka marka ürün bulundurm.. Bulundurma ne ya hu? "Yaralama" der gibi) cocacola firmasının çalışanları ile kavga ediyordu yukarı taraçada.

Gel de babama "*Zeki Müren geldi, sizi çağırıyor*" de…

Neyse, ben babama haber verdim. Babam önce inanmadı, ikinci defa söylediğim zaman *"Allah Allah"* diyerek taraçadan sahile indi. Zeki Müren'e hoş geldiniz dedi, Zeki Müren; "*Hoş bulduk. Burası ne kadar güzel bir yer.Açıksanız biz bugün burada denize girmek isteriz"* dedi.

Geliş o geliş!!

Bardakçı Koyu oldu, Zeki Müren Koyu!

Bir Bodrum koyunun isminin, değişmesine vesile olan ziyaretin ilk şahidi olmak çok güzel. Bu hikayeyi de her yerde anlatırım zevkle, bilen bunu da bilir…

Şimdi gelelim sadede...

Yazının başında ben “başka” bir Zeki Müren yazısı yazacağım dedim, siz beklediniz ki başka bir Zeki Müren hikayesi yazacağım..

Hayır değil, bu kadar Zeki Müren bu hikayede…

Zeki Müren, o sene bizim otele geldi, çok sevdi, koyun adı değişti, Zeki Müren Koyu’nu duyan geldi, babam çok para kazandı o sene...

Zeki Müren hikayesi bu kadar bu yazıda..

Ama “başka” şeyler devam ediyor aşağıda!

Benim bu yazıda “başka” olan derdim, Zeki Müren’i anlatırken “başka” Bodrum meşhurlarını da anlatmaktı, onları yeniden hatırlamaktı...

Diğer meşhur insanları değil!..

Bardakçı’nın tulumbası, su arısı, saka amcaları, denizi, teknesi, renkli peynir tenekeleri, babam, piyade teknesi, Hermafrodit efsanesi ve diğerleri…

Zeki Müren haklı olan popülerliği ile bütün diğer hikayelerin, meşhurların üstüne çıktı Bodrum’da da, Bardakçı’da da..

Çok normal bu durum… O zamanın en meşhur insanı ve Bodrum’un 1970’ler sonlarındaki en büyük tanıtıcısı.. Bütün ülke Bodrum’u öğrendi Zeki Müren sayesinde…

Zeki Müren, bunun için bir şey yapmadı ama... Bodrum’a yerleşti, hepsi bu…

Ben şimdi demek istiyorum ki "başka" olarak evet Zeki Müren Bodrum'un tanıtımına çok katkıda bulunmuştur.Bu inkar edilemez ama, bu tanıtım ile oluşan turizm bu yazıdaki akrebi, su arısını, tulumbayı hepsini yok etmemiş midir?? Salmakis efsanesini bilen, Bardakçı koyunun eski isminin Salmakis olduğunu bilen kaldı mı?

Dünyada tek ülke biziz Kültür ve Turizm Bakanlığı olan..

İki apayrı olguyu bir vücutta bulunduruyoruz.

Harmafrodit gibi değil mi?

Kontrol edilemeyen turizm, kültür'ü yok eder…

Bodrum'u Bodrum yapan "başka başka" insanlar vardı Zeki Müren Bodrum'a yerleştiği zaman..

Benim saka amcalarım mesela!...

Mesela *Zeki Müren Müzesi* var da, neden *Saka Amcalar Müzesi* yok?... Ne malzemeleri var onların sergilenecek, sunulacak; bir kaçını yazdım yukarıda…

Bu belediyenin işi değil bu arada… Bu bir kültür.. *"Her şey çıkar, kalan tortuya kültür denir"*

Şu anda da, Bodrum kültürüne hizmet eden insanlar dolu Bodrum'da.

Bodrum'un kültürüne hizmet eden, Bodrum kültürü dışında bir "başka" eser peşinde koşmayan yazarlar, müzisyenler, müzeciler, yönetmenler, tiyatrocular, tarihçiler, ressamlar gene var Bodrum'da…

Ve onlar Bodrum'a tatile gelmediler… Ya Bodrumlular ya 3 kuruş paraya Bodrum'da yaşayarak Bodrum kültür sevdalarını da kendilerini de yaşatmaya çalışıyor ya da ya da Bodrum dışında yaşadıkları halde, hâlâ Bodrum kültür değerleri üretiyorlar...

Platon, Hermafrodit için der ki; *"Bütün insanlar hermafrodit olarak yaratıldılar. Sonra iki ayrı cinsiyet olarak ayırıldılar. Bu yüzden insan karşı cinsi ararken, esasında kendisi arar!...*

Şimdi?

Ortada bir Bodrum ve kültürü var!

Bu kültürü arayan ve arayıp bulduğunda, o bulduğuyla bir olan Bodrum kültür emekçileri de var.

Zeki Müren, Bodrum'a çok şey kattı, kendi renkli kişiliği ile yaptı bunu, kimse inkar etmiyor, edemez de..

Ama diye devam etmeyeceğim, söylemek istediğim şudur; Kültür ve Turizm "başka" olgulardır!

Bambaşka şeylerin peşinde koşmak zorundadırlar.

Kültür, araştırarak ortaya çıkartır; turizm, ortaya çıkartılanı sunarak sektör yaratır…

Şimdi de Bardakçı'da ne yok ona bakalım?

Ne Zeki Müren var, ne meşhur tulumba var, ne saka amcalar kaldı, ne akrepler, su arıları nerede acaba şimdi?, ne Apple Disko, babam da vefat etti. Hermafrodit efsanesini biliyor çoğu kimse, Bodrum Bardakçı'dan çıktığını bilmiyor, benim çocukluğumun geçtiği o meşhur tulumbadan haberi bile yok kimsenin!

Bir tek “*Bodrum Bodrum*” şarkısı var, elimizde o günlerden kalan.

Demek ki; eser değerli!

Kültürü kazı, altından eser çıkar çünkü.

Turizm ve Kültür birbirlerinden ayrılmalı ki; birbirlerini arayarak kendilerini bulsunlar!.

Günümüzde Bodrum kültürü için didinen bütün arkadaşlarıma selam olsun, hepsine sahip çıkılsın ki “*başka başka*” eserler ortaya çıksın!

“BODRUM ÜNİVERSİTESİ İNSANLIK OKULU MEZUNUYUM”[58]

Zeki Müren Bodrum’a ilk geldiğinde ben 10 yaşındaydım. 10 yaşındaydım ama onun Bodrum’a geldiği ilk günü tüm canlılığı ile bugün de anımsıyorum. O zamanların, Allah ömürler versin, Rüştü Gür amcam ve arkadaşlarının kurduğu *Bodrum Turizm ve Tanıtma Derneği*’nin daveti üzerine Zeki Müren, 1967 yılında Bodrum’a geldi. Ve Zeki Müren’e Bodrum halkı, o zamanki çarşı esnafı ve tekne işletmecileri çok büyük bir ilgi gösterdiler.

O zamanki Bodrumlu’nun yaklaşımını kırk yıllık akrabanda bulamazsın. Atadan dededen görgü gelenek öyledir. O insanların sofrası gelen misafire her zaman açıktır. Ve, Zeki Müren’i Bodrum’da hakkıyla ağırladılar. Yani, o zamanki çocuk gözümle şu an karşıma gelen sahneler bunlar.

Zeki Müren Bodrum’a gelince onu teknelerle gezdirdiler. Özellikle de Elçin Karayel’in teknesiyle. Efendim Recep Cingöz amcamın bir volkswagen bir minibüsü vardı. Onunla bütün yarımadayı karadan gezdirdi. Bununla ilgili şöyle bir anım var:

Ben o zaman Ortakent’te, şimdiki Bodrum Belediye Başkanı Ahmet Aras’ın babasının benzin istasyonunda çalışıyordum. Çocukluğumuz oralarda geçti. Hatta az önce bahsettiğim minibüsle Zeki Müren istasyona indi. Tabi onu tanıdık. Tuvaletin yerini sordu. Ona tuvaletin yerini göstermiştim.

Zeki Müren, tabi ki müstena bir sanatçı. Onu şöyle anlatmak lazım. Tanrı ona bir ses vermiş. Bir ses rengi vermiş. Çok güzel şarkılar okuyor. Müzik adamı olmak hafıza gerektiren bir iş.

---

[58] Bodrumlu yazar-şair *Tuncay Özsert* ile Cezmi Çoban’ın; Bodrum Kent Müzesi ve Arşivi’nde (BODKEMA) 22 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

O kadar notayı, nağmeyi beyinde tutabilmek güçlü bir bellek gerektiren bir şey. Ben size Zeki Müren'in hafıza gücünü anlatayım. Çok müthiş bir hafızası vardı. İki olayı anlatacağım. Birincisi şu:

Bir Bodrumlu olarak, 1980'li yıllarda Zeki Müren'le sohbetimiz dostluğumuz vardı. Çok güzel sohbetlerimiz oldu. Hatta oturup sabaha kadar şarkı söyleyip sabahladığımız gazino gecemiz bile oldu 1983 yılında.

Ben Zeki Müren'le sanki röportaj yapıyor gibi konuşurdum. Meraktan sorardım. Her soruma da sabır ve hoşgörüyle cevap verirdi. Ve bir gün bir soru sordum. "Paşam" dedim "Repertuarınızda kaç şarkı var?" Bana dedi ki "Türk Radyo Televizyon Kurumu TRT'de kayıtlı, kayıt altına alınmış 24.000 müzik eseri vardır" dedi.

Bu bahsettiğim soruyu 1985-1986 yıllarında sormuştum. "*Bu kayıtlı 24.000 şarkının 15.000 tanesini ezbere bilirim. Kemancı üç nota bassın ben makamı bulur şarkıyla arkadan gelirim*" dedi ve ilave etti Paşa: "*Bunu sen sordun, sana bunun gerçeğini söylüyorum. Gazeteciler sorduğunda 5.000 diyorum. Gerçek rakamı, abartıyorlar derler diye söylemiyorum. Ama, sen beni tanıdığın için buna sana söylüyorum*" dedi.

Kendisiyle ilgili diğer anım ise şu: Yine 1985-86 yılları arası olabilir. Benim bir arkadaşım vardı Cemal Kalay isminde. Rio de Janeiro'da bir otelde, resepsiyon görevlisi olarak çalışmış uzun yıllar önce. Sanrım 1970'lerin sonu gibi olması lazım. Zeki Müren çalıştığı otele geliyor ve orada konaklıyor. Tabii Cemal orada çalışan tek Türk çalışan. Zeki Müren'le çok ilgileniyor. Zeki Müren ayrılırken diyor ki; "*Cemal Türkiye'ye geldiğinde beni bul ve bana sadece 'Rio de Janeiro' de*" demiş. Cemal bana misafir gelişti. O akşam da yemeğe çıktık. Han Restoran'ın üst katındayız. Balkon kısmında. Orada yemek yiyoruz.

O sıra Zeki Müren'in geldiğini ve köşede bir masaya oturduğunu gördük. Cemal de bana yukarda anlattığı 17 yıl önceki Rio hikâyesini anlattı ve ne yapsak, belki de unutmuştur dedi. Ben de Cemal'e dedim ki, denemeye var mısın? Bence seni hatırlayacak. Çünkü onun hafıza gücünde olan Türkiye'de sayılı insanlarda var. Ve, Cemal'le indik aşağı Zeki Müren'in yanına. Paşam merhaba, iyi akşamlar nasılsınız? İyiyim dedi.

Paşam, arkadaşım deyip takdim ettim. Cemal de; "*Paşam, Rio de..*" diyiyordu ki "*Cemal Hoş geldin*" dedi ve Cemal'e sarıldı. 3 saniye sürmedi. Cemal'i görüp, ayağa kalkması ve ona sarılması. Cemal şok oldu, 17 yıl aradan sonra onu görmesine ve saniyeler içinde hatırlamasına. Nutku tutuldu.

Paşa Türkçe'yi bir inci tanesi gibi dizerdi.

Ben Bardakçı'da işim gereği çok bulunamadım ama Paşamız yazın çoğunu orada geçirirdi. Herkesle arası çok iyiydi. Biz Bodrumlular, hepimiz onu çok severdik. O da herkesi, tüm insanları severdi. Ama kalbi çok hassas biri. Çok ufak bir söz değil. Bir ima, bir bakışla bile kırılabilen sanatçı bir ruhu vardı.

Sanırım, son dönemlerinde olması lazım. Artık o kadar kiloluydu ki, sokakta caddede dolaşırken, dışarıdan gelen insanlar biz Bodrumlular gibi seven sevecen gözlerle bakmadılar ona. Onlarım müstehzi ifadelerle bakması Zeki Müren'i çok üzdü. Çok sevdiği Bodrum sokaklarından, caddelerinden, denizinden ve insanlarından uzak evinde inzivaya çekilmek durumunda kaldı.

Bir akşam Penguen Pastanesi'nde oturuyoruz. Sohbet ediyoruz. 1984-85 yılları. Tam tarihi anımsayamıyorum ama bu yıllar arasında. Bizim yanımıza bir kişi geldi. Selam verdi. "Efendim, iyi akşamlar Paşam" dedi. Koltuğunun altında çerçeveli bir yağlı boya resim çıkardı.

Zeki Müren'in bir tarihte çıkardığı bir albümünün kapağındaki sarışın bukle bukle saçları olan fotoğrafın, çok başarılı yağlı boya bir tablosunu yapmış ve Zeki Müren'e orada hediye etti. Şimdi Zeki Müren bir baktı şok oldu. Resmi yapan kişiye çok teşekkür etti. Belki adamın bunu hediye ederken de maddi bir beklentisi de olabilir. Adam da sonra kalktı gitti. Adam gittikten sonra resme bir kere daha baktı ve ağlamaklı olarak "Ben buna nasıl bakarım" O kadar güzel bir fotoğraf ki, yıllar geçmiş aradan. Artık o gençlik haline bakmaktan imtina etti. Sonra o tabloyu şoförüne verdi, ama artık yırtıldı mı yakıldı mı ne yapıldı onu bilmiyorum.

Sanatçıların hepsi çok duygusal olurlar. Zeki Müren aşırı duygusaldı. Bir sahnede çelik gibi kükreyen bir aslandı, ama aynı zamanda çok naif ve kırılgan bir sanatçıydı.

Bir gün, Gümbet kavşağında bulunan Elele gazinosu vardı. Nihat Fırat isimli sanatçı bir arkadaşımızın. Oraya gelir. Masası her zaman hazırdır. Hesabı istediği zaman, Zeki Müren'e daima bir vazo içinde bir gül gelir ve ona takdim ederlerdi. Kimseye borçlu kalmak istemez ve o akşamın hesabını şoförüyle gönderirdi.

Bir gece, Altan Karındaş ve Nihat Fırat'ın gösterileri vardı gazinoda. Onları izledik. Programın bitiminde Zeki Müren, o akşamın orkestrası Fethiye'den gelen arkadaşlar vardı çok iyi müzisyenlerdi. Onlara işaret ederek kalmalarını istedi. Beş altı müzisyen oturduk. Bir tane de servis yapan garson. Şoförünü eve gönderdi. Sanırım gece 2'den sabah 8'e kadar müzisyenler, anfi elektronik aksam vs hiçbir şey yok, oturdular karşısına sabaha kadar durmadan çaldılar. Zeki Müren hem ağladı hem de okudu. Öyle duygulu şarkılar okudu ki.. Demek ki içi dolmuş. Hani bazı insanlar, bazı anlarda Zeki Müren şarkıları dinlemek isterler ya, benim için de oluyor öyle anlar, Zeki Müren'e de bir an gelmiş ki; Zeki Müren'in, Zeki Müren şarkıları dinlemek ihtiyacı hasıl olmuş. Ve kendisi okudu, kendisi dinledi. Ağladı ve ağlattı.

Çok güzel bir insandı. Şakalaşmayı çok severdi. Şöyle anlatayım. Bir gün İskele Meydanında oturuyor. Ben de o taraflardan geçiyorum. Beni gördü ve yanına çağırdı. Masasında üç tane delikanlı varmış. Delikanlılar da paşaya biraz şımarıklık yapmışlar.

Şöyle ki, şımarıklıkları da şu. Biri demiş ben Oxford mezunuyum, orda okudum. Diğeri ben de Cambridge mezunuyum. Öbürü de Amerika'da bir üniversite adı söylemiş. Tabi bunları duyunca Zeki Müren şöyle algılıyor. Ha bunlar sanıyor ki Zeki Müren çalgıcı, alelade şarkıcı. Zamanın en değerli ve disiplinli okulu Güzel Sanatlar Fakültesinden birincilikle mezundur Zeki Müren. Bilgisi, zekası ve hafızası ülkede sayılı. Onların sözleri epey canını sıkmış ama, gençleri de kırmak istemiyor. Beni gördü. Çağırdı, gittim yanına. Ben de onun ruh halini çok iyi anlardım. Buyrun paşam dedim. "Tuncaycım, bak şu delikanlı Oxford, bu delikanlı Cambridge, diğeri de başka bir ünlü üniversiteden mezun. Sen ne mezunusun?" diye sordu.

Ben de; "Paşam benim onlar gibi bir diplomam yok, yurtdışına hiç gitmedim, o dediklerin şeyin de ne olduğunu bilmem" dedim ve ekledim: "*Ben, Bodrum Üniversitesi İnsanlık Okulu Mezunuyum*" dedim.

Bu paşanın çok hoşuna gitti ve gençlere bakarak; "Bana insanlık ve Bodrum Üniversitesi lazım" dedi ve delikanlılardan müsaade istedi. Bu da böyle bir anıydı.

O'nun vefat ettiği akşam TRT'de onu izliyorduk. Çıktı ödülünü aldı. O an hissettiğim orada öleceğini. Ve öldü de..

İçimde şunu geçirdim: "Sana da bu yakışırdı Paşam…" Ölümünden sonra biraz vakit geçince Savaş'la karşılaştık. Valla dedi bana hep seni sorardı. "Ne yapıyor, görüyor musun Tuncay'ı" diye.

Oğlum dedim, bir kere söyleseydin ya bana. Ben gelseydim eve, paşamızı görseydim. Bir cümleyle Zeki Müren'i ayağa kaldırırdım: "Hayat bazen tatlıdır, sevenler kanatlıdır. Kalk paşam" deseydim ben onu ayağa kaldırırdım. Bana derdi ki Tuncay şiirler yaz, besteleyelim, şarkı yapalım.

Kaledeki konserlerine çıkarken, o polis karakoluna giden merdivenin altından, kaleye giriş o zaman oradaydı. Hemen orda bir çadır kurulur. Zeki Müren kostümlerini orada değiştirirdi. Kulis olmadığı için, o çadır ona kulis görevi görürdü. Ben de orda olurdum. Sahneye çıkmadan önce ona güzel güzel beyitler okurdum. O da sahneden bana cevap verirdi mikrofonla. Bir seferinde öyle bir şarkı okudu ki, köprünün üzerinden bağırdım ona:

"*Paşam, kalenin duvarlarını sökmeye kuyumcular geldi. Öyle güzel sesinizle kalenin tüm duvarları taş değil, altın oldu şimdi*" dedim.

Sahneden elinde mikrofonla "Canım benim sağ ol" diye bağırırdı rahmetli.

“KAHROL DÜŞMAN AL SANA BOMBA”[59]

İsmimi genellikle Boder Eski Başkanı Halil Özyurt ile karıştırırlar. O benim amcamın oğludur. İsim aynı olunca, bazen onu arayacak olanlar beni arıyorlar telefonla. Annem babam buralı. Eskiçeşme Mahallesi Tulumbabaşı’nda doğdum 1957 yılında. Hayatımızı aynı yerde devam ettiriyoruz.

Zeki Müren, Bodrum’da turizmin gelişmesinde öncü olanlardan biri. Bodrum’u çok tanıttı. İlk zamanlar sezonluk geliyordu Bodrum’a. Onun Bodrum’da olduğunu öğrenen birçok kişi, tatil tercihini Bodrum yapmıştır. Onula sohbet etmek için, ona merhaba demek için Bodrum’a gelen çok olmuştur. Bodrum’da bulunduğunda; sabah Bardakçı Koyuna gider. Gününü orda geçirir. Akşam olunca Bodrum’a döner. Akşam yemeğini Han Restoran’da yer. Sonra Seyfi Bar’a, Veli Bar’a giderdi. Onun masası her zaman boş olur. Masada bir örtü bir çiçek.

Sonra da evine dönerdi. Bodrum’da ilk zamanlar kiralık evlerde oturdu. Sonra ev aldı Kumbahçe tarafından buraya yerleşti. Çok şen, şakrak, şakacı ve adı gibi zeki biriydi. Ülke çapında ünlü biri olduğu için, herkes onu görmeye Bodrum’a geliyordu. Kalede verdiği konserler efsaneydi.

Benim Bodrum’daki lakabım “*Düşman*”dır. Bodrumda herkes beni bu lakabımla tanır. Onun da hikâyesini şöyle anlatayım: Okul yıllarında 23 Nisan’lardaki müsamerelerde, bilirsiniz bizim de içinde bulunduğumuz Anadolu’nun Batı bölgelerinde şehirlerimizin düşman işgalinden kurtuluşu canlandırılırdı. O zaman öğretmenlerimiz bizi düşman askeri yaparlardı. Düşman askerini canlandırırdık. O zamanlardan bugüne kadar lakabımız “Düşman” kaldı.

---

[59] Bodrumlu esnaf *Halil Özyurt* ile Cezmi Çoban’ın; Bodrum Kent Müzesi ve Arşivi’nde (BODKEMA) 28 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Şimdi, kendi iş ortağım Ahmet bile bana adımla hitap etmez. Halil demez "Düşman merhaba", "Düşman nasılsın?", "Düşman hoş geldin" der.

Yakın zamana kadar şoförlük de yaptım. Gümbet-Bodrum hattında. Sonra, iş ortağım Ahmet'le uluslararası bir lastik firmasının bayiliğini aldık 2005 yılında. Ortağım Ahmet dedi ki: "*Halil abi, sen garajın içindesin. Bodrum'da seni herkes 'Düşman' diye biliyor. Bu işyerinin adını 'Düşman Lastik' koyalım*" dedi. Ben de "*Ahmet olur mu öyle şey*" dedim. "*Düşünsene bayi toplantısına gittik. İzmir'e, İstanbul'a. Belki de yurt dışına. Şimdi orada boynumuza yaka kartı asacaklar. Orada 'Düşman Lastik, Bodrum' yazacak, bu olur mu? Bu olmaz*" dedim.

Çoğu insan Halil diye bilmez beni. Düşman diye bilir. O zamandan beri böyle gidiyor.

1970'lerin sonuna doğru Bodrum limanında bulunan *Kaya Teknesi*'nde çalıştım. Tekne İbrahim Kaptan'ındı. Yangı Sokakta otururdu kaptan. Bodrum-Bardakçı arası turist taşıyorduk. Tabi, Zeki Müren'de Bardakçı'ya giderken bizim teknemize de binerdi. Bu süreçte tanışıklığımız oldu. Benim adımı biliyor ama o da Bodrumlular gibi bana '*Düşman*' diye sesleniyor. Hatta bir gün o İskele Meydanındaki Denizciler Kahvesinde otururken beni görüyor. Bana; "*Kahrol düşman al sana bomba*" diye takılmıştı rahmetli.

Mesela, buraya gelirken Yaşar arkadaşımın dükkanına uğradım Mustafa Cengiz de ordaymış. Beni gördü, "*Ooo, na düşman da geldi*" dedi. Halil geldi demiyor. Oğlana da soruyorlar.

Sen kimin oğlusun diye. O da Halilin diyince tanımıyorlar. Lakabımı söyleyince "*Ee öyle söylesene*" diyorlar.

Taksim vardı, jandarma kavşağında. Bir çocuğu şoför olarak aldık. Sonra kiralamak istedi. "Al dedim" kullan. O da, taksinin arkasına "*Düşman Sağ Olsun*" yazmış. Kimisi "Babam sağ olsun, dedem sağ olsun" yazdırır. Bu da "*Düşman Sağ Olsun*" yazdırmış. Bir gün taksiyle Dalaman Havalimanına turist götürmüş.

Havaalanından dönerken Muğla kavşağında trafik polisi durdurmuş. Ehliyet-ruhsat kontrolü yaparken, taksinin arkasındaki yazıyı görmüşler. Polis demiş ki, "Sen düşman mı besliyorsun da bunu yazdırdın" O da izah etmiş ama polis yazıyı hemen silin demiş.

Çocuk üzülerek sildi yazıyı. "Abi" dedi. "Senin bana yaptığını babam bile yapmadı. Ben de onun için yazmıştım" dedi.

Bodrum'dan çıkınca tabi, başkalarına izah etmek zor oluyor. Bu lakapla anılma durumu başka yerlere göre Bodrum'da daha baskın tabi.

“MÜSAADE EDERSEN SANA BİR ALBÜM YAPMAK İSTERİM”[60]

1992 yılı soğuk, fırtınalı bir şubat gününde arkadaşlarım Barbaros ve rahmetli Halil İbrahim ile boş Bodrum sokaklarında gezerken, Azeri tınıları gelen bir barın önünden geçerken “Haydi bir göz atalım, kızın sesi muhteşem” dedik birbirimize. Merdivenlerden çıkıp büyülü dekorasyonuyla Campanella Bar’a girdik. Kimse yoktu ama Azeri sanatçı Aida yumuşak okuyordu. Hadigari Bar barmenler müdürü okul arkadaşımız Ünver de bizi görüp gelmişti. Barda dört kişiydik. İçkilerimizi söyledik.

Yaklaşık yarım saat kadar sonra kapıdan Zeki Müren, şoförü ve oğlu gibi sevdiği Mustafa ile içeri girdiler. O güne kadar Zeki Müren’i çok yakından görmemiştim. Zira turizmci olduğum için yoğun çalıştığımdan dışarıya çıkmak için zamanım olmuyordu.

Birden elektrikler kesildi. Her fırtınada olduğu gibi Aida mikrofonsuz bir şarkı söyledi. Bitirdiğinde alkışladık. Ünver, Zeki Müren’e; “Paşam, arkadaşım Ahmet’in sesi güzeldir. Hatta sizin taklidinizi bile yapar” deyince “Aaa çok memnun oldum” dedi kibarca ve “Dinlemek isterim” diye ekledi.

Ben, üniversite korosundayken hocam Türkiye’nin en kıymetli ud ustası ve hocası *Cinuçen Tanrıkorur* idi. Biraz da donanımlı olunca, *Sadettin Kaynak*’tan ‘Leyla Acep Neden Ses Vermiyor’ Hicazkâr şarkısını müziksiz, mikrofonsuz okudum.

Zeki Müren hiç beklemiyordu, zira bu şarkıyı okuyabilen sanatçı zaten neredeyse yoktu. Şaşırdı ve şarkıyı bitirince ayağa kalkarak alkışladı. “*Evladım sen nerelerdeydin, bugüne kadar*” dedi.

---

[60] Bodrumlu *Ahmet Demirel* ile Cezmi Çoban’ın; 2 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

İşte efendim okul, iş derken ve spor hayat devam ediyor dedim.“Birnihavend şarkı okur musun?” dedi. ‘Menekşelendi Sular”ı okudum. Şarkıyı bitirdiğim saniye ‘Doymadım Sana Ağlarım Ah Ederek’ diye kükremeye başladı.

Ben hayatımda böyle bir ses, duygu dolu nağmeler duymamıştım. Ayağa kalkarak alkışladık. Oturduğu evin babamın kuzenine ait olduğunu ve onlardan aldıklarını söyleyince daha bir mutlu oldu. Bana telefonunu verir misin, yarın sabah 10.15’te seni aramak isterim dedi. Ben telefonumu verdim. O zamanlar cep telefonu yoktu tabi. Kendi kendime de neden 10.15 diye sormadan edemiyordum.

Sonradan öğrendiğime göre plakçısı Yavuz Bey her gün 10’a 10 kala arar ve yirmi dakika konuşurlarmış. O gün anladım ki Zeki Müren disiplinli, programlı ve dedikleri gibi de sözünün eri birisiymiş.

Tam 10.15’te telefon çaldı. “Ben Zeki Müren Ahmet Bey evladım”, dedi. “Buyrun efendim, aradığınız için teşekkür ederim” dedim. “*Evladım, bazı akşamlar manevi oğlum Mustafa ve Kasap Osman’ın kızı rahmetli Gülay’ın, Aralık Barına gidiyorum. Seni ve arkadaşlarını davet etmek isterim. Ayrıca müsaade edersen sana bir albüm yapmak isterim. Zira bugüne kadar Zeki Müren kimseye destek olmadı diye üzerime bir şeyler yapıştırdılar. Bana bu şansı bahşeder misin?*” dedi o güzel Türkçesi ve nezaketiyle. Ben çok şaşırmıştım. İşlerim çok iyiydi ve müzik o zamanlar sadece bir hobi idi benim için.

Telefonu kapadıktan sonra, anneme şaşkın gözlerle Zeki Müren aradı deyince o da şaşırdı. Tam Giritli kadını olan annem; müzik, albüm vs. duyunca çok da mutlu olmadı. Zeki Bey’e söyle yarın beni arasın dedi.

Akşam olunca biz yine aynı kadro bu sefer Aralık Bar'a gittik. Loş ışıklı ismi gibi Aralık bir sokakta samimi bir bardı. Kapıda canım rahmetli Gülaycımbizi karşıladı ve Paşa'nın taht gibi sandalyesi ve güllerle donatılmış masasının yanındaki masaya bizi aldı. Yine Barbaros, Halil İbo, Ünver ve ben. 4 kişiydik. İğne atsanız yere düşmez. Yüzlerce insan kapılarda bekliyor. Herkes sırayla Zeki Müren'in elini öpüyordu. Aşırı titiz olduğu için de sürekli kolonyalı mendille elini siliyordu. Bana dönüp, "Yanlış anlama Ahmetçim. Zeki Müren'in eli kokuyor demesinler diye dikkat ediyorum" dedi. "Estafurlah efendim. Sizin titizliğiniz, kıyafetiniz, oturuşunuz kalkışınızdan belli" diye cevap verdim.

Soru sorduğunda da cevap verirken de ölünceye kadar devam eden dostluğumuzda da hep çok dikkatli oldum. *Zira, kırılgan ve ismi gibi çok Zeki birisiydi. Zaten neredeyse her gün bir kitap bitirirdi.*

"Hangi bestekârı seversin?" dedi. Ben "Saadettin Kaynak bestelerini çok severim" dedim. "Ahmetçim, bu plakları da dinle" diyerek bana Selahattin Pınar şarkıları getirmişti. "Ben, Selahattin Pınarcıyımdır Ahmet. Hicaz eserleri de çok duyarak icra ederim" demişti.

Kendisine, müzikle ilgili annemle konuşur musunuz dedim. Tabii ki, yarın aynı saatte ararım dedi. "*Bugün, 'Bir Başka Gece' yapımcısı Samim Değer ile seni konuştum. Alt yapılar, hafif müzik, üstüne sanat müziği okuyacak Ahmet dedim. Muazzez Ersoy tarzı ve bir Zeki Müren şarkısını da düet birlikte okuyacağız*" dedi. Ben tabi hâlâ şaşkınım ve inanamıyorum. O gece birlikte hicaz şarkılar okuduk ve evlere döndük.

Ertesi gün ben evden erken çıktığım için annemle telefon konuşmalarına şahit olamadım. Akşam tekrar Aralık Bar'da buluşacaktık.

Akşam biz yine aynı kadro gittik. Zaten manevi oğlu Mustafa'ya, "Bu masa, gelsin gelmesin Ahmet'e ayrılacak. O ve arkadaşları ne zaman isterlerse gelecekler" demiş. Bir gün, neden Mustafa manevi oğlunuz demiştim.

Zeki Müren de; "Ahmet, ben anneme hasret kaldım. Öldüğünde bile ona son zamanlarda keşke daha fazla zaman ayırabilseydim diye vicdan azabı duydum. Mustafa'ya sanki annemin yüzünü koymuşlar. Onu gördükçe annemi hatırlıyorum ve o yüzden Mustafa hep yanımda. Ben de ona destek oluyorum" demişti.

Neyse yerimize oturduk, hal hatır sorduk. "Aman Ahmet, senin annen ne cadıymış. Ama tatlı cadı. Önce, bana teşekkür edecek sanmıştım. 'Sakın oğlumun aklına girme. Ben onu içki masalarına şarkı söylesin diye okutmadım. Babasız büyüttüm' dedi". Ben de çok şaşırmıştım. Ama sonrasında Zeki Beyle ölene kadar iyi telefon arkadaşı olmuşlardı.

Zeki Bey bana bir gün; "Sesinden etkilenip duygulandığım ve sonrasında şarkı söyleme ihtiyacı duyduğum tek insansın Ahmet" demişti ve o yüzden her şarkı söylediğimde, sonrasında mutlaka bir şarkı okur o gırtlağının gidip geldiğini yükseldiğini görürdünüz. Ve aylarca, o Aralık Bar'da hep beraber okurduk ve kapılara kadar insanlar sığmaz, sokak dolar taşardı.

Çok sevdiğim dünya iyisi, Magnific Hotel sahibi rahmetli Bahar Dengiz hanım; "Rica etsem bir gece sizi misafir edebilir miyiz" dedi. Ben de Zeki Bey'den rica ettim. Hiç kırmadı. Gümbet plajı o gün yüzlerce insanla hınca hınç doluydu. Bir ben okuyorum, bir Zeki Müren.

Rahmetli Esmeray da tesadüf oradaymış. 'Unutma Beni' şarkısıyla bize eşlik etmişti ve Zeki Müren'in ölmeden önceki son canlı performansı Magnific Hotel'de olmuştu.

O sene, son albümü olan ‘Sorma’ albümünü yapacaktı. Bana; “Anneni anlıyorum. Ayakta kalmak zor. Zor bir piyasa” demişti. Ama çok da üzülmüştü. Dedim; “Paşam siz stüdyoya gideceğiniz zaman ben de gelirim. Birkaç stüdyo denemesi yapar, birkaç şarkılık belki albüm yaparız” diye gönlünü almıştım. Albüm’ün adını niye ‘Sorma’ koyacaksınız paşam deyip konuyu değiştirdiğimde; “Ahmet, bu Sezen Aksu var ya bu sabah konuştum. Bana öyle konuştu ki bu albüm Sezen imzalı olmalı diye karar verdim. Sezen Aksu’yu aradım. Kızım senin şarkını okumak isterim müsaade edersen deyince Sezen, ‘Ah Paşam, bir gün sanatçı olacaksın, besteler yapacaksın ve şarkını Zeki Müren okuyacak deseler ben bile inanmazdım. Çok duygulandım. Beni çok uzaklara alıp sürekleriniz’ diye cevap verdi. Bu kadın çok özel, onun yerine yenisi zor gelir” demişti.

Bu arada ‘Sorma’ albümünü okumak için stüdyoya akşam 22.00’de girip sabah 06.00’da okumayı bitirmişti. Diğer sanatçılar aylarca okumaya çalıştıkları bugünkü soundları Zeki Müren bir gecede okuyordu. Bana da Azeri ‘Ayrılık’ şarkısını okutmuş ve Star Tv’de söyletmişti. “En azından bunu yap benim için” demişti.

Günler geceler böyle devam ediyor, biz her akşam gerek okuduğu kitaplar, gerek müzik, gerekse memleket meseleleri ve Bodrum’u konuşuyor tartışıyorduk. Zeki Müren, bir gün canım çok sıkkın Ahmet dedi telefonda. Neden Paşam dedim. O da; “Benim adımı caddeye verin demedim. Teveccüh gösterdiler Zeki Müren Caddesi ismini verdiler. Çok memnun oldum. Ancak duydum ki cadde ismi değişecekmiş. Bir siyasi, ‘Yarın da Bülent Ersoy gelsin. İki şarkı söylesin. Ona da bir cadde adı verelim’ demiş. Buna çok kırıldım. Ben 80’lerin Eylül aylarında yıllarca verdiğim Bodrum Konserlerinden hiçbir şey talep etmedim. Ve inan sesim kısılmasın diye bütün yaz dondurma yemem, buzlu içecek almazdım” dedi. Bunun üzerine ben de o günün siyasilerine rica etmiştim. İsmi tekrar caddeye verilmişti ve çok mutlu olmuştu.

Son albümünü yapmasına çok az kalmıştı. "*Paşam, bir şarkı da Selami Şahin'den alsanız. Muhteşem şarkıları var*" dedim. "*Ah Ahmet ah, ne sen sor ne ben söyleyeyim. Beni en çok eğlendiren, esprileriyle bana hayat katan Selami'ye çok kırgınım*" dedi. "Neden?" diye sordum. "*Bir akşam bana, paşam benim şarkılarımdan bir albüm yapalım size. Ama siz vefat edince bu albümü ben çıkarayım*" demiş. "*O gün kırıldım ve bir daha onunla konuşmadım*" dedi.

Ölümden konuşmayı sevmezdi Zeki Müren. O yüzden Yalıkavak değirmenlere gömülmek istiyor dedikodusunu kendisine soramamıştım. Ama ailesine bırakmak istemediği tüm varlığını Türk Eğitim Vakfına ve Mehmetçik Vakfına bırakacağını söylemişti. Halktan aldıklarını halka geri vereceğim demişti.

"Müzik tarzı olarak Müzeyyen Senar okulundan mezunum. Gençliğimde Bursa'ya geldiğinde yürüdüğü kaldırımlara basabilmek için gelip geçmesini günlerce beklerdim" demişti. Radyo sınavlarına hazırlanırken Türk müziğinin binlerce eserinin toplandığı kitaba aylarca çalıştığını ve sınavda hangi şarkıyı icra edeceksin diye sorulduğunda kitabı uzatıp 'istediğinizi seçin' diyerek jüriyi şaşkınlığa uğrattığını ve onların seçtiği şarkıyı söyleyip sınavı birincilikle kazandığını anlatırdı.

Bir gün yine annemle telefonda konuşurken annemin kendisine, senin sesin ne olacak. Ben Müzeyyen Senar gibi okurdum, demesini anlatır kahkahalarla gülerdi. Annem ona kıyamaz; Giritli otları, kenker, sıra, radika pişirir yollar o da çok mutlu olurdu.

Bir gün çok sevdiğim arkadaşım Hasan, evleneceğini ve Zeki Müren'in Bodrum'daki evlerinden bir tanesini kiralamak istediğini söylememi istedi. Ben tabi Hasan'ı kıramamakla beraber, Zeki Müren'e nasıl söylerim diye düşünüyordum. Telefon açıp kısaca anlattım. "Ahmet, al arkadaşını yarın bana gelin" dedi. Küçük bir Milas halısı alıp hediye götürmek istiyordum.

Zira o güne kadar evine hiç gitmemiştim. Ama, babamın kuzeninin evi olduğu için de evin eski halini biliyordum. O aralar çok kilo almış ve hastaydı. Hasan'la gittik. Yardımcısı kapıyı açtı. İçeriye girince soğuk bir ev, takır takır çalışan bir klima ve bir ölüm sessizliği ve soğukluğu vardı. Çok üzülmüştüm. İçeriden ağır ağır oturma odasına geldi, bizleri kucakladı. Ben küçük halıyı hediye ettim. Çok mutlu oldu. "Paşam, Hasan benim kardeşim. Evinizi kiralamak ister. Ama biliyorum ki siz hiçbir taşınmazınızı satmaz, kiraya vermezmişsiniz. Ne yapabiliriz" dedim. "Seninle gelmiş kırar mıyım Ahmetçim. Yarın geçsin otursun" dedi. Çok şaşırmıştım. Hasan da; "Efendim, kontratı ne zaman imzalarız" dedi. Hasan'a dönerek; "Ben hayatımda imza atmadım. Zeki Müren sözünü duymuş olmalısın evladım" dedi ve evi Hasan'a kiraladı.

Böyle yüzlerce anılarım var büyük usta, Bodrum'un Paşası, Bodrum sevdalısı Zeki Müren ile.

İzmir'e TV programına gitmeden önce telefon açtı. "Ahmet, İzmir'e gidiyorum. Hakkını helal et. Gitmek var, dönmemek var. Günde 32 ilaç alıyorum. İlaçlarımı almadım. Zira ilaçlar terletiyor. İlaçlarımı program sonu alacağım" demişti. "Paşam bu intihar" dedim. Belki de kendisi böyle olsun istedi. Zira birkaç gün önce ben görevimi tamamladım demişti. Allah rahmet eylesin.

“TARİHİ KALEDE YER YERİNDEN OYNAMIŞTI”[61]

Zeki Müren’in ilk olarak Bodrum’a geldiği yıl olan 1967’de, ben de Gümbet’te Ayaz Kamping’i açtım. Akrabam olan Hasan Ayaz ve İsmail Uslu, Bodrum’da bulunan *Orfoz Restoran*’ı ortak olarak işletiyorlardı. İsmail Uslu, ünü tüm Bodrumca bilinen iyi bir aşçı idi. Ben de özellikle kış aylarında onların yanına giderdim. Bir gün akrabam Hasan Ayaz bana; “Yarın restorana Zeki Müren gelecek. Sen de gel bize yardım edersin” dedi.

Ertesi gün restorana geldim. Zeki Müren’e özel bir kasa kadar barbun balığı almışlar. Balıkların tamamını deniz kıyısında Ahmet Kocadon güzelce temizledi. Akşam olunca da Zeki Müren, Kale Müzesi Müdürü Haluk Elbe ve yanında kızı, Bodrum Turizm ve Tanıtma Derneği üyeleri ve Bodrumlu arkadaşlar geldiler. Masaları birleştirerek büyük bir masa oluşturduk. Haluk hocanın kızı, şimdi ismini hatırlayamadım, Zeki Müren’in yanına oturdu. Hasan Ayaz şef olarak masaya servisi yapıyordu. Mutfak kısmında büyük bir sini içinde balıkları hazırlamışlar ve güzelce pişirmişler. Siniyi bana verdiler. Siniyi masaya getirmeme çok az mesafe kala, Hasan Ayaz eliyle bana işaret yapıp durdurdu. Sinideki yaklaşık yarım kilo gelen barbun balığından Zeki Müren’e servis etti. Zeki Müren de bu balığı çok sevdiğini dile getirdi. Onun neşeli hali, esprili ve samimi konuşması daha o yıllarda Zeki Müren’e olan sevgimizi daha da perçinlemişti.

Zeki Müren’in restoranda olduğunu gören, duyan, sinemadan çıkan, yoldan geçen, balıktan dönen kim varsa Orfoz Restoran’ın önüne yığılmıştı.

---

[61] Bodrumlu yazar *Hüseyin Ayaz* ile Cezmi Çoban’ın; 29 Haziran ve 19 Temmuz 2021 tarihlerinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

O günkü yaşadıklarımı hiç unutamam. 1970'li yılların sonlarına doğru ise Bodrum kent merkezinde bulunan Kale Caddesindeki Han Restoran'ın o zamanki şefi Mustafa Reis ile yaptığımız sohbetlerden; Zeki Müren'in neredeyse her gün Han Restoran'a uğradığını, arkadaş ve dost gruplarıyla ona rastlamanın güzel bir duygu olduğunu, İstanbul ve Türkiye'nin önde gelen sosyete ve kaliteli ailelerin eşliğinde sabaha kadar uzayan muhabbetler içinde Mustafa Reis'in bir anısını onun anlatımıyla paylaşıyorum: Bir akşam Avni Anıl, Müzeyyen Senar ve Zeki Müren ile serenat şeklinde başlayan eğlence sabahın ilk ışıklarına kadar sürmüş, bu sanat ziyafetinde söylenen şarkılar, türküler ile bu büyük sanatkârlar zaman kavramını hepimize kaybettirmişlerdi.

Zeki Müren, Bodrum'da gittiği her yere yanındaki arkadaş grubuyla giderdi. Han Restoran'da yemeğini yedikten sonra bazen müziğin de etkisiyle efkarlansa da, çoğu zaman çevresine neşe saçar kendisiyle resim çektirmek isteyenleri kırmazdı. Bodrum'un tanıtılması için, hiçbir ücret almadan, Bodrum Kalesinde konserler vermiştir.

Ben de 1984 ve 1985 yıllarında verdiği konserlere katıldım. Dönemin belediye başkanı Cevat Bilkiç'in TRT yetkilileri ile irtibata geçerek ilk defa bir Zeki Müren konserinin televizyonlarda canlı yayın olarak verilmesi sağlamıştır. Biz de Ayaz ailesi olarak tüm bu konserlere hep en ön sıradan katılmıştık. Bu konserlerde Zeki Müren, tüm Bodrum'u ve gelen misafirleri coşturmuş, tarihi kalede yer yerinden oynamıştı.

Bodrum Mumcular Köyü'nden fırıncı ve düğün çalgıcısı Hüseyin Gökde, İstanbul'da Orduevinde askerlik yaparken, burada yedek subay olan Zeki Müren ile tanışmış. Hüseyin Gök, daha sonraki yıllarda Zeki Müren'in Bodrum Bardakçı Koyuna geldiğini öğrenince imkân dâhilinde tereyağı, bal, yumurta, çiçek götürüp onu Bardakçı'da ziyaret etmiş.

Zeki Müren de çok memnun olmuş sevinmiş. Zeki Müren, Hüseyin Gök'ü gördükçe "Hüseyin çıkar şu yağlı şapkayı" dermiş.

Daha sonra Hüseyin Gök'ün oğlu fırıncı İsmet Gök de bir gün Zeki Müren'i Bodrum'da ziyeret etmiş. Bir demet çiçek toplayıp kendisini tanıtmış Zeki Müren'e. Hüseyin Gök'ün oğlu olduğunu söylemiş. İsmet Gök, Zeki Müren ile Han Restoran'da tanışmışlar. Zeki Müren İsmet'in getirdiği çiçekleri restorandan vazo isteyerek içine koydurmuş ve onunla bir hatıra fotoğrafı çektirmişler. İsmet Gök birkaç kere daha Zeki Müren'i Bodrum'da ziyaret etmiş.

“HERKES BİRBİRİNDEN ZEKİ MÜREN HAKKINDA BİR ŞEYLER ÖĞRENMEYE ÇALIŞIYORDU”[62]

Yıl 1951… Türk musikisinin altın yılları... Ortaokul ikinci sınıf öğrencisiydim. Radyoların en revaçta olduğu zamanlar…

Evinde radyo olanlar çok şanslı. Çünkü o yıllar herkesin radyo alacak gücü yoktu. Türk sanat müziğini icra eden harika seslerin saltanatının sürdüğü yıllar.

Her gece radyolardaki en seçkin seslerin canlı konserleri halkın yegâne eğlencesi.

Yine, bir gece konserini beklemekteyken spikerin gür sesi geçtiği anonsta: “*Perihan Altındağ Sözeri rahatsızlığı dolayısıyla canlı konserini veremeyecektir*”

Yerine konsere çıkacak sanatçının adını anons yaparlar: “*Zeki Müren*”

Bu ismi o güne kadar ne duyan ne bilen vardır. Herkes tevekkülle okuyucuyu beklerken öyle bir ses duyulurki… O güne kadar bu kadar net, diksiyonu anlaşılır, okadar berrak ve güzel bir ses duyulur ki, herkes mest olmuştur…

Ertesi gün Bodrum’da herkes birbiriyle bu sesi ve sesin sahibini konuşup kim olduğunu öğrenmek için can atar…

---

[62] Bodrumlu yazar *Hüseyin Yeter Şakar* ile Cezmi Çoban’ın; Bodrum Kent Müzesi ve Arşivi’nde (BODKEMA) 20 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

O yılların Bodrum'unda Türk musikisi bizim yegâne müziğimizdi. Yani arajman, pop müzik vs gibi müzikler henüz toplumumuzdan uzaktı.

O sebeple sesi biraz güzel olan herkes şarkı söylemeye heves eder, o günün şarkılarını söylemeye çalışırdı. İşte o âşinalardanolan, mahallemizde Azmakbaşı'nda oturan öğretmen rahmetli Muazzez hanımın yeğenleri olan Özen ve ağabeyi Yılmaz'ın sesleri güzel ve Türk sanat musikisi âşığıydılar.

Bizlerle aile dostlukları vardı. O yüzden yaşıtları olan yeğenim Nurten'le çok samimi olan Özen, akşam Zeki Müren'in o eşsiz ve berrak sesini duyunca ertesi gün Nurten'in yanına gelmişti. Ben de oradaydım. Nurten, akşam duyduğu sesi ve hayranlığını uzun uzun anlattı. Bizler de beğenimizi ve hayranlığımızı ifade ettik üzerine konuştuk.

Tabii herkes birbirinden Zeki Müren hakkında bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu.

Zeki Müren… Sonra'dan öğreniyoruz ki konservatuar öğrencisi. Bursalı bir kereste tüccarının oğluymuş.

O muazzam sesin Türkiye'ye bir güneş gibi doğmasından bir yıl sonra, ablamın doğumu dolayısıyla ablamın yanına Bursa'ya giden annem, beni de yanında götürmüştü.

Zeki Müren hakkında bilgi edinme merağımı yenmek için Bursa'da bulunduğum sıralarda, orada edindiğim akran arkadaşlarımdan babasını kereste tüccarı Kaya Müren olduğunu öğrenecektim.

Belki Zeki Müren'i görebilirim ümidiyle arkadaşlarım beni babasının kereste satan dükkânına götürdüler. Ancak o an dükkânda kimse yoktu. Duvarda Kaya Müren'in büyük boy çerçevelenmiş bir fotoğrafı olduğunu hatırlıyorum. Yani, orada Zeki Müren'i görmek kısmet olmamıştı.

Radyo konserinin akabinde, dinlediğiniz taş plaktaki ilk şarkısı "*Bir Muhabbet Kuşu*" ile bütün ülke insanlarının kalbini fethedecek ve asla unutulmayacak bir isimle ebediyete kadar anılacaktır "*Sanat Güneşimiz*".

Evet bir gün geldi, öyle bir üne kavuştu ki adeta bir çığır açtı…

Sonunda kader onu güzel Bodrum'umuza getirdi ve Bodrum'un "Paşası"oldu.

Yıllar yılı sonra, 1980'li yıllarda antik tiyatroda vereceği konser dolayısıyla Bodrum'da bulunduğu günlerde, onunla bir tesadüf o yılların popüler mekânı Körfez Restaurant'ta, yanında İstanbullu iş adamı arkadaşı Haşim Birkan Beyle yemek yerlerken tanışmamız kısmet oldu. O geceki hoş sohbeti ve anlattığı muzip fıkralarla bizleri gülme krizine sokmuştu.

Zeki Müren, 1970'lerin sonunda Kumbahçe Mahallesi'nde aldığı evinde birçok ünlü sanatçıyı ağırlamış. Onlara Bodrum'u tanıtmıştır.[63]

---

[63] Bu durum dönemin yerel basınına şöyle yansımıştır: "*Kendini Bodrumlu ilan eden Zeki Müren, ilçemize tatil için gelen sanatçılara ev sahipliği yapıyor. Yeşilçam'ın ünlülerinden Ahu Tuğba ile TV dizisi 'Kartallar Yüksek Uçar' oyununun Merak Gökçe'sini ilçemizde ağırlayan Zeki Müren, 'Ben kendimi Bodrumlu sayıyorum. Bu güzel beldeye gelen sanatçılar mutlaka bana uğruyor. Onları ağırlamaktan büyük zevk alıyorum*" dedi. Ayrıntılı bilgi için: "Zeki Müren Bodrum'da Ünlüleri Ağırlıyor", *Bodrum Ekspres* Gazetesi, 04.07.1986, sayfa: 1.

Ne yazıkki hastalıklar, Zeki Müren'in yakasını bir türlü bırakmadı… 24 Eylül 1996 günü kendisi TRT İzmir Radyosu'na misafir sanatçı olarak çağrılıp, son kez olacak olan bir röportajdan, söyleşiden sonra kendisine bir jest yapılıp, radyodaki ilk konserini verdiği mikrofonu kendisine armağan edildi.

O gece ilk konserini önünde verdiği mikrofonunheyecanını yaşarken, bir gün fenalaşıp öleceği acaba aklının ucundan bile geçer miydi?

İşte o an, o anıyı hatırlayıp öyle bir heyecana kapıldıki stüdyoda fenalaşıp kendisine yakışır bir yerde ömrünü adadığı sahnede, üzerinde "Son Gece" adını verdiği kıyafeti varken, son nefesini verdi.

Bodrum'un Paşası…

Seni asla unutmayacağız.

Ruhun şad olsun.

“EVLADIM, BAŞIN SAĞ OLSUN!”[64]

76-4 tertip olarak gittiğim, Ankara Etimeskut Birliği 1. Alay 1. Tank Taburu’nda askerliğimi yapıyordum.

25 Eylül 1996 Çarşamba günü, öğle saatlerinde komutanımız İlhan Astsubay yanıma geldi:

“*Tankçı Er Ali Özkoca*”

“*Tankçı Er Ali Özkoca, Muğla. Emret komutanım.*”

“*Evladım, başın sağ olsun!*”

Komutanım baş sağlığı dileyince, olduğum yerde donakaldım. Annem mi, babam mı? Yoksa kardeşim mi? Kimdi vefat eden ailemde.

“*Komutanım. Annem mi, yoksa babam..*”

“*Evladım, Zeki Müren vefat etmiş. Başın sağ olsun!*”

Bulunduğumuz birlik 500 kişiden oluşuyordu. Bu kadar asker içinde orada sadece ben Bodrumluydum. Komutanım da, Bodrumlu olduğumu bildiği için, 24 Eylül 1996 akşamı vefat eden Zeki Müren’in ölüm haberini, ertesi gün bana veriyor ve baş sağlığında bulunuyordu.

Zeki Müren’in vefat ettiği güne kadar, Bodrumluyum deyip de sokakta ona selam vermeyen, onun Bodrum’a kattıklarını bilmeyen yoktur.

---

[64]Bodrumlu esnaf *Ali Özkoca* ile Cezmi Çoban’ın; 1 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Ülkece tanınan Zeki Müren sayesinde, Bodrum da tüm Türkiye'de ünlendi. Onun adı Bodrum'la özdeşti. Bodrumlu onu yıllar geçse de unutmaz.

1975 doğumluyum. Çocukluğumda hatırlarım. Babam marangoz olduğu için Zeki Müren'in evine çok gider gelirdi. Onun evinin işlerini babam yapardı. Babamla birlikte ben de giderdim. Onun sofrasına oturup yemek yemişliğim bile var. Bayramlarda elini öpmeye giderdik. Elini öptürür, hepimize bayram harçlığı verirdi. Kimsenin gönlünü kırdığını, ne gördüm ne de duydum. İyi insandı.

Mekanı cennet olsun.

“ONUN KONSERİ İÇİN SAATLER ÖNCESİNDEN GİDİP KUYRUKTA BEKLEMEK GEREKİYORDU”[65]

Bursa doğumluyum. Mart 1971 yılında tayinimiz Bodrum’daki bir banka şubesine çıktı. O yıldan beri Bodrum’dayız. Bodrum’da yirmi yedi yıl çalıştıktan sonra bankadan emekli oldum.

Bodrum halkını anlatmak mümkün değil. Yeni gelen insanlara kucak açan ekmeğini paylaşan ve sahip çıkan bu güzel insanların haklarını ödemem imkânsız. Bodrum, o yıllar bu kadar kalabalık değildi. Az nüfus daha çok samimiyet vardı.

Hele iskele meydanı. Ömrümüz orada geçti diyebilirim. Tahta masa ve sandalyeler çok keyifliydi. Yaz başı gençlerin taş zeminlere halka halinde oturup gitar eşliğinde şarkılar söylemelerini, Bardakçı Koyuna sandallarla gidip denize girmemizi, bankadaki arkadaşlarımızla hafta sonu tekneyle çıkmamızı ve de Kale’de verilen konserlere gitmemizi hiç bir zaman unutamadım.

Hele ki Zeki Müren..Onun konseri için saatler öncesinden gidip kuyrukta beklemek gerekiyordu. Ne mutlu bana ki birkaç kez Zeki Müren’i sahnede dinleme fırsatı buldum. Bu arada Zeki Müren ile ilgili bir anımı da paylaşmak isterim.

Yıl kaç hatırlamıyorum.

Bir gün müdür bey odasına çağırdı ve bir işlem için Zeki Müren’in evine gitmemi söyledi. Ben ne kadar itiraz ettiysem de sonunda gitmek zorunda kaldım.

---

[65] Emekli bankacı *Meral Kösemen* ile Zeynep Atılgan’ın; 4 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Korkum vardı. Çünkü Türkçesi harika olan bir kişinin karşısında sorulara nasıl cevap vereceğimi bilmiyordum.

Sonunda evine gittik. Yanımda şoför arkadaşım vardı. Bizi kapıda karşıladı. Hayatımda bu kadar kibar, saygılı birisini görmedim. Bizi misafir etti. Sadece evrakları imzalayıp hemen döneriz diye düşünüyordum. Ama sohbeti, ikramları derken bizi bir saatten fazla konuk etmişti. Zamanın nasıl geçtiğini anlayamadım.

Bursa'dan, evinden, Bodrum'dan öyle güzel bahsediyordu ki zaman akıp gitmiş.

Ve ayrılacağımız zaman merdivenlerden inerek bizi yolcu etti.

İnanın yine söylüyorum. Türkçesi bu kadar güzel olan birisini daha önce tanımadım.

Ne Bodrum, ne de Zeki Müren anlatmakla bitmez.

Mekanı cennet olsun, nurlar içinde yatsın inşallah. Büyük sanatçıydı o…

Herkesi sevgiyle kucaklıyorum.

“HOŞ BULDUK”[66]

Sanat Güneşi hakkında konuşacak, anlatacak çok hikâye var. Sanatçı kişiliği, devrimci kişiliği, mütevazıyaşamı, bir insan olarak iyilikseverliği... “Kimdir Zeki Müren?” diye merak duyan yeni nesil için kolay edinilir bilgidir. Zeki Müren; Bodrum aşığıdır. Bodrum’un Paşasıdır. Yazının başında da belirttiğim gibi onunla ilgili anlatılacak birçok şey var ama benim anlatmak istediğim, değerli bir anı olarak sakladığım bir hikâyedir.

Her ikimizde Aralık ayında doğmuşuz. Bu ortak özelliği yıllardır çok kıymetli bulurum. 2019 yılının Aralık ayında, doğum günümü sevgili Zeki Müren’i mezarında ziyaret ederek geçirmek istedim. Yalnız değildim. Sevgili eşim Lütfi ve kuzeni Özlem hanımda bana eşlik ediyordu. Mezarlığa gelene kadar biz iki kadın, yol boyunca sohbet ettik. 2000 yılında kurulan Bodrum Zeki Müren Sanat Derneği’nden, şimdi müze olarak ziyarete açılan Özlem hanımın da çocukluğunun bir dönemini geçirdiği Zeki Bey’in Bodrum’daki evinden, çocukluk anılarından konuştuk. Sohbet güzelse, zaman hızlı geçer. Mezarlığın kapısından adımımızı içeri atmıştık ki; Özlem Hanımın telefonu çaldı. Arayan babası Turhan Olgaç Beyefendiydi. Özlem hanım oldukça panikledi. “Firdevs babam beni hiç aramaz. Bir durum olursa beni bakıcı arar” dedi. Kötü bir şey olduğundan neredeyse emin, endişe içinde telefonunu cevapladı. Adamın heyecanlı ve gür sesi dışarıdan da rahatça duyuluyordu.

“*Kızım hemen televizyonu aç! Zeki abin size hoş geldiniz diyor*”

İkimizde birbirimize bir süre bakakaldık. Tüylerimiz ürpermişti. Özlem hanım;“*Firdevs, babam senin geldiğini, bizim mezarlığa geldiğimizi bilmiyor*” dedi usulca, sanki kendi kendine konuşur

---

[66] Bodrum Zeki Müren Sanat Derneği Başkanı *Firdevs Şengül* ile Cezmi Çoban’ın; 6 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

gibiydi. Bunu evren ve enerji üzerinden, teoloji üzerinden, kuantum dolanıklığı üzerinden anlatmak, anlamlandırmak mümkün ama madem konumuz sanat ve değerli bir sanatçı olan Zeki Müren, ben bu durumu sanatın sonsuz olasılıkları üzerinden anlamlandırmayı tercih ettim. Nazım Hikmet'in vefatı sonrasında Semiha Berksoy değil midir "Mezardan Gelen Mektup" eserini yazan...

"Hoş bulduk!" diyerek ziyaret ettik Zeki Beyi mezarı başında. Bu büyülü zamanı, Özlem hanımın babasının "*Hoş geldiniz aziz ve muhterem dinleyicilerim*" diyerek şarkısına giriş yapan Sanat Güneşi'nin eski bir konser kaydının televizyondan izlerken, şimdiki zaman gerçekliğiyle karıştırmasını anın sihrini bozmamak adına konuşmadık. Ziyaretten sonra ortak bir sırrı olan iki dost gibi kucaklaşarak, vedalaştık. Bodrum'a döndüğümde bu anıyı mümkün olduğunca çok kişiyle paylaştım.

Annesinin hayat güneşi ve bizim Sanat Güneşimiz olan Zeki Müren her ne kadar şarkısında "Unuttun Beni" dese de, kalplerimizde sanatıyla hep dolu dolu yaşayacaktır.İşte bu amaç doğrultusunda var olan ve kuruluşundan bu güne dek, bu amaç doğrultusunda varlığını sürdüren Bodrum Zeki Müren Sanat Derneği, Zeki beyin kıymetli anıları ve onun sanatının coşkusuyla çalışmalarını devam ettirmektedir.

Zeki Müren'in evini müziksiz bırakmamak, müziğini gelecek nesillere aktarmak adına müzeye dönüştürülen evinin kafeterya olan bölümünde haftada bir gün iki saat yaptığımız müzik calışmalarımıza, müzik bilgisi ve emeğiyle hiçbir karşılık gözetmeksizin hocalık yapan şefimiz Ahmet Sabancı beyefendiye, çalışmalarımıza katkı koyan bütün arkadaşlarıma, kişi, kurum ve kuruluşlara şahsım ve dernek adına çok teşekkür ederim. Ülkemizi ve dünyamızı kuşatan pandemi nedeniyle bir süredir ara verdiğimiz müzik çalışmalarımıza en kısa sürede başlamak dileğimle; Bıldırcın Yağmuru altında bizlerle olan tüm dostlara saygılarımla.

“GÜNLER GÜNLERİ KOVALARKEN ZEKİ MÜREN BODRUM’A YERLEŞTİ”[67]

1952 yılının, 20 Eylül’ünde Muğla ili Milas ilçesinde doğmuşum. Babam, babasını hiç görmediğinden ben doğunca bana babasının ismi olan Mustafa ismini koymuş. Nüfusa askere geç gitsin diye bir yıl geç kayıt yaptırmış. 1957 Fethiye Depremi’nde, Milas’taki evimiz de zarar görünce ailecek Bodrum’a göçmüşüz. İlkokulu Cumhuriyet ilkokulunda, ortaokulu Bodrum Ortaokulunda okudum. O dönem Bodrum’da lise olmadığı için, Söke’de dayımın yanında okumak zorunda kaldım. Ama hepatit hastalığı yüzünden okulu yarıyılda bırakmak zorunda kaldım. Dayım Söke’de fotoğrafçılık mesleği ile uğraşıyordu. Bende dayımın yanında fotoğrafçılık ile ilgili bir şeyler öğrenmiştim.

Sonrasında Bodrum’a dönünce 1969 yılında Cumhuriyet Caddesi’nde Yunuslar Fırını’nın yanında dayım ile beraber bir fotoğraf stüdyosu açtık. Böylelikle fotoğrafçılık hayatıma adım atmış oldum. 1972 yılında Bodrumda lise açılınca, öğleye kadar okulda öğleden sonra da fotoğraf stüdyosunda çalışıyordum.

Günler bu şekilde geçerken, yaz aylarında yerli turistler yani İstanbul, Ankara, İzmir ve diğer illerden gelenler bize ekmek kapısı olmaya başlamıştı.

Film satışı, film baskısı derken işi büyütüp eğlence yerleri, barlar, lokantalar ardı arkasına açılınca o zamanın uğrak yerlerinde *Han Restoran*da şipşakçılık yapmaya başladım (*Şipşakçılık; hemen çekilip, on dakikada hazır olan fotoğrafa derdik*)

[67] Emekli fotoğraf sanatçısı *Mustafa Çakmak* ile Zeynep Atılgan’ın; 28 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Günler günleri kovalarken Zeki Müren Bodrum'a yerleşti. Her gün Seyfi Bar'a, sonrasında da Han Restoran'a eğlenmeye gelirdi. Paşamız, bara oturunca yemekte olanlar kendisi ile fotoğraf çektirirdi. Ayrıca İstanbul'dan kalkan yolcu gemisi perşembe günleri Bodrum'a da uğrardı. Gemi yolcuları Paşa ile fotoğraf çektirmek için sıraya girerdi. *Erkan Koyunbaba* ile yoğun bir çalışma ile çekilen fotoğrafları hemen basıp müşterilere verirdik.

1979 yazında Zeki Müren Bey ile Han Restoran'da tanıştım. Kendisi o kadar güzel Türkçe konuşurdu ki hayranlıkla onu izlerdim. Ama birisi de bam teline bastıysa ve onu kızdırdıysa en kısa zamanda yanından kaçmak gerekirdi.

Zeki Müren; akşam evden erken çıkar. Seyfi Bar'a uğrar, sonrasında saat 22.00-22.30 gibi Han Restoran'a gelir, kendisi için ayrılmış bardaki yerine otururdu. Çok nadir olarak masada otururdu. Özel bir programı yoksa, saat on iki gibi mekândan ayrılırdı. Gece boyunca neşesine göre, hemen hemen herkes ile fotoğraf çektirirdi. Fotoğraf çekilme esnasında klasik pozunu verirdi.

Dirsekler bar masasında, iki el üst üste çenesi ellerinin üzerinde, klasik Zeki Müren pozunu verirdi. Mutlaka gülüşünü fotoğrafa yansıtırdı. Her gece ayrı kıyafet giyerdi ve yanına gelen misafirleriyle dostlarıyla sohbet ederdi.

Paşanın fotoğraflarını çekerken, gözleri kaşları mimik ifadeleri ile ne demek istediğini anlardım. Fotoğraf çekilmek istemediği kişiler olursa, o kişinin gönlü kırılmasın diye kimseye belli etmeden, bize gönderdiği işarete göre fotoğraf çekimini yapardık. Müşteriye "Fotoğrafınız iyi çıkmadı" der baskısını yapmazdık. Üç yıl kadar Han Restoran'da bu işimi yaptım. Zeki Müren hemen hemen her akşam Han Restorana gelirdi. Zeki Müren, Bodrum akşamlarına kişiliği ile renk veren çevresine neşe saçan bir beyefendiydi.

ZEKİ MÜREN'E MEKTUP[68]

Ben Zeki Müren'i tanımadım, ama onu derinden hissediyorum. Her şarkısının bir anısı var kalbimde ve uzun araba yolculuklarında onun o billur sesini dinleyerek seyahat ederim. Hayran olduğum bir sanatçı, duygu dolu bir kalp, denize düşen yakamoz yığını gibi bir ses…

Acaba mutlu oldu mu bu yaşamda? Bursa'daki evinin önünden geçerken hep bunu düşünürüm. Öyle bir hazine ile doğmak, onu insanlarla paylaşmak…

"Gitme, sana muhtacım" dediğin an içim titrer. "Seni ben ellerin olsun diye mi sevdim" deyince gözlerim dolar.

Zeki Müren bir paralelde benim hayatımı, benim duygu dünyamı seslendirir. Hislerime en uygun onun sesini bulurum.

Sen ölümsüzsün Paşam…

Otur masana, koy rakını iç. Mutlu ol. Bir gün bir fani olarak, hayranın olarak senin hayatını yazacağım.

Güllü salıncakta uçarsın rüyalarımda. Büyük sanatçı. Yalnız adam.

---

[68] Roman ve öykü yazarı *Nazlı Eray*'ın 2 Temmuz 2021 tarihinde kitabımız için kaleme aldığı metindir. Kendisine teşekkür eder, bu yazıya vesile olan *Hakan Karabulut* Bey'e de şükranlarımızı sunarız.

KENDİLİĞİNDEN PERÇİNLENMEK[69]

Ülkemizde büyük çoğunluk Zeki Müren'i Klasik Türk Müziği ya da Türk Sanat Müziği sanatçısı olarak değerlendiriyor. Böyle olması doğal, çünkü toplumla kurduğu en güçlü bağ müzikal çalışmaları... Ancak, çok sınırlı bir yaklaşım bu. Çünkü Zeki Müren tek boyutlu bir sanatçı değil. Bambaşka alanlarda da önemli izler bırakarak ayrıldı bu dünyadan.

Eğitim yaşamındaki başarılarını gözden kaçırıyoruz örneğin. Birincilikler, dereceye girilmiş sınavlar... Üniversite eğitimini sürdürürken başladığı profesyonel müzik yaşamında yalnızca yorumcu ve besteci olarak kalmayıp sahne düzenine getirdiği yenilikler, tasarladığı giysiler, giydiği ayakkabılar o dönemin Türkiye'si için çok cesurca girişimlerdi. Bunları beğenenler kadar beğenmeyenler de oldu mutlaka. Olabilir. Ama o öncü olmayı, sanatçı olmanın gereklerinden biri olarak gördüğü için bildiği yoldan sapmadı. İnsanların kafasındaki kalıplaşmış beklentilere aykırı düşmeyi göze aldı. Çok kolay bir şey değildir bu. Denedi, yaptı, oldu, olmadı, orası önemli değil.

Zeki Müren yeni bir şeyler yaptı, pencereleri kapatmak için değil, tam tersine açmak için yaptı, burası önemli.

Yalnızca müzikal anlamda mı? Hayır! Oynadığı sinema filmleri, mesleğinin uzantısı olarak nitelenebilir ama tiyatro oyunculuğuna ne demeli? Onca yoğunluğun arasında *Çay ve Sempati*'de başrol oynamak, az şey midir?

---

[69] Bodrumlu eğitimci-yazar *Mehmet Atilla*'nın, kitabımız için kaleme alarak 7 Temmuz 2021 tarihinde gönderdiği metindir.

Hadi bunu da doğal karşılayalım, *Bıldırcın Yağmuru* adlı şiir kitabındaki yaklaşık 100 şiir... Demek ki, şiire de emek harcamış, müthiş! Peki, çizdiği desenler, açtığı sergiler…

Düşünün, ülkenin en önemli müzik insanlarından birisiniz ve bununla yetinmeyip başka alanlarda da gecenizi gündüzünüze katıyorsunuz. İşte bunları bir araya getirdiğimde benim zihnimde eksiksiz bir sanatçı imgesi oluşuyor. Kendisine duyduğum saygının temelinde de bu "tamlık" var işte.

Gelelim bu imgenin Bodrum'la olan bağına. Biraz iddialı olacak ama Zeki Müren'le Halikarnas Balıkçısı arasında kulvar dostluğu olduğunu düşünürüm yıllardan beri.

Nasıl ki Cevat Şakir bu yörenin insanına, coğrafyasına sığınıp kendini yeniden var ettiyse, Zeki Müren de döneminin koşulları içinde kendisini olduğu gibi benimseyip kucak açan Bodrum'a ve Bodrumlulara yaslanmayı tercih etti. Haksız sayılmazdı. Hatta akıllıca bir seçimdi.

Çünkü Bodrum'da bu ülkenin hiçbir yerinde olmayan insan sıcaklığı ve hoşgörüsü ile buluştu. Kumbahçe ve Bardakçı kumsallarında, düğünlerde, barlarda halkla kurduğu ilişkinin evindeki sohbetlerden farkı olmadığı söylenir.

Bu yakınlığın altındaki temel düzlem, kuşkusuz ki güven duygusu. Zeki Müren Bodrumlulara güvendi. "Paşa"lığını da "Sanat Güneşi" kimliğini de bir kenara bıraktı, sadeliğin ve içtenliğin havuzunda kulaç atmayı seçti. Tıpkı Halikarnas Balıkçısı gibi.

Biz Bodrumlular da bu birliktelikleri kötüye kullanmadık hiç. Çünkü kötülük diye bir şey yoktu sözlüğümüzde. Bir baktık ki, ikisine de kendiliğinden perçinlenmişiz. Paslanacak gibi de durmuyoruz doğrusu. Yanılmamış olmayı dilerim.

“GARABIYIKTAN BODRUM TÜRKÜLERİ SÖYLENECEK DERDİ”[70]

5 Kasım 1943 doğumluyum. Müsgebi’de ilkokula başladım. Ayşe Karaoğlan ilk öğretmenimizdi. Okula gittiğimde öğretmenim beni çok severdi. Zeynep hala diye benim halamın yanına gelirdi. Bu çocuğun kafası çok iyi bu çocuk başka derdi.

Okulun 1. sınıfındayken tenekeden kemanlar yaptım, misinalardan atkuyruklarından yaylar yaptım. Misinadan tel yaptım onunla kemanı söyletmeye başladım, derken kemanın kendini yapmak istedim. Onu da Ömer Çavuş’un Nazife halanın gelin almasına bir kemancı geldi. Kefaluka’dan gelmişti kemancı. Kemancı sigara içmek için kemanını yanındaki çocuklara taşıtıyordu. Yaya olarak geliyorlardı çocukta kemanı taşıyor. Bizde gelin alayının önlerine karşılamaya gittik.

Ben hemen çocuğun yanına geçtim…

“Baksamabi versene bi kemanı” dedim.

“Adam oğlum kemanı düşürüp kırımıyosunuz” dedi.

Tabi malına kıymet veriyor kemancı.

“Amca” dedim.“Şuna bi kere baksama”. “Ben keman yapmak istiyorum”dedim.

“Nasıl olur sen nası yapacakmışsın onu, ufacık çocuk” dedi…

O zamanları 2. sınıftaydım galiba, 9 yaşlarımda olmalıyım. İyice baktım kemana dokundum, inceledim.

---

[70] Bodrumlu mahalli sanatçı *Rasim Eriş* ile Zeynep Atılgan’ın; 6 Temmuz 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Sonra hayvan gütmeye gittiğim yerlerde büyük ağaçlar aradım. Bizim bahçede kocaman bir ağaç vardı. Gan ağacı derlerdi adına. Zakkum ağacıydı bu, kalın köklü bir ağaçtı. Onu kesmeye karar verdim zorlanan onu kestik. Babam bize "Kim kesti bunu kim?" diye sordu rahmetli. Biz kestik diyemedik korkudan.

Sonra bu ağacın gövdesinden keman için, kapaklık bir parça çıkardım. Ummanların Hüsen Dayı vardı, bu yaş ağaç çatlar dedi.

Ne yapacağız peki dedim.

Bana bir kazan verdi. Kazanı suyla doldurduk içine keresteyi attık. Keresteyi kaynattım sonrada kuruttum. Sonunda yaptım kemanımı. Uğraşlar sonunda kemanım hazırdı ve çalmaya başladım. Bunu bana Ummanların Hüsen dayı öğretti rahmetli. Hüsen dayı hayvanlar için saban oyardı, boyunduruk oyardı. O dedi bana o öğretti sağlam kereste nasıl olur. Kendileri gençliklerinde saz yapmışlar ağaçtan. Ağaç çatlamış o zaman sonra da böyle kaynatmışlar çatlamamış sağlam bir kereste çıkmış ortaya.

Keman çaldığım duyulup bilindi. Bir gün kahvede demişler ki babama, senin oğlan keman çalıdduru, yarın mezarda başına tokmak yersin. Kahveden geliyor babam. Ben gari eyiden dermenciyi tutturdum dermenciyi çalıtdurum.

Gabdı aldı babam elimden kemanı. Çat çat vurdu kırıldı kemanım, bu evde bir daha böyle bir şey olmayacak dedi. Babam rahmetli o kemanımı kırdı. Napem ağladım.

Sonra ben yine Babaeskilerin Burhangilinorlarda falan bir şekilde keman çaldım. Kemançalardı Burhangil. Banada verirdi kemanı bi hoşuma giderdi çalar dururdum.

Bir zaman sonra tekrardan bir keman daha yaptım.

Bir gün Arif amcamın oraya gideyim diye Bodrumda pazara gittim. Arif amcam keman merakımı biliyordu. Arif amcam ben sana kereste buluvericem dedi. Üst kapak sarı olur Sedir ağacından yaparlar dedi. Sedir yani Katran ağacı derler. Eski bir evin kapısından penceresinden sökülmüş tahtayı bana verdi rahmetli. Alt kapak ve kasnaklarını da Gürgen ağacından kesti verdi. Sonra babama kızdı bir daha bu çocuğa çıkışmayacaksın dedi.

Babamın kemanımı kırdığından 2 sene sonra artık ben yeniden kemanımı yaptım. Taaaaskere o kemanımla gittim gariben. Askerde subaylar şaşkın şaşkın sordular. “Allah-Allah. Bunu sen mi yaptın? ” “Ben yaptım” “Ya sen nice fikirli adamsın.”

Beni elektroniğe koymaları bu sebepten oldu. Bodrumlu yedek subay birisi varmış. Tuttu ben seni teknisyen taburuna koydum dedi. Teknisyen taburu ne ben bilmeddurum. Teknisyen taburuna beni koydu usta radyo tamircisi olarak.

****

Askerliğim bitti terhis olup geldim Bodrum’a.

Sonra bir tane daha keman yaptım o keman evimde duruyor. Düğünlere gittim akşamları restoranlarda çaldım müzik yaptım. Erol Köse cümbüşle eşlik ederdi. Birde darbukacı Recep Kahraman vardı arkadaşımız vefat etti. Ben keman yapmaya ve çalmaya, söylemeye devam ettim. Tamirci ve plak dükkanım vardı. Böyle böyle geçti günlerim yaşım 78 oldu…

Zeki Müren ile tanışmamız şöyledir:

Bodrum’a geldiği yıllar televizyonunu kurdum tamirlerini yaptım.Televizyon tamirci dükkânım vardı.. Plak dükkânımızda Zeki Müren plaklarını doldurup satardık. Plak dükkânımızla eşim ilgilenirdi oraya gelir kendi plaklarını dinler bakarmış.

Zeki Müren dükkâna gelirken yanında fazla kimseyi getirmezdi. Dükkânımıza gelen yaveri vardı. Bir iki arkadaşı o kadar. Ben dükkânımda tamir yapardım.Restoranlarda müzik yapardım. Akşamları çarşıda gezerken kendisi gelip geçerken yemek yediği restoranda beni görürdü. Zaten, Zeki Müren geldi diye insanlar hep onun olduğu yerlere gelirdi. Bir kalabalık olurdu.

Çok gelirdi yanımıza. Benim keman çaldığım görünce, müzisyenliğimle beni bi tanıdı dostluğumuz hiç bitmedi, böyle yakın olmamız çalarken benim sesimi kemanımı beğendiğinden dolayı olmuştur. Bir gün, Güzin ablanın işlettiği restoranda, ara sokakta geldi oturdu yanıma.

Bundan sonrada adımı *Garabıyık* koydu gari. Bodrum türkülerini illa bana söylettirirdi. Kendi birtane şarkı söylemezdi söylettirelim diye çok ısrar ederlerdi.

"*Garabıyıktan Bodrum Türküleri söylenecek*" derdi.

Rahmetli hep beni dinlerdi.

No: 7 Orhan vardı orada. Güzin ablen vardı. Eski Banka Sokağında. Orada ne günlerimiz geçti. Kaç senelerimiz geçti. No: 7 ve Güzin Özipek'in restoranı birbirleriyle yarış ederdi. Hangimiz Zeki Müren'e masa hazırlayacağız diye. Güzin Özipek benim oraya otursun, No: 7 benim oraya otursun derken, ikisinin ara yerine oturalım derdik. Sonra öylede yaptık.

Bu anlattığım 70'ler sonları 80'lerin başları artık bu zamanlar. Ben masamda çalışıp işimi yaparken onlar orada yemek yerler otururlar. Güneş batar akşam olur. Bende katılırım onlara. Bizi dinlemek için. Nerede insan varsa başımıza toplanır beklerler.

Biz Bodrum türküleri söyledikçe gelen giden hep türkü dinler olurdu.

Sonraları o sokakta çok harala gürele oluyor diye Bardakçı'ya geçti. Askeri kışlanın orada dağın yamacında Bardakçı'da Mustafa amca diye biri vardı. Onun ufak bi barakası vardı. Müren oraya gitmiş öğrenmiş orayı. Mustafa amca tavuk pişiriyor balık pişiriyor yedirip içiriyor kendisini.

Hadi bakalım.... Oraya gittiğinde mekâna oturuyor Zeki Müren, sonra bana Rasim Eriş'i bulun gelin diyor. Ben televizyon tamir ediyorken çok oldu işi bırakıp gittim. Tamirhanede adam gelmiş oturutduru başımda. Tamir ettirtip alıp gitcek. Affına sığınıp, hadi senin işi bıraktık yarın gel al diyoruz.

O Bardakçı'da duran Mustafa amca var ya onun teknesi vardı küçük bir sandal gibi. Onunla beni almaya gelirlerdi. Meşhur… Mustafa amca. Mustafa amca önce yemekleri hazırlar sonra kendi beni almaya gelirdi gari.

Bi giderim "Oo garabıyık hoş geldin" Bayılagor çok sevinir beni görünce. Sonra otururuz biz yer içeriz karnımızı doyururuz.

Hadi bakalım Garabıyık. İşte şunu çal işte bunu da söyle… Bodrumlulardan dinlemediğimiz ne var... O mu var bu mu diye bene Bodrum türkülerinin hepsini söyletir dinlerdi. Bodrum Türkülerini dinlemek için beni özel olarak çağırırdı. Bütün Bodrum Türkülerini ve hikâyelerini söyledim.

Mesela;

Demirciler demir döver tunç olur
Sevip sevip ayrılmaları güç olur
Haydimde çatal çamın dalleri
Nasıl olucek ikimizin halleri

Ben türkü söylerken Zeki Müren de benimle beraber türküyü mırıldanırdı. Bodrum türkülerini çok severdi Zeki Müren. Çökertme'yi, Karaova Düğünü türküsünü, Ormancı türküsünü söylettirirdi. Hem hikâyelerini anlatıverirdim hem de söylerdim. Gözleri yaşarırdı beni dinlerken. Gözyaşları yanaklarından akardı. Öyle hüzünlenirdi ki ben de hem ağlar hem söylerdim onunla. Hayıtlının Türküsü vardı. Karaova Düğünü türküsünü yakan, Yeniköylü Mustafa Bacaksız[71] yaptı.

Hayıtlı'dan çıktım da imanım vardım Oluklu'ya
Oluklu'da üç cana kıydım hemen döndüm ardıma
Kıza mektuplar yazdım da imanım astım kızın koluna
Kızın talaşlarını da asdım çamın dalına
Gençler kabrimizi yan yana kazın
Kabirlerimizin taşına Hayıtlılı Mustafa hörü kızı yazın.

Zeki Müren uykusu geldi mi teknesi ile Bodrum'a dönerdi. Beni de dükkânımın önünde indiriverirlerdi. Tepecik Caminin oradan çıkarıverirler beni, giderdim ben evime. Oradan da kendi panpanpanpan giderdi evine. 6 -7 sene böyle geçti. Giderdim ben yanına böyle böyle çok günlerimiz geçti onunla. Demek isterim kaç seneler geçti. Son zamanlarda Bardakçı'ya gider erkenden eve dönerdi.

Zeki Müren ile tanışmadan önceleri de kendisinin plaklarını çok dinlerdim. Hayrandım sesine. O senelerde de Bodrumlular çok severdi Zeki Müren'i. Paşa geldi paşa gitti derlerdi. Yolda görseler seslenirler fotoğraf çektirirler muhabbet ederlerdi. Herkes isterdi ki benim dükkânıma gelsin, benimle otursun, bizimle konuşsun.

---

[71] Ayrıntılı bilgi için bakınız: Cezmi Çoban, "Bodrum Türküleri'nin Çelik Dayısı Mustafa Bacaksız (1930-03.01.2019)", *BG Dergi*, Ocak-Şubat-Mart 2019, sayfa: 82-84.

Zeki Müren insanlara çok iyi davranırdı. Kırıverem demezdi hiç. Hatırnaz davranırdı. Beyefendi kibar biriydi. Muhabbeti çok güzeldi. İnsanlara sevgisi saygısı olağanüstüydü. Eğlenmeyi gülmeyi güldürmeyi severdi. Zeki Müren'le geçen günlerimiz unutulmaz.

Her bir hatırası çok değerli.

Sonra bir hastalandı. Yattığı yerden dışarı çıkamaz oldu. Gittiğimde oldu ama yanına çok gidemedim o dönemlerinde. Televizyonu bozulduğunda çocuklar gittiğinde illa kendi gelseye dermiş.

Bir gün gitti İzmir'e. İlk sahneye çıktığı mikrofonunu verdiler orada, kendisini izlemek için bekliyorduk bir anda fenalaşmış.

Sonrada Zeki Müren öldü dediler.

“ZEKİ MÜREN ÇAY BAHÇESİNDE OTURUP ŞARKILAR DİNLERDİ”[72]

1950 Haziran ayında Müsgebi’de doğdum. Çocukluğum burada geçti okulumu burada okudum.

Eşim, Rasim Eriş ile evlendikten sonraBodrum merkezde yaşamaya başladım. İki kızım var. Hem çalıştım, hem çocuklarımı büyüttüm. İnsan her şeye alışıyor. Bende iş hayatına alıştım.

Yıllarca eşimle beraber çalıştık. Severek yaptığım bir işim oldu. Eşim müziği çok sever. Hem çalar, hem de söylerdi. Ben de dinlemeyi çok severdim.

Şimdi emekli oldum. Ortakent Müsgebi’deki evimde yaşıyorum. Deniz kenarında kendimizin işlettiği apart otelde günlerimizi geçiriyoruz. Gün içinde, gelen eş dostlar ile sohbet eder bahçemle ilgilenirim.

Eşim en çok balık tutmasını sever, kemanını çalar, gelen misafirler büyük bir zevkle kendisini dinler ve sohbetler hiç bitmez. Atalarımızdan kalma bu yerler huzur verir bize.

Evlendiğimde iki dükkânımız vardı. Birinde televizyon radyo tamiri yapılırdı. Orada eşim dururdu.

Bende diğer dükkânımızda dururdum. Orada plak kaset satardık.

---

[72] Bodrumlu mahalli sanatçı Rasim Eriş’in eşi *Hayriye Eriş* ile Zeynep Atılgan’ın; 6 Temmuz 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Tamirhane atölyemiz Eski Banka Sokağı'ndaydı [73] . Şimdiki Tekilacılar Sokağı, eski adı ile bankacılar sokağı denirdi. Çarşı'nın içinde burası Kale Caddesi'nde sola girince Eski Banka Sokağı olarak anılıyordu.

İlk banka orada açılmış. Balıkhane, marangozlar, tamirciler, kasaphane, demirciler hepsi oradaydı. No:7 Restoran, Güzin Özipek'in dükkânı, Seyfi Bar, Veli Bar oradaydı.

Dükkânımız Şükriye nine diye birinindi. Şükriye nine ve iki kızı da vefat ettiler. Şimdi torunları var orada, ama hangisi bilmiyorum. Bizim atölyemiz de buradaydı. Çeyrek Efeler vardı komşumuz, onların atölyesi ile bizim atölye bitişikti. Diğer yan komşumuz da sandaletçiydi Kumbahçe Muhtarınındı. Muhtarın yeri denirdi aynı zamanda. Karşımızda yine Güney Sandalet, Hilmi Güney vardı. Hilmi ve Hakkı Güney kardeşlerin sandalet dükkânıydı. Sonra dükkânları oradan kaldırdılar. Başka yere geçtiler.

Plak dükkânımız, Belediye Meydanına yakındı. Çay bahçesi İbrahim-Hüseyin Güneri'nindi. O zamanları onlar işletiyordu. Pamukkale yazıhanesinin yan tarafı bizimdi. Onun yanı da çay bahçesi. Çarşıda ilk oraya açıldı Pamukkale yazıhanesi. En başta yumurtacı vardı onun yanında ortaokul vardı.

Eski Banka Sokağı'ndaki yerimizden ve plak dükkânımızdan ayrılıp, yeni yapılan sanayide kendimize dükkân aldık oraya taşındık. Plak dükkânı ve tamirci dükkânımızı aynı dükkânda açtık. Bizimle komşu yüncü dükkânı Hilmi Güney'indi. Kardeşi Hakkı Güney de aynı blokta arka taraftaydı. Sanayiye taşınmamız böyle oldu.

---

[73] Eski Banka Sokağı hakkında ayrıntılı bilgi için: Cezmi Çoban, *Bir Ömür Bodrum Bodrumlu Özer Barut'un Eski Bodrum Yazıları (1968-2011)*, Yeşilyurt Kitabevi Yayınları, İzmir, 2020, sayfa: 234-235.

Zeki Müren'i çok severdim, çok dinlerdim. O dönemlerde zaten Bodrum'da Zeki Müren'i herkes çok sever. Burada yaşamaya başladığında, herkes ona saygı duyar severdi.

O, sokaktan geçerken; "*Zeki Müren geçiyor! Zeki Müren geçiyor!*" diye konuşulurdu. Hele onun ilk çıkan 45lik plakları vardı. O ses tonuna ben bayılırdım. O ses tonunu şu yaşıma kadar dinlediğim hiç kimsede duyamıyorum. Ses tonu şahaneydi.

Zeki Müren'in gırtlağı çok farklıydı. Şimdi nereden duyduğumu hatırlamıyorum ama kendisi vefat ettiğinde gırtlağının inceleneceğini söylemişlerdi.

Zeki Müren'in son yıllarını hatırlıyorum çok fazla rahatsızlığı vardı. Bu hastalıklar onu yıprattı. Plak dükkânımız olduğu için Zeki Müren'in 45'liği vardı. Longplay deriz onlar vardı. En son 30 dakikalık Kahır Mektubu şarkısını çıkarmıştı.

Zeki Müren'in Bodrum'dan ev aldığı yıllar 1970'lerin sonlarıydı. O zamanlar Bodrum merkezde yaşıyorduk. Zeki Müren geldiğinde, küçük kızım Atatürk gibi onu nerede görse tanırdı. Gazetede görse Zeki Müren derdi.

Bir çay bahçesinde otursa ya da bir restoranda olsa yanına gider; "*Aaa Zeki amca yemenide bağlamış*" derdi. Zeki Müren, Şile bezinden şort üstüne tunikler giyerdi. Kızım; "*Aaa Zeki amca elbisede giymiş*" derdi. Zeki Müren de döner bakar bu kim diye bir çocuk ne desin gülerdi. Ben kızımı tutamazdım ki çok yaramazdı. Onun oturduğu sandalyeye gider "*Zeki amca şunu giymiş, şunu da yapmış*" diye uğraşırdı.

Zeki Müren başına yemeni bağlar şile bezinden kıyafetler giyerdi. Garsonlar kızımızı kolundan tutar yanımıza geri getirirdi ama, bir bakmışsın kız yine yok. Sonra, Zeki Müren bizim kızımız olduğunu öğrenince, o da kızımla şakalaşmaya başlamıştı.

Zeki Müren'in daha önceden eşimle tanışıklıkları vardı. Ben de kendisini tanıyordum. Benim plak dükkânıma çok gelirdi. Plak dükkânımın yanında bir çay bahçesi vardı, orada da çok otururdu. Benden seçtiği plakları çalmamı isterdi.

Özellikle Müslüm Gürses'i çok dinlerdi. En sevdiği oydu diyebilirim. Çay bahçesinde oturup müzik dinler yanındaki dostları ile sohbet ederdi. Bazen gece bazen de gündüzleri gelirdi buraya. Son zaman artık geceleri çıkmaz olmuştu.

Zeki Müren bir gün plak dükkânıma geldi. "Merhaba benim son albümüme bakmak istiyorum. Sizde plağım var mı?" dedi. "Tabi buyurun" dedim. Ben plağı çıkardım baktı. Önce açıklamadı nedenini. Plağı inceledi sonra açıkladı. "Çift kapak ücreti ödedim ama tek çıkarmışlar. Piyasaya öyle sürmüşler. Onu inceliyorum, kusura bakmayın lütfen" dedi.

O zamanlar kaset satışı ve kaset dolumları da yapıyordum. Serbestti o zamanlar. Bendeki böyle dedim, çift kapaktı bendeki. Daha sonra o plağı bir müşterime sattım. Sonraki gelen plaklar tek kapak geldi. Demek ki duyumları doğruymuş kendisinin. İlk çift kapak sürmüşler piyasaya, sonra tek kapak olarak devam ettirmişler.

Kendisinin haberi olunca, bize kontrole gelmiş. Yanında iki arkadaşı ile gelmişti o gün. Sonrasında ne yaptığını bilmiyorum ama bu duruma çok üzülmüştü.

O zamanlar yanında yakın arkadaşları vardı. Genellikle hiç yalnız gezmezdi. Muhakkak bir kişi, iki kişi masasında otururdu. Dışarıya çıksa bile yalnız hiç gezmezdi.

Benim dükkânımda özellikle gelip oturmazdı. İstediği bir şey varsa gelirdi. Karşıdaki çay bahçesinde otururdu daha çok.

Dükkândan illaki bir şey almak için değil bazen özellikle gelir. Çay bahçesinde oturur. Dediğim gibi Müslüm Gürses'in parçalarını benden ister. Dinler dinler, sonra kalkar giderdi.

Yanıma geldiğinde, çay bahçesinde oturup dinlemek istediği şarkıları kendi seçerdi. Beraber karar verirdik. Şu parçayı şu parçayı da dinlemek istiyorum ama ben karşıda çay bahçesinde oturup bunları dinleyeceğim derdi. Bizim dükkânın önünde iki tane büyük hoparlör vardı.

Sonrasında bizde sanayideki yeni dükkânımıza taşınmıştık. Zeki Müren, artık eskisi gibi Bodrum sokaklarına inmiyordu. Sadece Bardakçı'ya gider. Orada denizine girer. Akşam yemeğini yer evine dönerdi.

Dönüş yolu bizim oradan geçiyordu. Her akşam sanayideki dükkânımızın kapısının önünden geçerdi. Geçerken arabasından bize el sallardı. "*Aaa Zeki Müren*" geçiyor derdik. Öyle görürdük kendisini.

Önceleri Bardakçı Koyu'na yol yoktu, tekne ile gelip gidilirdi. Sonrasında araba yolu oldu. Değirmenlere kadar yol yapıldı. Oteller yapıldı.

Zeki Müren Bardakçı'ya kendi arabası ile gelip giderdi. Kırmızı bir Chevrolet'i vardı. Giderken sahil yolundan gidilirdi. Dönüşte bizim dükkânın önünden geçerdi.

Herkes Zeki Müren geçti diye konuşurdu. Yüz yüze gelsek el eder geçerdi.

Kendisi ile en son telefonda görüşmüştüm. O zaman artık plak dükkânını kapatmıştık. Hepimiz sanayideki atölyedeydik.

Telefon çaldı telefonu ben açtım. “Ben Zeki Müren” dedi “Buyurun” dedim.“Televizyonum bozuldu. Rica etsem bakabilir misiniz?” dedi. “Tamam” dedim, elemanları gönderdik.

Eşim o gün atölyede yoktu kendisi gidemedi evine hatta sitem etmiş neden Rasim Eriş gelmedi diye.

Çocuklara sordum Zeki Müren ne yapıyor diye. Koltukta uzanıyor dediler. Çocuklara çikolata ikram etmiş, çikolata yedik biz dediler. İşlerini yapıp döndüler. Zeki Müren, o sene sonunda vefat etti.

Bodrumdaki evimizde televizyon başında heyecan ile kendisini izliyorduk. Herkes televizyona Zeki Müren çıkacak diye bekliyordu. Zeki Müren’i dinleyeceğiz diye bekliyorduk. İzmir’de televizyona çıkacağını biliyorduk.

O akşam ilk sahneye çıktığı mikrofonu kendisine hediye etmişlerdi. Sahnede fenalaştı ve vefat haberi geldi.

Çok çok üzüldük.

BODRUM AŞK KENTİDİR[74]

Zeki Müren, kararını vermişti. Çok sevdiği Bodrum'da bir ev alacak, fırsat buldukça televizyon ekranlarından dinleyicilerine seslenecekti. Başta buna dayanıp dayanamayacağını bilmiyordu ama on iki yıl dayanmayı başardı:

"...Dostlarıma dünya bahçesindeki tüm ağaçların meyvelerini yemek istediğimi ve dünyaya ruhumdaki bu tutkuyla çıkacağımı söylemiştim. Gerçekten de dünyaya çıktım ve öyle yaşadım. Tek yanılgım, cennet bahçesinin güneş ışınlarıyla altın kaplama gibi görünen bir yanındaki ağaçlarla kendimi sınırlayıp gölgeli ve iç karartıcı olan öteki yanından uzak durmamdı. Başarısızlık, utanç, yoksulluk, keder, acı ve hatta gözyaşları. Bütün bu korktuğum şeylerle ilgili hiçbir şey bilmek istemiyordum. Oysa her birini sırasıyla tatmak, onlarla beslenmek ve bir dönem boyunca onlar dışında hiçbir başka besin almamak zorunda bırakıldım."

Doğal güzelliklerle dolu, bembeyaz bir yerleşim birimi olan Bodrum'u ilk görüşte sevmişti. Burada mevsimler ılıktı. Yazlar yakmıyor, kışlar dondurmuyor insanı. Yöre halkı ise ona sevgiyle kucak açıyordu. Ayrıca Bodrum'un büyüsüne kapılmamak olanaksızdı. Bu büyüyü Zeki Müren şöyle anlatıyordu:

"Bodrum, aşk kentidir, meşk kentidir, duygu kentidir ve ıstırapların meydana çıkarıldığı değişik gecelerin kentidir. Bazen el ele en büyük aşkı tadarak Bodrum'a gelen kişiler, bakarsınız nişan yüzüklerini denize atarlar ve ayrılır giderler. Bazen de ki daha çok bu söylediğim, burada tanışırlar, Bodrum'da nişan takarlar. Senesinde evli gelirler. İki yıl sonra geldiklerinde bir de bebek vardır kucaklarında. Bodrum uğurlu yerdir."

---

[74] Emine Aşan'ın, *Rakipsiz Sanatkâr Zeki Müren* kitabından derlenmiştir.

Bodrumlular, onu öylesine seviyorlardı ki evin bulunduğu caddeye Zeki Müren adını verdiler. Aslında Bodrum denince akla Cevat Şakir geliyordu.

"Bodrum denince akla o gelir. Bunu yadsımak bence onursuzluk olur. Buranın yemyeşil palmiyeleri varsa, buranın adı duyulmuş ona borçluyuz. Arada fark var, küçücük bir fark: O, buraya sürgün gelmiş, ben ise gönüllü bir sürgünüm." der Zeki Müren.

Böyle söylemesine, onun yapıtlarını çok beğenmesine rağmen Cevat Şakir'e küskündür. Çünkü o bir yapıtında "Türk müziği bence kapı gıcırtısı kadar monoton ve dinlemeye değmez bir müzik"der.

Tek sesli olmasına rağmen Türk müziğine hayran olan, ona yeni bir ruh veren Zeki'nin yanıtı şöyle olur:

"Üstat büyük ama annesi doğduğunda Fransızca mı ninni okudu ona? Ninniler Türkçedir. Belki müziğini tek sesli olduğu için sevmeyebilir, o zaman ona hak verebilirim. Ona küstüm ama yine kitaplarını okudum. Her yıl mezarına gittim. İşte insan tanışmadan da birine küsebiliyor. Bodrum'u Bodrum yapan o. Yıllar sonra, şimdi Bodrum denilince akla Zeki Müren geliyor. Bu da bir gerçek. Fazla alçakgönüllülüğe de gerek yok. Çünkü fazla alçakgönüllülük de kibirden gelir."

Zeki Müren'e uygun bir değerlendirme bu. O, her zaman arasındaki ince dengeyi korudu çünkü. Ne olduysa, neyi başardıysa hakkını verdi. Şimdi de aynı şeyi yapıyor, Cevat Şakir'e hakkını veriyor ama, kendi değerini bilmekten de geri durmuyor.

Bodrum'da günlük program aşağı yukarı her gün aynıydı.

Akşamları bazen Barlar Sokağı'na Seyfi Bar'a gidiyor, orada yapmadığı muziplik kalmıyordu. Birinde İlhan Feyman'ın da bulunduğu kalabalık bir grupla Seyfi Bar'daydı. Sanatçının yanında sıkı sıkı tuttuğu bir naylon torba bulunuyordu. O sıralarda İlhan Feyman'ı çok sinirlendiren yeni bir şarkı modaydı. Feyman, bu şarkıyı duyar duymaz teyplere saldırıyor, kaseti çıkarıp kırıyordu. Henüz masaya oturmuşlardı ki şarkı çalmaya başladı.

I Love You, I Love You
Do You Love me?
Yes I do.

İlhan Feyman, yerinden fırlayarak teypten kaseti çıkardı ve fırlatıp attı. On dakika sonra yine o şarkı. Sanki kaset kırıldıkça çoğalıyordu. Olay beş altı kez yinelendi. İlhan Feyman artık hırsından morarmıştı. Bu sırada bahçenin önüne park edilen arabaların birinin teybinden aynı şarkı yükselmez mi? Adamcağız arabalara doğru koştu. Ses, kendi arabasından geliyordu. Bunu anlayınca teybi sökerek yere atıp kırdı ve koşarak orayı terk etti. Zeki Müren gülmekten iki büklüm olmuştu. Torbaya on tane kaset koyup getiren ve İlhan Feyman kırdıkça çaktırmadan yenisini koyduran oydu.

Daha sonraları Han Restoran'a gitmeye başladı. Çünkü Seyfi Bar'ın sahibine kırılmıştı. Onca müşteri taşıdığı bu mekânın sahibinden kendisi İstanbul'dayken evinin ikinci katının yapımına göz kulak olmasını istemiş ama bu isteği yerine getirilmemişti. Han Restoranda masası her zaman hazır tutuluyordu. Diet kolasını içiyor, hayranlarıyla sohbet ediyordu. Kahkahaları çok uzaktan duyuluyordu. Her şeye rağmen güzel günlerdi bunlar.

En Büyük Paşa Sensin

Zeki Müren bir süre sahnelerden uzak yaşadı. Artık buna dayanamaz duruma geldiği sıralarda Beşinci Kültür ve Sanat Festivali kapsamında Bodrum'da bir konser vermesi istendi. Konserin geliri, Bodrum Antik Tiyatrosu'nun onarımı için harcanacaktı. Sağlığı iyi değildi ama aldırmadı. Belki de son kez halkla birlikte olacaktı. Ayrıca Bodrum için bir şeyler yapabilmek istiyordu. Ölmek falan umurunda değildi.

Harıl harıl konser hazırlıklarına başladı. İşte yine her şey eskisi gibiydi. Tek tek her şeyle ilgileniyordu. Giysilerini seçiyor, söyleyeceği şarkıları belirliyor, saz sanatçılarını çağırıyordu. Örneğin, tatilde olan ünlü keman sanatçısı Özer Altın'a ulaşmak için evine defalarca telefon etti. Araları biraz açıktı ama bu konserde onun kendisine eşlik etmesini istiyordu. Özer Altın, tesadüfen oğlunu aradığında Zeki Müren'in notu kendisine iletildi. Pek oralı olmadı, çünkü sanatçıya kırgındı. Zeki Müren'in istekleri konusunda nasıl ısrarcı olduğunu unutmuştu. Köyceğiz'de bir benzinciden benzin alırken benzinliğin sahibi koşarak geldi ve arabanın plakasının kendisine verildiğini ve hemen Zeki Müren'i araması gerektiğini söyledi. Artık kurtuluş yoktu, arabanın yönünü Bodrum'a çevirdi.

8 Eylül 1984 günü tüm hazırlıklar tamamlandı. Bodrum Kalesi, hiç böylesine insanla dolmamıştı. Kalenin burçlarından insanlar salkım salkım sarkıyordu sanki. Ve Cemile Kutgün onu sahneye çağırıyordu:

"*… Uzun yıllar bekleyiş sona erdi. Saatlerin günler gibi geçtiği. Ayların yıllar gibi geçtiği. Ayların yıllar gibi geçtiği. Bir yılın yüz yıl gibi geçtiği zaman sona erdi ve şu anda beklediğimiz, özlediğimiz, sanatçıların en büyüğü, insanların en iyisi, güzellerin en güzeli huzurlarınıza geliyor. Alkışlıyoruz: Zeki Müren.*"

Sait Jean şövalyelerinin giysileriyle sahnedeydi halkın sevgilisi. Bodrum Kalesi'ne de bu giysiler yakışırdı. Kulakları sağır eden gösteriler arasında dinleyicilerini selamladı ve onlara şöyle teşekkür etti:

"Canım Bodrumlular! Beni bağrına basan, derin saygı duyduğum Bodrumlular! Ve de bu güzel beldeye gönül verenler! Türkiye'nin dört bir yanından beni dinlemek için gelenler! Bu vesileyle hepinize bir kez daha saygılarımı sunma fırsatını bulduğum için çok mutluyum efendim. En içten teşekkürlerimi, en içten sevgilerimi, en derin hürmetlerimi lütfen kabul buyurunuz efendim."

Sonra programına güftesi Bayburtlu Zihni'ye, bestesi Kemani Nevres Paşaya ait olan şehnaz divanla başladı:

Vardım ki yurdundan ayağ göçmüş
Yavrusu gitmiş ıssız kalmış otağı

Bunu Hüseyn Mayadağ'ın "Söyle derdini kaç yıl çekecek, bu dertli başım", Ekrem Güyer'in "Hançeri aşkınla ey yar, sinem üzre vurma hiç", Udi Hırant'ın "Hastayım yaşıyorum görünmez hayaliyle" şarkıları izledi.

İlk bölüm bitmişti bile. Bu arada kalenin burçlarındaki insanlarla söyleşiyordu ki burçların birinden şöyle bağırdılar:

"*En büyük paşa sensin*"

"En büyük sizlersiniz. Milletten büyük yoktur."

Alkışların sonu gelmiyordu. Arkadan günün şarkılarını dinleyicileriyle birlikte seslendirdi. Arkasında çalan tüm saz sanatçıları ağlıyordu.

Vedalaşma zamanı gelmişti:

"*Sağolun, varolun. Her şey gönlünüzce olsun. Her şey dilediğinizce olsun. Her şey her zamankinden yüce olsun. Hepinize sonsuz teşekkürler efendim. İnşallah yüce Tanrı'nın izniyle sağ kalırsak gelecek yıl görüşmek üzere Allahaısmarladık efendim. Dualarınızla ve sizleri düşünerek sizlerle yaşıyorum. Siz de beni unutmayınızefendim…"* Gelecek yıl hiç olmadı.[75] Çünkü üst üste birkaç şarkı okuması bile ölümüne yol açabilirdi. Kalbi artık buna dayanamazdı.

[75] Bu konserden bir yıl sonra, 1985 yılı'nda Bodrum Kalesi'nde gerçekleştirilen "1. Uluslararası Bodrum Festivali'nde" Zeki Müren, bir kez daha sahneye çıktı. Festivalde, 00.40'da sahneye çıkarak yaklaşık 40 dakikalık bir konser vermiştir. Ayrıntılı bilgi için: Fikret Dağlıoğlu, Hakan Kara, "Bodrum Festivali Zeki Müren'le En Hareketli Gününü Yaşadı", *Cumhuriyet* Gazetesi, 01.07.1985.

HADİ ANLAT BAKALIM[76]

Zeki Müren Yaşını Saklayamaz ki

Bir 6 Aralık gecesiydi; 6 Aralık 1985… Zeki Müren'in doğum günü… Bu amaçla hazırlanan gecenin sunucusuydum. Hemen itiraf edeyim, Zeki'yi sunmak görevini üstlendiğimde daima ürkmüşümdür. Çünkü o, her konuşandan daha iyi konuşan, gerçek bir konuşma ustasıdır. Miniminnacık bir dil sürçmesini bile affetmez, bağışlar görünse de… Bu nedenle hep çekinmişimdir Zeki'yi anonsa çıkarken… O gece ise, onun yeni bir yaşı kutlanıyordu. Bu yaş işinde de pot kırma tehlikesi, her zamandan daha büyüktü. Kuliste çok mahzundu Müren… Gözlerindeki buğuyu silerken '*Ağabey*' demişti. '*Beni dünyaya getiren insanın olmadığı ilk yaş günüm bu. Onun için çok mahzunum*' Annesini kısa süre önce kaybetmişti. Şimdi yaş günü kutlaması, ona büyük acısını tekrar yaşatıyordu. Tam sahneye yürüyordum ki seslendi: "*Yaşımı tam söyleyebilirsiniz… 53'üncü yaş günüm bu…*" Döndüm: "*Sen yaşını zaten saklayamayacak olanlardansın. Bir insan ansiklopedilere geçti mi, bu şansını kaybeder. İstersen sakla, merak eden açar ansiklopediyi, öğrenir*" O kederli, o buruk hali içinde birden gülmeye başladı: "*Oldu Halit ağabeyciğim, artık ne söylersen söyle! Fazlasını bile söyleyebilirsin.*"

Sanat Güneşi'nin Aydınlattığı Meksika Gecesi

Sahiden karanlık, kapkaranlık bir Meksika gecesiydi. Mexico-City müthiş bir yağmurla bu karanlığa girmiş, her yanı seller götürüyordu. 1970 Dünya Kupası'nı izleyen bir avuç Türk gazetecisi, radyocuları ve oradaki temsilcimiz diplomatlar bir "Türk Gecesi"nde buluşmuştuk.

---

[76] Halit Kıvanç'ın, 21.11.1992 tarihinde *Sabah* Gazetesi'nde yayınlanan köşe yazısından derlenmiştir.

Kuru fasulyeli, pilavlı bir gurbet gecesi. Rastlantının güzelliğine bakın ki, bir Dünya Turu'na çıkmış olan Zeki Müren de tam o sırada Mexico City'den geçiyordu. Kapıdan "Sanat Güneşi"nin girmesi herkesi heyecanlandırmıştı. Bu arada orada yaşayan vatandaşlarımızdan bir hanım "*Aaa Zeki Bey, ne iyi ettiniz de geldiniz. Artık bu gece bize bol bol şarkı söylersiniz*" deyince, güler yüzle giren Zeki'nin suratı birden asılmıştı. O hanıma döndü: "*Öyle mi hanfendiciğim. Ben ise buraya konuk olarak çağrıldığımı sanıyordum. Şarkıcı olarak davet edilmişim demek…*"

Etraftan hanımın potunu tamir çabaları falan…

Hava giderek daha bozuldu. Sağnak, gök gürültüleri, tropikal yağmur… Derken o da ne? Elektrikler sönmez mi. Dışarda şakır şakır yağmur. Her yer karanlık. Mumlar arandı, bulundu, yakıldı. Mum ışığında romantik bir manzara…

Birden Zeki Müren'in sesi duyuldu: "*Vatandan ne kadar uzaktayız. Ama mum ışığında da olsa, bir arada bulunmanın mutluluğu bizi gün gibi aydınlatıyor. Çok duygulandım efendim. İnanın çok duygulandım. İzninizle, naçizane iki şarkı takdim etmek istiyorum sizlere… İçimden geldi, kalbimden…*"

Ve tam şarkıya başlarken durdu Zeki Müren; gözlerini etrafta dolaştırdı. Sonra bakışlarını bir noktada topladı. Bir hanımın üstüne. Geldiğinde, kendisine; "*Bize bu gece bol bol şarkı söylersiniz*" diyen hanıma gülerek, "*Hanımefendi*" dedi; "*Ben dostlarım için şarkı söyleyeceğim. Ama siz de dinleyebilirsiniz.*"

ZEKİ MÜREN'İN EUROVİSİON HAYALİ[77]

Bursa doğumluydu.
Lise öğrenimiyle birlikte İstanbullu olmuştu.
Türkiye'nin her yerini severdi.
Birçok yerde programları, konserleri olmuştu.
Ama en son…
Bodrum'a takılmıştı.
Orayı çok sevmişti.
Zaten o yüzden Bodrum denilince
Bir Halikarnas Balıkçısı, bir de O.
Zeki Müren Müzesi var.
Birçok Müze'den çok ilgi çeken.
Özel eşyaları, notları, müzik aletleri.
En çok da giysileri.
Çizgisi kendisine ait olan giysiler.
Bu yönünü çok az kişi bilir aslında.
Pek de açığa vurmak istemezdi.
Dedim ya, son yirmi yılın Bodrum âşığıydı.
Varsa yoksa Bodrum.
Akşamüstleri Halikarnas Disko'nun hemen üstündeki evinden.
Şöyle bir kale'ye doğru yola koyuldu mu her yer şenlenirdi.
Esnaf onu beklerdi.
Bilirim birçok insan onun için giderdi Bodrum'a.
1970'li, 1980'li yıllar bu andığım.
Her yerde bir seveni.
Her yerde fotoğrafçılar.
Ben, "Zeki Müren Endüstrisi"ne Bodrum'da tanık oldum.
Fotoğrafçılar bayram ederdi her akşamüstü.
Kimseyi kırmazdı.
Dünyalar kadar fotoğraf.
Bugün fotoğraf çektirmek isteyenlere burun kıvıranları,
Hatta dalga geçenleri gördükçe…

---

[77] Hakan Tartan'ın, *Dostlar Meclis*i kitabından derlenmiştir.

Çıldırmamak elde mi?
Bıkmaz, usanmaz, saatlerce Bodrum sokaklarında
Sevenleriyle fotoğraf çektirirdi.
Bazen birlikte yürürdük yolda, ben müdahale ederdim.
“Paşam yoruldunuz ama...” diyerek.
Hemen yanıtlardı beni yumuşacık sesiyle:
“Sevenle oyun olmaz.
Bak, beni çok seviyorlar ki fotoğraf çektirmek istiyorlar.
Ne yapayım, biraz geç gideriz gideceğimiz yere.”
Zeki Bey lütfen, diyenleri mi anlatayım.
Paşam bu fotoğraf için geldim Ankara’dan, diyenleri mi?
Çok kibarlar vardı arada: “Sanat güneşimiz
Bir fotoğraf lütfeder misiniz?”
Nasıl derseniz deyin, ne isterseniz isteyin.
İki eli kanda olsa sevenlerini kırmazdı!
Kırmadı da.
Gündüzleri o zamanlar bir cennet olan Bardakçı safası.
Korumalar eşliğinde Bardakçı’da deniz keyfi.
Akşam da şehir turu.
Belki güzel bir yerde yemek.
Bazen de Han’da program.
Kaçırılmaz bir şans!
Kiloları arttıkça daha az görünür oldu sahillerde.
Sağlığı bozuldukça daha az çıktı sokaklara.
Bodrum da onsuz tatsızdı hani.
Unutmam,
Halikarnas’tan limana dek her kafede, her lokantada,
Her işyerinde onun şarkıları çalınırdı.
Keyifliyse bazı şarkılara eşlik eder, kapıdan kafasını uzatır.
Avuç içleriyle öpücükler gönderirdi.
Terbiyesini bozduğuna,
Kişiliğini zafiyete uğrattığına hiç tanık olmadım.
Kendi doğru bildiği yolda, “adam gibi yaşadı.”
Ağaçların ayakta öldüğü gibi
“Sahnede verdi son nefesini.”

Bir TV programında.
Zaten arzusu da oydu.
Defalarca söyleşiler yaptım defalarca buluşmalar.
Hep, “Ölümüm sahnede olsun isterim.
Şarkı söylerken.
Muhterem dinleyicilerimle, beni sevenlerle…” derdi.
Allah’ın tecellisi!
O ketum, o dikkatli açıklamalarına rağmen
“Özal sevgisini” ilk bana itiraf etmişti.
Aslında politika konuşmazdı.
Benim röportajım bir ilk olmuştu galiba.
“Farklı bir insan bu Turgut Özal. Değişik.
Türkiye için ciddi işler yapacak.
Gözlerinde o heyecanı yakalıyorum.
Ayrıca çok tonton. Çok sıcak biri.
Ben daha önce böyle başbakan görmedim.
Allah yolunu açık etsin.
Ben, Turgut Bey’i seviyorum” demişti.
Boş konuşmazdı.
Fotoğraf çekeceğim zaman izin ister, uzun uzun hazırlanırdı.
Her şeyi özenliydi.
“Keşke daha çok bestem olsaydı, keşke” derdi.
“Paşam” diye sormuştum bir gün,
“En büyük hayaliniz nedir?
Yapamadığınız? Bugüne dek olmayan?”
Uzun uzun düşünmüştü.
Söyleyeceğini tartmıştı, hissetmiştim.
Eurovision’un popüleritesinin
en yüksek olduğu dönemlerdi sanırım.
“Acaba” demişti.
“Acaba, Eurovision ve Zeki Müren. Nasıl olur?
Başarısız sonuçlar aldığımızda üzülüyorum.
Benim tarzım değil ama…
Ben sanatçıyım. Her şey söylerim.
Önemli olan o sahneye damganızı vurmanız.

Sesinizin gücünü göstermeniz.
Eurovision'a katılsam. İyi sonuç alsam…
İnan bunu düşünürüm bazen. Olur mu?
Zor. Ama… Düşünürüm işte."
Paşa Eurovision'a katılamadı.
Bu "Paşa" lakabını ona halk takmıştı.
Bir saygı nişanesi olarak.
Acaba giysilerinin görkeminden mi?
Yoksa…
Bodrum'un her şeyi olmasından mı kaynaklanmıştı.
Paşa'ydı işte.
Bu lakabın kullanılmasından da mutlu oluyordu.
Doğrusu ben de sıkça öyle hitap ederdim.
Eurovision dedik ya, olmadı.
Olamadı.
Ama…
Yıllar sonra Sertap Erener onun hayalini gerçekleştirdi.
Başarılı oldu.
Türkiye Eurovision birinciliğini kazandı.
Paşa'nın bir hayali gerçekleşti.
O göremedi.
Görseydi…
Ne sevinirdi.
Nasıl sevinçle çırpardı ellerini.
Nasıl güzel vururdu birbirine.
Sevinçle…
Heyecanla…
Yürekle.
Hemencecik arardı Sertap Erener'i.
Kutlardı coşkuyla.
1995'te milletvekili olduğumda ilk arayanlardan biriydi.
İzmir'de annemi bulmuş, ondan telefonumu almıştı.
O ne zarafetti, o ne şık cümleler.
Beni yüreklendirmişti kutlarken bu dev sanatçı.
Kolay "büyük" olunmuyordu.

Vefası da bir başkaydı Zeki Müren'in.
Ne zaman Bodrum'a gitsem, bir hüzün duyuyorum hâlâ.
Onsuz Bodrum'un tadı yok gibi geliyor.
Sokaklarda, plajlarda, akşamüstü kale yollarında,
Gözlerim onu arıyor.
Neyse ki hâlâ vefalı esnaf var; onun şarkılarını unutmayan.
"*Gözlerinin içine başka hayal girmesin/*
Bana ait çizgiler dikkat et silinmesin."
İzmir'de vefat etti.
Doğduğu toprağa verildi.
Nasıl koşmuştuk ona.
Kötü haberi alınca.
Hep umutla.
Öyle duyarlıydı ki, tüm varlığını gençlere ve
Mehmetçik Vakfına bıraktı.
Benim bildiğim beş bine yakın genç onun bursuyla okudu, okuyor.
Daha en az bir o kadarı da okuyacak.
Sanat güneşi.
Paşa…
Büyük sanatçı…
Zeki Müren…
Batmayan bir güneş O.
Eylül'de gitti.
1996 yılında.
Ben her ölüm yıldönümünde
Onun da çok sevdiği şarkısını koyarım CD'ye.
O duru, o güzel sesten, o inanılmaz yorumla dinlerim:
"*Uzun yıllar bekledim/Hakikat oldu rüya.*
Koklamaya doyamam/Benim güzel manolyam."
"Nazlı çiçeğiydi" Türk sanat müziğinin…
"Sevdasına hâlâ dayanılamıyor" bunca yıla rağmen…

ZEKİ MÜREN FENOMENİ[78]

Zeki Müren'in Türk müziğindeki yeri nedir? Böyle soruların cevabını müzik eleştirmenlerine bıraktıktan sonra, onun dinleyiciyi nasıl şartladığından söz etmeli.

Türk müziği ülkemizde cumhuriyetten bu yana birçok değişim yaşamıştır. Devletle olan münasebetinden tutun, dinleyicisinin niteliğine kadar. Sahnenin görsel öğeler açısından taşıdığı önemi Zeki Müren keşfetti. Belki de ilk kez geleceğin televizyon seyircilerinin ne istediğini yıllar önce o buldu.

Zeki Müren, bir ses sanatçısının işine karşı gösterdiği ciddiyetin ne demek olduğunu unutmadı. Şımarıp da kapris gölünde boğulmadı. Seçtiği eserlerden söyleniş tarzına, seyircisine, dinleyicisine verdiği öneme kadar her şeyde ciddiydi, saygılıydı, onun için saygınlık kazandı.

Bir sanatçının dinleyicilerine, sanatına; ses sanatçısı ise özellikle kendi enstrümanına yani sesine önem verdiğini ben Münir Nurettin Selçuk'ta ve Zeki Müren'de gördüm. Antalya'da bir tatilde aynı motelde kalıyorduk. Bir bardak buzlu suya özlem duyduğuna tanık oldum.

Ünlü soprano Stratas'ın bir temsilden sonra söylediği sözü yıllar geçti unutamadım: "Evet uzun süredir ben hep bu üç saat için yaşadım" diyordu.

Sanırım Münir Nurettin Selçuk gibi Zeki Müren gibi sesini uzun süre koruyanlar hep bu felsefeyle yaşamışlardır.

---

[78] Doğan Hızlan'ın, *Yeni Yüzyıl* Gazetesi'nin Pazar eki olan *CafePazar* Dergisi'nde (12 Kasım 1995, Sayı: 48) yayınlanan yazısından derlenmiştir.

İnsanların ünlenmesinin kendilerine ait ve topluma ait iki ayrı, birbirini tamamlayan nedeni vardır. Zeki Müren'in kendine ait nedeni; biçime ve icraya getirdiği değişiklik, topluma ait olanı da o dönem insanların bir erkek ses sanatçısını kabule hazır bir ruh hali içinde olmasıydı.

Türk müziğinin bazı eserlerini okuyuşuyla, başkalarının okuyuşunu karşılaştırırsanız bir esere ruh vermenin ne demek olduğunu anlarsınız.

Gene bu yazdıklarımdan, onun icrası konusunda müzikçilerin yapacağı yorumları yaptığım kanısına kapılmayın. Ama bir besteye kişisel tarzını yüklemenin, ona "ben" damgası vurmanın son yıllardaki başarılı örneğidir Zeki Müren.

Türk müziği bugün konservatuarlarda okutuluyor, klasik tarzda icra eden topluluklarımız var. Bunlar arasında bile icra ve tavır farkı söz konusudur, anlayışlar tartışılabilir.

Türk müziği öğreniminin nesnel kuralları olmakla birlikte, öğreten hocanın kişisel tavrının da belirleyici unsur olduğu bir gerçektir.

Kimi itiraz edenler şunu söyleyeceklerdir. Gazino icrasının savunmasını mı yapıyorsun? Onu kesin sınıflandırmadan bu itiraza şöyle cevap verebilirim: "Böyle bir icra tarzı söz konusu olsa da her tarzın en iyisi benim ilgimi çeker ve dinleyebilirim."

Zeki Müren'in icrasıyla, kendini aradan çekip sadece notanın dar kalıpları içinde besteyi yorumlayanlar arasındaki fark; bir operacının halk şarkısı, tango söylemesi ile bir tango sanatçısının icrası arasındaki farktır.

O, radyo dinleyicisine de televizyon seyircisine de yenilikler sunmuştur. Münir Nurettin Selçuk, salonlarda Türk müziğini bir

Batılı solist gibi icra etmiş, onları çok sesli müzik için geçerli olan bir salon terbiyesine alıştırmıştır. Selçuk'un yaptığı bir devrimdir.

Zeki Müren de hafif gazino seyircisini eğitmiştir. Tabii gazino seyircisi diye suçlanan topluluğu bugünkü gazino dinleyicisiyle, gül döken insanlarla karşılaştırmayınız.

Eskiden öyle mekânlar vardı ki, dinleyiciler içki içmeden önemli solistleri dinleyebilirlerdi. Sanırım repertuarlar da farklıydı.

Ben çocukluğumun gazinolarını hatırlarım. Münir Nurettin Selçuk programa Zekai Dede ile başlardı. Zeki Müren de aynı yöntemi uygulardı.

Şimdi bana kalırsa, Zeki Müren bugünün Türk müziği diye söylenen parçaların arasında dengesini kaybederdi.

Çünkü radyo, televizyon programlarıyla, gazino programlarının repertuarı çok farklıydı. Ama her ikisinde de klasikten başlar, neo klasiğe uğrar, ordan günün şarkılarına geçerdi.

O zamanlar kıyafetlerinden söz edilirdi değil mi? Kaç kişi Zeki Müren'in ses sanatçılığı üzerine yazı yazdı, kaç kişi onun repertuarı, söyleyiş tavrı üzerine yorumlarda bulundu.

Şarkıda diksiyon önemli değil mi? Zeki Müren'in bu özelliğinin altını çizmek gerekir.

Türk müziği dinlemeyenler, Zeki Müren'in sesinden Türk müziğini sevmişlerdir. Bu müziğin dinleyici çevresini arttırmıştır.

Birçok bestecinin bestelerinin yaygınlaşmasını o sağlamıştır.

Değerler üzerine yargıya varırken, ölçütümüz hep bugün olmasın… Onu, bütün yaşamıyla ele alalım; bütün içinde değerlendirelim.

ZEKİ MÜREN MADALYASI[79]

Kıbrıs'ta Rumlar 21 Aralık 1963 tarihinde, Kıbrıs Türk toplumuna karşı kapsamlı ve sistematik saldırılara başlamıştı. Akritas Planı kapsamında gerçekleştirilen bu saldırılar Türklere yönelik bir etnik temizlik girişimidir.

Akritas Planı'nın uygulanmaya başlanmasıyla birlikte Rumlar, genç yaşlı demeden Türkleri öldürmeye başlamıştı. 30.000 Kıbrıslı Türk yaşadıkları köylerini terk etmek zorunda kalmıştı.

Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nın tabibi Binbaşı *Nihat İlhan*'ın eşi ve çocukları da vahşice Rumlar tarafından öldürüldü.

Rumların Kıbrıslı Türklere karşı saldırılarını devam ettirmeleri, Yunanistan'ın Ada'ya asker göndermesi, Kıbrıs'taki mevcut durumun daha da vahim bir hal alması üzerine Türkiye, 1960 Garanti Antlaşması'na dayanarak Kıbrıs'a müdahalede bulunmaya karar vermişti.

Bu gelişmeler olurken "Johnson Mektubu" olayı patlak verdi. ABD bu mektupla Türkiye'nin Kıbrıs'a haklı müdahalesini önlemeye çalışmıştır.

Johnson'un mektubu Türkiye'de büyük bir öfke uyandırmıştı. 1950-1953 yıllarında Kore Savaşı'na katılan ve savaştaki kahramanlıkları nedeniyle tüm dünyanın takdirini kazanan Kore gazilerimizde buna çok öfkelenmişti.

Onlar, Birleşmiş Milletler ideali uğrunda Kore'de savaşmışlardı.

---

[79] M. Şükrü Tandoğan'ın, *Birlik Dergisi*'nin Nisan-Mayıs-Haziran 2017 (Sayı: 216) tarihli sayısında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

Savaştan sonra Kore gazilerinin her birinin göğsüne Birleşmiş Milletler madalyası takılmıştı. Ancak, Amerika'nın Kıbrıs konusundaki hasmâne davranışı gazilerimizde kızgınlık ve infiale neden oldu. Birçok Kore Gazisi Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın verdiği madalyaları iade ettiler.

Dönemin Milli Türk Talebe Birliği, bu asil davranışları karşısında gazilerimize birer madalya vermek istese de yeterli maddi desteği bulamıyordu, çaresizdiler.

Bu arada, madalya konusunda haberdar olan, yüreği vatan sevgisi ile dolu bir büyük sanatçı vardı. O da *Zeki Müren*'di, bu madalyaların basım masrafını bizzat üstlendi...

Bugün birçok Kore gazimiz, göğsünde bu madalyayı gururla taşıyor. "Zeki Müren Madalyası", sanatçı duyarlığının bir yansımasıdır. Zeki Müren 1931 doğumlu, Kore gazileriyle hemen hemen aynı yaşta. Sanatçı, yaşıtlarına bir anlamda teşekkür ediyor.

Zeki Müren, başta Mehmetçik Vakfına olmak üzere, yaptığı tüm yardımlarla daima Mehmetçiğin yanında olduğunu göstermiştir.

Zeki Müren'in bu asil davranışının yanı sıra, "Ben çocuğumu askere göndermem" diye konuşan sanatçılara da tanık olduk.

Büyük sanatçı Zeki Müren'i saygıyla anıyoruz.

"ZEKİ MÜREN KİTABI"[80]

Hafta sonunda, Bodrum Belediyesi Kültür Müdürlüğü'nden Cezmi Çoban'dan bir mektup aldım… Cezmi Çoban mektubunda özetle şöyle diyordu:

"*Zeki Müren'in, 25. ölüm yıldönümü anısına bir kitap hazırlıyoruz. Sizin, 'Zeki Müren Olmasaydı' yazınızı okuduk. Zeki Müren'in yakın arkadaşı olduğunu belirtmişsiniz. Zeki Müren'e dair anılarınızı yazıp gönderme şansınız var mı? Kitapta, 'Anılardaki Zeki Müren' adlı bir bölüm olacak. Bu anılarınızı, kitapta yer vermek isteriz…*"

Mutluluktan ne diyeceğimi, ne yapacağımı şaşırdım… Beklemeksizin, düşünmeden 'Tabii seve seve!' diyerek geri dönüş yaptım…Ama inanın 'Zeki Müren Olmasaydı' başlıklı yazımı anımsamadım… 50 yılı aşkın yazılarımı okuyanlar ile tanıdıklar bilir..

İki büyük kusurum vardır; Birincisi yazdığımı okumam… Bu yüzden büyüğüm Aydın Bilgin'den hep uyarı ve düzeltme aldım… Kendisi gibi birkaç okuyucum da var… Onlardan biri de usta yazar Atilla Köprülüoğlu ile Ünal Tümin'i ve Okan Yüksel'i söyleyebilirim. Hatta şöyle yakın zamana gittiğimde 26 Mart 2021'de 'Zeki Müren'e 'Paşa' İsmini Ben Taktım!' başlıklı yazımda kendilerinden söz ettiğimi fark ettim.

Şu anda gözümün önüne şu geldi: İzmir'de kaybettiğimizden sonra defnedilmek üzere İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin cenaze aracında ben vardım… Bursalı işadamının gönderdiği özel uçağa tabutunu yerleştiren birkaç kişiden biri de yine bendim…

---

[80] Yaşar Eyice'nin, *Çeşme'nin Sesi Gazetesi*'nin 31.05.2021 tarihli nüshasında yayınladığı yazısından derlenmiştir.

Sanat Güneşimizin şu sözünü yakınında olanlar bilir: ‘Milyonların içinde ben yalnızım!’ Evet, ‘Benim hayatımda iki gerçek dostum oldu, biri sensin…’ deyişi boşuna değilmiş… Pilotlar bana ‘Sen de geliyor musun?’ dediklerinde gözyaşlarımı göstermemeye çalışırken, ‘Yok!’ demiştim… Çünkü benim o ana kadar Zeki Müren’le bir olduğumu bilen yoktu… Onu sonsuzluğa yalnız başıma İzmir’den uğurladığımı da… İftiharla hep söylerim:‘Zeki Müren benim aile dostumdur!’ diye… Zaten ondan sonra, yakın zamanda bir kere Bodrum’u gittim… Yanımda Beşiktaş ve Göztepe’nin efsane milli futbolcusu Nihat Yayöz ile sevgili eşi İlknur Yayözvardı. Mehmetçik Vakfı’nın okuttuğu mevlide yetişmek istedik, olmadı… Lokmasını yiyip duamızı okuduk, müze haline getirilen, kızım Dr. Sinem’in çocukluğunun geçtiği odaları dolaştım, yine o günleri anımsadım.

Orada, ‘Beni de tanıştırır mısın?’ diye benimle birlikte ziyarete gelen önemli isimlerle geçirdiğimiz misafirlikleri de düşündüm… Hayatının kitabını bana yazdırmak istediğini söylemişti. Adını da ‘*Boş Beşik!*[81] olarak koymuştu… Nasip olmadı… Ruhu şad olsun…

---

[81] Yaşar Eyice’nin belirttiği bu bilgiye bir ilavede bulunmak istersek; Zeki Müren, yaşamını konu edinen bir kitap yazma hazırlığında olduğunu ve bu kitabın adının ‘*Beni Benden Dinleyin*’ olacağını 1988’de verdiği bir röportajda şöyle dile getirmiştir: “*Şimdiye kadar herkes benim için bir şeyler söyledi. Yok, Zeki Müren sahneye çıkıyor. Yok, Zeki Müren Bodrum’u terk ediyor diye. Ama bu kez ben konuşacağım. Kitabımın adı ‘Beni Benden Dinleyin’ olacak... Canı sıkılan benimle ilgili bir söylenti çıkarıyor. Beni, benim yerime anlatıyorlar. Sonunda hayatımı yazmaya karar verdim. Yazmak zor oluyor. Onun için sesimi banda alıyorum. Şimdiye kadar 45 kaset doldu. 100 kasete ulaştığımda kitap yazılmaya başlanacak...*” Ayrıntılı bilgi için bakınız: “Beni Benden Dinleyin”, *Milliyet* Gazetesi, 21.05.1988. (Zeki Müren Sanat Müzesi’ni ziyaretimizde, bu habere konu olan 45 kasetin müze arşivinde bulunup bulunmadığını görevli personellere sorduk. Maalesef, Zeki Müren’in kendi sesinden hayatını anlattığı 45 kasetin müzede bulunmadığını öğrendik. Umarız ki, bu kitap vesilesi ile söz konusu kasetlerin bulunmasının yolu açılır ve kasetlerin deşifresiyle büyük sanatçımız Zeki Müren hakkındaki bilgilerimize yenileri eklenir.)

BEYAZPERDEDE ZEKİ MÜREN[82]

Sessiz sinemanın altın çağını yaşadığı 1920'lerin sonunda, perdeyi adeta delercesine seyirciye ulaşan bir caz şarkısı, beyazperdedeki yarım yüzyıllık sessizliğe son verir. Al Jonhnson'ın 'Caz Şarkıcısı' filmi yüzyılımızın sanatında bir dönemi kapatıp yeni bir çağı kırılganlık, saflık içeren naif yapısıyla açar. Garip olan perdenin sesle, konuşma yoluyla değil, müzikle, şarkıyla tanışmasıdır ve bu belki de günümüze dek süren ve hala devam eden kaçınılmaz bir aşkın da ilk tohumlarıdır.

Dünya, perdeden taşan müziği ve o müziğe eşlik eden insan sesinin büyülü tınısı coşkuyla ve sevgiyle benimser; sessiz sinema yerini müzikallerin doğuşuna ve altın yıllarına bırakır. Çağımızın hemen bütün büyük sesleri kimi zaman görüntüleri ve oyunculuklarıyla kimi zaman da sadece sesleriyle bu büyünün daha da gelişmesine yardım eder.

1930'ların tiyatro kökenli sanatçılardan oluşan sinemacı kuşağı da Muhsin Ertuğrul'un yönetiminde bu ses ve görüntü kuşağına katkıda bulunmuşlardır. Türk sinemasında bu türün ilk örnekleri operetlerin filme alınmasıyla yaratılmıştır.

Ancak bu filmler bekleneni vermez, halkı sarmalayıp, onu düşler ve duygular dünyasına götüremez. Büyü tutmamıştır, eksik olan bir şeyler vardı. Bu çözümsüzlük, sinemayı bir yirmi yıllık bekleyişe iter.

1952 yılında, Muhsin Ertuğrul kuşağının son büyük oyuncuları/yıldızları, bu kez o olmadan bir araya gelerek, bir müzikal film çekmeye girişirler.

---

[82] Bülent Peker'in, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*'nin Ekim 1996 sayısında yayınlanan yazısından derlenmiştir.

Filmde dönemin tiyatro ve sinemasının anıtlaşmış isimleri Cahide Sonku, Talat Artemel, Bedia Muvahhit'in yanı sıra bir de şarkıcı olacaktır. Aynı zamanda Cahide Sonku'nun ilk yapımcılık denemesi olan filmin başrolüne gencecik bir şarkıcı seçilir. Bu şarkıcı, radyolarda bir fırtına gibi esen, programları sırasında insanların onun sesini dinlemek için sokakları boşalttığı Zeki Müren'dir. Şüphesiz Sonku, hayatının en büyük kumarlarından birini oynuyordu, ama bu kez doğru erkeği seçmiş ve güvenmişti.

'Beklenen Şarkı'nın hazırlıkları, çekimi, çekim kavgaları ve özellikle gösterimi, adeta filmi bir 'Türk Rüzgâr Gibi Geçti'si haline getirdi. Genç ve toy Zeki Müren, oyunculuk cangılının kurtlarının oturduğu bu sofrada önüne konan her lokmayı yemiyor, kendi şartlarını ve üslubunu yaratmaya çabalıyordu. Bu güç işin üstesinden gelen Zeki Müren, filmin müzik yönetmenliğini ve bugün bile cesaret sayılabilecek kendi dublajını da üstleniyordu.

'Beklenen Şarkı' daha çekilirken, günün basınındaki yankılarıyla bir efsane haline gelmişti. Kapıların kırıldığı gala gecesi ise artık seyircinin büyük ilgisiyle toplumsal bir olay haline dönüştü. Cahide Sonku ve Talat Artemel'in yönettiği bölümlere karşın rejisör olarak Orhon Murat Arıburnu'nun imzasını taşıyan 'Beklenen Şarkı' müzikle sinemanın Türk sinemasındaki en başarılı buluşması oldu. Bu kez maya tutmuştu, ama bunu sağlayan ne yönetim ne de sinema ve tiyatro dünyasının efsanevi yıldızlarıydı. Her şeyin mimarı gencecik, pırılpırıl, kırılgan ve içinde sönmeyecek bir ateşin var olduğunu müjdeleyen Zeki Müren'di. 'Beklenen Şarkı', sinemamızın yarattığı en güzel, en soylu melodramlardan biriydi.

Sonraki yıllarda çevrilen, biri resmi, pek çok kopyasının, taklidinin getirdiği ağır yükün ve gölgenin altında önemini ve güzelliğini çok fazla göstermese de, bu onun saf güzelliğini ortadan kaldırmaz. Siyah-beyaz görüntülerin eşliğinde perdeye yansıyan yarım kalmış bir aşk, acı dolu mutsuz evlilikler, tamamlanmamış bir beste. İkinci kuşakta devam eden bir sevda türküsü…

Ve bütün bunların ortasında oynayan, şarkı söyleyen ve perdede kendi büyüsünü oluşturan bir Zeki Müren.

Türk sinemasını, gerçek anlamda müzikle buluşturan Zeki Müren'in neredeyse yirmi yıl sürecek olan sinema serüveni, 1952'de '*Beklenen Şarkı*'yla başladı ve 1971'de '*Rüya Gibi*' sona erdi. Zeki Müren, yüzyılımızın en büyük seslerinden biri, büyük bir yorumcu ve bir sahne reformcusuydu; filmleri de onun sanatının ve kişiliğinin izdüşümlerini taşıyordu doğal olarak. Ama sinemada, müzikte ve sahnede yarattığı devrimlere benzer bir çabaya girişmedi. Daha ilk filminde seyircisiyle arasında kurulan benzersiz bir diyalog, bir alışveriş, bir sihir vardı ve geçen yıllar ve filmler boyunca da bunu ustalıkla devam ettirdi ama yeni bir figür de eklemedi.

Daha çok var olan imajını, ulaşamadığı kitlelere yaymak için bir iletken olarak kullandı sinemayı, nitekim televizyonun doğduğu bir dönemde de kariyerini sona erdirdi. Belki de, 'Beklenen Şarkı'nın ardından gelen filmlere böyle bir misyon yüklenmesi, onu sahnede izlemeyen insanlara görüntüsünü sinema aracılığı ile ulaştırma amacı 'Zeki Müren Sinemasını' giderek basmakalıp bir görünüm almasına yol açtı. Yeşilçam'a özgü kalıp tipler, olaylar, durumlarla ezeli bir sinemanın, sinemasal açıdan bir değeri olması tabii ki söz konusu değildi. Ancak bu tespit, bu filmlerin en azından popüler kültüre katkılarını ve sosyolojik önemini de ortadan kaldırmıyordu.

On sekiz filmin oluşturduğu bu kariyer boyunca, Atıf Yılmaz, Lütfi Akad, Metin Erksan, Osman Seden, Arşevir Alyanak, Nejat Saydam gibi büyük ustalar veya zanaatçılarla çalışan Müren, daha sonraları bir modaya dönüşen ve başrolünü arabesk yıldızlarının oynadığı film furyasının temel malzemesini oluşturan şiddet unsurundan tümüyle uzakta, naif ve saf bir melodram anlayışının temsilcisi oldu.

Kendi ifadesiyle, filmleri aileye yönelik çalışmalardı. Aslında klasik reçete değişmiyor; ya sıradan ama yetenekli genç keşfediliyor ya da mutluluğun zirvelerindeki, genç adam kötü insanların tuzağına düşerek yuvarlandığı uçurumdan çıkmaya çalışıyordu… Kimi zaman 'Kâtip Üsküdar'a Giderken' de olduğu gibi bu hikâyenin fonunu imparatorluk İstanbul'u, kimi zaman bir köy dekoru, kimi zaman ise eski İstanbul'a özgü bir köşk atmosferi oluşturuyordu.

Hemen tümünün adını kendi yorumladığı veya bestesi olan dönemin ünlü bir şarkısından alan bu filmlerde, başta beş filmde çalıştığı Belgin Doruk olmak üzere, Filiz Akın, Türkan Şoray, Esen Püsküllü gibi dönemin ünlü yıldızlarıyla çalışan Müren, bütün bu filmler boyunca sahnelerdeki imajının aksine hep zarif, kırılgan, ince ve duygulu âşık rolünü koruyarak daha muhafazakar bir görünüm sergiliyordu. Belki kendi iç dünyasına daha denk bir portre çiziyordu ama onu sahnede doruğa ulaştıran radikalliği de geniş kitlelerle kucaklaşmak isteğiyle geriye çekiyordu.

Oyunculuğu, şüphesiz, belli bir profesyonellik, daha çok da doğallık ve içtenlikten gelen bir samimiyet ve doğrudanlık içeriyordu. Büyük bir oyuncu değildi, ama başrolünü üstlendiği filmlerin gerektirdikleri arasında buna ihtiyacı da yoktu. Hangi kostümü üzerinde taşırsa taşısın, hangi kişiliğe bürürse bürünsün temelde hep Zeki Müren'i oynamaya devam ediyor ve doğal olarak en iyi bildiği senaryo bu olduğu için de, sonuçta formül tutuyordu.

Seyircisini alıştırdığı ve onların da görmeyi istedikleri belli duruşları, tavırları ve gustosu vardı ve bu da perdedeki büyüyü sürdürmeye yetiyordu. Yirmi yıllık çizgi boyunca, fiziğinde adım adım gerçekleşen deformasyon, adeta Türkiye'nin en sarsıntılı ve kötüye doğru sürüklenen dönemine koşut bir benzerlik içeriyordu, içten içe büyüyen hüzün, mutsuzluk ve acıyla birlikte. Özellikle son filmlerinde, gerçek kimliğiyle, yeni şarkıcı Zeki Müren olarak görünen kendi kendini oynama tutkusunun doruğuna ulaştı.

Belki sahne performansıyla sinema görüntüsünün en çok birleştiği nokta repertuarıydı; sahne programlarını klasikler, Selahattin Pınar veya Saadettin Kaynak dönemi besteleri ve finalde popüler şarkılar olarak üç bölümde bütünleyen sanatçı, filmlerinde de bir yandan klasik müziğin büyük eserlerini ya da kendi bestelerini seslendirirken son derece popüler ve '*Ku vak vak*' gibi çocuk şarkılarına sesini vermekten de şarkılarına sesini vermekten de kaçınmıyordu.

Şüphesiz Zeki Müren'in kariyerinde sadece, melodramlar yoktu; seyrek de olsa 'Hindistan Cevizi' gibi komedilere de imza attı. Buradaki temel yapı da çok değişmiyordu; Yeşilçam'ın o dönemine ait tüm komedilerin neferi olan Vahi Öz, Mualla Sürer gibi çok yetenekli oyunculardan oluşan bir alt kadronun desteğiyle gerçekleştirilen ve bir yanlışlıklar silsilesinin ya da burlesk tarzı bir karmaşanın egemen olduğu komedilerdi bunlar.

Zeki Müren, bir sanatçı olmanın ötesinde aynı zamanda bir kültür anıtı, popüler sanatın yaratıcılarından biri ve *imaj denen olgunun* kâşifiydi. Bütün bunların yansıtıcısı olarak, sinema da onun aynalarından biriydi. Kamera, bir yandan onun fiziksel değişimine tanıklık ederken öte yandan da Türk popüler kültürünün gelişimine ışık tutuyordu; popüler şarkılar, Türk halkının duygusal cephesini kuşatan melodramatik veya komedi atmosferi ve bütün bunlara eklenen kişisel bir karizmadan oluşan büyülü bir karışım.

Neticede sinemaseverlere kalan, çağdaş müzik ve eğlence sanatına damgasını vuran bir sanatçının, Türkiye'nin gelişimine (politik ve kültürel) kıyısından, köşesinden tanıklık eden belgelerdir. Bunlar aynı zamanda da, hâlâ o duygusallığa ve romantizme sahip kalplere geçmişten tatlı bir esinti getirmeyi de sürdürebilir, bütün alçak gönüllülükleri içinde.

Zeki Müren filmleri ve bu filmlerin oluşturduğu sinema, sanatçının kırk küsur yıla yayılan görkemli sanatının birer nüveleri olarak ve onun ölümüyle şimdiden bir klasik gibi yaşamaya, seyredilmeye ve sevilmeye devam edecekler, ona duyduğumuz büyük sevginin, onu karşımıza taşıyan görüntüleri oldukları için.

Zeki Müren'in Filmleri

1952- *Beklenen Şarkı* (Yönetmen: Orhon Murat Arıburnu), **1954**- *Son Beste* (Yönetmen: Arşevir Alyanak), **1957**- *Berduş* (Yönetmen: Osman F. Seden), **1958**- *Altın Kafes* (Yönetmen: Osman F. Seden), **1959**- *Gurbet* (Yönetmen: Osman F. Seden), **1959**- *Kırık Plak* (Yönetmen: Osman F. Seden), **1962**- *Hayat Bazen Tatlıdır* (Yönetmen: Nejat Saydam), **1963**- *Aşk Hırsızı* (Yönetmen: Osman F. Seden), **1963**- *Bahçevan* (Yönetmen: Nejat Saydam), **1964**- *İstanbul Kaldırımları* (Yönetmen: Metin Erksan), **1965**- *Hep O Şarkı* (Yönetmen: Atıf Yılmaz), **1966**- *Düğün Gecesi* (Yönetmen: Osman F. Seden), **1967**- *Hindistan Cevizi* (Yönetmen: Osman F. Seden), **1968**- *Katip-Üsküdar'a Giderken* (Yönetmen: Ülkü Erakalın), **1969**- *İnleyen Nağmeler* (Yönetmen: Safa Önal), **1969**- *Kalbimin Sahibi* (Yönetmen: Safa Önal), **1970**- *Aşktan da Üstün* (Yönetmen: Atıf Yılmaz), **1971**- *Rüya Gibi* (Yönetmen: Lütfü Ö. Akad)

TELEVİZYON DÜNYASINDA
ZEKİ MÜREN[83]

1980 sonrası sahne gösterisini, beyaz cam aracılığıyla seyirciye ulaştırmayı başaranMüren, ekranlarda video klipleri ve son Bodrum konseri ile yer almıştır. Zeki Müren, konser bağlamında ve televizyondan naklen yayınlandığı için kitlesel olarak, sevenleriile son kez 1984 yılında buluşmuştur. Doktorlarının yasaklamasına aldırış etmeden '*Öleceksem Bodrum'da öleyim*' diyerek son konserini Bodrum Kalesi'nde vermiştir.

TRT tarafından 'canlı' olarak yayınlanan konserde, gazino programının 'karma'niteliğini korumuştur. Bu dinletide, geniş bir saz heyetinin eşliğinde hayli güçlükçektiği performansında, 'serbest icra' tarzını oldukça zorlamıştır.

Sahnealdığı yıllarda icralarında rastlanan serbest icra üslubunu bu programda da yansıtmasıson konseri olması açısından önem taşımaktadır. Radyo ekolünden gelen bir solistolması sebebi ile geleneksel icradan uzaklaştığı ilk yıllardan itibaren eleştirilere maruzkalan Müren, bu son konserinde iyice 'piyasa' normlarına uymuştur.

Zeki Müren, uzun bir aradan sonra verdiği bir buçuk saat süren bu konserin bütün parasını Bodrum antik tiyatronun restorasyonu için bağışlamıştır.

---

[83] Şeyma Ersoy Çak'ın, 2013 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı'nda hazırladığı, *Postmodern Bileşimlerin Bir Aktörü ve Göstergesi Olarak Zeki Müren* adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Zeki Müren, 1980'lerde TRT'nin ilk yayınlarını takiben televizyon dünyası ile tanışırve sahne yaşamı boyunca etkili olarak kullandığı yazılı basın ve radyonun yanına, televizyon yayınlarını da eklemiş bulunur.

Türkiye'de televizyonculuk sektörü, 1990'larda başlayan özel televizyonlarla ivme kazanmıştır.

Müren, bu dönemde özel televizyonlarda yayınlanan magazin ve haber programlarına telefonla bağlanarak seyircileriyle irtibatını korur ancak yüzünü kimseye göstermek istemediğinden, TRT tarafından hazırlanan *Batmayan Güneş* belgeselinin çekimleri için İzmir'e gelinceye kadar uzun süre kendisini basına göstermemiştir.

BODRUM YASTA[84]

Bodrum'da eğlence yerlerinden sokaklara taşan gürültü, Zeki Müren'in önceki gece ölümüyle bir anda kesildi ve kent ölüm sessizliğine büründü.

'Bodrum Paşası'nın ölüm haberini duyan ilçe halkı ve tatilciler, saat 22.00'den itibaren Zeki Müren Caddesi'ndeki 97 numaralı evin önüne akın etti. Güvenlik güçleri, Zeki Müren'in evini koruma altına aldı, içeri girilmesine izin vermedi.

Geç saatlerde gelen gruplar da evin etrafını çiçeklerle donattı, mumlar yaktı. Diğer eğlence yerleri gibi müzik yayınını kesen Halikarnas Disco, Türkçe ve İngilizce anonslarla Zeki Müren'in ölümünü duyurdu. Ardından gökyüzüne lazerle Zeki Müren'in adı yazıldı, şarkıları çalındı, saygı duruşunda bulunuldu.

Eğlence yerleri kapılarına, "Zeki Müren'in vefatı nedeniyle kapalıyız" duyurularını astı. Bodrum, paşanın ardından matemini tutarken Belediye Başkan Yardımcısı Hamdi Cangiz; "*Bir hemşehrimizi kaybetmenin büyük üzüntüsü içindeyiz. Bodrum'a gönül vermiş, ünü dünyaya yayılmış, Türk müziğinin güneşine doyamadık. Ölümünün ardından ailesiyle görüştük. Ailesi Bursa'daki mezarlığa gömülmesini istiyor. Zeki Müren, Bodrum'u Bursa'ya taşıyacak*" dedi.

Sanatçının İstanbul Levent'teki evi de hayranlarının akınına uğradı. Evin önüne mum diken hayranları, sanatçı için gözyaşı döktüler.

---

[84] Aybars Atilla ve Ercan Pala'nın 26.09.1996 tarihinde, *Hürriyet* Gazetesi'nde yayınlanan haber metninden derlenmiştir.

SANAT GÜNEŞİ'NE GÖZYAŞI[85]

TRT'deki çekim sırasında ölen Sanat Güneşi Zeki Müren'in naaşı Bursa'ya getirilerek doğduğu semtteki Bursa Devlet Hastanesi morguna kondu. Kültür Bakanlığının devlet sanatçısı ünvanını alan Sanat Güneşi için devlet töreni düzenleneceği bildirildi.

Dün sabahtan itibaren yüzlerce kişinin biriktiği İzmir Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü morgundan alkışlarla çıkarılan Müren'in naaşı, son nefesini verdiği TRT önündeki katafalka kondu. Sanatçının, Ankara Radyosu'nda ilk şarkısını okuduğu siyah kurdelalı mikrofonla "*Kalbimizdesin*" yazılı çelenk tabutun önüne bırakıldı. Televizyonların naklen yayınladığı törende TRT Bölge Müdürü İhsan Öztamer, Müren'in dostu ve avukatı Mithat Özkök, Büyükşehir Belediyesi Başkan Vekili Ertan Ülkü, Vali Yardımcısı Ramazan Urgancıoğlu ve sanatçılar adına Bestekar Yusuf Nalkesen konuştu. Sanatçı için TRT'nin fuar alanı içindeki stüdyoları önünde köşe oluşturuldu, anı defteri imzaya açıldı.

Tören'den sonra Müren, kendi sesinden yayınlanan "Aylar, yıllar geçti" adlı şarkısının eşliğinde, alkışlar ve çiçeklerle uğurlandı. İzmir Adnan Menderes Havaalanına götürülen Müren'in tabutu, Ali Osman Sönmez'e ait özel bir uçakla Bursa'ya gönderildi. Bursa'da cenazeyi çok sayıda hayranı karşıladı. Müren, yeğeni Sevim Olgaç ve yeğeni Sevtu Olgaç'ın isteği üzerine, Bursa Ulu Cami'de yarın öğle namazından sonra Emir Sultan Mezarlığı'nda yatan babası Kaya Müren'in yanında toprağa verilecek. Sevtuğ Olgaç, "İstanbul'a değil, Bursa'ya gömülecek. Bu yöndeki yanlış anlamalar, spekülasyon sonucudur" dedi.

---

[85] Dönemin gazetecilerinden olan; *M. Ali Varış*, *Halil Hüner*, *Başak Atilla*, *Soner Ünal*, *Turhan Atav*, *Yaşar Anter*, *Kasım Şahin* ve *Fuat Kars* tarafından yapılan bu haber metni, *Milliyet* Gazetesi'nin 26.09.1996 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

Bodrum Belediyesi de cenaze törenine katılmak isteyenler için ücretsiz otobüs kaldırılacağı duyurusunda bulundu.

İzmir Valisi Kutlu Aktaş, sanatçı Bülent Ersoy ve CHP İzmir Milletvekili Ali Rıza Bodur'un önceki gece yarısı ziyarette bulunduğu Yenişehir Belediye Mezarlıklar Müdürlüğü morgunda, Müren'in organ bağışı nedeniyle tartışma çıktı. Başkent Üniversitesi Zübeyde Hanım Hastanesi Başhekimi Prof. Dr. Sevgi Postoğlu Ankara'dan organ nakli için morga geldi. Postuoğlu, Müren'in göz korneasının alınması konusunda sonuç alamayınca, morg görevlileri hakkında tutanak tuttu. Postoğlu, tek umudumuz korneasını kurtarmaktı dedi.

Cumhuriyet Savcısı Mevlüt Selamoğlu ölümün solunum yetmezliği ve dolaşım bozukluğundan meydana geldiğini belirten doktor raporunu anımsatarak kuşkulu durum olmadığından otopsiyi engelledi. Selamoğlu, "Sanat Güneş"imizin bıçak altına yatmasını istemedim" dedi.

Müren'in Bodrum'daki evine 50 metre uzaklıktaki Halikarnas Disco müzik yayınını kesti. Türkçe, İngilizce ve Almanca Zeki Müren'in ölümü anonsu edildi. Müren'in sesinden şarkılar çalındı. Laserle "Bodrumlular'a başsağlığı" dilendi. Hayranları, evinin duvarlarına çiçek koyup mum yaktı.

TRT çekimleri için önceki gün Bodrum'dan İzmir'e doğru hareket eden Zeki Müren'in, Ziraat Bankasına uğrayarak gayri menkullerinin 624 milyon lira tutan vergisini ödediği ortaya çıktı. Banka yetkilileri, 26 Eylül 1996'da ödenmesi gereken paranın Müren tarafından 24 Eylül 1996 günü çek karşılığı kendilerine teslim edildiğini açıkladı.

"SEVGİLİ ZEKİ MÜREN BİR EFSANEDİR"[86]

Türk milletini çok seven, Türk milletine âşık, bütün bir yaşamına sanatına ve milletine feda etmiş, bir paşaydı o. Sevgili Zeki Müren bir efsanedir. O her zaman içimizde yaşayacaktır. Aramızdan ayrılışı da aslında tam bir piyes gibi oldu. Ödülünü aldı. Teşekkür etti, onun son anları bir uğurlama töreniydi. Nur içinde yatsın, Allah rahmet eylesin.

Yıllar sonra tekrar Ajda'yı istiyorum demesi çok ilginç. Ben kendisiyle yapmaya başladım kariyerimi 1967'de Taksim Maksim Gazinosu'nda. Benim çocukluğumdan beri çok sevdiğim bir sanatçıydı. Bu program çekimlerinde 'Ülke çapında sevilen sayılan bir efsane misyoner olmak çok zor. Darısı başımıza' diyecektim ancak kısmet olmadı. Oturduktan sonra konuşamadık doğru dürüst.

Muazzez Ersoy ve beni istemiş. Niye gittiğimizi, programın içeriğini de bilmiyorum. El mi öpeceğiz, birlikte şarkı mı söyleyeceğiz… Biz bütün varsayımları göz ününe alarak gittik. İlk karşılaşmamız 20.05'te oldu. Koltuğa oturtmuşlardı. Kendisini gördüğüm için çok mutlu olduğumu anlattım. O da mutluluğunu ifade etti. Görevliler iş yapıyor medya mensupları da görüntü alıyordu.

Ve tören başladı. Tören sırasında Paşa sunucuya dayanıyordu. O da destek vermeye çalışıyordu. Bunun nedenini sağlık durumunun evrelerini bilemediğim için çözemiyor, bu denli kritik olduğunu bilemiyordum… Dakikalar ilerledikçe ben de Muazzez de gerildik. Sanki bir şeyler olacağı içimize doğmuştu. Bir şeylerin olacağını tahmin ettik ama böyle bir şey konduramıyorduk. Her şeyin oluşunu aşama aşama gördük.

---

[86] Haluk Aktar'ın, Ajda Pekkan ile *Milliyet* Gazetesi'nin 26.09.1996 tarihli nüshasında yayınlanan röportaj metninden alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için: Haluk Aktar, "Ajda: Bence Şehit Oldu", *Milliyet* Gazetesi, 26.09.1996, sayfa: 13.

Bir program getirdikler baktık ki fasıl yapıyoruz birlikte şarkılar söylüyoruz. Fasıl bitiyor tek şarkılar başlıyor. Ve bütün bunları ayakta yapacak. Nitekim ayaktayken iyi olmadığını ve ara verilmesini söyledi…

Ondan sonra da olayı birlikte yaşadık zaten… Bizi içeriye almadılar. Ben Turhan Yükseler'le birlikte stüdyoda kalıp provaya başladım. Bu arada gazeteciler de fotoğraf çekiyordu. Muhabirlerden biri gelerek Paşa'nın durumunun ağır olduğunu söyledi. Bu arada olayların en yakın tanığı ve basın danışmanım Erkmen Sağlam da gelerek, 'Bu gece hiçbir şey olmayacak' dedi. O an durumun ciddiyetini kavradım.

Dışarıya çıktığımda program yönetmenimizin de Muazzez'e 'Paşa'yı kaybettik' gibilerinden bir şey söylediğini anladım çünkü çok üzgündü. Yönetmen aynı şeyleri bana da tekrarladı. Bundan sonrasını da net hatırlamıyorum. Ağlama ve ambulans sesleri birbirine karıştı. Çok geç bitti sözcüklerini duydum.

Ama şuna inanıyorum: Bitmedi, bitmeyecek ve bizler onu hep yaşatacağız. O hep gönüllerde yaşayacak.

SON RANDEVUYU KAÇIRDIM[87]

Geçen pazar yazımda, gelmiş geçmiş en büyük ses kimdir diye sormuş, Zeki Müren'dir demiştim. O gün beni aramış. Henüz gazeteye gelmemiştim. Evinden bağlayalım demişler, "Yok rahatsız etmeyin, sadece teşekkür etmek istemiştim" demiş.

Gelince söylediler. "Yarın ararım" dedim. Sonra gazetecilik telaşı, harala gürelesi. Arayamadım. Teşekkürüne, teşekkür edemedim. Dün gece Carolin Koç'un defilesindeydim. Gelip beni buldular. "Zeki Müren öldü" dediler.

Ona, Paşa'ya Ait Çizgiler

Dün akşam Swissotel'de Caroline Koç'un ilk defilesini izliyordum.

Salonun karanlığından sıyrılan birisi bana doğru geliyor. Sessizce kulağıma eğilip, "Çok önemli bir şey için sizi gazeteden arıyorlar" diyor.

Parmaklarımın ucunda dışarı çıkıp, ilk telefona sarılıyorum.

Gece sorumlusu arkadaşımız, "Zeki Müren öldü" diyor.

Garip bir duygu.

Sanki şaşırmadım. Sanki bu ölüme hepimiz hazırmışız gibi geldi.

Tıpkı, İsmet İnönü'nün, Turgut Özal'ın, Vehbi Koç'un ölümü gibi.

Yavaş yavaş hazırlanılan bir ölüm.

---

[87] Ertuğrul Özkök'ün, *Hürriyet* Gazetesi'nin 26.09.1996 tarihli nüshasında yer alan yazısından derlenmiştir.

Hem ölenin, hem kalanın kendini hazırladığı hüzünlü bir tören…

***

Sonra şerit geriye sarılmaya başladı.

Geçen pazar günü kaçırdığım randevu. Son konuşma fırsatı.

Pazar yazımda, Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük sesi kimindir diye sormuştum.

Başkalarını kırmamak için, hepimizin birleştiği iki ismi vermiştim.

Biri Zeki Müren, öteki Sezen Aksu.

O gün gazeteye geç gelmiştim. Beni aramış.

Arkadaşlar, "İsterseniz evden bağlayalım" demişler.

O eşsiz nezaketi ağır basmış; "Hayır, sadece kendisine çok teşekkür ettiğimi söyleyin" demiş.

Gelince söylediler.

"Yarın ararım" diye düşündüm.

Sonra gazetecilik telaşı, mesleki harala gürele.

Ve unuttum. Son randevuyu böyle pisi pisine kaçırdım.

Paşa'yla son defa konuşma fırsatını böyle heba ettim. Harcadım.

Swissotel'in karanlık salonundan fırlayıp çıkarken, Erkan Özarman'a rastladım. "Hayrola" dedi.

“Zeki Müren ölmüş” dedim.

Elini alnına götürdü. Uzaklaşırken gözümün önünde sadece şaşkınlık ve çaresizlik içinde bir insan yüzü kaldı.

***

Hiçbirimiz haberleşmedik.

Ama hepimiz oradaydık. Görünmez bir güç hepimizi gazeteye çağırmıştı.

Bütün yazı işleri müdürlerimiz, haber ve magazin müdürlerimiz…

Ben geldiğimde çalışmalar başlamıştı bile.

Başlık düşünülüyordu.

Birden bulundu.

“*Muhteşem final…*”

Sanat Güneşi’nin muhteşem vedası. Sahnede ölüm.

Sonra arşivler açıldı. Hepimizin hayatı ortaya döküldü.

İnce gözlüklü, zarif adam. Onu ilk gördüğüm haliyle.

Sadece sesiyle tanıdığımız günlerdeki Zeki Müren.

Henüz Paşa değil.

Kurmay bile değil.

İncecik bir teğmen belki.

Sonra yerleşik olan her şeye isyan ettiği, her şeyi sarstığı günler.

Röfleli saçlar, kısa şortlar, topuklu çizmeler, vücuduna yapışmış ipek gömlekler.

Bizi şaşırttığı yıllar. Ama aynı zamanda bizi aykırılığa, farklılığa alıştırdığı yıllar…

Halktan manevi kurmaylık hakkını aldığı, Paşa'lık rütbesine terfi ettiği yıllar.

Halkın, omuzlarına beş yıldız, on yıldız, yirmi yıldız taktığı o yıllar.

50'ler, 60'lar, 70'ler, 80'ler…

***

Bir Demet Yasemen'ler, Bahçevan'lar ve ötekiler.

Milli Marş kadar içimize işleyen o muhteşem melodiler. Ve binlerce, milyonlarca ses arasından üç saniyede ayırt edebileceğimiz o kadife ses.

Tıpkı kedimiz gibi.

Gözlerinden, patilerinden tanıdığımız o altın, o kadife ses.

Ve Türkçe. Tek tek, nota nota, harf harf, ses ses Türkçe.

Zeki Müren Türkçesi. Hepimizin Türkçe hocası.

Ölüm gelecekti. Geldi.

***

Şimdi düşünüyorum. Acaba bu ölümü biz mi hızlandırdık? "*Sizi çok özledik Paşam, artık çıkın*" diye yazdık.

Herkes onu yeniden görmek istedi. Sonunda çıktı. Hayatını anlattı. Ve hayata doğduğu sahnede, jübilesini yaptı.

O görünmez rütbeleriyle, hepimizin önünde çizgiyi geçti.

Şimdi çizginin öte tarafından gelen o altın sesi dinliyorum:

"*Gözlerinin içine başka hayal girmesin,*
Bana ait çizgiler dikkat et silinmesin."

Silinebilir mi Paşam? O ruhumuza kazınmış derin çizgileri, hangi estetikçi gerebilir?

Mümkün mü?

EYLÜL ÖLÜMLERİ[88]

Ülkelerinin simgesi olmuş ses sanatçıları vardır: *Mısır'ın Ümmü Gülsüm'ü, Fransa'nın Edith Piaf'ı, Amerika'nın Elvis Presley'i, Portekiz'in AmaliaRodrigez'i* birer ses sanatçısı olmanın ötesinde ülkelerinin sesi olmuş, o toprağın şarkısı haline dönüşmüşlerdir.

Zeki Müren de Türkiye'nin simgesiydi.

Dün hem beklenen, hem de beklenmeyen ölümüyle bütün ülkeyi sarstı.

Televizyon kanalları yayın akışlarını değiştirdiler; Zeki Müren filmleri oynatılmaya başlandı ve arka arkaya patlayan "flaş haberler", Zeki Müren'in trajik ölümünü bütün ayrıntısıyla duyurdu.

***

Zeki Müren gerçekten de büyük bir sesti. Türk müziğinin şarkı söyleme tekniğinde değişiklik yapan ve bu tekniği son derece güzel icra eden bir sanatçıydı.

Geniş repertuarı içinde benim de bazı şarkılarımı plağa okumuştu.

Şarkılarını onun sesinden dinleme mutluluğuna ermiş bestecilerden biri olarak, besteye nasıl yaşamsal bir dirilik kattığını ve nasıl müthiş bir yorum tekniğine sahip olduğunu yakından biliyorum.

Zeki Müren'le Türkiye, bir zamanlar sahip olduğu kent kültürünün ince ve rafine tınısını yitirmiş oldu. *Artık tamtam sesleri daha çok duyulacak.*

---

[88] Zülfü Livaneli'nin 26.09.1996 tarihinde *Milliyet* Gazetesi'nde yazdığı köşe yazısından derlenmiştir.

BİR ŞARKIYDI O…[89]

Bugünün gençleri Zeki Müren'i ancak dolaylı olarak öğrendiler. Onun radyodan gelen:

"*Gözlerinin içine*
Başka hayal girmesin
Bana ait çizgiler
Dikkat et silinmesin" diyen şarkısının nağmelerinde ve güftesinde kendi aşklarını yaşamadılar.

Doğrusunu söylemek gerekirse Zeki Müren, televizyon dönemine yetişemedi. O yüzden zihinlerde sadece sahnedeki Zeki Müren ile radyodaki Zeki Müren kaldı. Ama televizyon gibi, radyoya ve sahneye göre çok etkili bir silahtan yoksun olmasına rağmen Zeki Müren, hemen hemen tüm insanlarımızın gönüllerinde, zihinlerinde ve seviyeli icra edilen her Türk müziği şöleninin içinde her zaman vardı.

Benim, Zeki Müren'i bir gün Esenboğa Havalimanı'nda ve bir de yanılmıyorsam Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Çankaya Köşkü'nde verdiği bir yılbaşı partisinde karşılaşmak dışında bir hukukum olmadı. Doğrusunu söylemek gerekirse bir gün bu sütunda Zeki Müren hakkında yazı yazacağım da aklımın kenarından geçmezdi.

Çünkü Zeki Müren'i, hayat çizgisiyle, ilgileriyle, özel ve genel dünyasıyla benden hep çok uzak hissettim. Hatta benden tam bir yıl önce aynı gün dünyaya gelmiş olduğunu, bir gün bir gazete haberinden öğrenince, hiç de memnun olmadığımı anımsarım.

---

[89] Oktay Ekşi'nin, 26.09.1996 tarihinde *Hürriyet* Gazetesi'nde yazdığı köşe yazısından derlenmiştir.

Ama itiraf etmek gerekirse, Zeki Müren'in sonraki kuşaklarca da anımsanması gereken kalitelerini hiçbir zaman inkar etmedim. Ses ve müzik sanatçısı kimliğinden söz etmiyorum. O taraflarını bu konularda uzman olanlar değerlendirmeli. Beni Müren'in en çok, işine ve halkına olan saygısı etkiledi.

Müren'i yakından bilenler, onun sahneye çıkışının muhteşem bir tören düzeniyle hazırlandığını, sahnede bulunduğu dakikaların sanatsal bir ibadet atmosferi içinde yaşandığını hep söylediler. Bazıları bunu bir sanatçı kaprisi olarak gördü. Oysa her sahneye çıkışında veya her konserinde gösterdiği titizlik, onun 'işine, sanatına, kendisine ve halkına' saygısının gereğiydi. Müren'in üzerimde çok etki yapan bir sözü de, bir gazeteciye şöhret olma konusunda verdiği yanıttı. Müren:

"*Bazen bir tesadüf de sizi şöhret haline getirebilir. Önemli olan şöhret olarak uzun süre kalabilmektir*" diyordu.

Müren'in bir başka özelliği de "Türkçe" siydi.

Gerçi Türkçeyi çekerek, uzatarak konuşması beni rahatsız ederdi. Abartılı sevgi gösterilerini çok yapay bulurdum. Ama sıra şarkı söylemeye gelince her kelimeyi ideal güzellikte telaffuz edişi dikkati çekerdi. Müren'in sanatçı kişiliğinin dışında kalan tarafları yaygın olarak hep eleştirildi.

Kimi onu çok bencil buldu, "kendi yerine sanatçı yetiştirmemekle" suçladı. Kimi, paraya ve servete düşkünlüğünden söz etti. Kimi özel yaşamına taş attı. Ama o, tüm eleştirilere rağmen Sanat Güneşi olmayı başardı. O kadar ki, vefatı bir anda Türk kamuoyunun gündemini değiştirdi. Şimdi Müren'in hakkında konuşma günü değildir. Şimdi yapılacak şey, bıraktığı servetle bir *Zeki Müren Konservatuvarı* kurmak ve bir *Zeki Müren Müzesi* yapmaktır.

Bu toplum o kadirbilirliği göstermelidir.

ZEKİ MÜREN'İ NASIL TANIDIM?[90]

Zeki Müren o eşsiz, kendine has billur sesi ve müziğiyle o güzelim çatır çatır Türkçesi ile ve tüm renkli görüntüleriyle, anılarıyla yüzlerce yıl yaşayacak.

Onun ölümüne bu nedenle inanamıyorum. Ama ne ilginç, Zeki; bir büyük sanatçı için, kaderin ilahi tecellisi 45 yıl önce Ankara Radyosu'nda ilk kez okuduğu mikrofon kendisine sunulurken hayata veda etti.

Gece saat 23 suları kızımın telefonu ile bu haberi aldığım zaman şoke oldum, inanamadım. Ve hemen TV kanallarını açıp taramaya başladım. TRT'de onu son şarkılarıyla ve altyazı haberi ile görünce anladım ki kaybımız gerçektir.

Ve saatlerce düşündüm, düşündüm geçmiş yıllara doğru anılarımı tazeledim.

***

Vatan gazetesi muhabiriydim 1949-1950'li yıllar. Ayrıcı da Ekicigiller o zamanlar çeşitli radyo ve magazin dergileri çıkartıyorlar. Babıali'de; Akşam ve Dünya gazetelerinin bulunduğu o daracık sokakta harap bir binaydı yönetim yeri.

Ben de gazetenin dışında bu dergilerde yazı işleri müdürlüğü ve yazarlık yapıyordum.

---

[90] Yılmaz Çetiner'in, 26.09.1996 tarihinde *Milliyet* Gazetesi'nde yazdığı köşe yazısından derlenmiştir.

Bir gün, altın çerçeveli gözlükleriyle zayıf ince bir genç, Zeki Müren geldi dergiye. Çünkü o zamanlar bugünün dev dergi gruplarının yerini, Ekicigiller'in, Ragıp Şevki Yeşim'lerin yayınları tutuyordu. Yani sanatçıların kaderi bu dergilerde yazı yazanlara bağlıydı.

Bir Zeki Tükel vardı ki, akıl almaz magazin haberleri üretirdi ses ve saz sanatçılarının dünyasından. Daha önce adliye polis muhabirliği yapmış nihayet magazinde şöhreti yakalamıştı.

Zeki Müren ile ilk orada tanışıp konuştuk. Ne tatlı ne engin kültürlü gençti o. Üstelik henüz Arnavutköy'de ünlü Boğaziçi Lisesi'ne devam ediyordu.

Ama dönemin kısır koşullarına rağmen sesini geniş halk kitlelerine duyurmuş ve sevdirmiş, merak edilmeye başlanmıştı.

Bu ses Müzeyyen mi yoksa Zeki mi?.. Müzeyyen'in o yıllardaki sesi ile Zeki hele aynı şarkıları okuyunca karıştırılırdı. Kimin sesi bu? Ne kadar da mükemmel okuyor, güftelerdeki kelimeleri nasıl da vurguluyor. Ne kadar pürüzsüz ses tonu var.

Elde bir tek radyo imkanı vardı. Herkes radyosunun başında, Zeki'ye sıra geldikçe zevk ve merakla dinlerdi onu. Tabii o yıllar Safiye'ler, Müzeyyen'ler, Hamiyet'ler, Sabite Turlar ve bir dev olan Münir Nurettin'ler vardı. Önce onlar söyleyecek sonra altın çerçeveli gözlüklü genç Zeki Müren'e sıra gelecekti.

***

Zeki Müren ile bir gün *Radyo Dünyası* gazetesinden çıkıp taksiye bindik. Beyoğlu'na gideceğiz. Galatasaray Lisesi önünde indik ve Tokatlıyan'a doğru yürüyoruz, orada ayrılacağız. Caddenin ortasında meraklılar Zeki'ye hayranlık gösterileri yapmazlar mı?...

Yıl 1951 veya 52. TV yok, günlük gazeteler böylesine magazin yapamıyor, sayfaları yetmiyor.

Zeki Müren o yıllar şöhretin zirvesine doğru süratle çıkmaya başladı.

Aradan yıllar geçti. Şu Bizim Rumeli röportajlarında, Zeki Müren'e Niğbolu'da hasret duyulduğunu iki satır yazdım (1967). Bir sabah baktım beni arıyor ve evine öğlen yemeğine davet ediyor.

Ama artık zengin ve şöhretlidir. O gün, saatlerce sanat, edebiyat, şiir, resim üzerine konuştuk. Dertlerini, şöhretin sorunlarını anlattı anlattı.

Maksim'de veya Ankara'da kendisini dinlemeye gittiğim zaman sahne arkasında birkaç kez daha görüştük. İşte o kadar.

Ama ne zaman herhangi bir yazımda adı geçse, sabahın erken saatleri arar, teşekkür eder ve sevgilerini söyler. Eğer evde yoksam not bırakırdı.

Şimdi artık bir daha onun sürpriz notlarını, sabah sesini duyamayacağım, ne yazık. Ve ne yazık erken kaybettik Zeki Müren'i.

YAPTINIZ PAŞAM[91]

Gazete haberlerine göre, Türkiye'nin halk tescilli tek Paşası Zeki Müren'in son cümlesi, "*Dayanamayacağım, yapamayacağım*" olmuş…

Oysa belki farkında değilsiniz, ama yaptınız Paşam.

Uzun zamandır, gereksiz yere bizden gizlediğiniz fani bedenden kurtularak ölümsüz efsaneler mabedine taşındınız.

Artık sizi dinlemek için mikrofona, özlem gidermek için kameralara ihtiyaç kalmadı. Gönül penceresi kadar yakındasınız…

O yüzden, "Dayanamayacağım, yapamayacağım" demeyin lütfen.

Çünkü dayandınız, yaptınız.

Adiye, ucuza, seviyesiz ve kalitesize rağmen dayandınız. Güzeli, doğruyu, kaliteliyi, yani zoru yaptınız, başardınız…

***

Elinde 46 yıllık mikrofonu, 65 yaşında, 18'lik delikanlı heyecanına yenik düşen Zeki Müren, Paşalık rütbesine nasıl terfi etti sandınız.

Sadece sesiyle mi?.. Bence hayır…

Asla sanat ehli sayılmayan bir gazetecinin sıradan gözlemlerine itibar ederseniz, Paşa'yı benzersiz kılan dört trendi aktaralım;

---

[91] Enis Berberoğlu'nun, *Hürriyet* Gazetesi'nin 26.09.1996 tarihinde yayınlanan yazısından derlenmiştir.

Aykırı zevkler, muhafazakâr imaj: Kendisine atfedilen aykırı zevkleri hiçbir zaman toplumu incitecek üslupla sergilemedi. Geçici şöhret uğruna bu eğilimlerini ticarete dökmedi, marjinalleşmedi. Muhafazakâr İstanbul Beyefendisi imajını hiç yitirmedi.

Hep popülerdi, popülist olmadı: Her kesimin hayranlığını kazanan "Sanat Güneşi" sıfatıyla hep popülerdi. Ama daha fazla ün ve para için sanatından taviz vermedi. Piyasa istiyor diye şiveyle şarkı söylemedi, küfürlü konuşmadı. Eşsiz İstanbul Türkçesi herkese örnek oldu.

Farklıyı ve yeniyi aradı: Türk Sanat Müziği'nin görsel kalıplarını altüst etti. Sazların düzenini değiştirdi, saz üstatlarına tek tip elbise giydirdi. Kendi çizdiği iddialı giysilerle sahneye çıktı. Makyaj yapan ilk erkek sanatçı oldu.

Halkın seçimiydi, medyanın değil: Gücünü medya baronlarından değil, hayranlarından aldı. Bu yüzden sevenlerine saygıda asla kusur etmedi. Medya kendisinden söz etmediği zamanlarda da şöhretin tadını çıkardı.

***

Lambalı radyo günleri… Siyah beyaz Türk filmleri… Tek kanallı TRT… Çok sesli, sazlı-sözlü Türkiye…

Hepsinde Zeki Müren'in parmak izi kaldı. 46 yıllık sanat yaşamı, neredeyse demokrasi tarihimizle yaşıttı.

Kısaca, Paşamız bir Türk klasiğiydi.

Güzel anısını yaşatalım…

SANAT GÜNEŞİMİZ ZEKİ MÜREN, 23'ÜNCÜ ÖLÜM YIL DÖNÜMÜNDE BODRUM VE BURSA'DA ANILDI[92]

Tüm mal varlığını TSK Mehmetçik Vakfı (TSKMEV) ve Türk Eğitim Vakfı'na (TEV) bağışlayan Sanat Güneşimiz merhum Zeki Müren, vefatının 23'üncü yıl dönümünde Bodrum ve Bursa'da anıldı.

Bodrum Belediyesinin ev sahipliği yaptığı Bodrum'daki Zeki Müren'i anma etkinlikleri kapsamında, 21-22 Eylül 2019 tarihlerinde Zeki Müren Müzesi ücretsiz olarak halka açıldı.

22 Eylül günü öğle saatlerinde ise her sene oluğu gibi Zeki Müren Müzesi'nde mevlit okutuldu.

Aynı günün akşamında Bodrum Antik Tiyatro'da değerli sanatçımız Gökhan Sezen'in sahne aldığı anma konseri gerçekleştirildi.

3.500 kişilik kapasitesi olan Antik Tiyatro, Zeki Müren sevenleri tarafından tamamen doldurulurken, bu özel gecede Zeki Müren'in en sevilen şarkıları seslendirildi ve Müren'in arşivinden çok özel görüntüler izleyiciler ile paylaşıldı.

Sunuculuğunu Arzu Gül ve İlyas Yılmaz'ın yaptığı özel gecede Gökhan Sezen, Zeki Müren'in şarkılarını seslendirdi. Konsere, TSK Mehmetçik Vakfı ve TEV yöneticileri, Vakıftan yardım alan Mehmetçik çocukları, Muğla bölgesindeki şehit ve gazi Mehmetçik aileleri, Huzurevinden gelen yaşlılar ve Zeki Müren'in Bodrum'da bulunan sevenleri katıldı.

---

[92] *Mehmetçik Vakfı Dergisi*'nin, Kasım 2019 (S. 40) tarihli sayısından derlenmiştir.

Gecenin açılış konuşmasını yapan Bodrum Belediye Başkan Vekili Emel Çakaloğlu ve TEV Yönetim Kurulu Başkan Vekili Adnan İğnebekçili'nin ardından, TSK Mehmetçik Vakfı Genel Müdürü E. Tümg. Yaşar Bal, Mehmetçik Vakfı'nın amacını ve kurulduğu 17 Mayıs 1982 tarihinden bugüne kadar geçen 37 yılda yaptığı hizmetleri anlatarak:

"Zeki Müren'in ve diğer değerli bağışçıların Vakfa yaptığı bağışların katkısıyla, TSK Mehmetçik Vakfı aylık ortalama 10.333.000 TL amaca yönelik yardımda bulunurken, şehit olan veya askerlik görevi esnasında hayatını kaybeden bir Mehmetçik ailesine bir defaya mahsus 64.000 TL, bir gaziye aylık 1.500 TL, üniversite öğrencisi bir Mehmetçik çocuğuna ayda 900 TL yardımda bulunuyor." dedi.

Ayrıca, konuşmasında Zeki Müren'in Mehmetçik Vakfı ile ilgili duygu ve düşüncelerine yer veren Mehmetçik Vakfı Genel Müdürü E. Tümg. Yaşar Bal: *"Bundan tam 23 sene evvel, kıymetli bağışçımız Zeki Müren, mal varlığının tamamını Mehmetçik Vakfı'na ve Türk Eğitim Vakfı'na bağışladığında "Kendimi hür bir martının denizi yalayarak uçuşu gibi hissettim, hem de beyaz kanatlar üstünde, duygularımı anlatacak kelime bulamıyorum ama sizlerin hissettiğine inanıyorum."*diyerek yüce gönüllülüğünü bir kez daha ortaya koymuştu."

Mehmetçik Vakfı Genel Müdürü E.Tümg. Yaşar BAL'ın; "Kıymetli bağışçımız Zeki Müren yine bir röportajında "Sizi son zamanlarda en çok ne mutlu etti?" sorusuna, *"Bizi sınır boylarında bekleyen, vatan için canlarını hiçe sayan Mehmetçiklerin anısına, Mehmetçik Vakfı tarafından lütfedilip bana gönderilen ödüldür."* diyerek Zeki Müren'in Vatan/Millet ve Mehmetçik sevgisinin ne denli büyük olduğunu dile getirmiştir.

Bizler de maddi değerinin yanında manevi değerine paha biçilemeyecek bu anlamlı bağışla, gücümüze güç katarak kuruluş amacımıza yönelik her türlü gayretimizi sürdürme azim ve kararlılığı içerisindeyiz. Bu uğurda en büyük rehberimiz, şüphesiz ki Mehmetçiği en yakından tanıyan, Aziz Ata'mızın ilkeleri ve aydınlık yoludur." sözleri misafirlerin uzun süreli alkışlarıyla desteklenmiştir.

Sanat Güneşi Zeki Müren, doğum yeri olan Bursa'da ise 24 Eylül Salı günü, TSK Mehmetçik Vakfı Bursa Temsilciliği, Türk Eğitim Vakfı Bursa şubesi, Zeki Müren Güzel Sanatlar Lisesi öğrencileri ve sevenleri ile birlikte anıldı. Emir Sultan Mezarlığı'nda yer alan kabri başında dualarla gerçekleştirilen anma töreninin ardından, sanatçı için Emir Sultan Camii'nde mevlit okutuldu.

Aynı gün öğleden sonra, TSK Mehmetçik Vakfı ve Türk Eğitim Vakfı'nın Sanat Güneşimiz adına yaptırdığı Bursa'da yer alan Zeki Müren Güzel Sanatlar Lisesinde bir anma programı daha düzenlendi.

Törende açılış konuşmasını yapan TSK Mehmetçik Vakfı Bursa Temsilcisi Emekli Albay Ahmet Naci BAKIRCI, "Bildiğiniz üzere merhum sanatçımız Zeki Müren, TSK Mehmetçik Vakfı ve Türk Eğitim Vakfı'nın güzide bağışçılarından bir tanesidir.

TSK Mehmetçik Vakfı kurulduğu 17 Mayıs 1982 tarihinden itibaren yüce Türk Milleti'nin duyarlı ve fedakâr destek ve bağışları ile daha da büyüyerek 37 yılı geride bırakmıştır. Vakfımıza yapılan bağışlar; bağışçılarımızda gönül huzuruna neden olmakta, yardımdan faydalanan Şehit aileleri ve Gazilerimizin gönlünde ise büyük bir güven ve minnettarlık duygusu yaratmaktadır.

Ne mutlu Sanat Güneşimiz Zeki Müren gibi bu ulvi vakfa maddi ve manevi katkıda bulunanlara." dedi

“BU DÜNYAYA BİR SANAT GÜNEŞİ DOĞDU…”[93]

Zeki Müren’in son yıllarda yaşamını sürdürdüğü Bodrum’daki evi Müze haline getirilmek üzere Kültür ve Turizm Bakanlığına devredilmişti. Konu ile ilgili Bodrum’da güzel çalışmalar yapılıyordu. Ben o zaman başka bir kurumda yönetici olarak çalışıyordum. Zeki Müren’in evinin “Zeki Müren Sanat Müzesi” haline getirildiği süreçte Sosyal Sorumluluk Projesi kapsamında yapılan çalışmaların içinde olmuştum. İlk o zaman dinlemiştim şarkılarını, ilk o zaman tanımıştım Zeki Müren’i.

O mütevazı hayatının, hayata vedasının üzerinden yıllar sonra hayranlarıyla buluşturulmasının tatlı heyecanıyla çalışırken, onun dingin sesi ve şarkılara can veren muhteşem güfteleri eşlik etmişti bize. Çizdiği desenlerdeki karamsarlığı, kostümlerindeki şatafatı, şarkı sözlerindeki hüznü, kederi, neşeyi yaşamının içinde nasıl da ahenkle harmanlamıştı… Adeta güneşin doğuşu ve güneşin batışı sırasındaki alacalık gibi…

Bu yüzden mi “Sanat Güneşi” sıfatı yakıştırılmıştı kendisine bilemiyorum. Belki de bu ölçüde büyük bir sanatçı yaşamımız boyunca bir daha gelemeyebilir hüznünü hissetmiştim o zamanlar.

2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde çalışmaya başladım. Atamam Zeki Müren Müzesi Yöneticiliği olarak tasarruf edildi. Yaşamı boyunca kazandığı tüm mal varlığını, TSK Mehmetçik Vakfı ve Türk Eğitim Vakfına bağışlayarak o yıllarda en büyük bağışçı sıfatını almış ve birçok sanatçıya örnek olmuş Sanat Güneş’imizi tam anlamıyla öğrenmeye başladım.

---

[93] Zeki Müren Sanat Müzesi Eski Müdürü *Ayser Özbulut* ile Cezmi Çoban’ın; 27 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Sesindeki özgünlük, tavrındaki farklılık, sahnelere getirdiği yenilikler ve en önemlisi eğitime, bayrağına ve vatanına olan bağlılığı sanatçı kimliğine olan saygımı bir kat daha arttırmış oldu.

Zeki Müren Sanat Müzesi'ne gelen ziyaretçilerin yoğunluğu vefatından uzun yıllar sonra bile hayran kitlesinin ne kadar çeşitli ve büyük olduğunu gösteriyordu.

Her yaştan, her cinsten ve farklı ülkelerden gelen ziyaretçiler, Zeki Müren'in sesinden şarkılar dinleyerek Müzeyi dolaşıyorlar, hayranlıklarını anılarını bizlerle paylaşıyorlardı.

Bursa'dan kırk kişilik bir grup gelmişti. Yaş aralıkları tahmini otuz ve yetmiş civarıydı. Desen çalışmalarını sergilediğimiz alanda iki hanımefendi "çarkıfelek" ismini verdiği tablonun önünde duruyorlardı. İki hanımın üzerindeki elbisenin tablodaki çizgilerle benzeştiği dikkatimi çekti. Yanlarına gittim ve elbiselerin kumaşlarındaki desenin "çarkıfelek" isimli tablodaki desenle aynı olduğuna tanık oldum. Şaşkınlığımı fark eden hanımlardan biri ağlayarak konuşmaya başladı.

"Şaşırma kızım, biz Zeki Bey'in öylesine büyük hayranlarıyız ki, burada onun yaşadığı yerde, onun sesinden şarkılar dinlemek, onun eşyalarına, onun eserlerine bakmak bizim için hayaldi. Şu an gerçek oldu."

"Peki, üzerinizdeki elbiselerin bir öyküsü var mı?" diye sordum. İkisi de öylesine heyecan ve gururla anlatmaya başladılar ki soluksuz dinledim.

"Zeki Müren'in yaptığı çizimler kumaş fabrikaları tarafından kapışılırmış. Bu desenler kumaşlara basılır top top piyasaya sürülürmüş. Zeki Müren hayranları kumaşlardan alıp elbise gömlek diktirir ve Zeki Müren'in suare ve matinelerine o giysilerle giderlermiş.

Sadece Zeki Müren'e görünmek için değil hayranlar arasındaki bu yarışı kızıştırmak için de bunu yaparlarmış…"Altmışlı yaşlardaki iki hanımefendi anılarını anlatırken diğer ziyaretçilerin çoğunun onları onaylaması beni çok etkileyen durumlardan biri olmuştu.

"İnsanları sevmek çok güzel. Ama riyasız sevmek. Şımarmadan yaşamak. Kundakla doğduk kefenle öleceğiz noktasından yürüyüp din, dil, ırk, renk ayrımı yapmadan tüm insanları sevmek… Böylesi güzel bence…" diyordu Zeki Müren bir röportajında. İnsana verdiği değer ona karşılıksız sevginin yolunu açmış ve kendi ülkesinin yanı sıra dünyanın dört bir yanından binlercesinin sevgisine mazhar olmuş olduğuna ölümünden yıllar sonra tanık olmanın keyfini yaşıyordum Zeki Müren Sanat Müzesi'nde…

Ziyaretçilerin çeşitliliğinden bahsetmiştim. Dönemin ünlü sanatçıları, gazetecileri, televizyoncuları bu çeşitliliğin içinde yer alanlardandı. Yurt dışında da büyük hayran kitlesi olduğuna Müze'de çalışırken tanık oldum. Türkmenistan, Özbekistan, Yunanistan, Mısır, Çin, İsrail ve Arap ülkelerinden grup halinde çok sık ziyaretçi alıyorduk. İlk başlarda sadece müze olduğu için turlar düzenlendiğini sanıyor, hayran turları olduğunu ziyarete geldikleri anda fark ediyordum.

İsrail' den gelen bir grup vardı. Müzeye girişleri esnasında üç kişinin sol kolunda Zeki Müren portresi dövmesi olduğunu fark ettim. Merak içinde yanlarına gidip sohbet ettim. Baba ve iki oğul olduklarını öğrendim. Kendilerine dövmelerin geçici olup olmadığını sordum. Dövmelerinin kalıcı olduğunu kendisinin gençlik yıllarının Zeki Müren plaklarını dinleyerek geçtiğini ve çocuklarını da Zeki Müren şarkılarını dinleterek büyüttüğünü, ailece Zeki Müren hayranlıklarının ne kadar büyük olduğunu anlattı. Müzeyi dolaşırken kollarındaki dövmenin albüm kapağındaki resmin aynısı olduğunu gördüklerinde albümden bir parçayı söylemeye başladılar…

“Elbet bir gün buluşacağız
Bu böyle yarım kalmayacak
İkimizin de saçları ak
Öyle durup bakışacağız…”

Unutulmayacak anılarım oldu Zeki Müren Sanat Müzesi’nde. Yaklaşık on yıl yöneticilik yaptım. Her geçen yıl binlerce artan rekor ziyaretçi kabul ediyorduk. Doğum ve ölüm yıldönümünde yaptığımız anma etkinliklerinde izdiham oluyordu. Zeki Müren şarkıları dinlemek için yapılan yer kapma yarışına güvenlik güçleri bile engel olamıyordu. Bodrum Kalesi konser alanında düzenlediğimiz etkinliklerde kapasitenin üzerinde yoğunluk olduğu için platform yıkılacak endişesi yaşardık. Koltuklar dolduktan sonra, boş alanlar merdivenler de dahil seyirciyle dolardı. Buna rağmen yüzlerce seyirci dışarda kalırdı.

Sonraları konser alanını daha fazla seyirci alabilmemiz için Bodrum Antik Tiyatro’ya aldık. Fakat değişen hiçbir şey olmadı. Orası da hıncahınç dolardı. Zeki Müren, hayran kitlesi hiç tükenmeyecek sanatçımız, sanat güneşimiz… Bu dünyaya bir Sanat Güneşi doğdu ve batmayan güneş olarak hafızalarımıza kazındı. Benim vedam da onun sözleriyle olsun…

“Şimdi uzaklardasın gönül hicranla doldu….”

“ZEKİ MÜREN MÜZESİNDE ÇALIŞMAK BENİM HAYALİMDİ”[94]

Doğma, büyüme Turgutreisliyim. 35 yıl önce Bodrum’a evlendim, burada yaşıyorum. Daha önce çalıştığım işyerimin sahibinin evi Zeki Müren’in yanındaki evdi. Zeki Müren’i görebilmek, sesini biraz olsun duyabilmek için o eve gelirdim. Zeki Müren’in evi brandalar ve sarmaşıklar ile kaplıydı. İçeriyi görmek imkânsızdı. Bende her zaman, belki sesini duyarım umudu vardı.

Çocukluğumuzda yılbaşı akşamlarında Zeki Müren dinleyeceğiz diye televizyon karşısında ailecek beklerdik. Zeki Müren gece saat 12’den sonra çıkardı televizyona. Zeki Müren sevgisini ailelerimiz aşıladı bize. Zeki Müren sevgisi ile büyüdüm ben ve onun hatıraları ile dolu bir evde, onun müze haline getirilen evinde yıllarca çalışıp emekli oldum.

15 Ağustos 2000 tarihinde Zeki Müren Sanat Müzesi’nde işe başladım. Daha öncesinde Bodrum Kalesi’nde çalışıyordum.

Bakanlıktan, 23 Nisan etkinlikleri için Bodrum Kalesine gelen bir tanıdığım, benim burada çalıştığımı görmüş yanıma geldi. Merhaba Eda sen burada mı çalışıyorsun, burada ne iş yapıyorsun diye sordu.

Bende, gişenin karşısındaki dernekte kitap satışı yapıyorum, ama işim sürekli olur mu bilmiyorum dedim. O da bana, sonrasında seninle haberleşelim dedi. O zamanlar işe yeni başlamıştım.

---

[94] Zeki Müren Sanat Müzesi’nden emekli olan *Eda Dıngıl* ile Zeynep Atılgan’ın; 7 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir. Katkıları için *Durmuş Dıngıl* Bey’e de teşekkür ederiz.

Sonradan öğrendim ki dönemin bakanı Zeki Müren Sanat Müzesi'nin açılışına gelecekmiş. Müzeye sorumlu olarak Erol Ataer atanmış ve yanına da Ankara'dan bir personel görevlendirilmiş. Bakan bey bir de Bodrum'dan birisi olsa müzede demiş. Araştırmışlar ve kendisine benim adım verilmiş. Bakan bey benimle birebir görüşmek istemiş.

Zeki Müren Sanat Müzesi'nin açılış günü 8 Temmuz 2000'de bakan bey benimle görüştü. Şimdi pek anımsayamadığım sorular sordu cevapladım. Sonrasında burada işe başlamak ister misiniz dedi. Ben çok heyecanlandım çok mutlu oldum. Müsteşarıma hemen bir dilekçe yönlendirin işe başlayın dedi.

Müzede göreve başlamak benim için bir rüyaydı. O kadar sevindim ki, sevincimden çok ağladım. Hatta o dönem, Eda hanım Zeki Müren Sanat Müzesine gelmek istemiyor çok ağlıyor demişler. Ben sevinçten ağlamıştım. Yıllar sonra, yaklaşık 15 yıl sonra 24 Eylül Zeki Müren'i anma gününde, beni göreve başlatan bakan buraya geldi. Benim yerleştirdiğim çalışanı gözünden tanırım. Yerinde durur işini güzel yapar dedi. Seni tebrik ederim kızım dedi. Hiç unutamam benim için gurur verici çok güzel bir hatıradır. Bir bakanın bizim gibi işçi kadrosuna verdiği değer anlatılmazdı.

Zeki Müren vefat edince, evinin müze olması için halktan çok istek gelmiş ve bakanlığa verdikleri imzalı dilekçeler ile isteklerini bildirmişler. Halkın bu isteği karşılık bulmuş ve Zeki Müren Sanat Müzesi Bodrum'a kazandırılmış oldu.

Erol Ataer ile el ele vererek burayı sıfırdan yaptık diyebilirim. Burayı teslim aldığımızda sadece alt kat vardı. Sağlığında yaşadığı ev hiç değiştirilmeden olduğu gibi sergileniyordu. Daha sonra kontrollü sandıklarla birçok kıyafet, takılar ve eşyalar mühürlenmiş olarak müzemize getirildi.

Müze olarak sadece iki oda kullanılıyordu. Üst katta Zeki Beyin yardımcıları yaşıyordu. Bir yıl sonrasında üst kat boşaltılıp müzeye dâhil edildi. Yardımcılarından Hüseyin Balıkçı, Mehmetçik Vakfı tarafından emekli edildi. Fatma Balıkçı bakanlık tarafından burada göreve başladı. Sonrasında Bodrum Kalesi'nden emekli oldu. Oğulları Veysel Balıkçı vardı. Kendileriyle görüşmeye devam ederiz.

Bodrumda suların uzun süre kesik olduğu bir yaz döneminde, müzemizin bahçesini sulayamadığımız için çiçeklerimiz kurumuştu. Bunun haberini alan Bodrum Belediyesi Park Bahçe İşleri Müdürü Benian Hanım, Belediyemizin su tankerleri ile her sabah müzemizin bahçesini sulatmıştı. 24 Eylül anma günü geldiğinde bahçemizde, günümüzde de saksıları ile var olan çiçekler ve yemyeşil çimler hazırdı.

Sanki bahçe hiç kurumamış gibiydi. Belediyemizin o günlerde ki desteği çok güzel bir hatıradır. Buradan tekrar Bodrum Belediyesine ve Benian hanıma teşekkür ederiz.

Zeki Bey son zamanlarını hep bu evde geçirmiş. Son dönemlerde artık hiç dışarı çıkmamış kendini hiç göstermemiş. Zeki Müren'in komşuluk ilişkileri çok iyiymiş, komşunun penceresi bahçesine bakıyor hiç rahatsızlık duymamış. Herkes kendisini çok sever sayarmış.

Zeki Müren özel hayatında çok renkli neşeli bir kişilikmiş. Sahnesinden Kıyafetine kadar kendi tasarlamış. Sadece şarkı söylemek değil yazmış çizmiş halkına saygılı bir sanatçı sahneye sırtını hiç dönmemiş.

Burada çalıştığım zamanlarda yaşanan anılar hatıralar anlatmakla bitmez. Buraya gelenlerin en çok söylediği *"Zeki Müren de bizi görecek mi?"*repliği oluyordu.

Çalıştığım ilk yıllarda bir genç müzeyi gezmeye geldi. Müze yeni açıldığı zamanlarda sadece alt kat ziyarete açıktı. Genç içeri girdikten sonra uzunca süre içeride kaldı. Birde baktık içeride ağlıyor. Müzeyi gezince çok duygulanmış. Zeki Müren'in sesi ile müzeyi gezmek onu ağlatmış. Sonradan öğrendiğimize göre Muğla'nın bir köyündenmiş kendisi çobanmış müzenin açıldığını duyunca buraya gelmiş.

O zaman genç 20'li yaşlarda bir çoban çocuk. Buradaki cd'lerden almak istedi, müzenin demirbaşı olduğu için veremedik. Son parasına kadar harcayıp cd'lerin kopyasını çıkarttı. Yol parası bile kalmamıştı biz yardımcı olduk.

Müzenin bakım tadilat zamanlarında bazı dönemlerde burayı kapatmak durumunda kalıyoruz. Yine müzede çalışma olduğu dönemlerin birinde, bir kadın gelmiş ve müzenin tam karşısında oturuyor. Bir gün oturuyor, iki gün, üç gün oturuyor kadın oturmuş burayı seyrediyor. Kapımız kilitli, kadın saygısından bize hiç bir şey söylemedi sadece seyrediyor. Ben yine bir gün bahçeyi suluyorum.

O, sabah daha güneş doğmadan gelmiş. Bana oturduğu yerden el salladı. Bende kendisine, kaç gündür burada oturuyorsunuz? Yapabileceğimiz bir şey var mı dedim. Kadın, Adapazarı'ndan tatile geldim. Zeki Müren'i çok seviyorum. Sizi rahatsız etmek istemedim. Buradan da olsa Paşamın hatırasını seyrediyorum dedi. Tatilimi uzattım ne zaman açarsanız Müzeye girmek isterim dedi.

Bir gün ben gişede otururken yavaş yavaş zorla yürüyen yaşlı bir hanım içeri girdi. Ağlayarak Zeki Müren yüzünden kocam beni boşadı dedi. Zeki Bey'i çok sevdiğini söyledi. Gençliğinde Zeki Müren radyoda çıktığı saatleri heyecanla bekler, Zeki Müren'i dinlermiş. Kocası onu çok kıskanırmış. Bir gün, yorganın altında gizli gizli radyo dinlerken kocam beni yakaladı dedi.

Eşim, ona olan aşkımı, hayranlığımı biliyordu. Sen aşkını dinliyorsun dedi bana. O gün tartıştık ve ben eşimden ayrıldım dedi.

Buraya başladığım ilk yıllarda Ankara'da Moda Tasarım okuyan bir kız öğrenci tezini burada yaptı. Bakanlık izinli geldi burada bir apart otelde misafir ettik. Yine 2 yıl önce burada güzel sanatlar yüksek lisans tezini yapan bir kız vardı. Araştırmalar için gelenler, okulda ödev için gelen öğrenciler çok oluyordu. Önceleri Kıbrıs ve İsrailli gruplar buraya çok gelirdi. Arka bahçede kendi aralarında konser verip şarkılar eşliğinde dans ediyorlardı. Zeki Müren nasıl orada konser verdiyse, burada da aynı şekilde konser verdi. Zeki Müren, dünya turuna çıktığında İsrail'de verdiği konserin aynısını canlandırıyorlardı. Ama, son zamanlarda eskisi gibi gruplar gelmiyordu.

Ünlülerden çok gelen olurdu. Bir keresinde Emel Sayın geldi, çok üzgündü. Hiç kimseyle konuşmadı. Müzeyi gezdi. Arlan Alpar Paşa'nın çok yakın arkadaşıydı. Müzeye ziyarete gelirdi. Zeki Müren'in sağlığında konserlerine en önden yer ayırtır hiçbirini kaçırmazmış. Kızım İstanbul'da üniversiteyi kazandığında İstanbul'daki evine bizi davet etti. Eşim ve ben evine gittik Arlan Alpar'ın evi müze gibiydi. Albümler, fotoğraflar, Zeki Müren ile ilgili çıkan haberlerin hepsi vardı. Bizim müzeye kendisinin birçok bağışı oldu. Evindeki fotoğraflar burada bile yoktur. Kendisi yakın zamanda vefat etti. Gelen sanatçılardan başka hatırladığım, Erol Evgin bağış olarak Zeki Müren ile birlikte yaptıkları çalışmalarından birkaç çerçeveli fotoğraf getirdi. Ülkü Erakalın Zeki Müren ile birlikte çalıştıkları filmlerden afişler getirdi.

Müzeye gelen kişiler ile dostluğumuz halen devam etmekte de. Yıllardır birbirimizi arar sorarız. Gelen ziyaretçiler burada çok duygusal anlar yaşıyorlar ağlıyorlar hatıralar anlatıyorlar.

Ben Zeki Müren'i zaten çok severdim, burada çalıştıkça gelenlerin sevgisini gördükçe sevgim kat kat arttı. Gerçek sevgiyi Zeki Müren hayranlarından gördüm. Zeki Müren sevgisi, magazin gösteriş değil gerçek sevgi bunu biliyorum. Benim için kalp önemli. Zeki Müren kalptir. Benimde genç kızım var. Şimdiki gençler hopluyor zıplıyorlar ya, bu magazin orada kalıyor günlük. Ama Zeki Müren Sevgisi gerçek. Burada çalıştığım sürede gelenlerden görüp duyduklarım ve kendi araştırmalarım ile Zeki Müren'in nasıl değerli bir sanatçı olduğunu gördüm, bildim. Benim için bu kadar değerli başka sanatçı yoktur. Zeki Müren halktan almış halka vermiş. Yememiş içmemiş varlığını Türkiye'ye bağışlamış bir sanatçı.

Ben, 2000 yılında buradaki görevimden, 12 Mart 2020 tarihinde emekli olarak ayrıldım.

Röportaj sırasında yanımızda bulunan Eda hanımın eşi Durmuş Dıngıl Bey de, Zeki Müren hakkındaki düşüncelerini ve anılarını şöyle anlattı: Ben müzede gönüllü çalışan oldum. Benim kendi mesleğim var, ama burada eşime yardımcı oldum destek oldum. Etkinliklerde gece yarılarına kadar afişlerin asılmasına yardım ettim. Elimden gelen her şeyde burada yardıma koştum. Alınacak, müzeye gelecek şeylerde yardım ettim. Yıllar önce Zeki Müren ile bir kez görüştüm. O zaman biz beyaz eşya satıyorduk. Telefon açtı buyurun dedim. Televizyon ve video istedi. O zamanlar video oynatıcılar vardı. Videosunu televizyonunu kuruverdim. Çok neşeli biriydi. O zaman kendisi rahatsızdı yatağında uzanıyordu. 1980'li yılların ortalarında, Zeki Müren'i göreceğiz diye mendirekten denize atlar karşıya fenere geçerdik. Oradan da Bardakçı'ya yürürdük. O zamanlar Bardakçı koyunda salaş bir balıkçı restoranı dışında hiçbir şey yoktu.

"ZEKİ MÜREN'İN YILLAR ÖNCE ANNESİNE YAZDIĞI MEKTUP ARTIK MÜZEDE"[95]

Zeki Müren Sanat Müzesine görevlendirildiğimde biraz şaşırmıştım. Ne de olsa burası bir ev ortamıydı. Bir süre sonra burada görev yapmanın ayrıcalığını daha iyi anladım. Özellikle kendi yaş kuşağına yakın insanların büyük bir merakla gelip, sonra müzeden ayrılırken hüzünlenip ağlayanları görmek beni derinden etkiledi.

Her şeyden önce, ülkemizin sanat güneşini çocukluğumda şarkılarını dinlediğim insanın şimdi evinde çalışarak gelen ziyaretçilere anlatma şerefine nail oldum. Gelen misafirlere müzenin odalarını anlatırken, Zeki Müren'in deyimiyle kendini dinlediği son yıllarında birçok hastalığından dolayı günde 34 ilaç ve 2 insülin kullandığını anlatırmış.

Ben bunları gelen ziyaretçilere anlatırken odasındaki son kullandığı kalp ilacı, tansiyon aleti, yarım kalan parfümü ve kondisyon bisikleti hakkındaki bilgileri söylemek insanı derinden etkiliyor tabi. Zeki Müren hayatında her şeyi insan için yaptığını, sahip olduğu maddi manevi bütün değerlerini hep sevenleri ile sahnede kazandığı için, son nefesini yine her şeyin başladığı yer olan sahnede vermek istediğini her zaman dile getirirmiş.

Ne var ki öldüğü gün Bodrumdaki evinden İzmir'e TRT'nin program çekimlerine giderken günlük kullandığı ilaçların hiçbirini almayarak adeta arzu ettiği yerde hayata veda etmek istemesi sanki içine doğmuştu. Bütün bunları gelen ziyaretçilere anlatmak bende sanki o günleri yaşıyormuş gibi bir his uyandırıyor.

---

[95] Zeki Müren Sanat Müzesi personeli *Saffet Saylak* ile Cezmi Çoban'ın; 1 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Unutamadığım anılarımdan biri; Zeki Müren'in 14 Mart 1980 tarihinde, Paris'ten annesine hastalığından dolayı yazdığı vasiyetnamede canım anneciğim diye başlayan, biraz sonra 8 saat sürebilecek bir ameliyata gireceğini, 25 yıllık sanat hayatında yüce Allah'ın layık gördüğü ömrün son bulması halinde bir Müren Vakfı kurulmasını ve tüm yoksul insanlara şifa olarak kullanılmasını kesinlikle istediğini belirterek, ellerinden öperim, şuurum yerindedir, bu mektubu yakın arkadaşım Erkan Özerman'a teslim ettiğini belirterek sonlandırır.

Yıllar sonra söz konusu mektubun Sayın Mehmet Erkan Özerman tarafından, olması gereken yerin burası olduğunu düşünerek mektubu bana teslim etmesi tarif edilemez bir duyguydu.

Zeki Müren'in yıllar önce annesine yazdığı mektup artık müzede.

Zaman zaman ironik hadiselerle de karşılaşmıyor değiliz. Günün birinde müzenin telefonu çalıp açtığımda, Zeki Müren'in hayranı olduğunu belirten bir bayanın Zeki Müren'le görüşmek istediğini, onunla görüşmek için ısrarla randevu almak istemesi, bizim de bunun mümkün olmadığını ne kadar izah etmeye çalışsak da sonunda, 'İyi, peki' diyerek kendisine Salı günü saat 14.00'e randevu vermemiz yaşadığımız ilginç olaylardan biri oldu.

Burada görev yapmaktan sonsuz keyif alıyorum. Zeki Müren'i tüm yönleriyle tanımak, onun sanat yaşamını öğrenmek isteyen herkesi Zeki Müren Sanat Müzesi'ne bekliyoruz.

“EKSİLEN DEĞİL ARTAN BİR SEVGİYLE”[96]

Bodrum’da dünyaya geldim. Çocukluğum Zeki Müren’i dinleyerek ve onu merak ederek geçti. Evinin önünden geçerken her zaman sevgi ve özlem duydum.

Gençlik yıllarımda ailemle gittiğim, Bodrum Kalesi’nde vermiş olduğu o muhteşem konserini izleme şansım oldu. O gün anladım ki, Türkiye’nin yetiştirdiği o özel sanatçıyı dinlemek benim için çok keyifliydi. Kapıda çok büyük bir izdiham vardı. İlk defa bu kadar kalabalık bir konserde bulunuyordum. Herkes nefesini tutmuş, o billur sesli sanatçıyı dinliyordu. Pullu, ışıl ışıl, o günkü sahne kostümüyle ve apartman topuklu simli ayakkabılarıyla beni ve herkesi büyülemişti. Aynı zamanda çok kibar ve tane tane konuşmasıyla Bodrum halkına teşekkürlerini sundu. O akşamki konserini hayatım boyunca unutamıyorum.

Yıllar sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, Zeki Müren Sanat Müzesi’ne personel olarak işe başladığımda kendimi dünyanın en şanslı insanı saydım. Konserdeki bütün ihtişamına rağmen, müze haline getirilen evi bir o kadar da sade ve mütevazi idi. Onun yaşadığı, hatıralarının olduğu bu evde çalışmak bana hep gurur verdi. Kendimi çok özel hissettiriyor.

Burada çalışırken anladım ki, ölümünün üzerinden yıllar geçmesine rağmen Türk halkının kalbinde hala yaşıyor. Her yaştan, onu seven, onu özleyen ve onu tanımak isteyen ziyaretçi yoğunluğu ile karşılaşıyoruz. Bu beni çok mutlu ediyor. Onun için gözyaşı döken ve dua eden insanları gördükçe tüylerim diken diken oluyor. Her gün müzede onun şarkılarını dinliyor ve dinlettiriyoruz.

---

[96] Zeki Müren Sanat Müzesi personeli *Aysun Özkan* ile Zeynep Atılgan’ın; 1 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Onun billur sesini duydukça beni ve gelen ziyaretçilerimizi o günlere alıp götürüyor. Kulaklarımda, “Benim kadirşinas halkım sizi çok seviyorum” cümlesi çınlıyor. Biz de seni çok seviyoruz. Daima kalbimizde yaşatıyoruz ve yaşatmaya devam edeceğiz.

Her yıl 24 Eylül ölüm yıldönümünde Mehmetçik Vakfı, Türk Eğitim Vakfı ve diğer resmi kuruluşlarımızın katkılarıyla onu anmaktayız. Evinde mevlidi şerif okutarak, dualar ederek ve akşamına da anısına verilen konserlerle kendisine bir nebze olsun vefa borcumuzu ödemeye çalışıyoruz.

Gençlik yıllarımda canlı izlediğim kale konseri ne kadar kalabalıksa, ölümünün üzerinden yıllar geçmesine rağmen antik tiyatrodaki anma konserleri de aynı şekilde kalabalık ve izdiham dolu oluyor.

Zeki Müren; eksilen değil artan bir sevgiyle gönüllerde yaşamaya devam ediyor[97]…

[97] Zeki Müren Sanat Müzesi’nden aldığımız bilgilere göre, müzeyi ziyaret edenlerin sayıları şöyledir: 2013 yılında *120.863* kişi, 2014 yılında *36.602*, 2015 yılında *33.969*, 2016 yılında *42.974*, 2017 yılında *60.421*, 2018 yılında *72.346*, 2019 yılında *82.056*, 2020 yılında ise *41.618* kişidir.

“İNSANIN ONA HAYRAN KALMAMASI MÜMKÜN DEĞİL”[98]

1982 yılında Muğla’nın Kavaklıdere İlçesi Menteşe Kasabası’nda dünyaya geldim. Televizyonlardan da olsa onu yaşarken görme şerefine erişmiş son kuşak gençlerdenim.

2007 yılında Bodrum Zeki Müren Sanat Müzesi’nde çalışmaya başladım. Burada işe başlamanın hayatımın dönüm noktası olduğunu o zamanlar daha bilmiyordum.

Müze’nin kafeteryasında çalışmaya başladığımda Zeki Müren hakkında çok az şey biliyordum. Gelen ziyaretçilerimiz içeceklerini içerken onlara Zeki Müren konser DVD’lerini dinletip, ona yapılmış belgeselleri sinevizyon şeklinde izletiyorduk. İşte benim Zeki Müren aşkım o zamanlar başladı. Özellikle TRT’nin “Batmayan Güneş” belgeselini her gün defalarca izliyordum.

En güzel duru Türkçesi’yle, çok yönlü sanatçılığıyla, alçakgönüllülüğü ve Türk halkının ona paşa ünvanını vermesiyle onun ne kadar kıymetli bir sanatçı olduğunu anladım. Birçok ziyaretçimiz gibi, Zeki Müren’in ressamlığını ve şairliğini ben de burada öğrenmiştim. İnsanın ona hayran kalmaması mümkün değil.

Onun konser görüntülerini izlerken insanların nasıl ağladıklarını, nasıl o günlere gittiklerini, her gün şahit oluyordum. Her yıl müzemizi ziyarete gelen bir beyefendinin, Zeki Müren’in seslendirdiği “Leyla” isimli şarkısını tekrar tekrar dinlemek için bizlerden istek istemesi; ona dua edip, rahmet okuyan yoğun bir hayran kitlesi hâlâ hiç eksilmeden devam ediyor.

---

[98] Zeki Müren Sanat Müzesi personeli *Burcu Karadağ Kargıcık* ile Cezmi Çoban’ın; 9 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirdiği röportajdan derlenmiştir.

Her yıl 24 Eylül'deki anma konserlerindeki o izdihamı, tribünler göçecek diye Bodrum Kalesi'nin Kuzey Hendeği'nin kapılarını kapatmak zorunda kaldığımızda konseri izleyemedikleri için kapıda kalan insanların sitemini çok iyi anlıyorum.

Zeki Müren Sanat Müzesi[99]'nde çalışmak, onu sevmek bir gönül işidir. Burada çalışmaktan, burada bulunmaktan mutluyum ve gururluyum.

[99] 2000 yılında müze haline getirilen evin, *Zeki Müren* tarafından alınmadan önceki durumu ve yapısı hakkında bilgi edinmek için bakınız: "Bodrum'da Bir Yazlık Ev: Prof. Fatma Coşar ve Münir Coşar Evi", *Ev Dekorasyon Dergisi*, Sayı: 12, Ağustos 1977, sayfa: 18-21.

Mektup 1

ANIM SESİMDİR[100]

Sabahtan başladım dertler içmeye,
Dertler zincirinden bir şarkı yazdım,
*Bence boş bence zor sen varsın diye,
İnsan insan olsun farzet ki kandım.

Seni insan bilip bağrıma bastım,
Arkadaşın oldum yolunda yandım,
Sana bu gönlümden bir yer ayırdım,
Ayırmaz olsaydım en sonda kaldım.

Yaşadın yaşatmak istemiyorsun,
Sen kendi kendine kim oluyorsun,
Sen de bizler gibi aciz bir kulsun,
Benim sözlerime hep gülüyorsun.

Bu dünya kimseye baki değildir,
İnsanca yaşamak sanat gibidir,
Ölüp gitsem bile 'Anım Sesim'dir,
Sen ölsen arkandan bedduam gelir.

---

[100] Zeki Müren Sanat Müzesi'ni ziyaretimizde müze çalışanlarına, hazırladığımız kitap çalışmasında Zeki Müren hayatta iken kendisine gönderilen mektup örneklerine de yer vermek istediğimizi belirttik. Müze görevlileri, Bodrum Sualtı Arkeolojisi Müzesi Müdürü *Hüseyin Toprak* Bey'den izin alarak seçeceğimiz iki mektup örneğini kitapta kullanabileceğimizi belirttiler. Müze'nin üst katında camekanlı bir kutu içinde sergilenen yüzlerce mektup içinden rastgele 2 mektubu seçtik. Bunlardan ilki Hatay/Dörtyol Kapalı Ceza Evinden, tarihsiz olarak A4 boyutunda çizgili her iki sayfasında birer şiir bulunan *Cemal İpekçi'*ye ait mektuptur. Mektubun ön ve arka sayfalarında 2 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin ve diğer cümlelerin yazım ve ifade biçimine dokunulmayarak, olduğu gibi burada yer verilmiştir.

Not: Bu şiir deyil yazılmış şarkı sözüdür. Özür diliyerek yazmak isterim ki bu en kötü bestem. Beni ararsanız ben de memnun olurum. Size ve en az sizin kadar güzel şarkı sözleri yazdım. Sizin için yukardaki 4lüyün (işaretlisi şöyledir) *Hayattan çok çektim sen varsın diye.

SANA
NÂR GÖZLÜM

Senin sevdan ile yansın bu gönlüm,
Yanıpta tükensin kalmasın külüm,
Nedir ki yaşamak, yaşar ölürüm,
Bana da bir umut versen nâr gözlüm.

Sitem kabul etmez şu dertli sazım,
Senden başkasına geçmiyor nazım,
Seni bulamadan geçerse yazım,
Mızrap isyan eder sana nâr gözlüm.

Gitme benden uzak gel yakınıma,
Nefesini bırak girsin canıma,
Cehennem ol seni sar vücuduma,
Beni sarıp yakan sen ol nâr gözlüm.

Sitem kabul etmez şu dertli sazım,
Senden başkasına geçmiyor nazım,
Seni bulamadan geçerse yazım,
Mızrap isyan eder sana nâr gözlüm.

Şarkı Sözü
Yazan
Cemal İpekçi
TLF: 2687 Dörtyol/HATAY

Not: Ceza evi idaresince bana ait olduğu tastik edilmiştir. Siz isteyin ben size göndereyim. İsmim duyulsun yeter

Mektup 2

21/06/1991
Perşembe

Sayın Sanat Güneşi Zeki Müren Bey,[101]

Nasılsınız. İyi misiniz. İyi olmanızı yüce Tanrı'dan dilerim. Beni soracak olursanız hamd olsun iyiyim.

Benim size birkaç tane sualim olacak efendim:

Hayranlarınız tarafından sizin için şiir yazdılar mı?
Size teklif edilirse (Yarışma, Müzik prog.) sunuculuk yapar mıydınız?
Film seslendirmeyi, reklam ve dizilerde oynamayı düşünür müydünüz?
Kışları İstanbul'da, yazları Bodrum'da günlerinizi nasıl geçiriyorsunuz?
İstanbul ve Bodrum'u bana yazarak tanıtır mısınız?
Siz efendim dünyayı gezmiş dolaşmış bir büyük sanatçı olarak hangi ülkelere gittiniz ve kendi ülkelerinde yaşadıkları yerlerin ne gibi etkinlikleri ve özellikleri vardır?
Ülkelerle, Türkiye'mizin arasında ne gibi farklılıklar var?
Sizin çevre kirliliği hakkındaki düşünceleriniz neler ve biz gençlere önerileriniz neler olabilir?
Sesinizi, sağlığınızı ve güzelliğinizi nasıl koruyorsunuz?
Tv. dizilerinden, haber programlarından hangisini izlersiniz?

---

[101] *Bayan M. Güler* imzasıyla gönderilen bu ikinci mektup, A 4 Boyutu, çizgili kağıdın tek yönüne yazılmıştır. Zeki Müren'in bu mektupta yer alan sorulara, yanıt verip Bayan M. Güler'e mektup gönderdiği hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Ancak, kitap incelendiğinde görülecektir ki mektupta Zeki Müren'e dair öğrenilmek istenen bilgilerin birçoğu sayfalar arasında yer almaktadır.

Benim sizin için yazmaya çalıştığım 2 şiirimde siz Sayın Sanat Güneşi Zeki Müren Bey'e hitaben yazdım.[102] Şiirlerimi beğendiniz mi? Adımı sizin tarafınızdan gizli tutulmasını rica ederim. Sizi Bursa'ya bekliyoruz. Bursa'dan kucak kucak sevgilerle…

Siz ve sağlığınız nasılsınız… Bursa'da konser vermeyi düşünür müsünüz?

Mektubumun satırlarını burada son vermeden önce Kurban Bayramınızı candan kutlar, bütün mutlu, sağlıklı günlerin sizin olmasını diler, değerli ellerinizden hürmetle öperim. Nice mutlu günlere.

En içten sevgi ve saygılarımla.
Bayan: M. Güler
Osmangazi İlçesi/BURSA

[102] Bayan M. Güler'in sözünü ettiği 2 şiir, zarfın içinden çıkmamıştır. Belki gelecekte, kurumlar arası işbirliği ile yapılacak "*Zeki Müren'e Gönderilen Mektuplar*" adlı bir kitap projesi, bu 2 şiirin ve Zeki Müren'e gönderilen diğer şiirlerin de ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

KISA HÂL TERCÜMESİ[103]

Kıymetli ses sanatkârı ve genç bestekâr Zeki Müren, 6 Aralık 1931'de Bursa'da doğdu. Babası kereste tüccarlarından Kaya Müren Bey olup, annesi Hayriye Müren Hanımdır. Zeki Müren ilk tahsilini Bursa'da, Tophane Sekizinci İlkokul'da yaptı. Orta tahsilini ise keza, Bursa İkinci Ortaokuluna devam ederek bitirdi. Bilâhare, lise tahsilini tamamlamak için 1947 senesinde Bursa'dan İstanbul'a gelerek Boğaziçi Lisesine kaydoldu. Muntazam ve titiz bir çalışma sonunda Boğaziçi Lisesini de bitirdikten sonra, küçük yaşından beri güzel sanatların her şubesine büyük bir alâka duyan genç bestekâr, çok sevdiği müzik ve resim sahasında, istidat ve kabiliyet göstermek istiyordu. Nitekim bu arzu neticesi 1950 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yüksek Desanatör ve Dekaratör Bölümüne kaydını yaptırdı. Muvaffakiyetli bir çalışmadan sonra 1954 ders yılında Akademi'den mezun oldu.

Bu fasılasız öğrenim devresinden sonra, henüz konuşmaya başlamadığı pek küçük yaşlarında dahi şarkılar okuyan genç bestekâr Zeki Müren, ilk ve ortaokullarda her müsamere ve topluluklarda sahneye çıkarak şiir ve şarkılar okuyor ve doğuştan beri sahip bulunduğu güzel sesi ile dinleyenlerinin hayranlıklarını daha o zamandan kazanmaya başlamış bulunuyordu. Bu taktir ve teşvikler sonradan kendisinin, Türk Musiki sahasında esaslı çalışmalara başlamasını temin etmiştir.

İlk musiki öğretim ve terbiyesini Bursa'da Tanburî İzzet Gerçeker'den alan ve İstanbul'da bulunduğu zamanlarda da, ÜstâdTanburî Refik Fersan ile merhum Udî Şerif İçli'nin ders ve alâkalarından istifade eden Zeki Müren, İstanbul Radyosu'nun açtığı ses dinleme imtihanına girmiş ve neticede, 50 kişilik namzet arasından seçilen iki namzetten biri olmak şansını elde etmiştir.

---

[103] Rahmi Kalaycıoğlu'nun yazdığı, *Türk Musikisi Bestekârları Külliyatı Sayı: 12 Ses Sanatkârı Zeki Müren* (İstanbul, 1960) adlı kitaptan derlenmiştir.

İmtihan heyetinde o zaman Merhum Veli Kanık, Üstad Refik Fersan ve refikaları Fahire Fersan hanımefendi, müzik yayınları şefi Cevdet Çağla ile Radyo Müdürü Zahir F. Törümküney bulunuyorlardı. Ses dinleme imtihanını müteakip, İstanbul Radyosu'nun bir şarkılar seansına, mazeretine binaen iştirak etmeyen sanatkârın yerine o tarihlerde müzik yayınları şefliğine vekâlet etmekte bulunan üstâd Refik Fersan, genç bestekâr Zeki Müren'i çağırtarak, ilk radyo neşriyatını yapmak fırsatını vermiş ve o gün büyük bir takdir toplayan sanatkâr, fasılasız olarak (yedek subaylık süresi hariç) 1959 yılına kadar her hafta muntazaman İstanbul Radyosu'ndaki seanslarına iştirak ederek başarılı konserler vermiştir.

Küçük yaşından beri musikiye büyük bir ilgi duyan ve istidat ve kabiliyetini her fırsatta takdirkârlarına isbât eden genç bestekâr 16 yaşında iken ilk olarak "Zehretme bana hayatı canânım" adlı eserini bestelemiştir. Halen, 64 adet muhtelif makamlarda bestelenmiş eseri vardır.

Musiki sahası dışında, film ve plak doldurma mevzuunu da ihmal etmeyen Zeki Müren, ilk olarak "*Bir Muhabbet Kuşu*" adlı plağını kıymetli saz arkadaşları Kemanî Hakkı Derman, merhum Udî Şerif İçli ve Klarnet Şükrü Tunar refakatinde doldurmuş ve müteakiben bütün bestelerini plağa okumuştur.

Film sahasındaki çalışmalara da büyük bir önem veren kıymetli sanatkâr, 1953 senesinde ilk defa "Beklenen Şarkı" adlı filmi çevirerek büyük bir başarı kazanmış ve sırasıyla "Son Beste", "Berduş", "Altın Kafes", "Gurbet" adlı ve son olarak da "Kırık Plak" filmlerini çevirerek bu sahadaki sanat ve kabiliyetini de hayranlarına göstermek suretiyle büyük bir takdir kazanmıştır.

Bu muhtelif sanat kollarındaki muvaffakiyet devreleri arasında, vatani vazife ifası için 45. Dönem Yedeksubay Okuluna giden ve Ankara'da okul, Çankırı'da da kıt'a hizmetini yapan ve tekrar İstanbul'a dönerek halen İstanbul'un büyük gazinolarında hayran ve takdirkârlarına her gece müzik ziyafeti veren genç bestekâr Zeki Müren, gerek istirahat gerekse Avrupaî sanat ve sahne hayatını yakından görmek ve memleketimize yenilikler getirmek maksadıyla ilk defa bir ay için 1959 Nisanında Avrupa gezisine çıkmış ve Almanya'da (Köln, Düsseldorf, Frankfurt), Fransa'da (Paris), İtalya'da (Milano) ve Yunanistan'da (Atina) şehirlerini gezerek yurda dönmüştür.

Anne ve babasının tek evladı olduğunu ve hiçbir kardeşi bulunmadığını söyleyen genç bestekâr Zeki Müren, hayatının en mesut günlerinin anne ve babasının her hafta iki defa Bursa'dan İstanbul'a gelerek, Şişli Hanımefendi Sokaktaki Müren Apartmanında birlikte geçirdikleri anlar olduğunu söylemekte ve sanat hayatında da Ankara'da 19 Mayıs gösterilerinde Harp Okulu talebelerinin yıllarca Avrupa Vals Krallarının besteleriyle gösteriler yaparken, 3 yıl arka arkaya kendi bestesi olan "*Beklenen Şarkı*" ile spor gösteriler yapmış olmasını, sevinç ve heyecanının unutulmaz bir hatırası olarak kaldığını ilave etmektedir.

MÜZEDEKİ BİYOGRAFİ
ZEKİ MÜREN
(1931-1996)[104]

6 Aralık 1931'de dünyaya geldi. Annesi ev hanımı Hayriye Hanım, babası kereste tüccarı Kaya Müren'dir. İlk musiki nağmelerini, sesinin güzelliği ile tanınan dedesi, Şehadet Camii müezzini Bıçkıcı Mehmet Efendi'den duyan Zeki Müren üç yaşında şarkı söylemeyi öğrendi. İlköğretime Orhangazi İlkokulu'nda başlayan Zeki Müren'in sahneye ilk çıkışı aynı okuldaki bir oyunda çoban rolünü oynaması ile oldu.

Zeki Müren on bir yaşında Bursa Tahtakale Ortaokulu'na başladı. Koyu bir Müzeyyen Senar hayranı olan ve onun bütün plaklarını biriktiren Zeki Müren ilk derslerini Bursalı tambur üstadı İzzerGerçeker'en aldı. Zeki Müren o yaşlarda hocasından usül, nota ve solfej derslerini aldı, Müzeyyen Senar'ın okuduğu şarkıları hocası ile karşılıklı meşk etti.

Ortaokulu birincilikle bitiren Zeki Müren, ailesini ikna ederek İstanbul Boğaziçi Lisesi'ne yatılı olarak kaydı yaptırdı. 1946 yılında liseye başlayan Zeki Müren ilk bestesini 1949'da yaptı. Acemkürdi makamında bestelediği bu şarkı radyoda Suzan Güven tarafından okunduğunda dikkatleri çekmeye başladı. Zeki Müren o sıralar Boğaziçi Lisesi'ne müzik dersleri vermeye gelen değerli bestekarlar Şerif İçli ve Kadri Şençalar'ın derslerini takip etmekteydi.

---

[104]*Zeki Müren Sanat Müzesi*'nin giriş bölümündeki panoda yer alan biyografi metnidir.

Müziğin yanı sıra edebiyat ve resim sanatına da olağanüstü ilgi duyan Zeki Müren o günlerde Yeşilçam'ın ünlü rejisörü ArşivirAlyanak'ın babası Agopos Efendi'den nazariyet dersleri almakta, Şerif İçli'nin evine giderek musiki derslerini sürdürmekteydi.

Katıldığı radyo imtihanında Veli Kanık, Yorgo Bacanos, Refik Fersan, Fahire Fersan, Cevdet Çağla ve Baki Süha Edipoğlu gibi değerli edebiyat ve müzik üstadlarından oluşan jüri karşısında başarılı bir sınav verdi ve sınavı birincilikle kazandı. Kısa bir süre sonra radyoda ilk canlı yayın programı için davet aldı. Yaklaşık 45 dakikalık başarılı bir konser verdi. Bu ilk canlı yayın büyük yankılar uyandırdı. Radyonun önü akın akın gelen insanlar ile doldu.

Zeki Müren daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi (Mimar Sinan Üniversitesi) Süsleme Bölümü'nü sınavla kazandı ve buradan 1954 yılında birincilikle mezun oldu.

İlk plağını 1950 yılında doldurdu. Artık Zeki Müren'i bütün Türkiye dinliyordu. Akademinin bitmesine bir yıl kala 1954'te yapılan teklif üzerine kamera karşısına geçen Zeki Müren "*Beklenen Şarkı*" filminde başrolü Cahide Sonku ile paylaştı.

Filmlerine devam eden ve Akademiyi bitiren Zeki Müren, yoğun gazino teklifleri karşısında ilk kez 26 Mayıs 1955'de sahneye çıktı.

Saz sanatçılarına tek tip kıyafet, T biçimli sahne, dekor, her beş eserde kostüm değiştirme gibi yenilikler ile sahneye çıkan Zeki Müren büyük ilgi ve beğeni gördü. Aynı yıl "Manolya" adlı bestesi ile ilk altın plağını aldı.

Plak, film, beste, şiir ve desinatörlük gibi çalışmalarını sürdürürken gelen tiyatro teklifi ile yönetmenliğini Cüneyt Gökçer'in yaptığı "Çay ve Sempati" adlı piyesle 1960 yılında sahne aldı.

Haziran 1980'de Kuşadası'nda ciddi bir kalp spazmı geçiren Zeki Müren, yılların yorgunluğu ile sarsılan sağlığına önce Türkiye, sonra ABD'deki hastanelerde deva aradı. Türkiye'ye dönünce sağlığı açısından uygun gördüğü Bodrum'a yerleşti.

Zeki Müren TRT'den gelen bir teklifi rahatsız olmasına rağmen kabul ederek Bodrum'dan İzmir'e gitti. 45 yıl önce radyoda dinleyicilerine seslendiği ilk mikrofon kendisine armağan edildi.

24 Eylül 1996 akşamı her zamanki gibi neşeli ve sevenleri ile birlikte olmanın heyecanı içinde olan Zeki Müren, armağan edilen mikrofonu aldıktan sonra rahatsızlanarak sevgi ve saygının en büyüğünü gördüğü sahnede saat 20.59'da hayata veda etti.

Bütün servetini TSK Mehmetçik Vakfına ve Türk Eğitim Vakfı'na bırakan büyük sanatçının evi Kültür Bakanlığı'nca restore edilerek Zeki Müren Sanat Müzesi haline getirişmiş ve 8 Temmuz 2000 tarihinde ziyarete açılmıştır.

ZEKİ MÜREN İÇİN NE DEDİLER?[105]

"Zeki Müren'i ben 1948'de Bursa'da Çelik Palas'ta tanıdım. 17 yaşındaydı. İlk benim karşıma geldi Zeki Müren. Bir beste okudu. Nihavend bir beste okudu, bir maya okudu. Nerden öğrendin sen bunu çocuğum dedim. Efendim dedi, ben sizin plaklarınızla yoğruldum dedi bana. Ondan sonra, sen bana gel dedim. Bir sene bana yalıya geldi. Benim yalım vardı bir zamanlar Rumelihisarı'nda. Ona, Şerif Beyle ders yaptık. Bir sene sonra o 1955'te Belvü Bahçesi'nde çıktı. 1956'da da ben yanıma aldım. Bir ay çalıştırdım. Zeki Müren oldu. Zeki Müren'in üstüne var mı? O bir tane. Onun büyüklüğünü kabul etmeyenler varsa, kıskanıyorlardır büyüklüğünü. Bir tane daha Zeki Müren yok. Kolay kolay da yetişmez.
(Müzeyyen Senar)

"Zeki Bey, çok özel bir insandı. Beraber olduğumuzda da tam kırk yıllık dost gibi davranırdı. Onun gibi müstesna bir sanatçıyı kaybetmek çok acı.
(Emel Sayın)

"İnanılmaz bir disiplini olan, büyük bir ustaydı. Daha garsonlar gelmeden çalıştığı mekana gelen bir adamdı Zeki Müren. Hangi rezervasyonlar hangi masalarda oturacak, kimlere nasıl hizmet edilecek, kimlerin yeri nerde olacak, inanılmaz bir disiplini vardı.
(Seyyal Taner)

---

[105] 1996 TRT yapımı "*Batmayan Güneş Zeki Müren*, Haber Türk Tv'de 2018 yılında yayınlanan "*Başrol Zeki Müren*", Ntv'de 2018'de yayınlanan "*Söz ve Müzik: Assolistler Zeki Müren*"," TRT Türk'de 2015 yılında yayınlanan "*Batmayan Güneş Zeki Müren'e Vefa*" adlı belgesellerden; Zeki Müren'in vefatı sonrası yayınlanan (*25-30 Eylül 1996 tarihli*) ulusal ve yerel gazetelerdeki haberler ile Zeki Müren'in ölüm yıldönümlerinde isimleri yazılan kişilerin basın-yayına verdiği demeçlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

“Sanat Güneşimiz. Hakikaten Güneş gibiydi. Her yönüyle Zeki Bey muhteşem bir sanatçıydı.
(Hülya Koçyiğit)

“Zeki Müren, Türk Sanat Müziğinde bir okuldur. Kelimeleri çok iyi anlatıyor, hissediyor ve gerçekten böyle bir sanatçı zor gelir bir daha. Beş altı albümünü ben yönettim. 30 şarkımı okudu. O şarkıları, Zeki Müren hâlâ çalıyor. En son arayışı.. Ev telefonumdan aradı. ‘Alo’ dedim. ‘Selamiciğim nasılsın?’ dedi. ‘İyiyim paşam, kaç defadır sizi arıyorum, ziyaret etmek istiyorum’ dedim. ‘Bu durumda beni kimse görsün istemiyorum. Senden bir ricam var. Ne olur beni kırma’ dedi. ‘İyileşirsem, bir albüm yapmayı düşünüyorum. ‘Özledim’ şarkısını okumama izin verir misin?’ dedi. Ben de, ‘Selami Şahin’in bütün şarkıları size feda olsun’ dedim. ‘Bana sormadan okuyabilirsiniz’ dedim. ‘Çok duygulandım’ dedi. ‘Duanı eksik etme. İnşallah biraz kendimi toparlayacağım seni arayacağım, görüşeceğiz’ dedi. O son konuşmamız oldu. Kimseye karşı yıkıcı, kırıcı değildi. Hümanist bir ruha sahipti. Çok zengin birisi, çok fakir birisi merhaba dediği zaman onlara gösterdiği sevgi eşdeğerdedir. Yani ayrım yoktu onda. Yeter ki karşısındaki insan olsun. Hiç kimseyi taklit etmeden yola çıkmıştır. Taklitler aslını yaşatır. Farklı bir dünyası vardı. Sahnede farklı giyinirdi. Okuduğu şarkıları çok iyi seçerdi. Şarkıları okurken, yedi yaşındaki on yaşındaki çocuklar bile anlardı ne dediğini. Anlatım çok önemli. Hisseder, hissettirirdi. Kalbi yüreği çok güzel. Kendine yanlışı olur, kendi kendinin hakkını yer ama; karşıdaki insanın, başkasının hakkını asla yemezdi. Kimsesiz çocuklar olsun, eğitim görme durumu olamayan, ihtiyacı olan çocuklar olsun daha hayatta iken yardım ediyordu onlara. Keşke hayatta olsaydı. Ama, giden gidiyor. Gidenler geri dönmüyor. Onu özlüyoruz. Allah gani gani rahmet eylesin. Mekanı cennet olsun.
(Selami Şahin)

“80’li yılların başında benim sanatçı olmadığım ve tezgâhtarlık yaptığım dönemlerdi. Benim çok sevdiğim kız arkadaşlarım vardı, aynı işyerinde çalıştığım. Onlarla birlikte bütün kış temmuz ayının on beşine endekslenmiştik. Herkesin bir kutusu vardı. Küçük bir kutusu veya kumbarası. Biz, aylığımızdan oraya belirli paralar koyardık. İşte, temmuzun on beşinde biz üç-dört kafadar arkadaş tatile gideceğiz, Bodrum’a gideceğiz. O sene, yine temmuzun on beşinde Bodrum’a gitmiştik. Ve Bodrum’da şirin bir pansiyonda ilk olarak eşyalarımızı bırakıp valizlerimizi bırakıp mayolarımızı giyip denize gideceğiz. Nereye gidebiliriz Bardakçı’ya. Bardakçı’ya gittik. Orada kendimize bir köşe kaptık. Baktım ilerde bir epey yoğun bir kalabalık var. İnsanlar cıvıl cıvıl. Merak ettim burada ne var, insanların hepsi burda.

Orda birine sordum. Afedersiniz beyefendi. Herkes oraya gidiyor. Orada ne var? Zeki Müren Bey var dedi. Herkes onun elini öpüyor, yanağını öpüyor, resim çekiliyor, ona bir merhaba diyor. Ona, anormal bir ilgi var. Dedim, ben de gideceğim. Ben de uzaktan da olsa onu göreceğim. Belki kalabalığı yarıp aşamam, elini öpemem, bir nasılsınız diyemem. En azından görürüm uzaktan. Gittim. Hakikaten o kalabalığı yardım. “Merhaba, nasılsınız?” diyebildim ama yanına yaklaşıp elini tutmaya çekiniyorum. Ama o kadar sıcak yaklaştı ki “İyiyim kızım, iyiyim çocuğum. Sen nasılsın?” dedi. “Ne kadar tatlısın. Tatile mi geldin?” dedi. “Evet tatile geldik” dedim. Ve çok daha fazla konuşamadık. Gerçek anlamdaki tanışma ise TRT İzmir stüdyolarındaki o programdı. Orada elini öpmek, ona dokunmak nasip oldu. Ödülünü alırken titrediğini gördüm. Ayağında bol bir pantolon vardı. Zeki Müren titrerken o pantolon sallanıyordu. Onu yüreğimize bastıramadan, ona daha çok sarılamadan, stüdyoda her şey bir anda bitti. Bu da benim kaderim sanırım, benim yazgım. Ne olduğunu anlamış değilim. Hâlâ da inanamıyorum. Yaşasaydı, onunla birlikte “*Beklenen Şarkı*” yı söyleyecektik…

Sahne dekorları, kıyafetler, kostümler, sazları çalanların üstündeki kostümler, çizdiği kareografiler, her şarkıda ayrı bir dekor. Yani bizim bugün klip olarak çektiğimiz tüm çalışmaları arkasındaki dekorlarla, dekorlara uygun yaptığı kıyafetlerle, kostümlerle resmen canlandırmış. Bu büyük bir devrimdir. Biz ondan öğrendik sahne dekorlarını, kostümleri, her şarkıda bir kareografi yapmayı veya sahnede okuduğumuz şarkılara göre tiyatro mimikleri yapmayı biz ondan öğrendik.

Seni çok seviyorum. Ve ben senin şarkılarının olmadığı hiçbir repertuar oluşturmayacağım. Nefes alıp bu mesleği sürdürdüğüm süre içinde, seni daima şarkılarınla sevginle tüm güzelliklerinle yaşatmak için gayret edeceğim.
(Muazzez Ersoy)

"Zeki Müren, seyirciye saygıyı öğretmiştir sahne insanlarına. Seyircisine, kendi dinleyicisine saygıyı öğretmiştir. Sevgi ve saygı esasında dayalı büyülü bir dünya, bir masal dünyası kurmuştur. Çağdaş, uygar bir insandı. Bodrum'a gelmesindeki en büyük amaç, büyük kentteki değişimlerden dolayı olduğunu söyleyebiliriz. Bodrum'da güzel bir dünya kurdu kendine. Güzel de insani görevlerini yaptı. Sadece Mehmetçik Vakfı ve Türk Eğitim Vakfı değil, çok çocuk okuttu, çok evlat edindi ve onları yetiştirdi bunları söylememiz lazım. Yüreği temiz bir insandı Zeki Müren. Adını ses ve sahne tarihine büyük puntolarla yazdırdı. Kim ne derse desin bu dünyadan bir Zeki Müren geçti.
(Nebil Özgentürk-Belgesel Yapımcısı)

"Her çalışmam onunla birlikte zevk oldu. Bu hayatta mesleğimin bana verebileceği en büyük hediyeydi Zeki Müren. Güzel olan her şeye ilgisi vardı. Kendi de çok büyük sanatçıydı. Resim, eski yazı, tezhip, minyatür, desen… Çok güzel resim yapardı, desen çizerdi. Zeki Müren; akıl ve zekânın, yanında selam durduğu bir adamdı.
(Oya Tolga-Zeki Müren'in Makyözü)

“Yurtdışı konserlerinden sonra hak edişlerini, bütün paralarını Türkiye’ye getirmem için bana motamod direktif verirdi. Bütün parasını buradaki bankalara getirir yatırırdı. Hakkaten büyük insandır. Büyük Türk milliyetçisidir.
(Behzat Şenyıldız-Eski Gazino Sahibi)

“Zeki Müren beyin her şeyini bilen bir kimseyim. Zeki Müren beyin yurtdışında bir tek doları, bir tek frangı yoktur. Nesi varsa Türkiye’dedir. Son derece milliyetçidir, vatanperverdir. Atatürkçüdür.
(Mithat Özkök-Avukatı)

“İzmir Fuarı Konserlerinde, Zeki Müren Göl Gazinosu’nda çalışıyordu. Kanunu gene ben çalıyordum. Tam zamanında geldim fakat, fuarın içi çok kalabalık olduğu için, e hızlı gidemiyorsun, sahneye on dakika on beş dakika kadar geç kaldım. Şöyle perdeden baktım halka tıklım tıklımdı. Baktım sahneye benim sandalyem orada boş duruyor. Kulise geldi, beni gördü geldin mi dedi. Geldim dedim. Kostümlerini değiştirdi. Aldı beni elimden tuttu kanunumla beraber sahneye çıktık. Halka alkışlattı beni. Üstadımız dedi, olabilir trafiktir geç kalınabilinir. Hadi dedi halka, üstadımıza bir ceza verelim mi? Halk başladı. Kanun taksimi isteriz. Kanun taksimi isteriz. Tamam dedi. Sandalyeme geçtim. Arkama geçti, elini omzuma attı. Ben bir başladım kanun taksimine. Hayatımda bir daha öyle bir taksim yapamadım. Çünkü, çok duygulandım. 1984 Bodrum Konseri ise, muazzam bir konserdi. Seyirci her şarkıdan sonra tezahürat yapıyor. Seyircinin ilgisi muazzamdı. Zeki Müren, o devrin en büyük sanatçısı sayılırdı. Ne kadar Perihan Altındağlar, Gönül Yazarlar, Emel Sayınlar, Muazzez Abacılar olursa olsun, onlar da onun büyüklüğünün farkındaydı.
(Coşkun Erdem-Kanun Sanatçısı/Müzisyen)

“Sahnedeyken, çatal bıçak sesleri olmaz. Garsonlar servis yapmaz. Ne yapıldıysa onun çıkacağı saate kadar hepsinin yapılmasını ister ve musikinin içine dinleyicileri sokmayı severdi.
(İskender Doğan-Besteci)

“Her elbisesinin bir ismi vardı. Gazino ilanlarına bile baktığımız zaman Zeki Müren’in elbiselerinin isimleri bile çıkardı gazino ilanlarında. Ve halk o isimleri duyduğu zamanda bile hoşuna giderdi. Zeki Müren’in elbiselerinin isimleri çok farklıydı. Şarkı adları gibiydi.
(Hakan Eren- Yapımcı)

“İlk dönemlerinde Zeki Müren’in popüler olmasında Müzeyyan Senar’ın da yadsınamaz bir payı var. Özellikle birlikte yaptıkları sahne çalışması gerçekten çok önemli Zeki Müren’in kariyerinde. Yeşilçam çizgisi içerisinde baktığımız zaman Zeki Müren her bir filminde başka bir halk adamını canlandırıyor. Kimisinde ayakkabı boyacısı, kimisinde araba tamircisi, bunlar izleyenlerin çok hoşuna gidiyor. Kendilerinden biri gibi görüyorlar Zeki Müren’i. Ve, bunların hepsi planlanmış Zeki Müren tarafından. Yılda bir tane film çeviriyor. O filmler turne vazifesi görüyor.

Zeki Müren deyince ilk akla gelen şarkılardan biri ‘Şimdi Uzaklardasın’ hem kendisine ait bir şarkı olması, hem de ölümünden sonra da hep ona atfen ona ithafen söylenmiş olması nedeniyle ‘Şimdi Uzaklardasın’ın Zeki Müren kariyerinde ayrı bir yeri olduğunu düşünüyorum. Bodrum’a yerleştikten sonra, böyle yılda bir defa konsere çıktıktan sonra, bu konserler doğal olarak olaya dönüştü ve her Bodrum konseri günlerce konuşuldu.
(Yavuz Hakan Tok-Müzik Yazarı)

“Zeki Müren benim can arkadaşımdı. 40 senemiz geçti beraber. Allah rahmet eylesin.
(NigarUluerer-Ses Sanatçısı)

“En önemli hayatımda benim Müzeyyen Senar’la Zeki Müren’di.
(Gönül Yazar)

“Zeki Müren’i bir kez izledim. Birkaç kez de bir ortamdaki sohbetine tanık oldum. Sosyal açıdan da insanlara davranışı itibariyle çok fazla sınıf farkı gözetmeyen bir adamdı. Çünkü, onun için; insan, insandı. Yani, çalıştığı gazinoda siz tuvaletleri temizleyen birisi de olabilirsiniz, patron da olabilirisiniz… Size yaklaşımı, ses tonu ve yaptığı espri hep aynıdır, hiç değişmezdi. Vefatından önceki yakın tarihlerde verdiği demeçlerde sürekli şunu söylerdi. Siz, benim debdebeli, şatafatlı, şaşalı bir hayatımın olduğuna bakmayın. Kapımın içinden girer girmez ben, yapayalnız bir insan olarak yaşadım derdi.
(Murat Beşer-Müzik Eleştirmeni)

“Kuliste asla çirkinlik istemez. Asla. Kıyafetinden, ayakkabısına varana kadar ve herkes hazır olda ve jilet gibi olacak.
(Semiha Yankı)

“Sanatkârlar güçlerini yeteneklerinden, seslerinden, yüksek ruhlarından ve de bilgi birikimlerinden alırlar… O yüzden sanatçılar için ‘Sanatçı olunmaz, sanatçı doğulur’ sözüyle Zeki Müren sanatçı doğan büyük bir duayendi. Cenab-ı Hak ebedi istirahatgâhında huzur nasip etsin.
(Bülent Ersoy)

“Siz bizim hayatımızda her zaman çok önemli bir varlıksınız. Size, sizin lafınızla, deyiminizle en engin sevgilerimizi, saygılarımızı, özlemlerimizle gönderiyoruz.
(Göksenin Çakmak-Emekli Öğretmen)

“Zeki Müren’in kendi yarattığı bir dünya oldu Türkiye’de. 1950’li yılların sonlarından 1980’lerin ortalarına kadar. Nedir o: Gazino. Zeki Müren, T pist dediğimiz bir şeyi oluşturdu. Halkın ortasına kadar girip şarkı söyleyebileceği büyük mekanlar oluşturdu. O zaman bir gazino kültürü oluştu ve gazinocular çıktı Türkiye’de. İşte Osman Kavran çıktı, Fahrettin Aslan çıktı, Atılay Ayaner ve daha birçok gazinocu çıktı. Zeki Müren’in kendi yarattığı dünyası içerisinde, büyük gazino dünyası içerisinde kendi iradesi dışında bir rakipler ordusu da oluşturdu. İşte kimler çıktı. Emel Sayın çıktı, Muazzez Abacı çıktı, daha sonraki yıllarda Bülent Ersoy çıktı. Zeki Müren öldü. Gazinoculuk öldü diyorum. Ve onun da mimarı o’ydu. İyi ki bu dünyaya geldin. İyi ki biz seni sevdik. İyi ki dinledik. Çünkü, sen bizim ruh zenginliğimizin en büyük mimarısın.
(Tayfur Göçmenoğlu-Gazeteci/Yazar)

“Bodrum’un Paşasıdır o… Ünlü Bardakçı Koyu’nda şen kahkahaları çınlayan. Hasta yüreğini bu sıcacık beldenin insanlarının dostluğu ile korumaya çalışan Zeki Müren, ünlü yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı’dan (Halikarnas Balıkçısı) sonra en ünlü Bodrum aşığıdır. Bodrumlular onu Paşa diye çağırırlar… Her geçen gün biraz daha özlüyoruz ve yokluğunu hissediyoruz.
(Aykut Işıklar- Gazeteci)

“Onun ölümü ilahi bir ölümdü. İlahi bir sondu. Senaryo yazılmış gibi. İnanın Zeki Müren bundan başka bir ölüm asla istemezdi. Böyle ölmek isterdi ve öyle öldü.
(Nurcan Sabur-Gazeteci)

“Ölümünün ertesi günü Zeki Müren için bir tören yapıldı. Devamlı Zeki Müren’in şarkıları çalındı banttan verildi. İnsanlar inanamadılar. Birkaç gün devamlı geldiler. İlk defa TRT tarihinde lokma döküldü. Zeki Müren için yapıldı bunlar hep. Onu halk o kadar seviyordu ki o gün o törende çok ağladı insanlar.
(Tahsin Okyay-TRT Emekli Yönetmeni)

“1996 yılında Bodrum’un doğal, tarihi ve kültürel değerlerini ulusal ve uluslararası alanda tanıtmak amacıyla kurulan Bodrum Tanıtma Vakfı adına, ismi Bodrum’la özdeşen ve Bodrum’un tanıtılmasında büyük katkıları olan Zeki Müren’in, ölüm yıldönümü anısına hazırlanan bu kitaba destek olmaktan dolayı büyük bir mutluluk duyuyor ve emeği geçenlere teşekkürlerimi sunuyorum.
(Serkan Ceylan-Botav Bodrum Tanıtma Vakfı Genel Sekreteri)

“Zeki Müren Sanat güneşimizdi, eğitim güneşimiz oldu. Değerli sanatçıyı rahmet ve minnetle anıyoruz. Zeki Müren’in dünya çapında bir yıldız olması tesadüf değildir. O; disiplini, tutkusu, çalışkanlığı ile sanatın bir çok dalında eserler vermiş, bir başarı öyküsü ve gençlerimize örnek olmuş vizyon sahibi bir kişidir. Ülkemizin gelmiş geçmiş en sevilen ve en kıymetli sanatçılarından Zeki Müren’in anıları, kalplerimizdeki yerini ilk günkü canlılığı ile korurken, bağışları ise sonsuzluğa uzanıyor.
(Adnan Adil İğnebekçili- Türk Eğitim Vakfı Yönetim Kurulu Başkan Vekili)

“Her sene Zeki Müren’le ilgili burs veriyoruz. Mesela bu sene (*2015 yılı*) 210 öğrenci Zeki Müren Burs fonundan yararlandı. Bu ev halkını düşünün, o aileyi düşünün. O yoksul aile bu parayla hem kendilerine, hem çocuklarına destek oluyorlar. Seni hiç unutmadım, unutmayacağım. Seni unuttuğum anda zaten ben hayatta olmamış olurum.
(Güsel Bilal-TEV Eski Genel Müdür Yardımcısı)

“Cevat Şakir’den sonra Bodrum’un ülkece tanıtılmasında büyük katkısı vardır. Bugün, Bodrum’da turizm varsa, bunun en büyük banilerinden biri de Zeki Müren’dir.
(Hüseyin Yeter Şakar-Yazar)

“Mehmetçik Vakfı, Sanat Güneşimizin bizlere duymuş olduğu güven duygusundan aldığı şevkle çalışmalarını hızlandırmış ve bugün itibariyle (*2015 yılı*) 8.800 Mehmetçiğe her ay 5.800.000 Türk Lirası yardım yapabilecek olan bir güce erişmiştir. Bu güce ulaşmakta Sayın Zeki Müren’in katkılarının çok büyük değeri olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı olarak kendisinin hayatının son günlerini yaşamış olduğu Bodrum’daki evini 49 yıllığına 1 Türk Lirası karşılığında Kültür Bakanlığına kiralamıştır. Kültür Bakanlığı da orada Zeki Müren Sanat Müzesi kurmak suretiyle halkımıza Zeki Müren’in yaşamış olduğu evi şahsi eşyalarıyla birlikte o günden bugüne kadar sergilemektedir.
(Tamer Büyükkantarcıoğlu- TSK Mehmetçik Vakfı 2013-2017 Genel Müdürü)

“Annelerimiz kardeş. Ben iki ay evvel doğmuşum. Zeki benden sonra doğmuş. Onun için sütkardeşiz bir de. Sütkardeşiz ama çocum, bizim yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi. Ömrümüz beraber geçti. Fevkalade akıllı bir insandı. Hep birinciydi zaten. Her şeyde birinciydi. Sadece okulda değil her ne olursa Zeki birinciydi. O kadar akıllı bir insan. Herkese karşı terbiyesiyle saygısıyla bulunurdu… Bana sordular oğlum, İzmir’de. Nereye istiyorsunuz. Bursa’ya mı? İstanbul’a mı? İzmir’e mi? Hayır dedim Bursa’ya gömülecek. Onun üzerine Bursa’ya gömüldü.
(Sevim Olgaç-Akrabası)

“1986 yazı… Arkadaşlarımızla bir gezi planladık. Eşim İlknur, yaklaşık bir hafta önce Bodrum’a gitti. Zeki ağabeyimde kalıyor… Uzak olduğumuzda ihmal edilen sımsıcak sohbetler, dertleşmeler ve çok şey işte pek çok… Sonra ben de katılınca özlediğimiz her şey. Ama planladığımız gezide Bodrum’dan ayrılma zamanı geldi… Zar zor söyledik. Zeki ağabeyimin yüzündeki ifadeyi ve cümlesini hiç unutmadım. ‘Anlayamıyorum, insan nasıl cennetten gitmek ister?’ dedi. Buz kestik… Evet; Bodrum cennetiydi, bizler de ailesi… Çok şey değişse de bu hiç değişmedi…
(Özlem Güner-Zeki Müren’in Akrabası)

“Tam bir Bodrum sevdalısı olan Zeki Müren, 1970’lerden öldüğü yıl olan 1996’ya kadar Bodrum’un yerlisi gibiydi. Sürekli halkla iç içeydi. Gündüz Bardakçı Plajında, akşamüzeri de Penguen Pastanesi’nin önünde halkla birlikte olurdu. Bodrum tarihinde silinmez izler bırakarak ebediyete intikal etti. Ruhu şad, mekânı cennet olsun.
(Yılmaz Bozkurt-Eğitimci, Yazar)

“Türk müziğini hakkını vererek söylediği zaman, benim diyen yorumcu onunla yarışamazdı.
(Mehmet Barlas)

“Bodrum’un neredeyse her yerinde anısı vardır. Bardakçı Koyu’nda çok vakit geçirirdi. Çok kibar bir insandı. Zeki Müren unutulmayacak bir sanatçı. Böyle bir insan bir daha gelmez.
(Hüsnü Akalın-Zeki Müren’in arkadaşı)

“Çanakkale Şehitler Abidesine bakın. Ona bakınca Zeki Müren’i de görürsünüz. 1958’de Abide inşaatı parasızlıktan yarım kalmıştı. Bağış kampanyası başlatıldı. Zeki Müren gazino programlarını hemen yarıda kesti. Önce gazinolardan para toplamaya başladı ve tüm sözleşmelerini iptal etti, ardından hemen ülke içinde turnelere çıktı, şehir şehir şarkı söyledi. Tüm kazandığını abide inşaatına verdi. Bugün Çanakkale’de *Şehitler Abidesi* varsa, onu büyük sanatçımız Zeki Müren’in çabalarına borçluyuz. Kim bilir kaç tuğlasında, kim bilir ne kadar harcında onun katkısı vardır. Dertli gönüllere giren Zeki Müren, ruhu şad olsun.
(Yaşar Eyice-Aile Dostu)

“Türk musikisine Tanrı’nın lütfu bir yorumcuydu.
(Yusuf Nalkesen-Bestekâr)

“Türkler, favorileri olan şarkıcının ölümüyle altüst oldular.
(AFP-Fransız Uluslararası Haber Ajansı)

“Zeki Müren nevi şahsına münhasır bir kişi. Çok güzel tek tek okuyan bir sanatkâr.
(Sadun Aksüt-Tanbur Sanatçısı)

“1960-1976 arasında yaz ve kış birlikte çalıştık. Bir Zeki Müren 100 yıl daha gelmez. Nitekim gelmeyecektir de. Kendisiyle birlikte çalıştığımız süre içinde binlerce anı yaşadık. Çok üzgünüm.
(Fahrettin Aslan-Gazino Sahibi)

“Şehir Tiyatroları’nda oynadığım 1990’lı yıllarında, emekli olmama yakın bir zamandı. Tiyatro Kare’den Nedim Saban’dan ‘Zeki Müren Müzikali’ teklifi geldi. Gencay Gürün de onaylayınca teklifi kabul ettim. Zeki Müren benim çocukluk arkadaşımdır. Aynı mahallenin çocuklarıydık. Ortaokul’da aynı okulda idik. Benden bir sınıf üstte idi. Haftanın iki günü ailece mutlaka görüşürdük. Bir araya geldiğimizde konumuz hep müzikaldi. Onu en iyi tanıyanlardan biriydim. Gençliğini oynayacak genç için imtihan açıldı. 150 genç katıldı. Bu müzikal Bodrum’da başladı, Bodrum’da bitti. Anadolu’yu bayağı dolaştık. Birçok kişi Zeki Müren’in ismini kullanarak ticaret yapıldığını söylediler. Müzikalin ticari yönü düşünülmedi. Ben işin içinde idim, güzel bir müzikaldi. Çok da başarılı olduk. Turne boyunca dakikalarca alkışlandık. Herkes ağlıyordu. Bu kadar sevilen bir sanatçı görmedim.”
(Toron Karacaoğlu-Seslendirme Sanatçısı)

“Sanat Güneşi olarak Türk Sanat Müziğine damgasını vuran Zeki Müren; sanatı toplumla buluşturan büyük değerlerimizden biridir. Vefatı üzerinden çeyrek asır geçmiş olmasına rağmen, Türkiye’de sanatçı denilince akla ilk gelen isimdir. Büyük hatırası önünde sevgi ve saygıyla eğiliyoruz.
(Şevket Kaan Gündoğdu-Araştırmacı/Yazar)

“Zeki Müren’le ‘Çay ve Sempati’ oyununu oynadık. Ve Türkiye’de tiyatro oyununa gitmemiş insanlar Zeki Müren hatırına, onu seyretmek uğruna gelip ‘Çay ve Sempati’yi seyrettiler ve tiyatroyla tanıştılar. Benim çok büyük dostumdu. Ona çok teklifler gitti ama kabul etmedi. Benim olacağımı öğrenip, benimle beraber oynayacağını öğrenince ‘Altan yardımcı olur bana’ dedi ve teklifi kabul etti.
(Altan Karındaş-Tiyatro, Sinema, Seslendirme Sanatçısı)

“Zeki, nur içinde yatsın, çok zeki bir insandı. Tabi büyük bir sanatkar o ayrı. Niye bunu söylüyorum? ‘Beklenen Şarkı’ filmi çevrildi, gayet güzel çalışıldı ve bittikten sonra sıra dublajına geldi. Dublajda malum başkası konuşur diye düşünmüşler. Fakat, Zeki demiş ki ‘Hayır, ben konuşacağım’ İlk defa böyle bir şey yapılıyor. Ve şöyle uzun bir tiradı vardı onun. Onu verdiler eline. Gel oku bunu mikrofonda dediler. Ve Zeki hemen okudu, tonlamasıyla final sahnesiyle, her şeyiyle güzel yaptı. Onun için çok zekiydi diyorum.
(Jeyan Mahfi Ayral (Tözüm)- Tiyatro, Sinema, Seslendirme Sanatçısı)

“Akademi’de okudu, desenler çizdi, film çevirdi, tiyatroda oynadı, seslendirmesini kendisi yaptı, Bence o batmayan bir sanat güneşidir. Zaten onun yerini başka doğacak bir sanat güneşi de ne görebiliyorum, ne düşünebiliyorum. Bugün gene en önemli sanatçı kim derseniz bana. Ben rahatlıkla Zeki Müren derim.
(Ülkü Erakalın- Yapımcı ve Yönetmen)

“Sahneye efendilik, terbiye, üslup ve tarz getirmiştir.
(Afife Ediboğlu-Ses Sanatçısı)

“Yıl 1983... Bodrum da Bardakçı Koyunda denize giriyoruz. Öğle sonu saatleri idi. Zeki Bey şoförü Mithat’ı çağırdı. Bodrum’a gidip bir minibüs kiralayıp gelmesini istedi. Çok geçmeden bir Ford minibüs geldi. Rahmetli beni, beraber tatile geldiğimiz Hacı Karaoğlu’nu ve kadim arkadaşı Şahap Koptagel’i ve aşçısı Mehmet Usta’yı da alarak minibüse bindik. Mehmet Ustaya da evden makineyi de alalım dedi. Evinin önüne gittiğimizde Mehmet Usta minibüsten inerek bir torba içerisinde büyükçe bir alet alıp geldi. O zamanlar henüz el değmemiş ve bakir olan Türkbükü’ne gidiyoruz dedi. Elektriğin olmadığı jeneratörle çalışan bir kır lokantasına oturduk. Lokantanın üzeri hasırla kaplıydı. İki masa birleştirip oturduk. Gelen garsona “Mantar soslu fırında çupra” söyledi. Bir süre sonra büyük bir sinide mantar soslu çupra geldi. Zeki Bey aşçı Mehmet ustaya makineyi çıkarıp getir dedi. Makine oldukça büyük ve kaliteli bir teypti. Zeki Bey şahsi çantasından bir kaset çıkardı. Bu kaset Almanya’da son okuduğum longplay’in kaydı. Şu anda benden başka Türkiye’de kimsede yok. Teyp dönmeye başladığında “*Kahır Mektubu*” şarkısı çalmaya başladı. Sadece biz masadakiler değil, tüm lokantadaki müşteriler nefes almadan dinlemeye başladık. Orada ağlamayan kalmamıştı.. Kendisi de buna dahil. Bu şarkıyı dinleyip de o günü ve rahmetlinin bizlere yaptığı o büyük jesti anımsamamak olur mu? Işıklarda uyusun…
(Ahmet Şevkat Özçelik-Hayranı)

“Zeki Müren için “Bodrum Han Restoran”daki pistin önündeki en seçkin masa üzerinde çiçekleriyle daima boş ve rezerveli tutulurdu. Gece, Zeki Müren (Paşa) gelir ve masasına oturur yemeğini yer içkisini içerdi. Hatta, Zeki Müren o gece gelmese bile masası yine de boş kalırdı. 1980’ler... Bir gece, orkestra arkadaşım Moreno gitarıyla Han Restoran’da program yapıyordu… Biz de üst katta eşim ve oğlumla tüm avluyu kuşbakışı görür durumda oturuyorduk. Restoran tam doluydu. İğne atsan yere düşmez misali... Fakat bir şey dikkatimizi çekti o an. Paşa için ayrılan masaya da müşteri kabul etmişlerdi… Biraz sonra bir hareketlenme başladı ...

“Paşa geliyor.. Paşa geliyor” denildiğini duyduk... Ve, kaşla göz arasında, mutlaka şartlı verilen, Paşa’nın masasında oturan müşteriler aceleyle kaldırıldı. Masa üstündeki tabaklar ve bardaklar örtüsüyle beraber değiştirildi. Yeni örtüsü serilip çiçeği masaya kondu ve Paşa restorana giriverdi... Her şey o kadar seri oldu ki hâlâ usumdadır o gece.

Bir de Zeki Müren’le ilgili şunu hatırlarım. Paşa’nın hafızası çok güçlüydü. 1981 yazında, Bardakçı Koyu’nda yanına uğrayıp resim çektirdiğimizde oğlumun gözleri çekik diye oğlumu; “Japon! Sen ne sevimli şeysin” diyerek sevmişti… İki üç sene sonra koya tekrar uğradığımızda oğlumu anımsayıp tanımış ve “Japon! Sen ne kadar büyümüşsün” demişti.
(Recep Atak-Hayranı)

“Bodrum Belediye Başkanı Sayın Ahmet Aras’ı bir ziyaretimizde, bize Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir’i anlatan bir kitap hediye etti. Bu kitabı görür görmez ‘*Belediye olarak Zeki Müren için de buna benzer bir çalışma yapılsa ne iyi olurdu*’ dedim. Sağ olsun Ahmet Başkan bu fikre çok sıcak baktı ve hemen Cezmi Bey’i arayıp, Zeki Müren’i anlatacak bir kitap için gerekli çalışmalara hemen başlanmasını istedi. Böyle bir kitabın yazılmasına vesile olma gururunu bize yaşattığı için Sayın Ahmet Aras’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Zeki Müren… İnci dizer gibi, gergef işler gibi, bir canlıya ruh üfler gibi, tane tane, hece hece, satır satır, tertemiz bir Türkçe ile zihnimize nakşetti eserlerini. Öyle ki Zeki Müren’i dinlerken toparlanmak, sadece kulağını değil kalbini de Zeki Müren’e bağlamak, müziğinin efsunlu etkisi altında kalmak ve her seferinde uzaklara, çok uzaklara dalmak Zeki Müren’i dinlemenin adabıydı adeta. Bodrum’un Paşası, Sanat Güneşimiz.. Bir rüzgar gibi geldi ve geçti dünyamızdan. Gittiğin günden beri her dertli gönlün dehlizlerinde yankılanıyor sesin, güzel insan, iyi dost, büyük sanatçı, saygıdeğer Bodrumlu. Rahat uyu…
(Hakan Karabulut-Serbest Muhasebeci Mali Müşavir)

“1977 ya da 1978 yazı olması gerek. Bodrum’a ilk defa otobüsle gelişimde, Bodrum otobüs terminalinin içindeki çay bahçesinde uzun bir kuyruk olduğunu görmüştüm. Bende merak ettim, kuyruğa takıldım. Kuyruk azaldıkça sıra bana geliyordu ki bir baktım çay bahçesinde değerli üstat Zeki Müren Bey oturuyordu. Bende sırayı bozmadan Zeki Müren Beyin elini öptüm. O da bana “Berhudar ol evlat” demişti.
(Serdar Dinçer- Emekli Satış Müdürü)

“2000 yılında müze açıldığında, vefat etmiş bir sanatçının evinin neden müzeye dönüştürüldüğüne anlam verememiştim. Ancak müzeyi ziyaret ettiğimde, Zeki Müren’in çok yönlü bir sanatçı olduğunu görünce bunun ne kadar yerinde bir karar olduğunu anladım. Henüz 13 yaşında bir çocukken Zeki Müren’in bende ilk hayranlık uyandıran yönü sesi olmuştu. Sonrasında müzeyi gezerek kendisini tanıdıkça neredeyse sanatın her dalını kendi kişiliğinde özdeşleştirip halka sunan bu sanatçıya olan hayranlığım kat kat arttı. Müze, annemin de orada çalışması sebebiyle her gün okuldan sonra şarkılarını dinlemek için koşarak gittiğim bir yer olmuştu. Türkçe’yi mükemmel kullanması da küçük yaşımda tüm topluma olduğu gibi bana da çok iyi bir örnek teşkil etmişti. Resmi, sinemayı, tiyatroyu, hitabeti ve müziği hayal dünyasında canlandırarak gerçeğe dönüştüren bu sanatçının hatıralarını yakından tanıyabilmiş olmanın haklı memnuniyetini yaşıyorum.
(Fatma Aysel Dıngıl Ilgın-Akademisyen)

“Atatürk’ü seven, ona saygı duyan ve Türkçe’yi en iyi kullanan en büyük sanatçımız Zeki Müren’i saygıyla anıyoruz. Işıklarda uyusun.
(Turgay Mutlu-Araştırmacı/Yazar)

“Sanat Güneşimiz Zeki Müren’i, Türk Sanat Müziğine gönül veren Anadolu halkımız gibi birçok Bodrumlu da çok sevdi. Kendi döneminde dünya çapında tanınan çok değerli TSM sanatçımız olup eserleri ile iz bırakmıştır. Bodrum’da yaşadığı son dönemlerinde 1992 senesinde dönemin Belediye Başkanı merhum Emin Anter’in cesur girişimleriyle yayın hayatına başlayan, Türkiye’nin ilk özel radyosu Radyo Bodrum’a sesi ve eserleri ile destek oldu. Zeki Müren, Bodrum Belediyesi bünyesinde kurulan ve 1996 yılına kadar yayın hayatına devam eden Radyo Bodrum’un, 103.2 FM Radyo frekansı üzerinden, resmi ve dini bayramlarda Bodrum halkının bayramlarını kutlardı. Unutulmaz sanatçımız Zeki Müren, kayıtlarını yaptığım Günortası Şiirler’i programı ve uzun aradan sonra verdiği röportajı ile sevenleri ile hasret giderdi. Kente katkıda bulunanlara her zaman destek olmayı sürdürdü. Bodrum aşığı Sanat Güneşimiz’in ruhu şad olsun.
(Zeki Özkeskin-Gazeteci)

“1984-1989 dönemi Bodrum Belediye Meclis Üyesi iken, belediye başkanı arkadaşımızla birlikte onun yaşadığı evin önünden geçen caddeye Zeki Müren ismini verdik. İlk defa yaşayan bir sanatçının ismini, o hayatta iken bir yere verme şerefini yaşadık. Zeki Müren’in, Bodrum’a çok büyük katkıları olmuştur. Kendisini rahmetle anıyoruz.
(Tuğrul Acar- Bodrum Eski Belediye Başkanı)

“1983 yılında, *Şef* teknesi TRT ekibini ve Zeki Müren’i ağırladı. Bu teknede onun ‘Masal’ şarkısının klibi çekildi. Biz de o çekim sırasında teknedeydik. Onunla konuşma, tanışma imkanım oldu. Klip çekimi günü hava çok rüzgarlıydı. Limandan çıktık. Kumbahçe sahili, oradan Bardakçı’ya geçtik. Buralarda dolaşarak hem klip çekimi yapıldı, hem de ekibe bu koylar tanıtıldı. Zeki Müren’in saçları o kadar sık yapılmıştı ki rüzgara rağmen hiç bozulmadı. *Şef* teknesini Ali Kemal Denizaslanı, Engin Denizaslanı yapmışlardı. Daha sonra da bu tekne Bodrum turizmine uzun yıllar hizmet vermiştir. Zeki Müren, Bodrum’da bulunduğu yıllarda

halktan biri gibiydi. Günün bir anında onu bir çay bahçesinde, sahilde, pastanede, restoranda görmeniz mümkündü. Bodrum halkı onu çok sevdi. Bodrum Kalesi'nde verdiği konserleri, TRT aracılığı ile ülkenin dört bir yanında insanlar televizyondan izlediler. Bu, Bodrum'un tanınmasında ve tanıtılmasında önemli bir rol oynadı. Ölümü büyük kayıptır. Belediye Başkanlığım döneminde onun anısına yapılan Zeki Müren konserlerine elimizden gelen yardımı desteği sağladık. Vefatının 25. yılında kendisini bir kez daha sevgi ve saygıyla anıyoruz.
(Mazlum Ağan- Bodrum Eski Belediye Başkanı)

"Halkın içine girmeyi severdi. Halkın içinde yürümeyi severdi. Kendisine iltifat, itina edilmesini herkes nasıl hoşlanıyorsa o da hoşlanıyordu. Bodrum'da huzur içinde istediği gibi yaşadı. Ben şu masada otururken o da Raşit'in Kahvesinde ne bileyim Han Restoranda. O zamanlar oralar herkesin rahatlıkla girip çıkabildiği yerlerdi. O da gelip Raşit'in Kahvesinde çay içmeye otururdu ya da Azmakbaşı'nda. Her noktada ve lokasyonda istediği gibi bulunabilirdi. Bardakçıya giderdi mesela. Onu orada, tekneye binerken görürdük. Ama Bodrumlular olarak onu rahatsız etmezdik. Abartılı sevgi gösterileri Bodrumlular arasından hiçbir zaman çıkmamıştır.
(Neşe Gökbel-Mimar)

"Zeki Müren çok önemli bir sanatçı ve muhteşem bir ses olarak tarihe geçti. Ben, Bodrum Turizm Müdürü iken geldi… Sonra, Alanya'yagitti. İki sene Alanya'da yaşadı. Sonra Bodrum'a döndü ve Fatma Mansur hanımın evine bugünkü müze eve yerleşti. O sırada ben Londra'ya tayin olmuştum pek birarada olmadık. Benden sonra yardımcım Emine Çam turizm müdürü oldu ve bizim ilk festivali yaptığımız kalede Zeki Müren konserleri düzenlediler. Zeki Müren'i herkes bağrına bastı ve Bodruma çok hizmeti oldu. Hâlâ da Zeki Müren Bodrum ile anılıyor. Müzesi de çok güzel bir çekim yeri oldu.
(Şenel Özpolat-Bodrum Eski Turizm Müdürü)

“1988 senesinin son günleri idi. O dönem firmadaki yapılacak en önemli proje Zeki Müren’in“*Zirvedeki Şarkılar*” albümü idi. Albüm adı daha albüm yapılmadan Zeki bey tarafından konmuştu. “*Bu benim zirvem. En değerli albümüm*” olacak diyordu rahmetli. O döneme ait başka sanatçı dostlarımız tarafından icra edilmiş ve Zeki Bey’in çok hoşuna giden şarkılar ile o dönemin yine kendisi tarafından seçilen sıfır şarkıları özenle seçildi. Bu şarkılar arasında dönemin hitleri “İmkansız”, “Ah Bu Şarkıların Gözü Kör Olsun”, “Gücüme Gidiyor Böyle Yaşamak”, “Büyüleyen Gözlerinle” ve “Ayaz Geceler” gibi bir çok hit şarkı bulunuyordu. Müziklerin oluşturulmasına geçildi. Dev bir orkestra, 3 aya yakın durmadan müthiş bir titizlikle çalıştı ve altyapılar tamamlanınca Zeki Bey Bodrum’dan, o çok sevgili yuvasından okumalar için İstanbul’a davet edildi. Okumaların günlerce süreceği hesap edilip tarafımızca kendisini rahat ettirebilmek için birçok hazırlık yapıldı. Ve yine o büyük gün gelip kendisi stüdyoya geldiğinde, yine bir devdi adeta. Küçükten büyüğe stüdyodaki tüm müzisyenleri sevgi ile karşılayıp okumalara başladı. İşte O’nun büyüklüğü ve bu unutulmayacak hatıranın en müthiş ânı ise burada kilitleniyor.. Tüm albümün okunması sadece 4 saatte bitti. Sanat Güneşimiz bu dev albümü, geçen yıl 32. yaşına basan *Zirvedeki Şarkılar* albümünü, sadece 4 saatte okudu. Tüm büyüsü ve güzel yüreği ile yuvası Bodrum’a o gün döndü. Herkes sadece büyük bir şok ve hayranlık içinde idi. Ne diyelim. Bizler bu gururu yaşadık, o büyük insanı tanıma şerefine nail olduk. *Yüreğimizin en değerli köşesi her daim sizindir çok değerli Paşam*.
(Yavuz Asöcal-Prodüktör)

“Babamızdan miras kaldı Zeki Müren sevgisi. Allah razı olsun kendisinden, bu mirası bıraktığı için. Çok şeye bedel. Zeki Müren’in şarkılarını seven, dinleyen insanlar kötülük yapmaz, sahtekar olmaz, dürüsttür, iki yüzlü değildir.
(Güven Görgülü-Hayranı)

“Zeki Müren… Kimileri giyim tarzından dolayı eleştirdi, kimileri ise tercihlerinden dolayı. Ama ne olursa olsun mikrofonu eline aldığı zaman bir güneş gibi sanatın üzerine doğuyordu. Kimse bilmez onun içinde yanan ateşi, kimse bilmez onun yaptığı iyilikleri. Öldüğü zaman herkes mirasını eşine, dostuna pay ederken, “*Benim vatanım, benim ailemdir*” diyerek tüm mal varlığını vatanına bağışlayan bir vatanseverdir kendisi. 1958-1959 yılları… Koca ülkede Çanakkale Anıtı’nın yapımı için maddi destek verecek tek bir gönüllü çıkmayınca, yine taşın altına elini koyan o oldu. Üstelik bu anıtın yapımında da yolsuzluklar olmuştu. İhaleyi alan firma anıtı kötü malzeme ile yapıp yarıda bırakmıştı. Hele ki yarıda bırakılan bu anıt, yapılması planlanan anıtla alakası olmadığı için kökünden yıkılınca artık kimsenin inancı kalmamıştı. Ama Çanakkale’de şehit olan çeyrek milyon askerimizin ruhlarına dokunacak, onları anlatacak bir anıt yapılması için neden kimse bir adım atmazdı ki? Gazetelerde, radyolarda onlarca, yüzlerce kez anons edilmesine rağmen zaten elinde avucunda metelik olmayan halk hiç bir yardım yapamıyordu. Peki ya o zengin kesim! Sürekli birbirine maddi olarak üstünlük sağlamaya çalışan ve gazinolarda sabahlayan yurdum burjuvazisi! İşte tam bu sırada bir kahraman gibi devreye girdi ve konserlerinde, matinelerinde bu yardımı bir yarışmaya çevirmeyi başardı. *Falanca kişi şu kadar yardım yaptı, sen altında ezilecek misin?* diyerek insanları bu yardımda yarıştıracak pozisyona getirdi. Ve bir kaç günde ihtiyaç olan bedeli toplayan bir kahramandı o. *İşte bu yüzdendir ki, Çanakkale Anıtı’nın önünden geçtiğimiz zaman askerlerimize ettiğimiz her dua sonrası, Zeki Müren’i de saygı ve sevgiyle yad etmemiz gerekir.* ***(Kadir Koç-Tarihçi Yazar)***

“1955 yılında dünyaya geldim. Babam Bodrum’un meşhur kemancısı Seha Ergene’dir. 8 yaşından itibaren müzisyenliğe adım attım. Seha ve Gamze adında iki çocuğum bulunmaktadır. Bodrum yarımadasında yapılan birçok düğünlerde yöresel türküleri seslendirmekteyim. Bodrum, 1970’li yılların bir sonbahar zamanıydı. Bodrum Rasathane Tepesi’ndeki bir düğünde, Zeki Müren gelin ve damadın yanına oturdu. O zaman ben ve orkestram da düğünde sahne alıyorduk. Zeki Müren’den şarkı söylenmesi istendi. ‘Bir Demet Yasemen’ şarkısının bir dörtlüğünü söyledi. “Mustafa Bey size de Bodrum’un küçük Zeki Müren’i diyorlarmış. Parçanın diğer bölümünü sizden dinleyelim” dedi. Ben de şarkının diğer kısmını okudum ve birlikte de düet yapma şansı buldum. Unutulmaz bir andı benim için. Ardından Zeki Müren, gelin ve damadı oynamak için sahneye davet etti. Bir ara düğünün bitmesine yakın, “Dedim Paşam benim şarkı söylerken sesim kısılıyor. Ne yapmam lazım?” Bana soğuk bir şey içmememi söyledi. Kendisiyle birçok davette ve düğünde bir araya geldik.
(Mustafa Ergene-Mahalli Ses Sanatçısı)

“Öldüğü zaman Antalya Manavgat’ta çalışıyordum. O gün çarşıya çıkmıştım. Gazetelere gözüm ilişti. Sanat Güneşi Zeki Müren kalp krizi nedeniyle vefat etti yazıyordu. Çok üzülmüştüm. O zaman yaşım 18-19. arasıydı. Ahh o günler. Sevda ekmiş kalbimize durmadan biçiyoruz, yüreğimizde yaşıyorsun Sanat Güneşimiz…
(Sezer Taş-Hayranı)

KAYNAKÇA

AKTAR, Haluk, “Ajda: Bence Şehit Oldu”, *Milliyet* Gazetesi, 26.09.1996, sayfa: 13.

AKYOL, Mete, “Zeki Müren’in Gizli Dünyası”, *Milliyet* Gazetesi, 10.08.1986- 16.08.1986.

ARAT, Nilüfer, “550 Milyona Zeki Müren Tablosu”, *Milliyet* Gazetesi, 21.10.1996.

AŞAN, Emine, *Rakipsiz Sanatkâr Zeki Müren*, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003.

ATAÇ, Murat, “Gel Gönüllü Sürgünüm Gel”, *Tercüman* Gazetesi *Pazar* Eki,21.10.1984.

ATİLLA, Aybars, Ercan Pala, “Bodrum Yasta”, *Hürriyet* Gazetesi, 26.09.1996.

AYAZ, Hüseyin, *Bodrum ve Turizm Sevdam*, Destek Yayınları, İstanbul, 2015.

“Beni Benden Dinleyin”, *Milliyet* Gazetesi, 21.05.1988.

BERBEROĞLU, Enis, “Yaptınız Paşam”, *Hürriyet* Gazetesi, 26.09.1996.

BEYAZKARTAL, Cem, “Zeki Müren Plaklarda Yaşayacak” *Tercüman* Gazetesi *İnci* Eki, 11.09.1983.

BİRSEL, Özgür, “Hasan Subaşı”, *Bodrum Mavi Dergisi*, Bodrum Ticaret Odası Yayını, Sayı: 40, Ocak-Şubat 2011.

"Bodrum'da Bir Yazlık Ev: Prof. Fatma Coşar ve Münir Coşar Evi", *Ev Dekorasyon Dergisi*, Sayı: 12, Ağustos 1977, sayfa: 18-21.

"Bodrumlular Beni Zeki Müren Olduğum İçin Değil, Zeki Olduğum İçin Bağırlarına Bastılar", *Bodrum Ekspres* Gazetesi, 19.06.1981, sayfa: 8.

"Bodrum Kalesi'nde Gece Yarısı Doğan Güneş", *TV'de 7 Gün Dergisi*, 26 Eylül 1983.

BOZDAM, Ziya, *Bodrumlu Şairin Tutkusu*, Bodrum Belediye Matbaası, Bodrum, 1997.

"Bu Sefer de Kablo Koptu, Muhteşem Konser Geç Başladı", *Bulvar Gazetesi*, 10.09.1984, s. 1,9.

ÇAK, Şeyma Ersoy, "*Postmodern Bileşimlerin Bir Aktörü ve Göstergesi Olarak Zeki Müren*", (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, 2013.

ÇELİK, Ahmet, "Anılarımı Yaktım", *Hürriyet* Gazetesi *Pazar Ekspres* Eki, 06.05.1990.

ÇETİNER, Yılmaz, "Zeki Müren'i Nasıl Tanıdım", *Milliyet* Gazetesi, 26.09.1996.

ÇİMRİN, Hüseyin, *Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar*, Cilt: II, 5. Basım, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 2012.

ÇOBAN, Cezmi, *Belleklerde Yaşayan Bodrum*, P Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2012.

ÇOBAN, Cezmi, *Bir Ömür Bodrum Bodrumlu Özer Barut'un Eski Bodrum Yazıları (1968-2011)*, Yeşilyurt Kitabevi Yayınları, İzmir, 2020.

ÇOBAN, Cezmi, *Bodrum Bibliyografyası*, Halikarnas Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti, Bodrum, 2017.

ÇOBAN, Cezmi, *Bodrum Efsaneleri*, Halikarnas Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., Bodrum, 2019.

ÇOBAN, Cezmi, "Bodrum Kronolojisi", *Muğla'da Geçmişin İzleri Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 3, Ağustos 2016, sayfa: 6-15.

ÇOBAN, Cezmi, "Bodrum Türküleri'nin Çelik Dayısı Mustafa Bacaksız (1930-03.01.2019)", *BG Dergi*, Ocak-Şubat-Mart 2019, sayfa: 82-84.

ÇOBAN, Cezmi, Zeynep Atılgan, *Cevat Şakir Bodrum'un Mavi Merhabası*, 3. Baskı, Bodrum Belediyesi Kültür Yayınları, Bodrum, 2021.

ÇÖLAŞAN, Emin, *Unutulmayan Söyleşiler Tarihe Düşülen Notlar*, 8. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2006.

DAĞLIOĞLU, Fikret, Hakan Kara, "Bodrum Festivali Zeki Müren'le En Hareketli Gününü Yaşadı", *Cumhuriyet* Gazetesi, 01.07.1985.

DEDEOĞLU, Taner, "Zeki Müren Belgeseli", *Milliyet* Gazetesi, 24.08.1996, sayfa: 2.

EKŞİ, Oktay, “Bir Şarkıydı O”, *Hürriyet* Gazetesi, 26.09.1996.

EYİCE, Yaşar, “Zeki Müren Kitabı”, *Çeşme’nin Sesi Gazetesi*, 31.05.2021.

GÜR, Rüştü, *Bodrum 1930-1980*, Celsus Yayınları, İstanbul, 2002.

HIZLAN, Doğan, “Zeki Müren Fenomeni”,*CafePazar* Dergisi, 12 Kasım 1995.

İşte Benim Zeki Müren, Editör: Derya Bengi, Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

İZGİ, Deniz, “Ekrana 23 Yıl Önceki Zeki Müren Geliyor”, *TV’de 7 Gün* Dergisi, 6 Eylül 1976.

KALAYCIOĞLU, Rahmi, *Türk Musikisi Bestekârları Külliyatı Sayı: 12 Ses Sanatkârı Zeki Müren*, İstanbul, 1960.

KARADİREK, Fatma, Gül Rüya Bayram, *Zeki Müren’in Halk Kültüründe İzleri*, Adnan Menderes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Bilimi Proje Ödevi, Aydın, 2020.

KARTOĞLU, Can, “İlk Durak Bodrum…”, *Sanat Olayı Dergisi*, Sayı: 29, Ekim 1984, s. 48.

KAYIHAN, Serdar, *Anadolu’nun Ünlü Müzisyenleri ve Bestekarları*, Halk Kitabevi, İstanbul, 2017.

KIVANÇ, Halit, “Hadi Anlat Bakalım”, *Sabah* Gazetesi, 21.11.1992.

KÖMÜRGÖZ, Aytekin, “Zeki Müren’in Bodrum Safası” *Tercüman* Gazetesi *İnci Magazin* Eki, 15.06.1977.

LİVANELİ, Zülfü, “Eylül Ölümleri”, *Milliyet*Gazetesi, 26.09.1996.

MÜREN, Zeki, “Bodrum, Marmaris ve Pamukkale Gezisi Ardından Memleketimizin Cennet Köşelerinden Geliyorum”, *Hafta Sonu Gazetesi*, 10.06.1967.

MÜREN, Zeki, “Tam Yüz Konser (Dile Kolay)”, *Hafta Sonu Gazetesi*, 12.02.1970.

MÜREN, Zeki, “Sizlerle Sohbet”, *Artist Dergisi*, 15 Ağustos 1961.

MÜREN, Zeki, “7 Gün 7 Hâtıra”, *Hafta Sonu Gazetesi*, 19.02.1970.

MÜREN, Zeki, “Ömrümün En Şerefli ve Mutlu Olayı”, *Hafta Sonu Gazetesi*, 17-23 Mayıs 1974.

MÜREN, Zeki, “Yeşil Buğday Tarlalarına Gelincikler Yaraşır”, *Hafta Sonu Gazetesi*,2-8 Ağustos 1974.

OLGAÇ, Meftun, “Genç Ses Sanatkârları Arasında Zeki Müren Diyor Ki”, *Akşam* Gazetesi, 29.01.1955.

ÖZGÜREL, Gizem, Kadir Baysal, “Sanat Turizmi Açısından Müze Evleri: Zeki Müren Sanat Müzesi Örneği”,*Journal of Social and Humanities Sciences Research” Dergisi*, C. 5, Sayı: 31, 2018.

ÖZKÖK, Ertuğrul, “Son Randevuyu Kaçırdım”, *Hürriyet* Gazetesi, 26.09.1996.

PEKER, Bülent, “Beyazperde’de Zeki Müren”, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, Sayı:191, Ekim 1996.

SABUR, Nurcan,“Bodrum’da Aşk Başkadır”, *Milliyet* Gazetesi *Aktüalite* Eki, 04.09.1988.

"Sanat Güneşimiz Zeki Müren,23'üncü Ölüm Yıl Dönümünde Bodrum ve Bursa'da Anıldı", *Mehmetçik Vakfı Dergisi*, Sayı: 40, Kasım 2019.

SAYMAN, Ferit, "İşte Zeki Müren'in Onur Anıtı" *Hürriyet* Gazetesi *Kelebek* Eki, 23.03.1984.

SEÇKİN, Nalan, *Zeki Müren*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.

SENAR, Müzeyyen, "Size Yeni Bir Ses Yıldızı Tanıtıyorum", *Radyo Haftası Dergisi*, 10 Şubat 1951.

"Ses Sanatkârları Zeki Müren İlk Defa Sahneye Çıkıyor", *Cumhuriyet* Gazetesi, 17.11.1953, s. 3.

STOKES, Martin, "The Tearful Public Sphere: Turkey's 'Sun of Art' Zeki Müren", *Music and Gender Perspectives from The Mediterranean*, Editor: Tullia Magrini, The University of Chicago Press, Chicago, 2003.

SÜSOY, Yener, "Yaşarken Öldüm", *Hürriyet Gazetesi Kelebek* Eki, 30.01.1988.

SÜTBAŞ, Aleyna, Bensu Özbilgin, Berk Takıt, Gizem Karataş, Ramazan Melih Diksu, *Zeki Müren'in 1960-1990 Yılları Arasındaki Yaşantısı ve Sahne Hayatı*, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü 2019-2020 Bahar Dönemi Proje Araştırması, Ankara, 2020.

ŞAKAR, Hüseyin Yeter, *Mazimdeki Bodrum ve Bodrumlular*, Yayına Hazırlayanlar: Mehmet Kocair, Cezmi Çoban, 3. Baskı, Bodrum Belediyesi Kültür Yayınları, Bodrum, 2020.

ŞAKAR, Nesrin, "Zeki Müren'le Senede Bir Gün", *Hürriyet* Gazetesi, 10.09.1984.

"Şimdi Gönlüm Bodrum'da", *Hürriyet* Gazetesi*Kelebek Eki*, 23.05.1977.

TANAR, Mehtap, "Bir Değişim Döneminin Sembolü Zeki Müren", *Evrensel Kültür* Dergisi, (Sayı: 251), Kasım 2012.

TANDOĞAN, M. Şükrü, "Zeki Müren Madalyası"*Birlik Dergisi*, Sayı: 216, Nisan-Mayıs-Haziran 2017.

TARTAN, Hakan, *Dostlar Meclisi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015.

"TRT, Zeki Müren'i Ölümsüzleştiriyor", *Hürriyet* Gazetesi, 19.02.1984.

TOK, Yavuz Hakan, "Benim Canımdan Çok Sevdiğim Aziiiiiiiz ve Muhterem Dinleyicilerim", *Bavul Dergisi*, Mayıs 2016.

TÜRK, Bektaş, "Zeki Müren'e 'Paşa Geçmiş Olsun' Diye Tempo Tutuldu", *Milliyet* Gazetesi, 04.07.1980.

USLU, Ender, "Türk Hafif Müziği Yalnız Eğlendirici", *Merhaba* Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 116, 11.06.1982.

UYSAL, Sermet Sami, *Bâki Kalan Bu Kubbede…*, *L&M Yayınları*, İstanbul, 2005.

ÜNAL, Erol, "Bodrum'un 'Paşası' Zeki Müren", *Posta* Gazetesi *Bodrum Eki*, 28.09.2013, sayfa: 5.

VARIŞ, M. Ali, Halil Hüner, Başak Atilla, Soner Ünal, Turhan Atav, Yaşar Anter, Kasım Şahin, Fuat Kars, "Sanat Güneşi'ne Gözyaşı", *Milliyet* Gazetesi, 26.09.1996.

YAVUZ, Burçin Nazife, *Zeki Müren'in Sahne Giysilerinin Analizi ve Eş Zamanlı Tasarım Eğilimleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2017.

YEĞİNBOY, Emin, "30 Yıl Sonra Kahır Mektubu", *Milliyet* Gazetesi, 06.02.2018.

"Zeki Müren 1983'ün Erkek Türk Müziği Sanatçısı", *Milliyet* Gazetesi *Renk* Eki, 10.12.1983.

"Zeki Müren Bodrum'a Gitti", *Milliyet* Gazetesi, 18.05.1967, sayfa: 6.

"Zeki Müren Bodrum'da Ünlüleri Ağırlıyor", *Bodrum Ekspres* Gazetesi, 04.07.1986, s. 1.

"Zeki Müren Caddesi", *Milliyet* Gazetesi, 20.07.1986.

"Zeki Müren de 40 Bin Liraya Ev Kiraladı", *Melengeç* Gazetesi, 13.05.1977, s. 1.

"Zeki Müren Sanat Müzesi", *Bodrum Kapak Dergisi*, Sayı: 5, 2011, s. 54-56.

"Zeki Müren, Saygı ve Ses Savaşları", *Bodrum Magazin*, Sayı: 44, Ağustos 2000, s. 22-23.

"Zeki Müren Müzesi", *Art Ajanda Bodrum*, Sayı:18, Eylül 2014, s. 6.

"Zeki Müren'in Sergisi", *Cumhuriyet* Gazetesi, 22.01.1965.

BELGESELLER

Bir Hoş Sada (1984)
Batmayan Güneş (1996)
Batmayan Güneş Zeki Müren'e Vefa (2015)
Başrol Zeki Müren (2018)
Söz ve Müzik: Assolistler Zeki Müren (2018)

"*Zeki Müren Bodrum'un Sanat Güneş*"i
Kitabının araştırma, inceleme ve derleme sürecinde
Destek ve yardımlarınıbir an olsun esirgemeyen
Bodrum Belediye Başkanımız
Sayın Ahmet Aras başta olmak üzere;

Başkan Yardımcılarımız, Belediye Meclis Üyelerimiz,
Belediye Birim Amirlerimiz,
Koordinatörlerimiz ve Sorumlularımıza,

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu TRT'ye
TSK Mehmetçik Vakfına,
Türk Eğitim Vakfı (TEV) ve
Türk Eğitim Vakfı Bodrum Şubesine,
BOTAV Bodrum Tanıtma Vakfına,
Bodrum Kaymakamlığına,
Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesine,
Zeki Müren Sanat Müzesine,
İzmir Millî Kütüphanesine,
Bodrum Cevat Şakir İlçe Halk Kütüphanesine,
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığına,
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Menteşe Kütüphanesine,
Muğla Hoca Mustafa Efendi İl Halk Kütüphanesine,
Bodrum Mimarlık Kitaplığına,
Bodrum Belediyesi Anılarla Bodrum Sohbetleri
Sözlü Tarih Grubuna,
Bodrum Zeki Müren Sanat Derneğine,
Bodrum Ekspres Gazetesine,
Bodrum Yarımada Gazetesine,
Bodrum Kapak Gazetesine,
BG Bodrum Gündem Dergisine,

Serkan Ceylan, Sebahattin Keklikoğlu, Kürşat Özkök
Muzaffer Çaha, Mithat Ayer, Özgen Ayer, Sanver Deren,
Hakan Karabulut, Mahmut Yalav, Oğuz Alpözen, Gülşen Alpözen,
Mehmet Kocair, Hüseyin Yeter Şakar, Suha Özkan,
Fatih Bozoğlu, Hüseyin Toprak, Nuran Yüksel, Yücel Ziylan,
Harun Özakıncı, Tuncay Özsert, Osmantan Erkır, Ayser Özbulut,
Şenol Cömert, Rasim Eriş, Hayriye Eriş, Zeki Özkeskin,
Mustafa Çakmaklı, Koray Kiremit, Ahmet Demirel,
Cevat Bilkiç, Tuğrul Acar, Mazlum Ağan, Mehmet Kocadon,
Hakan Tartan, Hüseyin Ayaz, Yaşar Eyice, Yaşar Aksoy,
Mahmut Turgut, Mehmet Süha Uysal, Mehmet Yavaş, Ali Özkoca,
Eda Dıngıl, Durmuş Dıngıl, Fatma Aysel Dıngıl Ilgın,
Saffet Saylak, Burcu Karadağ Kargıcak, Aysun Özkan,
Yılmaz Bozkurt, Nurettin Aksın, Hüseyin Karaöz, Yavuz Asöcal,
Kadir Koç, Hülya Kocadon, Firdevs Şengül, Neşe Gökbel,
Hüseyin Anıl, Meral Kösemen, Asu Kösemen, Oğuzhan Çakır,
Uğur Keçelioğlu, Mehmet Özalın, Ercan Sarıgül, Mehmet Atilla'ya

Ve, ismini anamadığımız tüm
Zeki Müren sevenlerine
destekleri ve katkıları için…

TEŞEKKÜR EDERİZ

Stil
Istanbul

CEMİLE KUTGÜN İle 1984 BODRUM KONSERİ

BODRUM